

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

St.prp. nr. 75

(2008–2009)

Om jordbruksoppgjøret 2009 – endringer i statsbudsjettet for 2009 m.m.

Innhold

1	Grunnlaget for jordbruksoppgjøret 2009	8	3.13.4	Evaluering av Handlingsplanen for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler	31
1.1	St.meld. nr. 19 (1999-2000)	8	3.13.5	Klimaarbeidet	32
1.2	Soria Moria-erklæringen	9	3.13.6	Resultater av miljøvirkemidler over jordbruksavtalen	32
1.3	Stortingets behandling av tidligere jordbruksoppgjør	9	3.14	Økologisk produksjon og forbruk	34
1.4	Utviklingen i norsk økonomi og den økonomiske politikken	10	3.14.1	Markedsutvikling	35
2	Gjennomføringen av forhandlingene	12	3.14.2	Produksjonsutvikling	35
2.1	Innledning	12	3.14.3	Annet	36
2.2	Jordbrukets krav	12	4	Foredling og omsetning	37
2.3	Statens tilbud	12	4.1	Innledning	37
2.4	Det videre forløp av forhandlingene	13	4.2	Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder	37
3	Utviklingen i jordbruket	14	4.3	Prisutviklingen på matvarer	39
3.1	Innledning	14	4.4	Industri og konkurranseforhold	40
3.2	Inntektsutvikling for jordbruket	14	4.5	Matpolitikk	41
3.3	Lønnsutvikling for andre grupper	16	4.5.1	Trygg mat av riktig kvalitet	41
3.4	Kostnadsutvikling	17	4.5.2	Matmangfold	42
3.5	Arealutvikling	18	5	Importvernet og internasjonale forhold	43
3.6	Utvikling i sysselsetting i jordbruket	19	5.1	WTO Landbruksavtalen	43
3.7	Strukturutvikling	19	5.2	WTO-forhandlingene	43
3.8	Geografisk utvikling	20	5.3	MUL-import	44
3.9	Produksjons- og markedsutvikling ..	21	5.4	Forholdet til EU/EUs landbruks-politikk	45
3.10	Overføringene til jordbruket	21	5.4.1	Innledning	45
3.11	Nærings- og bygdeutvikling	22	5.4.2	Forhandlinger med EU	46
3.11.1	Stiftelsen KSL Matmerk	23	5.4.3	Forhandlinger om frihandelsavtaler	46
3.11.2	Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon (VSP mat)	24	6	Hovedtrekk i avtalen	47
3.11.3	Fylkesvise bygdeutviklingsmidler (BU-midlene)	24	6.1	Innledning	47
3.11.4	Sentrale BU-midler	26	6.2	Grunnlagsmaterialet	49
3.11.5	Utviklingsprogram for grønt reiseliv	26	6.3	Justeringsforhandlingene	50
3.11.6	Utviklingsprogram for innlandsfisk	26	6.4	Rammen	51
3.11.7	Skogbruk og bioenergi	27	6.4.1	Oppbygging av rammen	51
3.11.8	Utviklingstiltak for geit	28	6.5	Pris- og markedsordninger	53
3.11.9	Forskning	28	6.6	Fordeling på priser og tiltak	54
3.11.10	Andre utviklingstiltak i landbruket	29	6.6.1	Økning i målprisene	54
3.11.11	Tilbakeførte reguleringsmidler	29	6.6.2	Endring i bevilgninger over avtalen ..	55
3.12	Likestilling og rekruttering	29	6.6.3	Utslag på referansebrukene	55
3.13	Miljø	29	6.7	Andre hovedpunkter	55
3.13.1	Generelle utviklingstrekk	30	6.7.1	Prioriterer grasbasert husdyrhold - distrikts- og strukturprofil	55
3.13.2	Rullering av nasjonalt miljøprogram og regionale miljøprogram	30	6.7.2	Næringsutvikling og rekruttering	57
3.13.3	Evaluering av tilskuddsordningen Spesielle tiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL-ordningen) ...	31	6.7.3	Miljø- og klimatiltak	57
			6.7.4	Økologisk jordbruk	57
			6.7.5	Direkte tilskudd og velferds-ordningene	58

7	Nærmere om viktige politikk-områder	59	7.7.1	Prioritering av melkeproduksjonen ..	81
7.1	Skadefondet for landbruksproduksjon	59	7.7.2	Kvoteordningen for melk	81
7.2	Landbrukets utviklingsfond	59	7.7.3	Prisutjevningsordningen for melk	82
7.2.1	Økonomisk oversikt over fondet	59	7.8	Frukt, grønt og poteter	83
7.2.2	Innvilgningsramme for Landbrukets utviklingsfond (LUF)	60	7.8.1	Tilskudd og målpriser for grønt-sektoren	83
7.3	Næringsutvikling	62	7.8.2	Epler til industriell foredling	83
7.3.1	Ekstraordinære investeringstiltak i landbruket	62	7.8.3	Differensiering av avrensprisen	83
7.3.2	KSL Matmerk	62	7.9	Kjøtt og egg	83
7.3.3	Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL)	63	7.9.1	Markedsordningene for kjøtt og egg	83
7.3.4	Rekruttering og kompetanseheving i landbruket	63	7.9.2	Tiltak for grovfôrbasert husdyrproduksjon	86
7.3.5	Verdiskapningsprogrammet for matproduksjon	63	7.9.3	Kompensasjon for kostnadsøkning i konsumeggproduksjon	86
7.3.6	Fylkesvise bygdeutviklingsmidler ...	64	7.9.4	Teknisk justering av målpris for svinekjøtt	86
7.3.7	Sentrale bygdeutviklingsmidler	65	7.9.5	Frakttilskudd slakt	86
7.3.8	Inn på tunet	65	7.9.6	Andre tiltak kjøtt- og eggsektoren	86
7.3.9	Grønt reiseliv	66	7.10	Produksjonstilskudd	87
7.3.10	Skogbruk og bioenergi	68	7.10.1	Tilskudd til dyr på utmarksbeite	87
7.3.11	Utviklingstiltak for geit – Prosjektet «Friskere geiter»	69	7.10.2	Avgrensning i produksjonstilskudd for pensjonister	87
7.3.12	Forskning	69	7.10.3	Arealtilskudd grovfôr og korn	87
7.3.13	E-sporing	70	7.10.4	Harmonisering av utmåling av produksjonstilskudd for samdrifter og andre foretak	87
7.3.14	Beiteprosjektet	70	7.10.5	Pilot for bruk av husdyrregisteret ved utmåling av produksjonstilskudd	87
7.3.15	Fotråte – Prosjektet «Friske føtter» .	70	7.10.6	Digitalt markslagskart (DMK)	87
7.3.16	Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	71	7.11	Velferdsordninger	88
7.3.17	Ungdom/rekruttering/likestilling ...	71	7.11.1	Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid	88
7.3.18	Disponering av tilbakebetalte reguleringsmidler	71	7.11.2	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.	88
7.4	Miljø	72	7.11.3	Tilskudd til landbruksvikarordningen	88
7.4.1	Miljømål i jordbruket	72	7.11.4	Dispensasjon fra avhendingskravet ved søknad om tidligpensjon	88
7.4.2	Miljøsatsing i jordbruksavtalen	72	7.11.5	Landbrukets HMS-tjeneste	88
7.4.3	Nasjonalt miljøprogram	72	7.12	Andre politikkområder	88
7.4.4	Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler	73	7.12.1	Tilskudd til dyreavl mm.	88
7.4.5	Regionale miljøprogram	74	7.12.2	Finansiering av opplysningskontorene i landbruket	89
7.4.6	Virkemidler knyttet til husdyrgjødsel	75	7.12.3	Norsk landbruksrådgiving	89
7.4.7	Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)	76	7.12.4	Birøkt	89
7.4.8	Grøfting	78	7.12.5	Eksportrestitusjon for kjøtt (XRK)	90
7.4.9	Ny naturmangfoldlov	78			
7.5	Økologisk produksjon og forbruk	78	8	Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150	91
7.5.1	Økologisk kornproduksjon	79	8.1	Innledning	91
7.5.2	Premieringsordningen for økologisk kjøtt	79	8.2	Budsjettforhold i 2009	91
7.5.3	Kumelkkvoter	79	8.3	Budsjettforhold i 2010	93
7.5.4	Generisk markedsføring av økologiske produkter	79	8.4	Fordeling på kapittel 1150 og 4150 ...	95
7.5.5	Utviklingsmidler	80	8.4.1	Kapittel 1150 Post 50 Fondsavsetninger (mill. kroner)	95
7.6	Korn, kraftfôr og mel	80			
7.7	Melk	81			

8.4.2	Kapittel 1150 Post 70 Markedsregulering (mill. kroner)	95	8.4.7	Kapittel 4150 Post 70 og 80 (mill. kroner)	97
8.4.3	Kapittel 1150 Post 73 Pristilskudd (mill. kroner)	95		Forslag til vedtak om jordbruksoppgjøret 2009 – endringer i statsbudsjettet for 2009 m.m.	99
8.4.4	Kapittel 1150 Post 74 Direkte tilskudd (mill. kroner)	96		Vedlegg	
8.4.5	Kapittel 1150 Post 77 Utviklings tiltak (mill. kroner)	97	1	Jordbruksforhandlingene 2009	101
8.4.6	Kapittel 1150 Post 78 Velferdsordninger (mill. kroner)	97			

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

St.prp. nr. 75

(2008–2009)

Om jordbruksoppgjøret 2009 – endringer i statsbudsjettet for 2009 m.m.

*Tilråding fra Landbruks- og matdepartementet av 29. mai 2009,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Regjeringen legger med dette fram en proposisjon om jordbruksoppgjøret i 2009, med forslag om

endrede bevilgninger på statsbudsjettet for 2009 og andre vedtak i forbindelse med oppgjøret m.m.

1 Grunnlaget for jordbruksoppkjøret 2009

Jordbruksoppkjøret i 2009 omfatter bevilgninger over statsbudsjettet for kalenderåret 2010 og omdisponeringer innenfor rammen for 2009. Videre er det forhandlet om målpriser for perioden 01.07.09-30.06.10.

Kapittel 2 gjør rede for gjennomføringen av forhandlingene. Herunder jordbrukets krav og statens tilbud i korte trekk.

I kapittel 3-5 gjøres det rede for en del utviklingstrekk i matvaresektoren. Herunder om utviklingen i internasjonale matvaremarkeder i kapittel 4.

Kapittel 6 gjengir hovedtrekkene i avtalen, og kapittel 7 går nærmere inn på noen sentrale politikkområder. Kapittel 8 omtaler detaljerte forslag til bevilgninger på de enkelte tiltak i 2010, samt udisponerte midler og forslag til disponering av disse.

Relevante deler av det politiske grunnlaget, St.meld. nr. 19 (1999-2000) og Stortingets behandling av denne, og Regjeringens Soria Moria-erklæring, er også gjengitt i tilknytning til enkelte kapitler i proposisjonen. Videre er Stortingets behandling av løpende jordbruksavtaler omtalt.

1.1 St.meld. nr. 19 (1999-2000)

St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon ble behandlet i Stortinget 09.05.00. I Innst. S. nr. 167 slutter flertallet i Næringskomiteen seg til hovedpunktene i meldingen. Det legges til grunn at jordbruksoppkjøret skal baseres på de mål og retningslinjer som er trukket opp for landbrukspolitikken gjennom Stortingets behandling av St.meld. nr. 19. Meldingen legger vekt på landbrukets samlede bidrag til samfunnsnytte på kort og lang sikt. Det er lagt vekt på en helhetlig politikk som omfatter hele verdikjeden og betydningen av økt forbrukerorientering av mat- og landbrukspolitikken. I komiteens merknader heter det bl.a.:

«Komiteen mener landbruket i tråd med samfunnets behov skal:

- produsere helsemessig trygg mat av høy kvalitet med bakgrunn i forbrukernes preferanser
 - produsere andre varer og tjenester med utgangspunkt i næringens samlede ressurser
 - produsere fellesgoder som livskraftige bygder, et bredt spekter av miljø- og kultur-goder, og sikre en langsiktig matforsyning.
- Komiteen vil understreke at sumvirkningen av landbrukets ulike funksjoner representerer næringens totale samfunnsnytte, og legger til grunn at en attraktiv landbruksnæring og aktiv matproduksjon over hele landet er et viktig grunnlag for å få løst sentrale samfunnsoppgaver på en god måte.

Komiteen mener norsk jordbruk både på kort og lang sikt skal bidra til å sikre forbrukerne en stabil og god matforsyning. Jordbruket skal produsere for å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor de til enhver tid gjeldende handelspolitiske rammer. Produksjonsmengden må tilpasses slik at markedet balanse-res over tid. Maten skal produseres på en etisk akseptabel og økologisk og samfunnsmessig bærekraftig måte.

Komiteen understreker at landbruket er en langsiktig næring. Derfor er komiteen enig i at løpende produksjon er en forutsetning for forsyningssikkerheten på lang sikt, sammen med et vern om jordressursene som bidrar til å bevare produksjonsgrunnlaget. Komiteen peker på at internasjonale rammevilkår for handel med jordbruksvarer må ta høyde for nasjonal politikk for en langsiktig forsyningssikkerhet.

Komiteen vil peke på at en forbrukerorientering av matproduksjonen har flere sider. Virkemidler som bidrar til god matforsyning og trygge matvarer må fortsatt videreutvikles... Komiteen vil samtidig understreke at økt utvalg, et velfungerende marked og lavere matvarepriser er viktige elementer i en orientering mot forbrukerinteressene. Komiteen viser i den forbindelse til behovet for differensierte matpriser ut fra betalingsvilligheten til ulike kundegrupper for et differensiert produktspekter... Komiteen vil peke på betydningen av reell konkurranse både i næringsmiddelindustrien og i detaljhandelen.

Komiteen legger til grunn at norsk landbruks bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene forutsetter livskraftige driftsenheter og attraktive arbeidsplasser i næringen... Komiteen ønsker å videreføre et desentralisert jordbruk med en variert bruksstruktur som alternativ til en mer industrialisert næring. Hensynet til dyrevern og dyrehelse må vektlegges når kravet om mer effektive driftsformer vurderes.»

1.2 Soria Moria-erklæringen

I Soria Moria-erklæringen heter det om landbruksområdet innenfor næringspolitikken:

«Landbruket spiller en viktig rolle for bosetting og sysselsetting i store deler av landet. Landbruket i Norge har flere funksjoner: produsere trygg mat og sikre matforsyningen og samtidig bidra til sysselsetting og bosetting over hele landet. Landbruket er mangfoldig og omfatter jordbruk, skogbruk, beitebruk og reindrift, og den er viktig også for næringer som reiseliv, kultur og næringsmiddelindustri. Norsk matjord er en begrenset ressurs som det er et nasjonalt ansvar å ta vare på for våre etterkommere. Målet er å opprettholde et levende landbruk over hele landet.

Regjeringen vil:

- Sikre utøvere i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper.
- Videreføre markedsordningene. Samvirkets rolle som markedsregulator skal sikres.
- Sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet. Strukturprofilen må styrkes.
- Kanaliseringspolitikken skal opprettholdes og driftstilskuddsordningen gis en klarere distriktsprofil. Virkemiddelbruken må stimulere til økt beiting med husdyr for å kunne opprettholde et åpent kulturlandskap.
- Gi velferdsordningene en spesiell prioritet gjennom forslag til bedre avløserordninger og sikring av ferie og fritidsmuligheter.
- Prioritere bønder som henter en vesentlig del av sysselsetting og inntekt fra gården og fra annen primærnæringsvirksomhet.
- Ha en totalgjennomgang av WTO-forhandlingenes konsekvenser for norsk landbrukspolitik. I en nær dialog med næringen vil vi legge grunnlaget for utforming av virkemidler i tråd med Stortingets mål for landbrukspolitikken og internasjonale forpliktelser.

- Ha et sterkt importvern for innenlandsk landbruksproduksjon.
 - Det er ikke grunnlag for nye innrømmelser under artikkel 19 i EØS-avtalen så lenge de
 - pågående forhandlingene i WTO foregår.
 - Videreutvikle verdiskapingsprogrammene for mat, trevirke og reindrift, og stimulere til utvikling av nisjeprodukter, satse på bygdeutviklingstiltak og bioenergi og utvikle en ny politikk for fjellområdene.
 - Bidra til å øke videreførelsen av norske trevarer, og videreutvikle en nasjonal
 - skogpolitikk, der staten tar et medansvar for planting og ungskogpleie. De økonomiske støtteordningene til skogbruket skal forbedres.
 - Utrede en gunstig låneordning i forbindelse med etablering innen landbruket slik at generasjonsskifte og rekruttering kan sikres bedre.
 - At det skal være et mål at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket i 2015 skal være økologisk.
 - Prioritere dyrevelferd og bedre kapitaltilgangen i næringen slik at nye krav til dyrevelferd og fornyelse av driftsapparatet kan imøtekommes. Ordninger må utformes på en slik måte at man samtidig ivaretar målet om mangfold og variasjon i bruksstørrelse.
 - At Mattilsynet i større grad skal finansieres av offentlige midler med bakgrunn i at det oppfyller en offentlig kontrollfunksjon.
 - At bøndernes rett til å bruke formeringsmateriale fra egen avling ikke skal svekkes.»
- Erklæringen omfatter spørsmål både innenfor og utenfor rammen av jordbruksavtalen.

1.3 Stortingets behandling av tidligere jordbruksoppgjør

Ved behandlingen av jordbruksoppgjøret i 2006 (Innst. S. nr. 236 (2005-2006)), uttalte et flertall bestående av medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

«Dette flertallet imøteser det videre arbeidet med tiltak for å nå målene i regjerings-erklæringen. Dette flertallet vil peke på at årets oppgjør er starten på en kursendring i landbrukspolitikken. Årets oppgjør må ses i sammenheng med behandlingen av innretningen på kommende års jordbruksoppgjør.»

Flertallet i komiteen, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, uttalte at de:

«legg stor vekt på å ha ein matproduksjon som tek omsyn til matsikkerhet, lokale tradisjonar og naturgrunnlaget. For å sikre nasjonal mat-

sikkerheit er det viktig å halde oppe evnen til matproduksjon i norsk jordbruk. Vidare er eit aktivt landbruk i alle delar av landet eit viktig virkemiddel for å oppretthalde hovudtrekka i det busetnadsmønster vi har i dag. Fleirtalet vil leggje til rette for ein variert bruksstruktur som både tek omsyn til tradisjonelle familiebruk og gir høve til ulike formar for samarbeid. Saman med eit aktivt jordbruk, vil fleirtalet leggje til rette for ein livskraftig næringsmiddelindustri.»

Ved behandlingen av jordbruksoppgjøret i 2007 (Innst. S. nr. 285 (2006-2007)), uttalte et flertall i næringskomiteen, alle med unntak av medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre:

«...konstaterer at partane i den framforhandla avtala var samde om at jordbruket skal ha ei nivåheving i inntektene, ut over lik prosentvis vekst, på 475 mill. kroner. Samla ramme på 975 mill. kroner legg til rette for ei inntektsauke på om lag 10 %, eller vel 17.000 kroner per årsverk, frå 2007 før oppgjøret til 2008, når verdien av auka nytting av jordbruksfrådraget er inkludert.

Eit anna fleirtal, medlemene frå Arbeidarpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil streke under at ei slik inntektsauke er ei oppfølging av Soria Moria-erklæringa, der det mellom anna heiter: « Regjeringa vil sikre utøvere i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper.» Dette fleirtalet er samd i dette.»

Ved behandlingen av jordbruksoppgjøret i 2008 (Innst. S. nr. 320 (2007-2008)), uttalte en samlet næringskomité:

«Komiteen viser til at eit aktivt landbruk over heile landet har som føresetnad at jordbruksdrifta har ei tilstrekkeleg lønsemd i eit mangfald av produksjonar og bruksstorleikar. Det er viktig at det blir gjeve eit økonomisk grunnlag som gjer det interessant å drive i ulik skala og i ulike produksjonar. Komiteen vil sikre bøndene stabile og påreknelege rammevilkår, og høve til same utvikling i inntekt som andre.»

Komiteen uttalte vidare:

«Komiteen viser til at jordbruket, i tillegg til å produsere mat, også medverkar til å produsere fellesgoder som livskraftige og levande bygder og eit breitt spekter av miljø- og kulturgoder. Eit levande og variert landbruk over heile landet vil òg medverke til å oppretthalde eit ope kulturlandskap.»

Videre uttalte et flertall i næringskomiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

«...har merka seg at jordbruksoppgjøret i år fører vidare den kursendringa i landbrukspolitikken som Regjeringa byrja gjennom avtala i 2006, m.a. ved å leggje til rette for ei klar nivåheving i inntekta. Fleirtalet er glad for at Regjeringa med dette følgjer opp lovnadene frå Soria Moria-erklæringa, der det går fram at «Regjeringa vil sikre utøvarar i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper». Vidare heiter det at «Regjeringa vil sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet» og at «strukturprofilen må styrkes».»

1.4 Utviklingen i norsk økonomi og den økonomiske politikken

Utviklingen i norsk økonomi

Etter flere år med sterk vekst, fikk vi en klar avdemping i aktiviteten i norsk økonomi i 2008. Omslaget må bl.a. ses i sammenheng med problemene i de internasjonale finansmarkedene og den svært svake utviklingen i verdensøkonomien. Arbeidsledigheten i Norge er nå på vei opp, og sysselsettingen viser tegn til nedgang. Regjeringen anslo i januar i år nullvekst i norsk økonomi i 2009. Utviklingen i nasjonal og internasjonal økonomi ser nå ut til å bli betydelig svakere enn tidligere antatt. BNP for Fastlands-Norge anslås å falle med om lag 1 pst. i 2009, mens det anslås en oppgang på ¼ pst. i 2010.

Den sterke oppgangskonjunktoren i årene 2004-2007 gav seg etter hvert utslag i meget lav arbeidsledighet. Som følge av det stramme arbeidsmarkedet har lønns- og kostnadsveksten tiltatt de siste årene. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) anslår veksten i gjennomsnittlig årslønn i Norge til 6,0 pst. i 2008, den høyeste siden 1998. Utsikter til svakere økonomisk vekst og høyere arbeidsledighet trekker i retning av at lønnsveksten vil avta framover. Årets inntektsoppgjør er et mellomoppgjør. I privat sektor er det oppnådd enighet mellom LO og NHO og mellom LO og HSH om en lønnsvekst i 2009 innenfor rammer på 3,6 pst., mens allerede avtalte tillegg for 2009 i KS-området og et forholdsvis høyt overheng i staten fra 2008 til 2009 kan tilsi en noe høyere årslønnsvekst enn dette i offentlig sektor.

Den underliggende prisveksten økte fram til i fjor høst. I oktober var tolv månedersveksten i konsumprisene justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE) på hele 3,3 pst. Et markert fall i de internasjonale råvareprisene og svakere vekst i økonomien har imidlertid bidratt til at den underliggende prisveksten har avtatt det siste

halve året, til en tolv månedersvekst i KPI-JAE på 2,7 pst. i mars.

Norges Bank økte styringsrenten gradvis fram til i fjor sommer, da renten nådde 5¼ pst. Som følge av de svekkede utsiktene for den økonomiske veksten og inflasjonen, har Norges Bank redusert styringsrenten med 4,25 prosentpoeng siden oktober i fjor. Styringsrenten er nå 1,5 pst., og Norges Bank anslår at den vil bli ytterligere senket til om lag 1 pst. i 4. kvartal i år.

Kronen svekket seg med 18 pst. gjennom andre halvår i fjor, målt ved konkurransekursindeksen. Hittil i år har mye av kronesvekkelsen blitt reverisert.

Den økonomiske politikken

Regjeringen legger handlingsregelen til grunn for budsjettpolitikken. Handlingsregelen er en plan for jevn og gradvis økning i bruken av petroleumsinntekter over statsbudsjettet, om lag i takt med utviklingen i realavkastningen av Statens Pensjonsfond – Utland. Samtidig skal bruken av petroleumsinntekter det enkelte år tilpasses konjunktursituasjonen, slik at budsjettpolitikken kan brukes til å stabilisere den økonomiske utviklingen. Etter som det var utsikter til en avdemping i norsk økonomi, la Regjeringen i fjor høst – i tråd med handlingsregelen – fram et ekspansivt budsjett. Avdempingen i norsk økonomi ble mer markert enn tidligere antatt som følge av den internasjonale finanskrisen og tilbakeslaget i verdensøkonomien. For å dempe virkningen av dette på norsk økonomi og arbeidsløshet, la Regjeringen 26. januar fram en finanspolitisk tiltakspakke. Tiltakspakken innebærer at budsjettet for 2009 nå framstår som meget ekspansivt både i historisk og internasjonal sammenheng. Budsjettimpulsen er den kraftigste stimulansen til norsk økonomi som er blitt gitt i noe enkeltår på over 30 år.

I tillegg til en ekspansiv finanspolitikk har Regjeringen iverksatt en rekke andre tiltak for å støtte norsk næringsliv og husholdninger mot kon-

sekvensene av den internasjonale økonomiske krisen:

- I oktober i fjor sluttet Stortinget seg til Regjeringens forslag om en bytteordning, der bankene får låne statspapirer i bytte mot obligasjoner med fortrinnsrett. Bankene kan bruke statspapirene som sikkerhet for lån, eller de kan selge dem i markedet. Dette tiltaket bidrar til å bedre bankenes likviditetssituasjon, og dermed til at det blir lettere for bedrifter og husholdninger å få lån.
- I februar vedtok Stortinget Regjeringens forslag om opprettelse av Statens obligasjonsfond og Statens finansfond, hver med en ramme på 50 mrd. kroner. Statens obligasjonsfond skal investere i norske obligasjoner, mens Statens finansfond skal tilby kjernekapital til norske banker for å bedre deres utlånskapasitet. Fondene vil dermed bidra til bedret kreditttilførsel til norske bedrifter og husholdninger.
- For å avhjelpe situasjonen i næringslivet har Regjeringen økt rammene til Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK) og Innovasjon Norge. Som støtte til eksportrettet næringsliv har Regjeringen inngått avtale om lån til Eksportfinans på 50 mrd. kroner.

Regjeringen fører en politikk som bygger på rettferdighet og fellesskap. Basert på den nordiske modellen vil Regjeringen fornye og utvikle de offentlige velferdsordningene og bidra til et arbeidsliv der alle kan delta. Regjeringen vil legge til rette for økt verdiskaping og for utvikling over hele landet innenfor rammer som sikrer at kommende generasjoners muligheter for å dekke sine behov ikke undergraves. Dette krever en ansvarlig politikk med vekt på natur- og miljøhensyn, en langsiktig forvaltning av nasjonalformuen, et bærekraftig pensjonssystem og en sterk offentlig sektor. Alle disse delene må virke sammen for at vi skal klare å nå disse målene.

2 Gjennomføringen av forhandlingene

2.1 Innledning

Jordbrukets krav ble lagt fram 28. april 2009. Statens tilbud ble lagt fram 9. mai. Den 16. mai ble Statens forhandlingsutvalg enige med representantene fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag om en jordbruksavtale for 2009-2010.

2.2 Jordbrukets krav

Jordbrukets forhandlingsutvalg la den 28. april fram krav med en ramme på 2 mrd. kroner, pluss en ekstraordinær investeringspakke på 200 mill. kroner. Kravet innebar målprisøkninger tilsvarende 440 mill. kroner med virkning fra 01.07.09 og økte bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen (kapittel 1150) på 1 560 mill. kroner.

Ifølge Jordbrukets forhandlingsutvalg skulle kravet gi grunnlag for økte inntektsmuligheter i jordbruket på 40 000 kroner per årsverk før beregning av økt utnyttelse av jordbruksfradraget. Kravet la følgende til grunn i oppbygging av rammen:

- Kompensasjon for manglende kronemessig utvikling som for andre grupper i hele regjeringssperioden 2006-2009 (13 500 kroner per årsverk, tilsvarende 770 mill. kroner)
- Dekning av kostnadsvekst fra 2009 til 2010. Kapitalkostnadene ble forutsatt uendret fra 2009 til 2010 (rente, kapitalslit og leasing)
- Lik kronemessig inntektsutvikling som andre grupper fra 2009 til 2010 (4,0 pst. for 2009 og 3,75 pst. for 2010, kronetillegg på 15 700 kr i 2010).
- Nivåheving av inntektene i jordbruket inkludert jordbrukets andel av produktivetsgevinsten, for å redusere gapet til andre grupper med 7 000 kroner per årsverk, tilsvarende 400 mill. kroner.

Det ble lagt til grunn en prisreduksjon på handelsgjødsel på 20 pst. og en volumøkning på 10 pst. sammenliknet med 2009. Jordbruket anslo en rentereduksjon på 0,5 prosentpoeng i 2010, sammenliknet med 2009.

For å overholde WTO-forpliktelsene i 2009, foreslo jordbruket å følge flertallsinnstillingen fra en arbeidsgruppe om omlegging av markedsordningene for kjøtt og egg. Jordbruket foreslo å innføre den såkalte «volummodellen» for kjøtt og egg, og la til grunn at avtalepartene skulle avklare overgangen under forhandlingene.

For kvoteordningen for melk foreslo jordbruket at det innføres en ordning med leie av kvoter for samdrifter opp til et kvotetak på 400 000 liter.

På budsjettet ble det foreslått en ekstraordinær investeringspakke på 425 mill. kroner for å avdempe virkning av finanskrisa. Den besto av 200 mill. kroner ekstra budsjettmidler i 2009, og en økning av investeringsmidlene på LUF for 2010, samt omdisponeringer innenfor innvilgningsrammen, der bl.a. den kommunale ordningen med spesielle miljøtiltak i landbruket ble kuttet med 50 mill. kroner. Den totale foreslåtte økningen på LUF var på 121,5 mill. kroner.

Det ble foreslått en «rekrutterings-/ungdomspakke», bl.a. med flere nye tilskuddsordninger, og det ble foreslått utviding av eksisterende ordninger.

I fordelingen av budsjettmidlene var det foreslått betydelige økninger i driftstilskudd til melkeproduksjon, tilskudd til beiting og tilskudd til velferdsordningene, samt økte frakttilskudd og økt prisnedskrivning av norsk korn. Melkeproduksjonen ble prioritert høyest, men de beregnede utslagene i inntekt per årsverk på referansebrukene var relativt jevne både med hensyn på struktur og distrikt.

2.3 Statens tilbud

Statens tilbud ble lagt fram 9. mai. Tilbudet hadde en ramme på 750 mill. kroner, pluss en ekstraordinær investeringspakke på 200 mill. kroner for 2009, som ble varslet fremmet i revidert nasjonalbudsjett og ikke var forhandlingstema. Av denne skulle 150 mill. kroner disponeres til investeringer under fylkesvise bygdeutviklingsmidler og 50 mill. kroner til skogtiltak.

Tilbudet var finansiert med 250 mill. kroner i økte målpriser med virkning fra 01.07.09, 380 mill. kroner i netto bevilgningsøkning til gjennomføring av jordbruksavtalen (kapittel 1150 og 4150) og 50 mill. kroner i ledige midler fra 2008. Økt utnytting av jordbruksfradraget tilsvarte 70 mill. kroner.

Tilbudet var basert på et anslag på reduksjon i gjødselprisene på 30 pst. og en reduksjon i jordbrukets gjennomsnittlige rente på lånt kapital på 1 prosentpoeng fra 2009 til 2010. Samlet, inkludert verdien av jordbruksfradraget, ga rammen grunnlag for en inntektsvekst på 12½ pst. (eller om lag 25 000 kroner per årsverk) i 2010, i forhold til 2009 før oppgjør. Deler av rammen i tilbudet fikk inntektseffekt allerede i 2009.

Staten foreslo en utvidelse av aktiviteten i Landbrukets utviklingsfond, herunder at rammen for lån med rentestøtte skulle utvides med 300 mill. kroner per år fra 2009, til 1 mrd. kroner. Melkeproduksjonen og det grasbaserte husdyrholdet var sterkt prioritert i fordelingen av budsjettmidlene, særlig gjennom økning i driftstilskuddet per bruk og økning i beitetilskuddene. Arealtilskuddet til kornproduksjon ble redusert med om lag 3 pst. og bevilgningene til miljøtiltak ble foreslått økt med om lag 150 mill. kroner.

Staten pekte videre på at jordbruket foreslo en unødvendig stor utviding av virkemiddelapparatet, og understreket at det påhviler partene et ansvar for å gjøre virkemidlene så enkle og effektive som mulig.

Staten konstaterte, som jordbruket, at den anså den såkalte 'volummodellen' som det eneste aktu-

elle alternativet ved omlegging av markedsordningene for kjøtt og egg. Staten la til grunn at overgangen til en ny ordning ble avklart under forhandlingene.

2.4 Det videre forløp av forhandlingene

I møtet mellom partene 11. mai meldte Jordbrukets forhandlingsutvalg at tilbudet ga grunnlag for videre forhandlinger. Partene startet gjennomgang av krav og tilbud i plenumsmøter samme dag. For å gi partene et best mulig vurderingsgrunnlag for å bedømme prisutviklingen for handelsgjødsel, ble Felleskjøpet Agri og Yara invitert. Selskapenes representanter orienterte hver for seg om situasjonen i gjødselmarkedet.

Fra onsdag 13. mai ble det startet uformelle sonderinger. Fredag 15. mai kl 23.30 la Statens forhandlingsutvalg fram en sonderingsskisse med utkast til sluttløsning. Deretter fortsatte forhandlingene utover dagen 16. mai med utvidede formannsmøter.

I forhandlingsmøte kl. 16.30 den 16. mai, inn gikk Statens og Jordbrukets forhandlingsutvalg ny jordbruksavtale og avsluttet arbeidet med sluttprotokoll. Sluttprotokoll fra forhandlingene følger proposisjonen som vedlegg 1.

Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har i brev meddelt at organisasjonenes styrever har godkjent avtalen.

3 Utviklingen i jordbruket

3.1 Innledning

Dette kapitlet belyser utviklingen i jordbruket i forhold til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Det er imidlertid ikke mulig å avlese virkningene av den løpende politikken i utviklingen fra år til år. Virkningen av endringer i virkemiddelbruken vil først vise seg over tid. Videre vil det i de fleste sammenhenger ikke være mulig å vurdere utviklingen i relasjon til enkeltvirkemidler, da utviklingen i jordbruket må vurderes i forhold til den helhetlige virkemiddelbruken.

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge fram og bearbeide et grunnlagsmateriale for jordbruksoppkjøret. Materialet består av følgende tre rapporter:

- Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk og vederlag til arbeid og egenkapital.
- Referansebruksberegninger for jordbruket: Beregningene er basert på Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) driftsgranskninger og brukes til å vurdere utslag av

et oppgjør for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.

- Resultatkontrollen for gjennomføringen av landbrukspolitikken: Her rapporteres det om utviklingen innenfor sentrale områder.

For mer utfyllende statistikk vises det til disse publikasjonene.

3.2 Inntektsutvikling for jordbruket

Inntektsutviklingen for jordbruket vurderes med utgangspunkt i normaliserte regnskaper i Totalkalkylen. Den omfatter inntekter fra tradisjonelt jord- og hagebruk, og inkluderer strukturendringer. For jordbrukere som selvstendig næringsdrivende, er det mange forhold, også utenfor forhandlingene, som påvirker inntektene det enkelte år. Høykonjunkturen har blitt avløst av en internasjonal finans-/økonomikrise. Det har bl.a. gitt store endringer i rentene og variasjon i valutakurser, og det påvirker etterspørselen og utviklingen i prisene. Den internasjonale matkrisen har også påvirket norsk jordbruk, spesielt i form av meget stor prisøkning på gjødsel og prisøkning på forråvarer,

Tabell 3.1 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper.

	2007	2008	2009	07/08 Endring	08/09 Endring
Produksjonsinntekter	22 594	24 057	24 831	6,5 %	3,2 %
Direkte tilskudd	8 818	9 124	9 551	3,5 %	4,7 %
Sum inntekter, mill. kr.	31 412	33 181	34 381	5,6 %	3,6 %
Driftskostnader	14 254	15 782	16 783	10,7 %	6,3 %
Kapitalkostnader, ekskl. renter	5 997	6 388	6 554	6,5 %	2,6 %
Sum kostnader, ekskl. renter, mill. kr.	20 252	22 170	23 337	9,5 %	5,3 %
Realrente på lånt kapital, mill. kr.	1 201	1 542	516	28,4 %	-66,5 %
Vederlag arbeid og egenkapital, mill. kr.	9 960	9 469	10 529	-4,9 %	11,2 %
Antall årsverk	61 400	59 800	58 200	-2,6 %	-2,7 %
Vederlag arbeid og egenkapital, kr. pr. årsverk	162 200	158 300	180 900	-2,4 %	14,3 %
Verdi skatteordning, kr. pr. årsverk	20 200	21 500	21 700	6,4 %	0,9 %
Totalt, kr. pr. årsverk	182 400	179 800	202 600	-1,4 %	12,7 %

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

selv om norsk matsektor og norske forbrukere i større grad enn i de fleste land er skjermet mot de store svingningene internasjonalt. Budsjett-nemnda understreker derfor at det er større usikkerhet enn normalt i budsjettet for 2009.

Årets materiale viser en betydelig økning i driftskostnadene i jordbruket, spesielt i 2008, men også i 2009, knyttet til gjødsel og kraftfôr. Allikevel øker resultatmålet «Vederlag til arbeid og egenkapital» i budsjettet for 2009, særlig som følge av betydelig rentefall fra 2008 til 2009.

Tabell 3.1 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2007 til budsjetterte tall for 2009 i følge Budsjett-nemndas normaliserte regnskaper. Det presiseres at beregnet resultatmål i Totalkalkylen ikke fullt ut er sammenlignbart mellom beregningsår, pga. revisjon av dataserier når nytt datagrunnlag foreligger.

Inkludert virkningen av jordbruksfradraget, økte inntektene med 24 600 kroner per årsverk fra 2006 til 2007, eller over 15 pst. Det er en større vekst enn lagt til grunn for oppgjøret i 2007, som skyldes bl.a. produksjons- og etterspørselsøkning, bedre markedsbalanse i svineholdet og stor utbetaling av utbytte på melkeprisen fra TINE Industri.

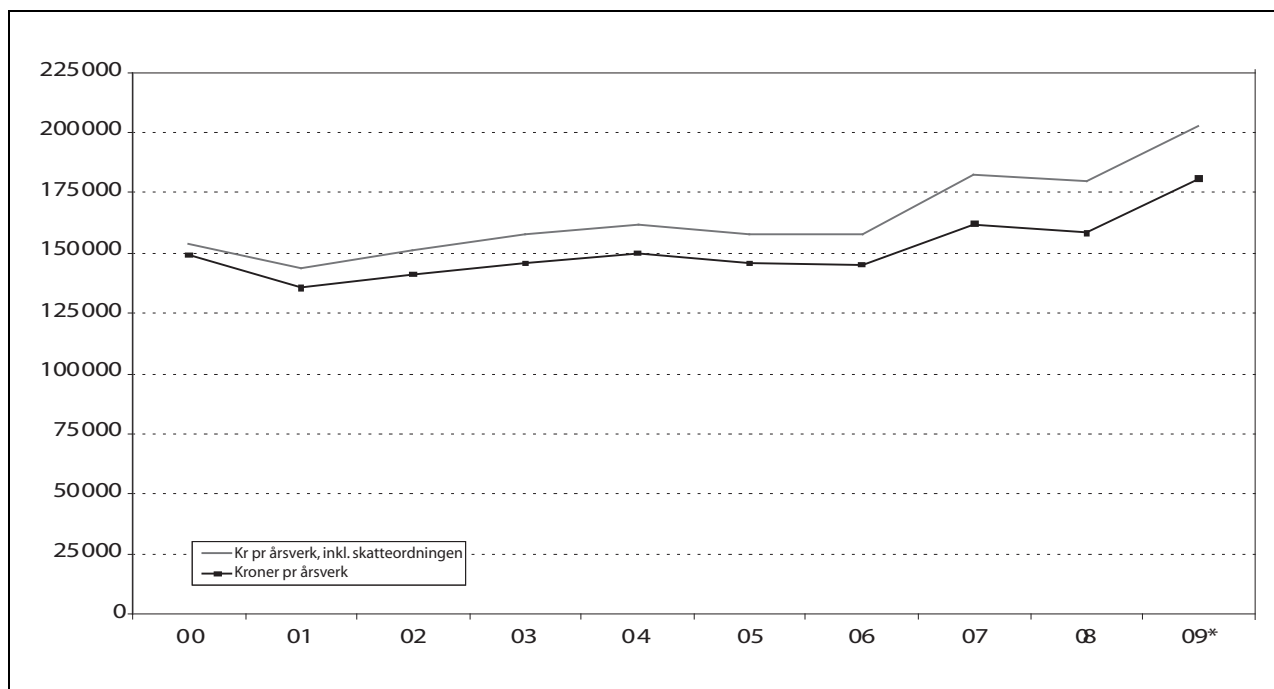
Årets beregninger viser en inntektsnedgang fra 2007 til 2008 på 1,4 pst., eller 2 600 kroner per årsverk. 2008 ble dårligere enn forutsatt i fjor, bl.a. som følge av uforutsett stor vekst i rente-energi- og

kraftfôrkostnadene. I tillegg økte inntektene fra melkeproduksjon vesentlig mindre enn budsjettert.

Fra 2008 til 2009 budsjetteres det med en inntektsøkning på 12,7 pst., tilsvarende 22 800 kroner per årsverk. Det budsjetteres en reduksjon i produksjonen og en brutto prissvikt i forhold til målpris på vel 200 mill. kroner, samtidig som kraftfôr og spesielt gjødselkostnadene øker sterkt. Det er særlig en reduksjon i normalisert realrentekostnad på over 1 mrd. kroner som bidrar til inntektsøkningen. Fjorårets avtale skulle, iht. protokollen, legge til rette for en inntektsvekst i 2009 på om lag 22 000 kroner.

Årets normaliserte totalregnskap viser en gjennomsnittlig inntektsøkning per årsverk på om lag 2,2 pst. per år for de siste 10 regnskapsår (t.o.m. 2008), og 2,8 pst. for de siste 5 regnskapsår, når effekten av jordbruksfradraget er inkludert. Dette er lavere tall enn fjorårets totalregnskap viste. Inntektsvariasjon mellom år gjør at gjennomsnittet påvirkes relativt betydelig av hvilke år som inngår i beregningen. Økningen for andre grupper har vært 4,5 pst. per år de siste 5 årene.

Både i 2007 og i første halvdel av 2008 har etterspørselen økt og gitt rom for volum- og prisvekst for flere viktige jordbruksprodukter. Produksjonsvolumet i jordbruket økte med 1,9 pst. i 2008, men i 2009 budsjetterer BFJ med en reduksjon i produk-

Figur 3.1 Sektorens inntekt per årsverk f.o.m. 2000, med og uten virkning av jordbruksfradrag ved skatteligningen. Normalisert regnskap.

* Budsjett

Kilde: Budsjett-nemnda for jordbruket

sjonen på 1,3 pst. Produsentprisene økte med 6,3 pst. i 2008 og budsjetteres opp med 3,6 pst. i 2009. Samtidig øker produksjonskostnadene, som omtales i kapittel 3.4.

Figur 3.1 viser vederlag til arbeid og egenkapital etter normaliserte regnskaper i Totalkalkylen, med og uten inntektsvirkningen av jordbruksfradraget. BFJ anslår at jordbruksfradraget i 2009 har en samlet verdi tilsvarende 1,3 mrd. kroner i inntekt før skatt.

Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttet til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med i Totalkalkylen, med unntak av kjøreinntekter for maskiner som også er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylens normaliserte regnskaper gir derfor ikke et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede næringsinntekter.

Totalkalkylen er et sektorregnskap for selvstendig næringsdrivende, og har ikke, og kan ikke ha, samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk. I tillegg kan revisjon av dataserier og beregningsprinsipper gjøre at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling endres mellom beregningsår. Til årets beregninger er det mindre endringer, knyttet til energiforbruk og blomster.

Referansebrukene

Tabell 3.2 viser Budsjettnemndas beregninger av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for referansebrukene i årene 2007 til 2009.

Gjennomsnittlig var inntektsvekst for alle referansebruk grovt regnet lik null fra 2007 til 2008. Brukene med korn, sau og frukt/bær og sau viser relativt sett den største økningen. Bruk med sau skiller seg ut med en inntektsvekst på 20 pst. i 2008.

For 2009 viser beregningene en inntektsvekst på i underkant av 6 pst. i gjennomsnitt. Bruk med

egg og planteprodukter og ammekyr har den største økningen på hhv. 27 og 23 pst., mens bruk med poteter og korn og bare korn har den dårligste utviklingen (-13 og -12 pst.).

For toårsperioden under ett viser referansebrukene svakere inntektsutvikling enn normaliserte regnskaper. En viktig forklaring ligger i at avskrivningene i NILFs driftsgranskinger beregnes etter historiske kostnader og at lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I Totalkalkylen inflasjonsjusteres kapitalsaldoen før beregning av kapitalslit, og lånt kapital godtgjøres med normalisert realrente. Det gir ulik utvikling mellom enkeltår. Samtidig er inntektsnivået høyere i referansebrukene. Det henger også sammen med at deltakerbrukene er rekruttert blant de 60 pst. av jordbruksforetakene som har størst driftsomsfang.

Som tidligere år, er inntektsnivået i regnskapsåret 2007 lavest for referansebrukene med sau og ammeku, men saueholdet nærmer seg gjennomsnittet vesentlig i 2008 og 2009. Inntektsnivået for referansebruket med økologisk melkeproduksjon ligger om lag på høyde med øvrige bruk med noenlunde tilsvarende driftsomsfang.

3.3 Lønnsutvikling for andre grupper

Tabell 3.3 viser lønnsutviklingen fra 2007 til 2008, samt for perioden 1998-2008 for to hovedgrupper av lønsmottakere i samfunnet. Tallene er hentet fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene og Statistisk sentralbyrå. Inntektsutviklingen for selvstendige næringsdrivende er ikke tatt med. Det statistiske materialet er svakere for næringsdrivende og vil normalt svinge mer enn for andre.

Tabell 3.2 Vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk på referansebrukene, 2007-2009 før oppgjør. Inntektsverdi av jordbruksfradraget ved ligningen er lagt til. Kroner og prosentvis endring.

	2007	2008	2009	07/08	08/09	07/09
Melk og storfeslakt, 19 årskyr	229 500	221 700	237 800	-3 %	7 %	4 %
Korn, 336 dekar korn	200 100	230 300	201 900	15 %	-12 %	1 %
Sau, 133 vinterføra sau	154 500	185 600	203 200	20 %	9 %	32 %
Melkegeit, 82 årsgeiter	210 100	211 900	233 600	1 %	10 %	11 %
Svin og korn	376 800	376 900	371 300	0 %	-1 %	-1 %
Egg og planteprodukter	227 400	180 600	228 500	-21 %	27 %	0 %
Poteter og korn	194 400	211 800	183 500	9 %	-13 %	-6 %
Storfeslakt/ammeku, 17 ammekyr	115 800	112 300	138 100	-3 %	23 %	19 %
Frukt/bær og sau	215 700	258 600	271 500	20 %	5 %	26 %
Fjorfekjøtt og planteprodukter	374 900	402 800	373 300	7 %	-7 %	0 %
Økologisk melk/storfeslakt, 19 årskyr	218 200	215 500	242 300	-1 %	12 %	11 %

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Tabell 3.3 Årslønnsvekst i pst. for alle grupper og for to hovedgrupper av lønsmottakere.

	I alt		I alt		Vekst 2007-2008
	1998-2008	Gjennomsnitt per år 1998-2008	2003-2008	Gjennomsnitt per år 2003-2008	
Årslønn ¹ alle grupper			24,3	4,5	6,0
Årslønn ¹ NHO-bedrifter i industrien, arbeidere og funksjonærer	52,4	4,8	26,0	4,7	6,3
Årslønn ² offentlig forvaltning			24,5	4,5	6,5
Lønn ³ pr. normalårsverk ⁴	61,2	4,9	27,0	4,9	5,7

¹ Den samlede lønn (ekskl. overtidsgodtgjørelse) en lønntaker vil oppnå i løpet av et år, dersom vedkommende har utført ett fullt normalt årsverk. Det forutsettes at det gis full lønn under ferie, sykefravær, permisjoner mv.

² Ekskl. helseforetakene.

³ Lønn ekskl. arbeidsgiveravgift. Dette innebærer lønn inkl. overtidsgodtgjørelse, naturallønn og sosiale ytelser som lønntakerne mottar.

⁴ Summen av antall heltidsansatte og deltidsansatte omregnet til heltid (SSB).

Kilde: Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene og Statistisk sentralbyrå.

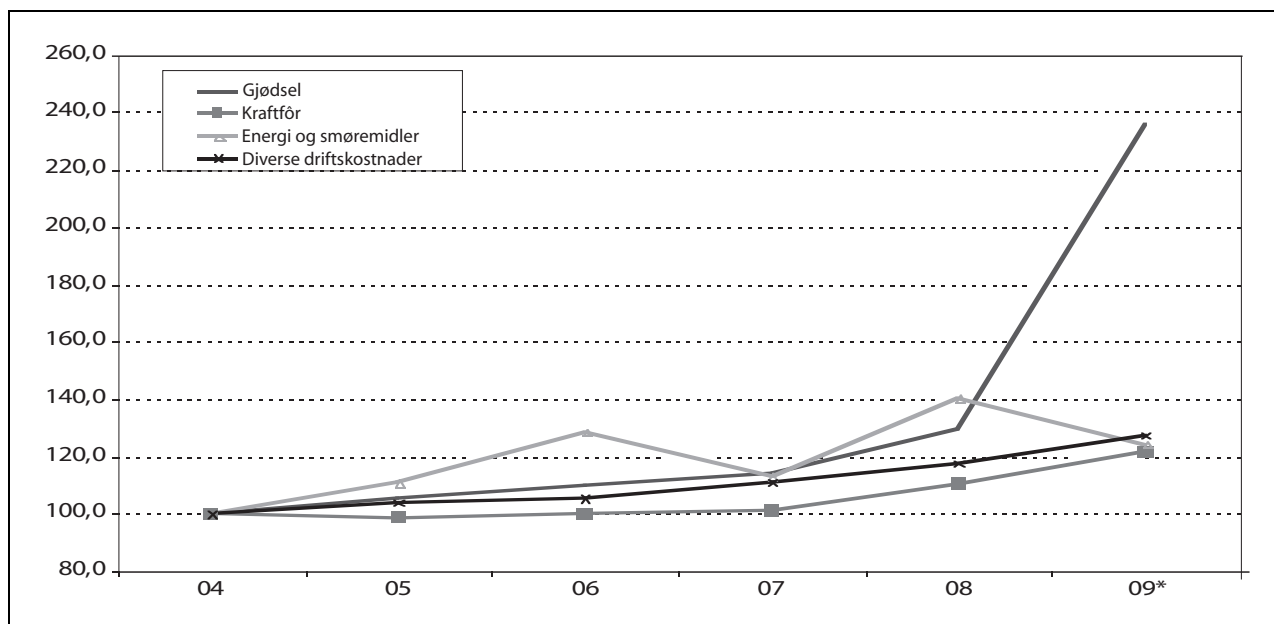
3.4 Kostnadsutvikling

Som det fremgår av tabell 3.1, har kostnadene ekskl. renter, i følge Budsjettnemnda økt med nesten 3,1 mrd. kroner fra 2007 til 2009. Økningen er fordelt med 9,5 pst. i 2008 og 5,3 pst. i 2009. I 2008 var kostnadsveksten høy for de fleste poster, men spesielt for kraftfôr (14,5 pst.), energi (vel 21 pst.), gjødsel (9 pst.), og kapitalkostnader inkl. renter, som økte med 10,2 pst. Kostnadsendringene inkluderer både volum- og prisendringer.

For gjødsel og kraftfôr har kostnadsøkningen fortsatt. For 2009 budsjetterer BFJ med en kostnadsøkning for gjødsel og kalk på vel 600 mill. kro-

ner (46 pst.) og vel 460 mill. kroner (8 ½ pst.) for kraftfôr. Økningen på disse postene kan ses i sammenheng med den internasjonale matkrisen og prisøkning internasjonalt, men har også bakgrunn i økte kornpriser i Norge.

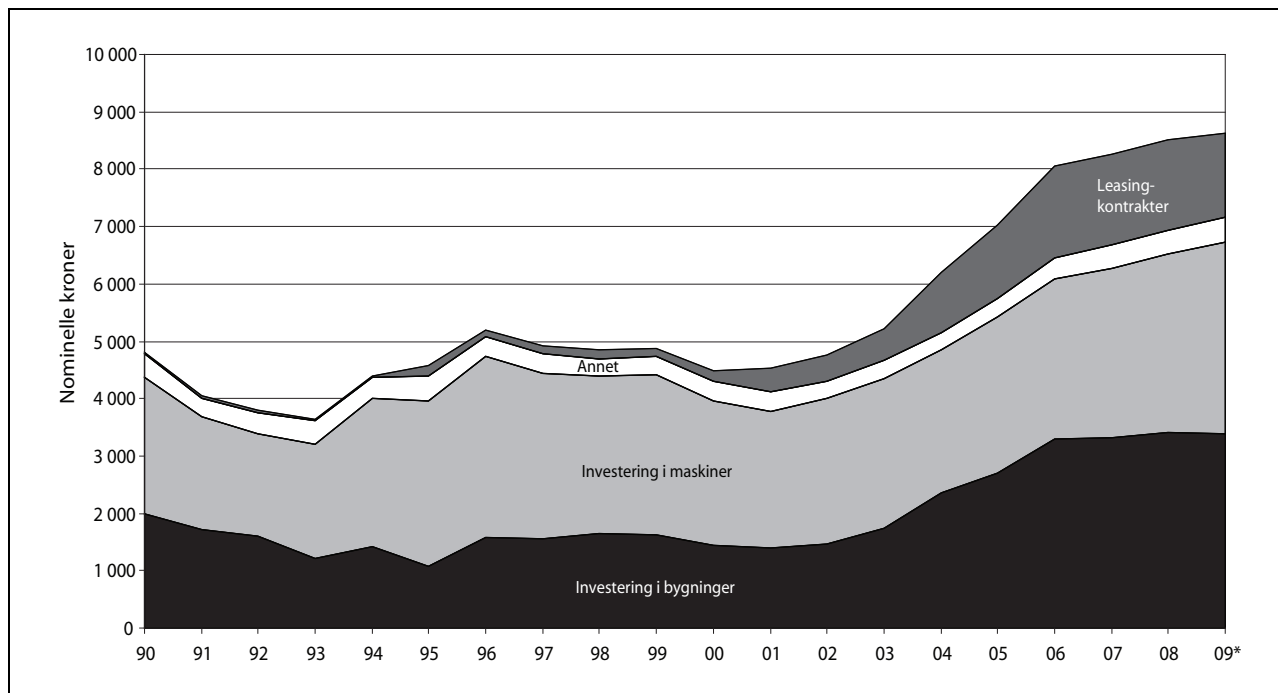
Den meget sterke prisøkningen på gjødsel har gitt tilpasninger hos produsentene, med redusert og utsatt kjøp og sterk dreining i retning av rimeligere, mer ensidige N-gjødselslag. Budsjettnemnda har budsjettert med en reduksjon i totalt handelsgjødselforbruk på 12 pst. for 2008-2009-sesongen, som regnskapsføres på kalenderåret 2009. Endret innkjøp gjør at reduksjonen i tilført mengde nitrogen i handelsgjødsel bare reduseres med 4,4 pst. Signaler

Figur 3.2 Prisutvikling på sentrale driftsmidler. Indekser, 2004=100.

* Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Figur 3.3 Utvikling i bruttoinvesteringer. Løpende kroner.

* Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

tyder på at gjødselkjøpet reduseres mer i husdyrområdene enn i områder med mindre husdyr.

Som følge av de endrede tilpasningene er kostnadsøkningen fra 2008 til 2009 beregnet å bli vel 300 mill. kroner lavere enn det anslaget som lå til grunn for justeringsforhandlingene mellom jordbruksavtalepartene som ble avsluttet 9. januar 2009. Store endringer i kjøpsmønster og forventninger om vesentlig prisreduksjon gjør at kostnadsanslaget for 2009 fortsatt er usikkert.

Prisene på kraftfôr øker også vesentlig. Budsjettnemnda har beregnet en økning i gjennomsnittsprisene i 2008 og 2009 på hhv. 9,2 og 10,2 pst., eller nesten 1,2 mrd. kroner i toårsperioden. Prisutviklingen på sentrale driftsmidler er gjengitt i figur 3.2.

Figur 3.3 viser at bruttoinvesteringene i nominelle verdier har økt med om lag 90 pst. siden 2000. Volumveksten i investeringene er på nesten 34 pst. Inngåtte leasingkontrakter ekskl. rentene, er da inkludert. På grunn av svak krone øker prisen på importert kapitalutstyr også i 2009. Samtidig øker gjeldsmassen til om lag 41 mrd. kroner i 2009.

3.5 Arealutvikling

I perioden 1989-1999 økte det registrerte jordbruksarealet med 4,4 pst. Denne utviklingen har senere flatet ut, og i perioden 1999-2008 er det estimert en reduksjon i totalt jordbruksareal på ca. 1,4 pst., jf. tabell 3.4. Registrert totalareal var på sitt

Tabell 3.4 Utviklingen i jordbruksareal fordelt på ulike vekster, 1000 dekar

	1989	1999	2006	2007	2008	Endring 1999-2008
Korn- og oljevekster	3 530	3 345	3 247	3 181	3 135	-6,28 %
Eng og beite	5 541	6 387	6 613	6 651	6 632	3,84 %
-herav ikke fulldyrket	1 096	1 511	1 717	1 746	1 750	15,82 %
Andre vekster	871	650	485	488	473	-27,20 %
Jordbruksareal i drift i alt	9 942	10 382	10 345	10 320	10 241	-1,36 %

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Tabell 3.5 Antall jordbruksbedrifter og årsverk i 1000 stk. for landet, 1979-2009

År	1979	1989	1999	2003	2007	2008*	2009**
Antall jordbruksbedrifter	125,3	99,4	70,7	58,2	49,9	48,8	47,8
Antall årsverk	134,6	101,2	81,6	72,1	61,4	59,8	58,2

* Foreløpige tall

** Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

høyeste i 2001 og er siden da redusert med om lag 2 ¼ pst. Nedgangen i jordbruksareal skyldes i all hovedsak reduksjon i areal med korn og oljevekster og andre åpenåkervekster. Areal med eng og beite har økt i perioden 1999-2007, men har hatt nedgang fra 2007 til 2008.

Fra 2004 har nye digitale kart gradvis gitt nytt kontrollgrunnlag for jordbruksarealet. I 2008 hadde ca. 130 kommuner tatt i bruk det nye kartgrunnlaget. Tall fra Statens landbruksforvaltning (SLF) viser at innføringen av nye kart i gjennomsnitt har medført en engangsreduksjon i godkjent jordbruksareal på ca. 2 pst. det året kartverket tas i bruk.

Arealreduksjonen kan derfor både være areal som har gått ut av drift, men kan også ha sammenheng med overgangen til nye kart og forbedret registrering.

3.6 Utvikling i sysselsetting i jordbruket

Jordbruket sto for 2,7 pst. av samlet sysselsetting i 2008, mot 5,5 pst. i 1990. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer.

Tabell 3.5 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1979. På 90-tallet var den gjennomsnittlige årlige nedgangen i antall årsverk 2,4 pst. Etter 2000 har den årlige nedgangen vært klart høyere.

Etter 2005 viser tallene fra Budsjettnemnda imidlertid en redusert avgangstakt for både antall

årsverk og antall jordbruksbedrifter. Det anslås en reduksjon i antall årsverk fra 2007 til 2008 på 2,8 pst. og fra 2008 til 2009 på 2,5 pst. Fra 2009 til 2010 anslår Budsjettnemnda en reduksjon i antall årsverk på om lag 2,2 pst.

3.7 Strukturutvikling

I perioden 1989 til 2008 har totalt antall jordbruksbedrifter gått ned med vel 50 pst. (fra 99 400 til 48 835). Gjennomsnittlig antall dekar per jordbruksbedrift har økt fra 100 dekar i 1989 til 210 dekar i 2008. Siden 1999 har en stadig større andel av jordbruksbedriftene som går ut av drift hatt mer enn 200 dekar jord. Arealet til jordbruksbedrifter som går ut av drift, overtas i hovedsak av andre jordbruksbedrifter og i hovedsak ved leie, men også ved salg.

Andelen leid areal er om lag 40 pst. SLFs registrering av jordleiepriser viser at leieprisene for arealer til korn- og potetdyrking har økt siden 2000, mens prisene for grasareal er noe redusert.

I 2008 var det 12 540 jordbruksbedrifter med melkeproduksjon, når samdrifter regnes som én bedrift. Dette innebærer en reduksjon i antall bedrifter med melkeproduksjon på 45 pst. i perioden 1999 til 2008. Gjennomsnittlig antall melkekyr per melkebruk økte fra 14 i 1999 til 20 i 2008. I 2006 hadde 3,5 pst. av melkeprodusentene over 240 000 liter i kvote, mens denne andelen har økt til 5,2 pst. i 2007.

Antallet samdrifter med melkeproduksjon har vært økende fram til 2008. Nedgangen fra 2008 til 2009 skyldes i all hovedsak innføringen av kvote-

Tabell 3.6 Jordleieindeks for hver enkelt driftsform, 2003 – 2008 (2000 = 100)

År	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Grasdyrking	79	86	86	95	98	92
Korndyrking	90	95	105	105	107	105
Grønnsakdyrking	85	91	99	103	98	99
Potetdyrking	84	87	105	106	114	117
Kulturbeite	83	87	96	104	96	92

Kilde: Statens landbruksforvaltning

leie fra 1. mars 2009, gjennom fjorårets jordbruksoppgjør. Ved kvoteårets start i 2008 var det registrert 2 068 samdrifter, mens det ved samme tidspunkt i 2009 var registrert 1 894 samdrifter. Dette er en netto reduksjon (opprettede fratrukket avviklede bedrifter) på 174 samdrifter på ett år.

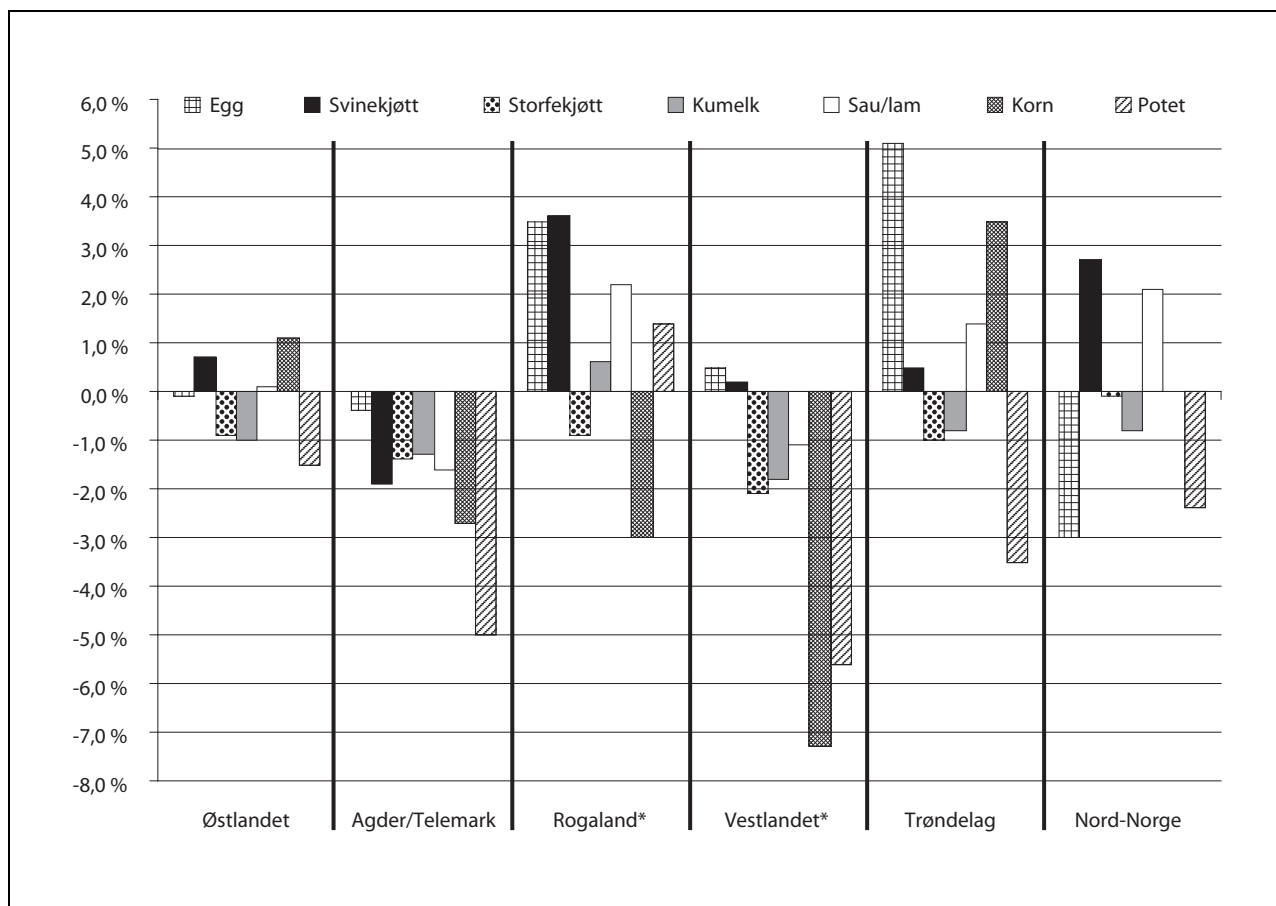
Per 01.01.09 utgjorde samdrifter 16 pst. av alle foretak med melkeproduksjon. 71 pst. av samdriftene består av to eiendommer.

De senere år har det vært en vesentlig strukturendring i alle produksjoner. Antall dekar per bruk i kornproduksjon økte fra 153 dekar til 216 dekar fra 1999 til 2008. I samme periode økte gjennomsnittbesetningen i saueholdet fra 42 til 58 sauer per bruk. Antallet verpehøner per bruk økte fra 780 til 1 950 fra 1999 til 2008, mens gjennomsnittlig besetningsstørrelse for jordbruksbedrifter med purker har økt fra 27 til 59 purker per bedrift i samme periode.

3.8 Geografisk utvikling

Den relative fordelingen av antall jordbruksbedrifter har holdt seg forholdsvis stabil mellom regioner siden 1989. Fra 1999 til 2008 har den årlige prosentvise reduksjonen relativt sett vært størst i Nord-Norge, Agder og på Vestlandet. I 2008 var 38 pst. av alle bruk lokalisert på Østlandet, 21 pst. på Vestlandet, 10 pst. i Rogaland, 7 pst. i Agder og Telemark, 15 pst. i Trøndelag og 9 pst. i Nord-Norge. Denne fordelingen er helt lik som i 2007.

Den marginale reduksjonen i jordbruksareal i drift fra 1999 til 2008 har først og fremst skjedd på Vestlandet, i Agderfylkene og Telemark. Reduksjonen i areal på Vestlandet skyldes til dels at Ølen kommune med 23 000 dekar jordbruksareal ble flyttet fra Hordaland til Rogaland i 2001. Hordaland har relativt sett hatt den største reduksjonen i jordbruksareal i drift i perioden, på 11 pst., ikke korrigert for Ølen kommune. Generelt har det vært en nedgang i åpenåkerarealer og en økning i eng- og beitearealer.

Figur 3.4 Prosentvis endring i produksjon fra 1999 til 2008 på landsdelsnivå.

* Endringer i produksjonen på Vestlandet og i Rogaland skyldes til dels at Ølen kommune ble flyttet fra Hordaland til Rogaland i 2001.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Reduksjonen i arbeidsforbruk viser ikke markante forskjeller om kommunene deles inn etter sentralitet eller etter virkeområde for distriktpolitiske virkemidler. Men materialet viser at den største prosentvise reduksjonen i arbeidsforbruk i jordbruket etter århundreskiftet har skjedd i de typiske primærnæringskommunene og i sone III og IV i virkeområdene for distriktpolitiske virkemidler. Det kan ha sammenheng med at melkeproduksjonen veier tungt i disse kommunene og at strukturendringene har gått raskere i melkeproduksjonen etter 2000.

Vestlandet har hatt den svakeste produksjonsutviklingen, og også størst reduksjon i arbeidsforbruket. Figur 3.4 viser den prosentvise endringen i produksjon på landsdelsnivå fra 1999 til 2008.

3.9 Produksjons- og markedsutvikling

Det siste tiåret har produksjonsvolumet i jordbruket vært svakt økende. Økningen har vært størst for kjøtt og egg, mens kornproduksjonen har blitt litt redusert. Det er stor variasjon mellom produksjonene. De siste årene har produksjonsutviklingen vært svakest for sau/lam, mens kylling hadde en produksjonsøkning på 60 pst. fra 2004 til 2008.

Fra 2008 til 2009 regner Budsjettnemnda imidlertid med en reduksjon i produksjonsvolumet på 1,3 pst. Det regnes med en liten reduksjon både for plante- og husdyrprodukter. Også for kylling reg-

nes det med redusert produksjon i 2009. Figur 3.5 viser produksjonsutviklingen for husdyrprodukter fra 2004 til 2009.

På slutten av 90-tallet påførte overproduksjon produsentene store inntektstap, og bidro til uønskede samfunnsøkonomiske kostnader. Mellom 2001 og 2004 var markedet i langt større grad i balanse. Fra 2005 har markedsoverskudd tidvis vært tilfellet for svin.

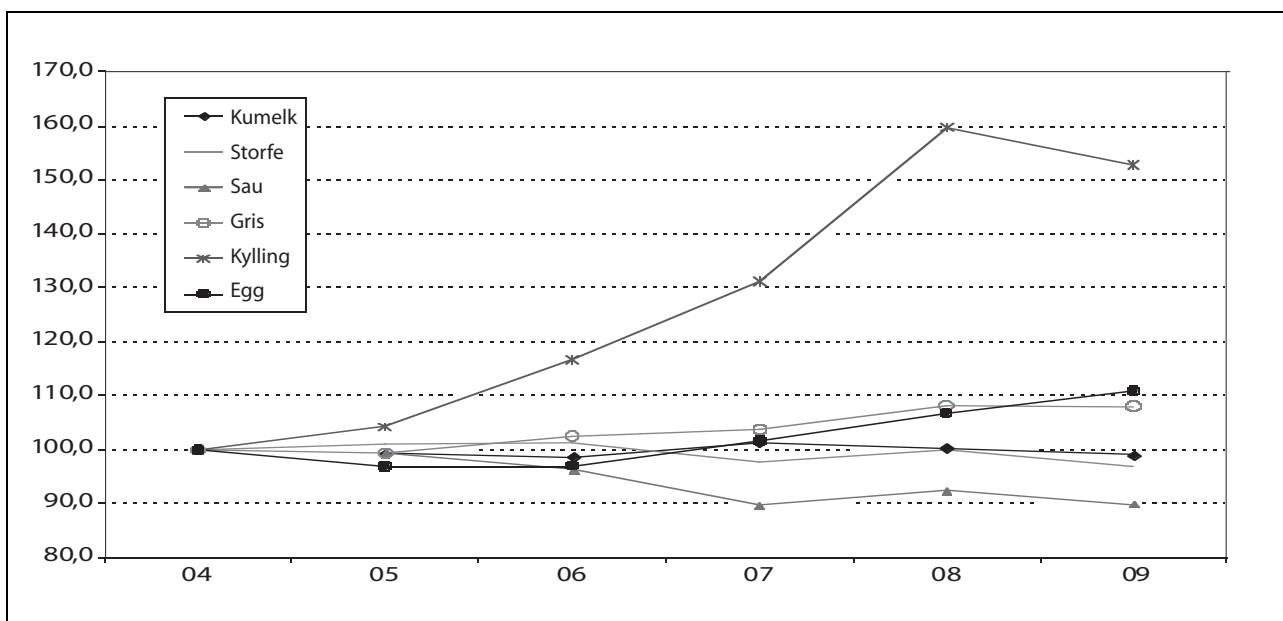
For 2009 prognoseres engrosprisen for svin å ligge 55 øre under målprisen. For storfe og sau er det ikke ubetydelig underdekning med norsk produksjon, men prisøkning og etterspørselseffekt av økonomikrisen bidrar til at underdekningen er mindre enn regnet med tidligere.

Fjorårets jordbruksavtale, inkl. justeringsforhandlingene, ga en relativt stor økning i målprisene. Budsjettnemndas tall viser at de økte målprisene tas ut, men med noen unntak i grøntsektoren og for svin. For melk tas ikke 10-øringen som ble avtalt under justeringsforhandlingene ut. Brutto pristap for melk og svin i forhold til målprisnivå, utgjør til sammen vel 200 mill. kroner.

Omsetningsavgiftene er redusert de siste årene, og vil i følge prognosene være om lag uendret fra 2008 til 2009.

3.10 Overføringene til jordbruket

Netto overføringer i faste kroner var høyest i første halvdel av 1980-årene og ble betydelig redusert

Figur 3.5 Produksjonsutvikling for husdyrprodukter 2004 til 2009. Indekser fra normalisert regnskap, 2004=100.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

fram til 1997. Siden 2000 er overføringene redusert noe hvert år. Tall fra OECD viser at Norge sammen med Sveits, Korea, Japan og Island, har den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importbeskyttelsen (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtten til produsentene.

For Norges del er jordbruksfradraget i skatteligningen og avgiftsfritak på diesel eksempler på avgiftslettelser som også inkluderes i beregningene.

PSE-prosenten gir med andre ord en indikasjon på støttenivået. Den bør ikke brukes til nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det varierer hvor stor andel av jordbruksproduksjonen og hvilke virkemidler som er inkludert.

Støttenivået i Norge, målt ved PSE-prosenten, har ligget stabilt mellom 65 og 72 pst. de siste årene. I 2007 gikk den imidlertid ned til 53 pst. pga. høye verdensmarkedspriser på en rekke landbruksprodukter. PSE-prosenten var i gjennomsnitt for OECD 23 pst. i 2007.

Endringer i PSE-prosenten kan skyldes både endringer i det interne støttenivået og valutakurser, men særlig vil endringer i verdensmarkedspriser ha stor betydning.

Det siste tiåret har det skjedd en betydelig dreining i virkemiddelbruken fra pris- og produksjonstilskudd til mer produksjonsnøytrale virkemidler både i Norge og i andre land. Dette har vært gjort bl.a. for å redusere tilskuddenes produksjonsdrivende effekt og for å redusere intensiteten i produksjonen.

OECDs system for støtte målt i PSE kan ikke sammenlignes direkte med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte priser og verdensmarkedspriser fra 1986-1988 til å beregne "skjermingsstøtten". WTO-beregningene angir derfor ikke et lands oppdaterte skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte, vises det til kapittel 5.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2007 på 33 pst. I gjennomsnitt for OECD var CSE på 12 pst.

3.11 Nærings- og bygdeutvikling

En rekke virkemidler som skal bidra til næringsutvikling i landbruket, er finansiert over jordbruksavtalen. Landbruks- og matdepartementet sin strategi fra 2007 «Ta landet i bruk!» er førende for arbeidet. Strategien bygger opp under hovedmålene i landbrukspolitikken og danner et ramme-

Tabell 3.7 Innvilgingsrammer for Landbrukets utviklingsfond i 2008, mill. kroner

Ordninger for næringsutvikling og miljø i landbruket	2008
KSL Matmerk	42,0
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	67,0
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler	380,0
Sentrale bygdeutviklingsmidler	27,0
Utviklingsprogram for grønt reiseliv	23,0
Utviklingsprogram for innlandsfisk	4,0
Skogbruk og bioenergi	190,0
Utviklingstiltak for geit	16,0
Forskning	44,5
Verdensarv	3,0
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2,0
Andre utviklingstiltak i landbruket	4,0
Utviklingsprogrammet for klimatilaktak	4,0
Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL)	130,0
Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	10,0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	43,0
SUM Landbrukets utviklingsfond (LUF), ekskl. rentestøtte	989,5

verk for alle typer lønnsom næringsvirksomhet med utgangspunkt i gårdens menneskelige og materielle ressurser.

I tillegg til den nasjonale strategien fra Landbruks- og matdepartementet, har alle fylker utarbeidet en regional strategi for næringsutvikling som skreddersyr virkemiddelbruken til de mest aktuelle utfordringene i regionen. De regionale strategiene er utarbeidet av det regionale partnerskapet bestående av Fylkesmannen (FM), Innovasjon Norge (IN), Fylkeskommunen (FK), kommunene, landbrukets organisasjoner med flere.

Støtten IN yter til landbrukets verdikjeder utgjør vel 38 pst. (inkl. låneramme for rentestøtte) av INs finansielle tjenester i 2008, og spiller en viktig rolle for videreutvikling av eksisterende, og utvikling av ny næringsvirksomhet i tilknytning til norsk landbruk.

Når det gjelder investeringsvirkemidler, er det langt større etterspørsel enn det som er tilgjengelig innenfor de aktuelle programmene. Mange av søknadene gjelder midler til oppgradering av eksisterende driftsapparat for å imøtekomme nye krav til driftsbygninger og dyrevelferd, men det er også stor interesse for midler til utvidelser av driftsomfang og nye næringer.

Tabell 3.7 gir en oversikt over de ulike ordningene. I tillegg kommer bevilgning til rentestøtte i 2008 med en låneramme på 700 mill. kroner. I avsnittene under og i kapitlene etter, omtales noen av ordningene.

3.11.1 Stiftelsen KSL Matmerk

Stiftelsen KSL Matmerk har som formål å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon. Dette gjøres blant annet gjennom å arbeide med merkeordninger, kvalitetssystemer og kompetanse, for på den måten å synliggjøre konkurransefortrinn overfor forbruker og marked.

Stiftelsen har oppgaver knyttet til å administrere og videreutvikle Kvalitetssystem i landbruket (KSL), merkeordningene Beskyttede betegnelser og Spesialitet, Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL), samt generisk markedsføring av økologisk mat. Stiftelsen har også en viktig oppgave i å bidra til profilering og markedsadgang for norske matspesialiteter.

I 2008 har stiftelsen prioritert arbeidet med å utvikle en ny merkeordning og et helhetlig kvalitetssystem for norsk mat, «Nyt Norge».

Kvalitetssystem i landbruket (KSL)

Formålet med KSL er å dokumentere for forbrukerne, varekjedene og myndighetene hvordan produksjonen på norske gårdsbruk foregår, og å være et styringssystem for den enkelte bonde. I 2008 ble det gjennomført ca. 5 500 eksterne KSL-revisjoner over hele landet. Dette er en økning på 500 revisjoner (12 pst.) fra året før. Det anslås at omlag 40-41 000 bønder har gjennomført KSL-egenrevisjon i 2008.

Merkeordningen Beskyttede betegnelser

Merkeordningen Beskyttede betegnelser er en viktig konkurransestrategi for norsk matproduksjon. Merkeordningen hadde 15 godkjente produkter per 31.12.08. Det ble ikke godkjent nye produkter i 2008, men KSL Matmerk har levert to nye innstillinger til Mattilsynet per 31.12.08. For å nå stiftelsens resultatmål om å levere 11 innstillinger til Mattilsynet i perioden 2007 til 2011, har Landbruks- og matdepartementet bedt stiftelsen å prioritere arbeidet med å mobilisere nye merkebrukere.

Merkeordningen Spesialitet og aktiviteter knyttet til markedsadgang og kommunikasjon

Merkeordningen Spesialitet hadde per 31.12.08 168 godkjente produkter fra 43 bedrifter. Tilsvarende tall ved utgangen av 2007 var 122 produkter fra 35 virksomheter. Dette viser at det er en betydelig interesse for ordningen og at stiftelsen bruker ressurser på å mobilisere merkebrukere.

Stiftelsen arbeider aktivt for å bistå produsenter, i hovedsak merkebrukere av Beskyttede betegnelser og Spesialitet, med å bedre markedsadgangen. Samtlige merkebrukere har, gjennom KSL Matmerks kjedeavtaler, adgang til et stort antall butikker. Det har vært arbeidet med i alt 32 prosjekter/tiltak innenfor markedsadgang i 2008, hvorav 17 prosjekter var med enkeltbedrifter. Bistand til etablering av det produsenteide distribusjonsselskapet Lokalmat BA og andre produsentsammenslutninger har vært prioriterte oppgaver i 2008.

Utvikling av merkeordningen Nyt Norge

Med basis i jordbruksoppgjørene i 2007 og 2008 er det lagt til grunn at utvikling og eventuell innføring av en ny nasjonal merkeordning, vil være en sentral oppgave for Stiftelsen KSL Matmerk i 2009, jf. St.prp. nr. 69 (2007–2008) om jordbruksoppgjøret 2008. Det legges vekt på at en etablering av merkeordningen Nyt Norge bidrar på følgende områder:

- styrke norsk mat sin markedsposisjon i en skjerpet internasjonal konkurranse
- dokumentere produksjonen av norsk mat overfor forbrukere, dagligvarekjeder og myndigheter
- synliggjøre landbrukets verdier knyttet til blant annet kulturkvalitet
- fremme miljøverdier, dyrevelferd og råvarekvalitet.

Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)

Innvilgingsrammen for KIL var på 6 mill. kroner i 2008. Formålet med KIL er å utvide og utvikle tilbudet av etter- og videreutdanningstilbud i landbruket. I 2008 har KSL Matmerk behandlet 30 søknader om støtte til utviklingsprosjekter, og samlet søknadsbeløp var på nærmere 13 mill. kroner. Det ble innvilget 13 søknader i 2008, der det største prosjektet var 800 000 kroner i støtte til Kompetanseutviklingsprogram for Norsk Gardsost.

3.11.2 Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon (VSP mat)

VSP mat har som hovedmål å bidra til økt verdiskaping innen primærproduksjon og foredling, samt utvikling av norsk landbruk gjennom innovasjon og produktmangfold. Innovasjon Norge har nylig foretatt en evaluering av programmet som viser at det er positive lønnsomhetseffekter av tiltaket, og at bøndene er relativt mer fornøyd med lønnsomhetseffektene enn andre støttemottagere.

I 2008 har IN utviklet nye tilbud innenfor programmet, knyttet til en egen satsing på vekstbedrifter. Satsingen består av et tilpasset tilbud som omfatter besøksordning med bl.a. kartlegging og analyse av bedriften, mentorordning, tilbud om styrkekompetanse og etablering av Fram Mat, et kompetansetilbud innen bedriftsutvikling, ledelse og strategi.

Etterspørselen etter VSP mat sine midler har vært om lag stabil i 2008. Programmet mottok vel 210 søknader, som er en nedgang på ca. 20 i forhold til 2007, men totalt omsøkt beløp økte med i overkant av 5 mill. til 102 mill. kroner. Totalt ble det bevilget 68,6 mill. kroner til 183 prosjekter. Det er betydelig variasjon i bevilgningene mellom fylkene.

Offentlige strategier

Offentlige strategier finansieres over VSP mat, og disponeres av Landbruks- og matdepartementet. Formålet er å profilere norsk mat nasjonalt og

internasjonalt. Midlene skal gi grunnlag for nye produkter og næringsutvikling, bl.a. i kombinasjon med reiselivet. Prosjektene tar sikte på å forsterke landbrukets mat- og reiselivssatsing gjennom koordinering med NHD og INs implementering av den nasjonale reiselivsstrategien. Det legges vekt på at mat- og reiselivsprosjektene skal bidra til å ivareta, forsterke og fremheve et steds lokale egenart knyttet til miljø, estetikk og kulturarv.

Av viktige prosjekter i 2008 kan nevnes Norges årlige stand på Internationale Grüne Woche i Berlin i samarbeid med IN og Utenriksdepartementet, samarbeidsavtalen med Det norske kokkelandslaget, medfinansiering av Bocuse d'Or og den landsomfattende samarbeidsavtalen med Ungt Entreprenørskap. Videre omfattet satsingen for 2008 midler til Matfestivalen i Ålesund samt grunnfinansiering av Stiftelsen Norsk Matkultur sammen med Nærings- og handelsdepartementet, Utenriksdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet og Kultur- og kirke departementet.

3.11.3 Fylkesvise bygdeutviklingsmidler (BU-midlene)

BU-midlene skal legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig, lønnsom verdiskaping og desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt. Forvaltningsansvaret fordeles mellom Innovasjon Norge (IN) og Fylkesmannen (FM) på regionalt nivå. Det er IN som forvalter de bedriftsrettede midlene, og FM som forvalter de øvrige midlene til utviklings- og tilretteleggingstiltak.

Det ble i 2008 gjort en gjennomgang av forskrift om midler til bygdeutvikling, først og fremst for å tydeliggjøre målene og retningslinjene for BU-midlene, men også for å implementere økningen av den øvre grensen for investeringsmidler og noen andre justeringer i forskriften. Formålet med BU-midlene er nå utdypet ved at det er gjort et tydeligere skille mellom midler som skal brukes til å støtte utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og midler som skal brukes til å støtte utvikling av det tradisjonelle landbruket.

Det er igangsatt en evaluering av de fylkesvise BU-midlene som skal gjennomføres av NILF i samarbeid med Bygdeforskning. Evalueringen har et tredelt formål; den skal dokumentere resultater av virkemiddelbruken, gi innspill og forslag til forbedringer av ordningen, og foreslå resultatindikatorer for løpende dokumentasjon av resultater. IN har det operative og administrative ansvaret for evalueringen, som etter planen skal ferdigstilles i juni 2009.

Tabell 3.8 Fylkesvise BU-midler (ekskl. rentestøtte), mill. kroner

	Innvilgingsramme 2008	Innvilget 2008 ¹	Ansvar 01.01.09	Budsjett 2009
IN: Bedriftsrettede tiltak	291,0	320,4	375,8	
Region Valdres/N.Gudbr.dal	12,2	13,2	16,0	
FMLA: Utredning/tilrettelegging	67,8	74,4	110,2	
LMD: Omstilling rovdryområder	9,0	8,2		
SUM	380,0	416,1	502,0	400,0

¹ Faktisk innvilget er høyere enn innvilgingsramme på grunn av overføring av ubrukte midler fra tidligere år.

For 2008 fikk fylkene til sammen tildelt 380 mill. kroner i BU-midler ekskl. rentestøtte. Tabell 3.8 viser oversikt over de fylkesvise BU-midlene i 2008. Som det fremgår av tabellen, er forsøket i Valdres og Nord-Gudbrandsdal finansiert innenfor den ordinære rammen for fylkesvise BU-midler. Forsøket er nå forlenget til ut 2010.

I følge INs oversikt over fylkenes bruk av BU-midler for 2008 kom det inn 1 632 søknader om bedriftsrettede midler. 1 379 søknader ble innvilget, og dette omfattet 1 453 bedriftsrettede tiltak. Søknadsmassen og antall innvilgede søknader har gått noe ned siden 2007, selv om samlet innvilget beløp har økt. Det foretas fortsatt en omfattende siling av prosjekter på kommunenivå for å utnytte de begrensede rammene best mulig. FM har i 2008 innvilget BU-midler til 755 utrednings- og tilretteleggingstiltak, og dette er på samme nivå som i 2007. Utrednings- og tilretteleggingstiltak omfatter mange ulike tiltak, som næringsutviklings- og mobiliseringsprosjekter på matområdet, reiseliv og opplevelsesproduksjon, Inn på tunet, kunnskapsbasert næringsutvikling, økologisk landbruk, skogbruk, bioenergi mv.

Tabell 3.9 viser fordelingen av midler og tiltak fordelt på ulike formål, og hvor stor andel av tiltakene som er gjennomført av kvinner. Det er fremdeles betydelig høyere kvinneandel blant tilskudd gitt til ny næringsutvikling enn til tradisjonelt landbruk, selv om forskjellen har jevnet seg noe ut i 2008. Av 1 453 bedriftsrettede tiltak er 630 registrert som kvinnetiltak. Dette utgjør 43 pst., som er 3 prosentpoeng mer enn i 2007. Av de bedriftsrettede midlene har kvinnelige søkere mottatt 40 pst., en økning på 2 prosentpoeng fra 2007. 35 pst. av midlene til tradisjonelt jord- og hagebruk har gått til kvinner, dette er 5 prosentpoeng opp fra 2007.

Rapporten viser at 70 pst. av BU-midlene gikk til tiltak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet i 2008, en nedgang på 2 prosentpoeng fra 2007. Av midlene til tradisjonelt jord- og hagebruk er tildelingen til kommuner med distriktpolitisk status 71 pst. Dette er også en nedgang på 2 prosentpoeng fra 2007.

Investeringsstøtte til tradisjonelt jord- og hagebruk skal avpasses de nasjonale markedsforholdene. I 2008 ble det innvilget 661 søknader om tilskudd til investeringer for tradisjonelt dyrehold.

Tabell 3.9 Fylkesvise BU-midler ekskl. rentestøtte. Fordeling av innvilgning på ulike formål og kvinnetiltak i 2008.

Ordning	Innvilget i mill. kroner	Andel av midlene i %	Antall tiltak	Kvinnetiltak i % av tiltak ¹
Utredning/tilrettelegging	82,7	19,9	755	4
Etablererstipend	18,8	4,5	185	74
Bedriftsutvikling	16,8	4,0	131	53
Investeringer, nye næringer	47,6	11,4	240	58
Investeringer, tradisjonelt landbruk	226,7	54,5	821	33
Andre tiltak ²	23,6	5,7	76	22

¹ Tiltak kommer i denne kategorien dersom minst ett av følgende kriterier er oppfylt: Kvinner som starter egen virksomhet, tiltaket er spesielt rettet mot å øke kompetansen til kvinner ansatt i foretaket, kvinner utgjør mer enn 30 % av styremedlemmene eller ledelsen i en bedrift, tiltaket bidrar til å øke antall kvinnelige eiere, styremedlemmer, ledere eller er spesielt rettet mot å øke antall sysselsatte kvinner.

² I kategorien «Andre tiltak» ligger blant annet innvilgninger gjort av de to forsøksregionene i Oppland.

Ved investering i tradisjonelt landbruk foretas det vanligvis en betydelig modernisering av drifta på eiendommene. En slik modernisering fører vanligvis til at arbeidsforbruket blir redusert per produsert enhet og at arbeidstid frigjøres til andre områder. I 554 saker (84 pst. av sakene) førte investeringene til økt produksjonsomfang.

For eggsektoren trer nye forskrifter i kraft fra 2012, noe som krever betydelige investeringer innenfor sektoren de kommende årene. I 2008 ble det innvilget 31 søknader innen eggproduksjon, noe som utgjør om lag 5 pst. av investeringssakene innenfor tradisjonelt husdyrhold.

Rentestøtte

Ordningen med rentestøtte ble etablert med virkning f.o.m. 2003. Støtten utgjør en nedskrivning av lånets rente i hele tilbakebetalingstiden. Rentestøtten settes til 50 pst. av risikofri rente 3 år stat (ST4X) for foregående år.

I 2008 kunne det gis rentestøtte til lån innenfor en låneramme på 700 mill. kroner. Det ble gitt tilsagn på i alt 735,6 mill. kroner. Etterspørselen etter rentestøtte er stor i de fleste fylkene, bortsett fra Finnmark og Troms. På grunn av til dels store ubrukte rammer i 2008, ble det ved fordeling for 2009 gjort en omfordeling av låneramme for tildeeling av rentestøtte fra Finnmark til fylkene med størst etterspørsel. Det vises til kapittel 7 vedrørende utviklingen av ansvar og utbetaling for rentestøtteordningen.

Risikolån

Det ble åpnet for å sette av midler til et taps- og rentestøttefond innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene fra og med 2006. Avsetningen til et slikt fond var i 2008 på 1,1 mill. kroner. Det er innvilget 2 søknader om risikolån til utvikling av nye næringer (0,5 mill. kroner), og 12 søknader til utvikling av tradisjonelt jord- og hagebruk (7,5 mill. kroner). Det gjøres løpende risikovurderinger av prosjektporteføljen i ordningen.

3.11.4 Sentrale BU-midler

De sentrale BU-midlene brukes til prosjektrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter. I likhet med i 2007, ble størsteparten av midlene fordelt i separate møter mellom avtalepartene, mens 10 mill. kroner ble forvaltet av Landbruks- og matdepartementet.

Rammen for de sentrale BU-midlene var i 2008 på 27 mill. kroner. Av midlene fordelt av avtalepartene, ble bl.a. 3 mill. kroner bevilget til Inn på tunet-

tiltak, 3 mill. kroner bevilget til grunnfinansiering av organisasjoner og om lag 9 mill. kroner ble bevilget til ulike prosjekter etter søknad. Av midlene som Landbruks- og matdepartementet disponerte, gikk 2 mill. kroner til matpolitiske prosjekter, 2,5 mill. kroner til regionale utviklingsprosjekter og areal- og bosettingspolitikk, mens 5,3 mill. kroner gikk til ulike landbrukspolitiske prosjekter/diverse småprosjekter.

Inn på tunet

Inn på tunet (IPT) har blitt en viktig næring på mange gårdsbruk. Om lag 800 gårdsbruk tilbyr slike tjenester. Handlingsplan for Inn på tunet (LMD 2007) er utgangspunkt for en målrettet innsats på viktige utviklingsområder. Kvalitetssikring av tjenestene, forskning, kompetanse, nettverk og samarbeid mellom tilbydere og det offentlige er sentrale temaer for videre utvikling av tjenesteområdet.

Norges Bondelag har ansvaret for et nasjonalt kvalitetssikringsprosjekt. Nettstedet Innpå-tunet.no er en viktig formidlings- og markedsføringsskanal som drives i regi av Norges Vel. Prosjektene er finansiert over sentrale BU-midler. Rapporten «Kunnskapsstatus og forskningsbehov for Inn på tunet» (UMB 2008) peker på et stort behov for systematisk kartlegging og dokumentasjon av tjenestenes omfang, kvalitet og effekt.

3.11.5 Utviklingsprogram for grønt reiseliv

Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv skal bidra til å videreutvikle det bygdebaserte reiselivet. Bruken av natur- og kulturressurser skal skje på en bærekraftig måte og utviklingen av reiselivsproduktet skal bygge på lokal kultur og tradisjoner. Programmets innsatsområder er produktutvikling, kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid, nettverk og allianser.

Med overførte midler hadde programmet en disponibel ramme på 31 mill. kroner for 2008. Det ble bevilget 26 mill. kroner. Av dette er 14,5 mill. kroner fordelt til nasjonal og internasjonal profilering og markedsføring, herunder 9 mill. kroner til Norgeskampanjen og Bygdeturismekampanjen. De resterende 11,5 mill. kroner er tildelt nasjonale utviklingsprosjekter og lokale og regionale samarbeids- og pilotprosjekter.

3.11.6 Utviklingsprogram for innlandsfisk

Utnyttelsen av utmarksressurser er et viktig supplement til det tradisjonelle landbruket. Gjennom

utviklingsprogram for innlandsfiske søker departementet å stimulere til næringsutvikling tuftet på de tre pilarene fisketurisme, næringsfiske og fiskeoppdrett. Innenfor programmet skal det utvikles kunnskap om lønnsomhet innenfor de tre innlandsfiskerier, samt suksesskriterier og tiltak som fremmer økt lønnsomhet.

Interessen for programmet har vært stor. I 2008 kom det inn 32 søknader med et samlet søknadsbeløp på over 11 mill. kroner. Fisketurisme ble tildelt 2 060 000 kroner (52 pst.), næringsfiske 850 000 kroner (21 pst.) og innlandsfiskeoppdrett 650 000 kroner (16,2 pst.).

3.11.7 Skogbruk og bioenergi

Skogen er en fornybar ressurs, og er rik på både tømmer og verdifulle miljøkvaliteter. Målbevisst ressursoppbygging og forvaltning har gitt stor verdiskaping i skogsektoren til nytte for distriktene og landet i et hundreårsperspektiv, og har samtidig gitt grunnlag for både framtidig verdiskaping, karbonbinding, opplevelseskvaliteter og biologisk mangfold.

Den samlede produksjonsverdien i skogsektoren ligger på vel 40 mrd. kroner. Skogbruket skaper også store lokale verdier. Førstehandsverdien av det tømmeret som blir hogd og omsatt ligger årlig på cirka 3 mrd. kroner.

Stående kubikkmasse er større enn noen gang tidligere i moderne tid, og det er stort potensial for å øke avvirkningen. Avvirkningen i norske skoger har de senere årene ligget på om lag 8-11 mill. m³. Vurderinger gjort ved Norsk institutt for skog og landskap viser at det er fullt mulig å øke denne til 15 mill. m³ innenfor de rammer som er fastlagt i henhold til bransjestandarden Levende Skog og skogbruksloven med tilhørende forskrifter. Avvirkning med påfølgende aktiv skogskjøtsel for å sikre etablering av ny og veksterlig skog gjør at man i framtiden kan øke avvirkningen ytterligere på de samme arealene som der det i dag drives skogbruk.

Skogressursene har gitt og skal gi grunnlag for næring og verdiskaping i norske distrikter og bygder. Et aktivt skogbruk som også bidrar til økt bruk av bioenergi og mer bruk av tre framfor mer energikrevende materialer, gir i tillegg positive klima- og energieffekter. Skogen i Norge tar årlig opp CO₂ tilsvarende cirka 50 pst. av de norske utslippene av klimagasser. En bevisst innsats over flere tiår for å bygge opp skogressursene og for å øke produksjonen på eksisterende skogarealer har ført til en betydelig økning i opptak av CO₂ og lagring av karbon i norsk skog.

Skogbruket har imidlertid flere viktige miljøutfordringer. Om lag halvparten av artene på rødlisten er knyttet til skog. Andelen skogsarter på rødlisten avspeiler trolig omtrent den andelen som skogsarter utgjør av alle arter. Skogbruk er vurdert å være den klart viktigste påvirkningsfaktoren i skog. Skogbruk i ulike former er oppført som en negativ faktor for ca. 78 pst. av de 1 267 tilnærmet rene skogsartene på rødlisten (Gjerde m.fl. 2009). Når det gjelder utarbeidelser av rødlistene, er det knyttet store utfordringer til å forstå sammenhengen mellom populasjonsutvikling og påvirkningsfaktorer, og det er stort behov for mer presis kunnskap knyttet til påvirkning og metodeutvikling for å vurdere påvirkning. En annen utfordring for skogbruket er forholdet mellom nybygging av skogsveger og bevaring av inngrepsfrie naturområder i Norge (INON), jf. kapittel 7.3.10.

Bioenergisatsingen gjennom bioenergiprogrammet bidrar til mer miljøvennlige energiløsninger i Norge, samtidig som det gir et næringspotensial for skogeiere. Bioenergiprogrammet hadde et budsjett på 35 mill. kroner for 2008. Siden etableringen i 2003 er det gitt støtte til nesten 500 gårdssvarmeanlegg med et energiutbytte på i underkant av 40 GWh. Videre har 15 veksthus fått støtte til å installere bioenergi, dette gir til sammen om lag 14 GWh.

Bioenergiprogrammet finansierer også biogassanlegg i tilknytning til jordbruket. Det er ferdigstilt ett biogassanlegg i 2008 med støtte fra Innovasjon Norge. Dette anlegget ligger i Halden og er nå i prøvedrift. I tillegg er to andre anlegg under bygging med støtte fra Innovasjon Norge.

Skogfondsordningen er utvidet og forbedret de siste årene, og er viktig for å sikre langsiktige investeringer i skogbruket. Dette styrker finansieringen av etablering av ny skog og infrastrukturtiltak i skogbruket.

Det er siden 2005 gjort flere forbedringer i virkemidlene rettet mot skogsektoren, og dette har også gitt positive effekter for skogbruk i kyststrøkene fordi skogstrøk med lavt avvirkningsnivå i forhold til potensialet er blitt favorisert ved tildeling av ordinære tilskuddsmidler. Fra 2008 har man i tillegg bevilget særskilte midler til prosjektet Kystskogbruket. Dette må ses på som en overgangsfase med sikte på å støtte opp om en nødvendig aktivitetsøkning i regioner som tradisjonelt har hatt lav skogbruksaktivitet, men der ressursgrunnlaget i seg selv bør gi en god basis for et lønnsomt skogbruk.

Tilskuddsmidlene over LUF kan brukes både til miljøregistreringer i forbindelse med skog-

bruksplanleggingen og til miljøhensyn gjennom tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

På miljøregistreringsområdet er man nå i ferd med å slutføre første omdrev, det vil si at gammel-skogområdene på gode boniteter snart er dekket. Gjennom utvelgelsen av hensynsområder har skogbruket – med en klar «føre-var-profil» – satt til side deler av de beste skogområdene, med til dels betydelige tømmervolumer. Det er nå aktuelt å gå videre med miljøregistreringer også på de resterende områdene, og dette vil etter hvert kunne gi grunnlag for nye utvelgelsesprosesser der man formentlig i større grad kan gjøre nytte-/kostnads-vurderinger av hvilke forekomster som skal velges ut. Dette bidrar til at like gode miljøhensyn kan gjennomføres med lavere næringsmessige konsekvenser for skognæringen.

Når det gjelder tilskuddene til miljøhensyn, er disse blant annet blitt brukt til å støtte opp om skogbrukets frivillige miljøhensyn. Det kan gis tilskudd til å iverksette miljøhensyn som anses nødvendige og som ellers ville medført tyngende kostnader for den enkelte skogeier.

Endret klima vil stille andre krav til skogstrærnes evne til klimatilpasninger. På denne bakgrunn har man sett det som nødvendig å øke innsatsen rettet mot utvikling av mer klimatilpasset plante-materiale i skogbruket. For 2008 ble det bevilget 1 mill kroner til dette formålet over LUF, og for 2009 ble det bevilget 2 mill kroner over statsbudsjettet til samme formål. Det er nødvendig å gå videre med dette arbeidet.

Bevilgningene til skogbrukstiltak og bioenergi over LUF i 2008 utgjorde 190 mill kroner. Midlene ble fordelt med 109 mill kroner til tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket, 5 mill kroner til Kystskogbruket, 30 mill kroner til tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer, 11 mill kroner til sentrale tiltak og 35 mill kroner til bioenergi.

Gjennom ordningen for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket ble det i 2008 gitt tilskudd til skogkultur, vegbygging, miljøtiltak i skog, drift med taubane og hest og andre tiltak i skogbruket. Midlene til veibygging ble forvaltet av Fylkesmannen, mens de øvrige midlene ble forvaltet av kommunene sammen med midlene til ordningen for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL). Midlene fordelte seg med 44 pst. til skogkultur, 44 pst. til vegbygging, 3 pst. til miljøtiltak, 5 pst. til drift med taubane og hest og 4 pst. til andre tiltak. Fordelingen varierer en god del fra fylke til fylke.

I tråd med St. meld. nr. 26 (2006–2007), Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand, skal det sikres at bygging av skogsveier og påfølgende hogster ikke ødelegger viktige leveområder som grunnlag for biologisk mangfold eller områder med nasjonalt viktige verneverdier. Åpenhet og medvirkning vil bli vektlagt i saksbehandlingen rundt skogsveibyging. Blant annet vil dette bli fulgt opp ved revidering av regelverket for planlegging og godkjenning av landbruksveier i 2010, med sikte på større treffsikkerhet med hensyn til viktige miljøverdier som truede arter og annet.

3.11.8 Utviklingstiltak for geit

Prosjektet Friskere Geiter

Målet er å sanere opptil 75 pst. av geitebestanden for sjukdommene CAE, paratuberkulose og byllesjuka innen utgangen av 2010. Påmeldinger pr. april 2009 innebærer at 311 besetninger vil være sanert innen utgangen av 2010. Dette utgjør ca. 70 pst. av geitebesetningene. Besetninger følges opp regelmessig med prøvetaking på mjølketank, enkeltprøver og kliniske undersøkelser. Det arbeides parallelt med regelverksutvikling i samarbeid med prosjektet for å kunne vurdere sjukdommens status. Prosjektet vurderes å ha stor nasjonal verdi og medfører sunne dyr, høyere ytelse og bedre dyrevelferd.

3.11.9 Forskning

Forskningsmidlene fra jordbruksavtalen (JA) forvaltes av et eget styre bestående av avtalepartene. Midlene brukes i hovedsak til anvendt forskning, men kan også nyttes til utredninger. I 2008 var rammen for JA 44,5 mill. kroner. Hele rammen ble disponert.

I 2008 ble det innvilget 13,2 mill. kroner til nye flerårige prosjekter. Av disse gikk om lag 5 mill. kroner til prosjekter innen området mat/miljø der JA sammen med Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter (FFL), hadde egen utlysning av midler. I denne utlysingen gikk FFL inn med over 24 mill. kroner.

Videre deltok JA i en fellesutlysning med programmet Natur og næring i Norges forskningsråd. JA har også gitt en rammebevilgning til programmet Miljø 2015 med i gjennomsnitt 4 mill. kroner per år for perioden 2008-2011.

Norge og Sverige har inngått et historisk samarbeid om hesteforskning til en verdi av 70 mill. kroner. Av disse bidrar JA med til sammen 8 mill. kroner fordelt over perioden 2010-2013.

3.11.10 Andre utviklingstiltak i landbruket

Seterprosjektet i Hedmark, Oppland og Møre og Romsdal

Prosjektet er 5-årig og startet i 2006. Midlene har gjort det mulig å sette i verk tiltak som er nødvendige for å ta vare på og utvikle seterholdet. Fylkesmannen i Oppland utgav våren 2008 en rettleider for istandsetting og vedlikehold av gamle seterbygninger. Erfaring viser at det er en stor utfordring å opprettholde setring i områder med utvikling mot større driftsenheter og samdriftsfjøs.

3.11.11 Tilbakeførte reguleringsmidler

I jordbruksoppkjørene 2007 og 2008 ble det enighet om å tilføre bevilgningen til LUF til sammen 56,5 mill. kroner av tilbakebetalte investeringsmidler gitt til reguleringsanlegg som ikke lenger benyttes til formålet. Dette skulle kombineres med å etablere et utviklingsprogram for frukt og grønt under den ordinære innvilgningsrammen for LUF. De tilbakebetalte reguleringsmidlene er for 2008 og 2009 disponert til ulike satsningsområder i henhold til tabell 3.10.

Ut over denne fordelingen går nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap og utviklingsprogrammet for frukt og grønt videre i 3 år med 2 mill. kroner per år, og energi i veksthusnæringen går i ytterligere 2 år med 1 mill. kroner per år.

Av midlene til utviklingsprogrammet for frukt og grønt var 22,5 mill. kroner satt av til investeringstiltak i frukt- og grøntsektoren i 2008. Avtalepartene bevilget i 2008 13 mill. kroner og 2,3 mill. kroner til hhv Sagaplant AS og Overhalla Klonavlssenter. Det gjenstår en rest av udisponerte midler på 7,2 mill. kroner. Videre ble 2 mill. kroner fordelt til satsningen på frukt/bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet og 0,5 mill. kroner til videre utredning av epler til industriell foredling.

3.12 Likestilling og rekruttering

«Strategi for likestilling i landbruket» (Landbruks- og matdepartementet 2007) har som mål at kvinner og menn skal ha samme reelle muligheter til å drive næringsvirksomhet i og i tilknytning til landbruket. Kvinner eier i dag 25 pst. av alle landbruks-eiendommer og andelen aktive kvinnelige gårdbrukere er 14 pst. Kvinner driver og eier ofte de mindre gårdsbrukene.

Norsk Landbrukssamvirke har gjennom mentorprogrammet «Ta grep» satset målrettet på rekruttering av kvinner til organisasjoner og styrever. Flere av samvirkeorganisasjonene har nådd målet om minst 40 pst. representasjon av hvert kjønn i styrene.

Norges Bygdeungdomslag har ansvaret for «Nå er det min tur» som er en oppfølging av programmidler avsatt over Jordbruksavtalen i 2007 til rekruttering og likestilling i landbruket. Programmet har en ramme på 2 mill. kroner og midlene brukes til fylkesvise samlinger, arrangementer og lokale prosjektmidler som fremmer aktivitet og oppmerksomhet rundt temaet.

Når det gjelder de økonomiske virkemidlene som Innovasjon Norge forvalter, har det vært en positiv utvikling i andelen etablerertilskudd og BU-midler til kvinner de siste årene. I 2008 gikk 40 pst. av BU-midlene og 75 pst. av etablererstipendene til kvinner. Kvinner markerer seg meget positivt innenfor etablering av nye næringer i landbruket, bl.a. innen Inn på tunet, utviklingen av grønt reiseliv og også innen økologisk drift.

3.13 Miljø

Dette kapitlet beskriver miljøstatus i jordbruket, med hovedvekt på resultater av jordbruksavtalens virkemidler. Tiltak for økologisk jordbruk er omtalt i eget kapittel 3.14.

Tabell 3.10 Tilbakebetalte reguleringsmidler disponert i 2008 og 2009, mill. kroner

Tiltak	2008	2009
Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap	2,0	2,0
Program for rekruttering/likestilling	2,0	
Utviklingsprogram for frukt og grønt	25,0	2,5
Energi i veksthusnæringen		1,0
Investeringsprogram for eggsektoren		10,0
SUM	29,0	15,5

3.13.1 Generelle utviklingstrekk

Landbruks- og matdepartementet har overvåkingsprogram for å kunne dokumentere miljøstatus og endringer knyttet til vannforurensing og kulturlandskapsverdier. Videre har Miljøverndepartementet flere overvåkingsprogram. Det er likevel vanskelig å måle effekter av tiltak i naturen da det er mange faktorer som spiller inn. Mange av resultatene er derfor presentert i form av aktivitetstall, mer enn kvantifisert miljøeffekt.

Det er kun ca. 3 pst. av Norges areal som er dyrket og det totale arealtallet er forholdsvis stabilt. Jordbruksaktiviteten foregår i tillegg på et langt større areal gjennom beiting og bruk av utmarksressurser. Jordbruket påvirker miljøet, både positivt og negativt, gjennom sin aktivitet. Viktige miljøfaktorer er biologisk mangfold, jordbrukets genetiske ressurser, kulturlandskap, kulturminner, vannforurensning, luftforurensing, klimagassutslipp og -opptak.

Kulturlandskapsovervåkingsprogrammet 3Q måler endringene i jordbrukslandskapet i en forholdsvis kort tidshorisont (5-6 år). I denne perioden har det normalt bare skjedd mindre endringer i bruk av arealene som påvirker landskapet, biologisk mangfold og kulturminner.

Reduksjon av vannforurensning (avrenning av næringssalter og plantevernmidler) er en viktig del av miljøarbeidet i jordbruket. Aktiviteten har de siste årene vært rettet mot å følge opp EUs rammedirektiv for vann, som har som mål at ferskvann, grunnvann og kystnært sjøvann skal ha god økologisk kvalitet i første programfase. Forvaltningsplaner og tiltaksplaner skal foreligge i 2009 for i alt 30 vannområder som er med i første fase for oppfølging av direktivet.

Arbeidet med næringssaltavrenning har de senere årene hatt hovedvekt på å redusere miljøbelastningen i de mest jordbrukspåvirkede vassdragene. Statens forurensingstilsyn har kartlagt vann-

forekomstene i Norge, og ca. 5 pst. har dårlig miljøstatus på grunn av forurensing. Jordbruket er en viktig påvirkningskilde i flere av disse. Til tross for at det er gjennomført en rekke tiltak i disse områdene, er det ikke påvist forbedringer i vannkvalitet gjennom Jord- og vannovervåkingsprogrammet (JOVA). Dette skyldes trolig at det samtidig har vært mer nedbør og ustabile vintre som har gitt økt avrenning i perioden.

Klimagassutslippene fra jordbruket er stabile og er nært relatert til antall husdyr, bruken av mineralgjødsel og jordarbeidingsmetodene. Samtidig bidrar skogen til betydelig binding av karbon gjennom økning i utbredelse og volum. Tabell 3.11 viser landbrukets andel av de totale norske utslippene, samt binding i voksende skog.

I tillegg til metan, lystgass og utslipp fra fossil energi, er karbonbalansen i jordbruksjord en viktig faktor for klimaregnskapet i jordbruket. I dag rapporterer Norge et utslipp på 2,4 mill. tonn CO₂ fra dyrket myrjord og åpen åkerdyrking. Internasjonal forskning har vist at grasdyrking og beitearealer kan ha betydelig innlagring av karbon. Dette er imidlertid avhengig av jordsmonn og klima, og potensialet i Norge er ikke kartlagt.

3.13.2 Rullering av nasjonalt miljøprogram og regionale miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram har blitt revidert i 2008. Programmet setter mål for det nasjonale miljøarbeidet på dette området, angir retningslinjer for regionale miljøprogram og gir oversikt over miljøstøtteordninger på nasjonalt nivå.

Regionale miljøprogram (RMP) inngår som en viktig del av miljøsatsingen i jordbruket. I forbindelse med etableringen ble flere tidligere nasjonale miljøtilskudd regionalisert, og programmet ble tilført større ramme for å gi rom for nye miljøtiltak. Første programperiode for RMP gikk ut 2008. I

Tabell 3.11 Landbrukets andel av norske klimagassutslipp, samt binding i voksende skog.

Klimagasser	Landbrukets utslipp mill. tonn CO ₂ -ekv.	Norges utslipp mill. tonn CO ₂ -ekv.	Landbrukets andel av Norges utslipp
CO ₂ ¹	0,5	43,3	1 %
Lystgass (N ₂ O)	2,1	4,4	48 %
Metan (CH ₄)	2,2	4,4	49 %
Totale utslipp ²	4,8	53,5	9 %
CO ₂ opptak skog og endret arealbruk ³	- 27,8	- 27,8	

¹ CO₂-utslippene rapporteres under energi/transport

² Fluorholdige gasser (HFK, PFK og SF₆ primært fra industrielle kilder) er også inkludert i totale utslipp.

³ I arealbruksendringer ligger også et rapportert utslipp fra jordbruksjord på 2,4 mill. tonn CO₂. Binding i jordbruksjord er ikke beregnet.

løpet av høsten 2008 og vinteren 2009 har de regionale miljøprogrammene blitt revidert.

3.13.3 Evaluering av tilskuddsordningen Spesielle tiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL-ordningen)

I jordbruksoppjøret 2008 var det enighet om å gjennomføre en evaluering av SMIL-ordningen. SLF har hatt ansvaret for å gjennomføre evalueringen.

Det har blitt gjennomført fire eksterne evalueringer. NTNU Vitenskapsmuseet har undersøkt i hvilken grad ordningen har bidratt til biologisk mangfold gjennom etablering av dammer. Bioforsk Midt-Norge/Bioforsk Nord har evaluert ordningen for effekter på gammel kulturmark, herunder effekter på biologisk mangfold. Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) har evaluert effekten av ordningen for kulturminnetiltak, og Bioforsk Jord og Miljø har undersøkt miljøeffekten av fangdammer som tiltak for å redusere tilførsel av fosfor og jord til vassdrag. I tillegg til dette har SLF laget en egen rapport som analyserer tiltaksstatistikken, sammenstiller de øvrige rapportene, og gir anbefalinger i forhold til hva som er bra og hva som bør endres.

Evalueringen viser at ordningen i all hovedsak fungerer etter intensjonen. Tilskudd til dammer i kulturlandskapet har gitt god miljøeffekt. Når det gjelder fredede og verneverdige bygninger, treffer også ordningen godt. Når det gjelder spesielt ver-

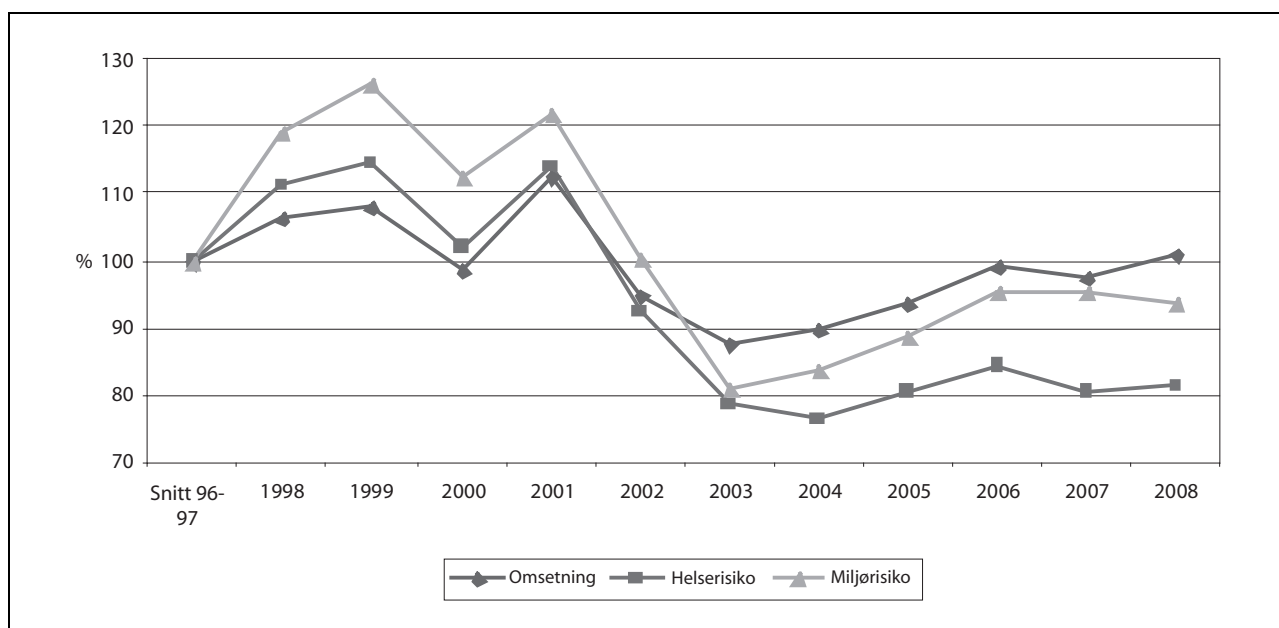
difulle kulturlandskap/gammel kulturmark, så har ordningen hatt en mer varierende effekt. Dette skyldes at arealene som det er gitt tilskudd til, ikke alltid har hatt høy miljøverdi. Fangdammer har god miljøeffekt når de også blir satt i sammenheng med andre miljøtiltak.

Forvaltningen av SMIL-ordningen er gjennomgående bra, men det er stor variasjon mellom kommunene.

SLF foreslår i sin evalueringsrapport flere endringer i SMIL-ordningen og i forvaltningen av den. De sentrale forslagene er å skille bevilgningene for SMIL og den kommunale skogordningen (nærings- og miljøtiltak i skogbruket) på kommunalt nivå. Ordningene er forskjellige, og det ser ikke ut som den økte fleksibiliteten som har vært tilsiktet gjennom en samordnet tildeling av midler har blitt utnyttet. SLF foreslår også å ta ut investeringsstøtte til organisert beitebruk fra SMIL-ordningen fordi dette tiltaket i liten grad samsvarer med formålet med ordningen. Videre foreslår SLF å revidere forskriften for å tydeliggjøre formålet og virkeområdet.

3.13.4 Evaluering av Handlingsplanen for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Vinteren 2009 har en gruppe sammensatt av Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Landbruks- og matdepartementet, Miljøverndepartementet, SLF, Statens forurensningstilsyn og Mattilsynet

Figur 3.6 Utvikling i omsetning, helserisiko og miljørisiko i henhold til Mattilsynets omsetningsstatistikk og risikoindikatorer. Gjennomsnittet for 1996 og 1997 = 100. For å jevne ut svingningene er hvert av punktene satt som gjennomsnittet av det enkelte år og de fire foregående.

evaluert Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler (2004-2008). Målsetningene i denne planen har vært å gjøre norsk landbruk mindre avhengig av kjemiske plantevernmidler, samt redusere miljø- og helserisikoen med 25 pst. i planperioden. Samlet mål for perioden 1998-2008 har vært å redusere risikoen med 50 pst.

Gruppen har konkludert med at de ambisiøse målsetningene ikke har blitt nådd. Mange av tiltakene har vært en videreføring fra forrige planperiode. Disse tiltakene har ikke ført til en ytterligere reduksjon av bruk og risiko, men må forventes å ha bidratt til å holde bruk og risiko på det nivået som ble oppnådd i forrige planperiode, og kan forventes å gi effekt på lenger sikt.

Målsetningene for perioden har vært ambisiøse, og de var påvirket av at man ved evalueringen av forrige handlingsplan trodde at man hadde hatt en større nedgang i risiko enn det statistikken i ettertid viser at var tilfellet. Utgangspunktet er også at det anvendes forholdsvis moderate mengder med plantevernmidler i norsk jordbruk i forhold til sammenlignbare land.

Evalueringen viser at regelverk og forvaltning på området i stor grad ser ut til å fungere etter hensikten, og at det er stor bevissthet rundt helse- og miljørisiko hos brukerne. Likevel har gruppen konkludert med at det fortsatt er behov for innsats på området, særlig i lys av de forventede klimaendringene som trolig vil føre til økte problemer med skadegjørere. Gruppen mener det er rom for en ytterligere reduksjon i risiko, og anbefaler en ny handlingsplan for perioden 2010 til 2014 hvor integrert plantevern, kunnskapsoppbygging om rett bruk av kjemiske plantevernmidler og alternativer til slike midler blir vektlagt.

3.13.5 Klimaarbeidet

Utviklingsprogrammet for klimatiltak fungerer som et viktig bindeledd mellom forskning, forvaltning og aktiv jordbruksdrift. Programmet har i sitt første år prioritert å kjøpe ulike utredninger fra forskningsmiljøer for raskt å bygge opp kunnskap i forvaltningen og organisasjonene. Dette har bidratt til økt kunnskap og forståelse om sammenhengene mellom klimagassutslipp/opptak og jordbruk, og hvordan norsk jordbruk kan tilpasse seg for å kunne redusere framtidige utslipp/øke opptak. Sentrale elementer her er bedre kunnskap om karbon i jord og redusert tap av klimagasser fra husdyrgjødsel, herunder biogass.

Pilotordningen for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel startet i 2008. Oppslutningen har vært større enn prognosert i alle de tre fylkene

som deltar i ordningen (Rogaland, Buskerud og Hedmark). Ordningen er også utvidet til områder i Sogn og Fjordane for 2009. Det er igangsatt prosjekter gjennom utviklingsprogrammet for å vurdere effekter og kostnader ved pilotordningen.

Det er ferdigstilt ett biogassanlegg i 2008 med støtte fra Innovasjon Norge over bioenergiprogrammet (se også kapittel 3.11.7).

3.13.6 Resultater av miljøvirkemidler over jordbruksavtalen

Areal

Jordbruksarealet er forholdsvis stabilt. Det er en svak nedgang i åpenåkerarealet og fulldyrket eng. Deler av denne nedgangen relateres til bedret kartgrunnlag, som har medført mer presis oversikt over dyrkede arealer. Kommuner med nytt kartverk har hatt en nedgang i arealet på 2 pst. i gjennomsnitt. Økningen av innmarksbeite som var framtreddende på 90-tallet og tidlig på 2000-tallet, har flatet ut. Det ble tillatt nydyrking av ca. 13 000 dekar i 2007, mens det ble omdisponert ca. 8 500 dekar dyrka mark.

Beiting

Beiting er en vesentlig faktor for å bevare et åpent kulturlandskap og kulturbetinget biologisk mangfold. Det er en nedgang av antall grovfôrdyr i Norge. Det har likevel vært en liten økning i antall storfe på beite fra 2007 til 2008, slik at det er grunn til å anta at beitetilskuddet som ble innført i 2006 har en positiv effekt for å få storfe på beite. I 2008 var 65 pst. av alle storfe på beite mer enn 12 uker, mens 98 pst. av sauene var på beite.

Bruken av utmarksbeite har vært avtagende i mange år. Totalt sett er det 22 pst. færre dyr på utmarksbeite i 2008 enn i 1985. Antall storfe på utmarksbeite har økt litt fra 2007 til 2008, til tross for at totalt antall storfe har gått ned.

Genetiske ressurser – Bevaringsverdige storferaser

Antallet bevaringsverdige storfe er svakt økende, og ligger på ca. 2 900 dyr. Bestandene av Dølafe, Østlandsk rødkolle og Vestlandsk rødkolle er fortsatt lave (rundt 200 hundedyr per rase).

Regionale miljøprogram

De regionale miljøprogrammene (RMP) er en sentral del av de miljørelaterte tiltakene og virkemidlene over jordbruksavtalen. Kulturlandskap er et viktig mål innenfor regionale miljøprogram med en rekke forskjellige ordninger. I tillegg er det flere tiltak for å redusere forurensing.

Tabell 3.12 Utbetaling per hovedområde 2005-2008 (foreløpige tall for 2008)

	2005 mill. kr	2006 mill. kr	2007 mill. kr	2008 mill. kr
Kulturlandskapstiltak				
Gjengroing	96,895	113,013	113,526	112, 248
Verdifulle kulturlandskap	59,279	73,123	80,355	81,885
Kulturminneverdier	4,286	6,387	7,234	7,402
Tilgjengelighet og friluftsliv	7,255	7,01	6,84	7,241
Annet - Kulturlandskap	2,243	1,602	1,792	1,793
Forurensningstiltak				
Avrenning vassdrag	156,343	184,667	164,329	164,486
Plantevernmidler	2,201	2,909	3,589	3,746
Avfallsinnsamling	3,818	4,572	4,556	4,758
Annet - forurensning	-	-	2,819	2,685
Total sum	332,319	393,283	385,04	386,249

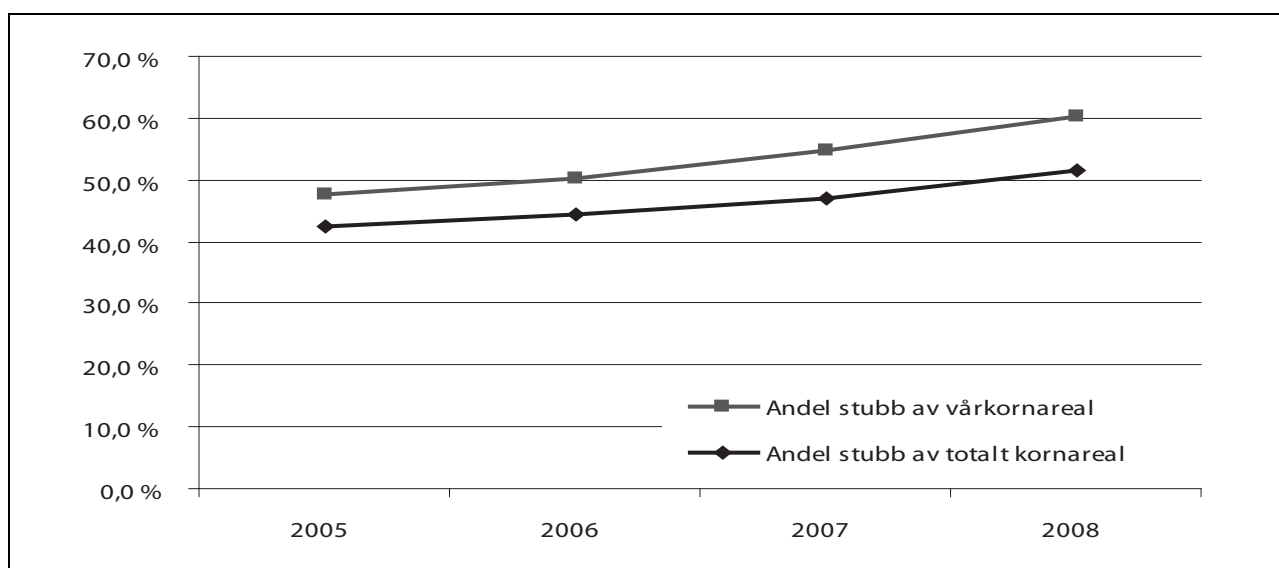
Tabell 3.12 viser fordelingen av midler over RMP på hovedområder for årene 2005 til og med 2008. De hovedområdene som får mest midler i hele perioden er tiltak for å redusere gjengroing, tiltak for ivaretagelse av verdifulle kulturlandskap, og tiltak for å redusere avrenning til vassdrag. Til sammen får disse hovedområdene mer enn 90 pst. av midlene. Tilskudd til seterdrift er et viktig tiltak under hovedområde verdifulle kulturlandskap. Det er fortsatt en nedgang i antall setre. Antall setre det søkes tilskudd for, er nå i overkant av 1 300.

For å begrense avrenning av næringssalter til vassdrag, er endra jordarbeiding (ikke høstpløying - areal i stubb om vinteren) den klart største ord-

ningen. Andelen stubbåker har økt jevnt siden innføringen av regionale miljøprogram. Arealet i stubb om vinteren har økt med ca. 200 000 daa fra 2005 til 2008. Tiltaket bidrar også til å redusere CO₂-utslipp fra jordbruksjord. Det er også en klar vekst i tiltak som grasdekte vannveier og buffersoner/vegetasjonssoner.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket

Tilskuddsordningen Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-ordningen) er forvaltet av kommunene og var for 2008 på 130 mill. kroner. I tillegg kommer overførte midler og inndratte midler, slik at total bevilgning i 2008 var på i overkant av 145 mill.

Figur 3.7 Utviklingen av andel kornareal i stubb om vinteren av totalt vårkornareal og av totalt kornareal, basert på tilskudd til endret jordarbeiding over regionale miljøprogram.

kroner. Innenfor dette programmet har 16 pst. blitt brukt til forurensningsrettede tiltak, og om lag ¾ av midlene har gått til kulturlandskapstiltak og verneverdige bygninger. De øvrige har gått til investeringstøtte til organisert beitebruk og til planlegging og koordinering av fellestiltak. Hydrotekniske anlegg og fangdammer er de tiltakene som fikk størst bevilgning relatert til forurensning, mens verneverdige bygninger (ca. 42 mill. kroner fordelt på 900 bygninger) og gammel kulturmark er de største postene knyttet til kulturlandskap. Ordningen forvaltes samlet med nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) i kommunene (omtalt under).

Tiltak for å redusere beiteskader av gjess

Norsk institutt for naturforskning (NINA) gjør årlige registreringer av trekk og landingsmønstre for hvitkinngås og kortnebbgås (som er de gåseartene ordningen over jordbruksavtalen omfatter). NINA gjorde i 2007 en evaluering som også har blitt fulgt opp i 2008. Konklusjonen fra evalueringene er at tilskuddsordningen reduserer konflikten mellom landbruksinteresser og rastende gjess til et minimum. Både i Nord-Trøndelag og i Vesterålen virker tilskuddet godt fordi gjessene beiter på de avsatte friarealene.

Det er ca. 15 000 daa fordelt på ca. 160 bønder som kommer inn under ordningen.

Nasjonalt program for landbruksbygg i kulturlandskapet

Det er behov for økt kunnskap og informasjon om utforming og bruk av nye og gamle landbruksbygg for å sikre kulturlandskapsverdiene i jordbruks-

landskapet. I Jordbruksoppgjøret 2007 ble det derfor vedtatt å sette i gang et 5-årig program for landbruksbygg i kulturlandskapet. Tre arbeidsgrupper er nedsatt; en på tema nye landbruksbygg i kulturlandskapet, en på ny bruk av ledige landbruksbygg og en med mandat å utvikle metode for kartlegging av kulturhistorisk viktige landbruksbygg.

MORSA-prosjektet

MORSA-vassdraget (Hobøl-Vansjø vassdraget) er sterkt påvirket av næringssalter. Det har derfor i flere år foregått et arbeid for å redusere utslippene til vassdraget. Jordbruket forårsaker de største utslippene til vassdraget, og det har derfor vært satt i gang en rekke tiltak og virkemidler for å redusere jordbruksforurensningen.

For 2006 og 2007 ble det brukt 10,4 mill. kroner per år til MORSA-prosjektet over jordbruksavtalens virkemidler (hovedsakelig RMP og SMIL). For 2008 er det brukt 11,7 mill. kroner. Økningen skyldes et eget treårig prosjekt for Vestre Vansjø med en ramme på 1,5 mill. kroner for 2008. Tabell 3.13 viser bevilgning av midler til MORSA-området over jordbruksavtalen.

3.14 Økologisk produksjon og forbruk

Regjeringen har som mål at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2015. Satsingen på dette området skjer nå videre med utgangspunktet i Landbruks- og matdepartementets handlingsplan «Økonomisk, agronomisk – økologisk!».

Tabell 3.13 Bevilgninger av midler til MORSA-området over jordbruksavtalen,

	mill. kroner	
	2007	2008
RMP totalt	7,42	8,47
RMP Akershus	1,66	1,97
RMP Østfold	5,76	6,50
SMIL totalt	2,80	1,98
SMIL Akershus		0,61
SMIL Østfold		1,37
Info- og utviklingstiltak	0,16	0,08
Vestre Vansjø totalt		1,19
Ekstra miljøtilskudd		0,74
Fangdamtilskudd		0,45
Sum	10,38	11,72

3.14.1 Markedsutvikling

Omsetningen av økologisk mat i dagligvare- og faghandel har økt kraftig de siste årene. I 2008 var samlet omsetning på nesten 1 mrd. kroner. Dette var en økning på 25 pst. fra 2007. I tillegg kommer omsetning gjennom direkte salgskanaler som abonnementssalg og Bondens marked.

Dagligvarehandelen satset videre på økologiske produkter i 2008, og 3 av 4 kjeder har utviklet egne satsinger på økologisk mat. Produktspekteret øker stadig, og det var ca. 1 100 ulike produkter til salgs i norske butikker ved utgangen av 2008. I tillegg har det blitt flere aktører som satser på økologiske serier med enhetlig profil fra både industriens og dagligvarehandelens side.

Alle produktgrupper viser økning i omsetning. Meierivarer er den varegruppen av økologiske varer med størst omsetning målt i verdi (278 mill. kroner). Omsetningen av økologiske meierivarer økte med 29 pst. i 2008, mot 17 pst. i 2007. Økologiske egg hadde en omsetningsvekst på hele 37 pst, økologiske bakevarer og korn 14 pst. og kjøtt 53 pst. Likevel er volumene av økologisk kjøtt fortsatt små. Til tross for en vekst i de ulike varegruppene, er det store variasjoner mellom ulike produkter. For eksempel viser omsetningen av økologisk melk en nedgang på 4,8 pst. Økningen i omsetningen av økologiske meierivarer kommer som følge av en sterk økning i omsetning av ost (360 pst.), og da hovedsakelig importerte oster.

Samlet for alle produktgrupper utgjorde omsetningen av økologiske produkter (målt i kroner) 1,3 pst. av total omsetning innen sammenlignbare varegrupper. De største prosentandelene er på økologisk barnemat og egg med henholdsvis 14,9 og 4,7 pst. Den økologiske andelen av varegruppene meierivarer og grønnsaker var hver på ca. 2,2 pst. Økologisk gulrot utgjorde 7-8 pst. av totalt omsatt gulrot i 2008.

Antallet næringsmiddelbedrifter med Debiogodkjenning økte med 30 pst. fra 2007 til 2008. Det har vært en fordobling i antallet bedrifter fra 2006. Den sterkeste veksten er i bransjene servering og grossister.

3.14.2 Produksjonsutvikling

I 2008 var det 2 702 økologiske driftsenheter, en økning på 3,5 pst. fra året før (91 driftsenheter). De økologiske arealene var på 402 633 dekar, og utgjorde 3,9 pst. av totale jordbruksarealer (5,1 pst. medregnet karensarealene). De økologiske arealene hadde en liten økning fra året før, mens

karensarealene økte med hele 36 pst. Forutsetningene for økt produksjon av norske økologiske råvarer er derfor gode.

Eng-, beite- og fôrarealer utgjør hoveddelen av de økologiske jordbruksarealene, tilsvarende 81 pst. i 2008. Fra 2000 har det totale økologiske jordbruksarealet økt med nærmere 130 pst. Størst er veksten i økologiske arealer innen korn og oljevekster, som har økt med over 400 pst. i den samme perioden. Det siste året har dette arealet økt med 7 pst.

Det er store regionale variasjoner i andelen av jordbruksarealer som er i økologisk drift. Sør-Trøndelag (8,8 pst. inkl. karens), Buskerud (8,6 pst. inkl. karens) og Telemark (7,9 pst. inkl. karens) hadde de høyeste andelen økologiske arealer i 2008, mens Rogaland hadde lavest andel (0,8 pst. inkl. karens).

Det har vært en økning i totalt antall dyr i økologisk husdyrproduksjon for alle husdyrslag. Antallet melkekyr økte med 7,4 pst. til ca. 6 850, antallet slaktegriser med 34 pst. til ca. 1 600, antallet vinterfôra og andre sau og lam med 12 pst. til ca. 41 000 og antallet verpehøner med 41 pst. til ca. 119 000. Også økologisk produksjon av slaktekylling har for alvor kommet i gang.

Produksjonen av økologisk korn til fôr og matmel er begrenset, og importbehovet ligger i overkant av 60 pst. Også internasjonalt er produksjonen av økologisk korn begrenset. Følgelig har økologisk korn i 2008 vært vanskelig tilgjengelig også i internasjonale markeder, og med en betydelig merkostnad sammenlignet med konvensjonelt dyrket korn. Tilgangen og prisen på økologisk kraftfôr er en utfordring for videre utvikling av den økologiske landbrukssektoren.

Avtalepartene har i de siste jordbruksoppgjørene stimulert til økt økologisk kornproduksjon gjennom et relativt høyt tilskuddnivå. Det ble i 2008 vedtatt å starte opp en egen kampanje i 2009 for å verve flere økologiske kornprodusenter, og det ble besluttet å innføre et eget tidsavgrenset arealtilskudd for økologisk korn i årene 2011 og 2012.

Veksten innenfor primærproduksjon har ikke vært stor nok til å dekke etterspørselen etter økologiske produkter slik den har vært de siste årene. Tilgang på råvare begrenser også mulighetene for produktutvikling. Begrenset produktsortiment og høye priser antas å være noen av de viktigste barrierene for økt salg av økologiske produkter framover. Det er på den andre siden usikkert i hvilken grad finanskrisen vil påvirke etterspørselen av økologisk mat.

3.14.3 Annet

Det ble for 2008 satt av 41 mill. kroner til disposisjon for prosjekter som skal utvikle økologisk produksjon og forbruk. Disse utviklingsmidlene er forvaltet av SLF og går til fylkenes handlingsplaner, og til utviklingsprosjekter innen veiledning, produktutvikling og markedsutvikling. Det ble i 2008 omsøkt 97,28 mill. kroner i utviklingsmidler.

I 2008 ble blant annet prosjektet «økobonden skal lykkes» startet opp. Dette er et samarbeid mellom Debio, KSL Matmerk og Norsk Landbruksrådgiving som skal styrke arbeidet rundt rådgivning og sertifisering for å sikre at de som starter opp

omlegging av økologisk drift ikke legger tilbake. Økoløft i kommuner er et felles prosjekt finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet og Landbruks- og matdepartementet for å styrke arbeidet med økologisk forbruk og produksjon i kommunene. 52 kommuner er blitt oppnevnt som «Økoløftkommuner».

Det er opprettet et regelverksutvalg som inkluderer representanter fra næringen og sertifiserings- og rådgivningsapparatet, og der Mattilsynet har sekretariatsansvaret. Utvalget skal sikre en bedre forutsigbarhet og dialog rundt regelverksutviklingen for økologisk produksjon.

4 Foredling og omsetning

4.1 Innledning

Foredling og omsetning av jordbruksvarer ligger i hovedsak utenfor jordbruksavtalens virkeområde. Handelspolitiske forhold, markedsordninger, annet regelverk og prisutvikling på råvarer har likevel stor betydning både for næringsmiddelindustri og omsetning.

Produksjonsverdien i norsk nærings- og nytelsesmiddelindustri var om lag 160 mrd. kroner i 2007, inkl. fiskevarer og dyrefôr. Økningen fra året før var på 5,2 pst.

Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Importen av næringsmidler øker, men det gjør også den totale omsetningen av matvarer i Norge. Norsk næringsmiddelindustri (ekskl. fiskevarebransjen) har fått redusert sin hjemmemarkedsandel de siste 13 årene. Hjemmemarkedsandelen er for 2008 anslått til 84 pst., mens den i 1995 utgjorde 90 pst. (NILF, Mat og industri 2008). Tall fra Budsjettnemnda for jordbruket kan

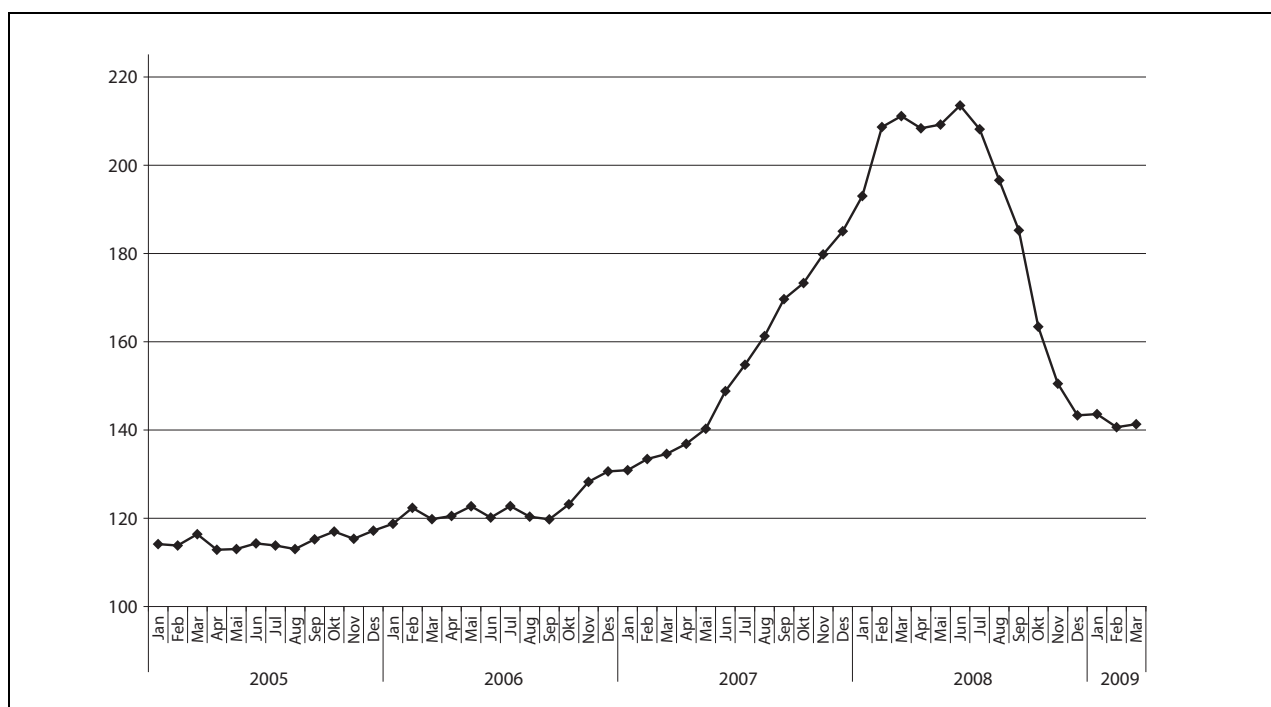
tyde på et visst fall i hjemmemarkedsandelen også i 2008/2009.

Landbrukspolitikken, og utformingen av virkemidlene i jordbruksavtalen, må på denne bakgrunn ha alle ledd i kjeden fra jord til bord som perspektiv.

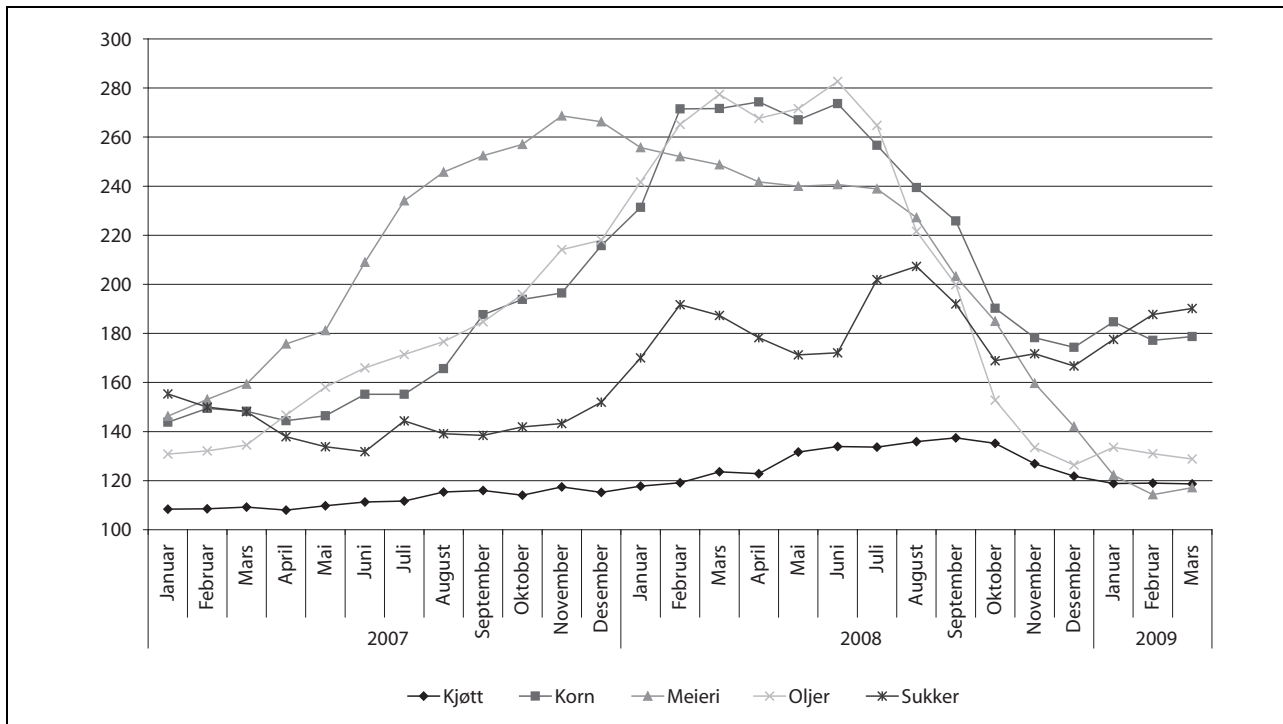
4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder

I 2007 og første halvår av 2008 økte prisene på jordbruksråvarer betydelig i de internasjonale markedene. De fleste jordbruksråvarene økte i denne perioden med fra 50 til godt over 100 pst. i pris, og det internasjonale pengefondet IMF's matvareindeks økte med 67 pst. fra 2006 til juni 2008. Det var et brudd med den lange trenden med fallende priser etter 1972-73, selv om det også da var perioder med store svinginger i prisene enkelte år.

Global befolkningsvekst, økonomisk vekst i fattige land, nedbygging av kornlagre, avlingssvikt, spekulasjon, eksportrestriksjoner og økende bruk av jordbruksråvarer til produksjon av

Figur 4.1 FAOs matprisindeks. Gjennomsnitt 2002-2004=100.

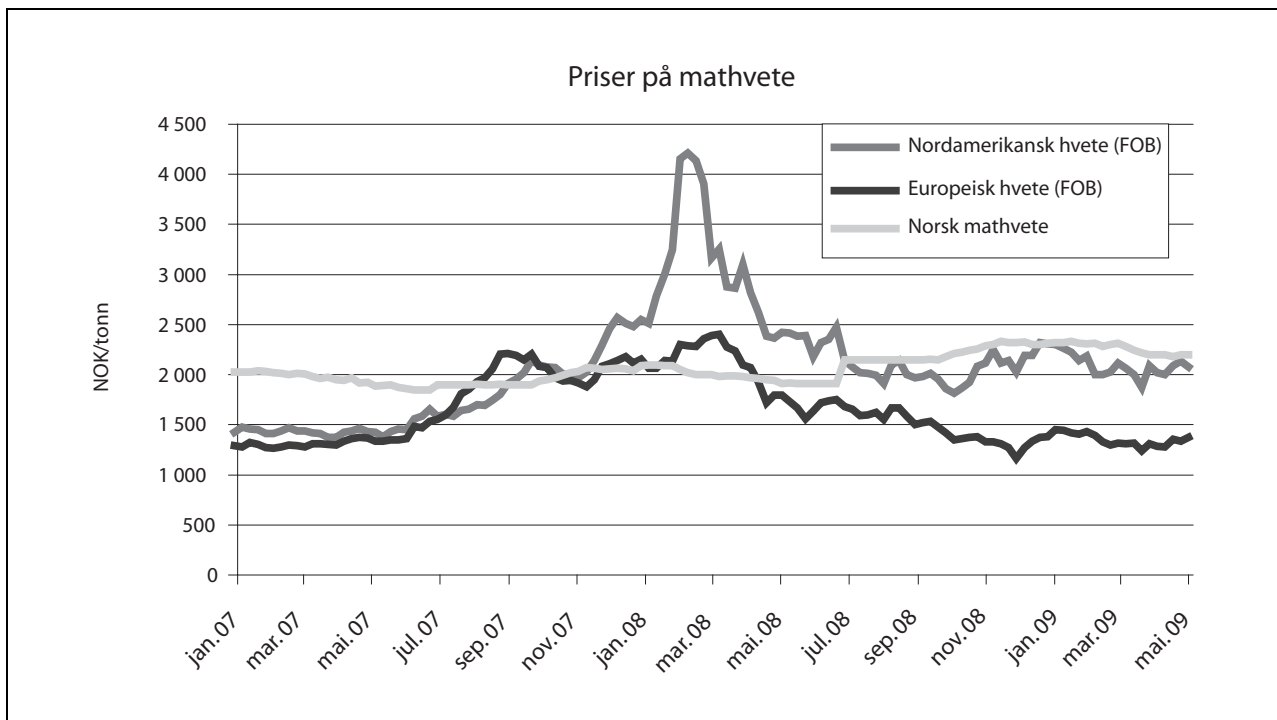

Figur 4.2 FAOs prisindeks for grupper av matvarer. Gjennomsnitt 2002-2004=100.

bioenergi, var blant årsakene til prisøkningene. Den ekstraordinære situasjonen førte bl.a. til at mange land innførte handelsrestriksjoner.

Fra juni 2008 har prisene på de fleste råvarene igjen falt kraftig grunnet gode avlinger og de globale økonomiske problemene. Både FAOs og IMF's

matvareindekser er nå totalt sett tilbake på samme nivå som våren 2007. Prisene er likevel ca. 15 pst. høyere enn gjennomsnittet for 2006. FAOs prisindekser viser samtidig mindre prisfall, eller stabile priser, i utviklingsland hvor befolkningen ofte bruker opp mot 70-80 pst. av inntekten på mat.

Figur 4.3 Utviklingen i hvetepriser i noen markeder.

Kilde: SLF, International Grains Council og Norske felleskjøp.

Figur 4.1 viser FAOs matprisindeks for 2005 til 2009.

Figur 4.2 viser FAOs prisindeks for grupper av matvarer fra januar 2007 til mars 2009. Oljer, korn og meierivarer har hatt den største prisveksten, mens prisen på kjøtt har holdt seg relativt stabil.

Korn hadde en spesielt kraftig prisvekst i 2007 og tidlig i 2008, deretter har prisene falt og er ustabile. Samtidig er verdens kornproduksjon høyere enn noen gang. Verdensmarkedsprisene har tidvis ligget over norsk engrospris. Figur 4.3 viser utviklingen siden 2007 for amerikansk og tysk hvete av sammenlignbar kvalitet med norsk vare. Norsk pris er engrospris, dvs. noteringspris fratrukket prisnedskrivningstilskudd, tillagt håndteringskostnader. Alle priser er i norske kroner og er derfor også påvirket av valutakursendringer.

Scenarioene framover er usikre. Det er iflg. FAO mye ledig areal i verden og potensialet for utbytteøkning er stort i mange regioner. Det er liten tvil om at primærprodusentene vil forsøke å møte etterspørselsvekst med økte investeringer og produksjon. Finans- og økonomikrisen har imidlertid påvirket muligheten til å finansiere produksjonen i mange land, ved siden av at etterspørselen påvirkes. Usikkerheten om den videre prisutviklingen er derfor stor.

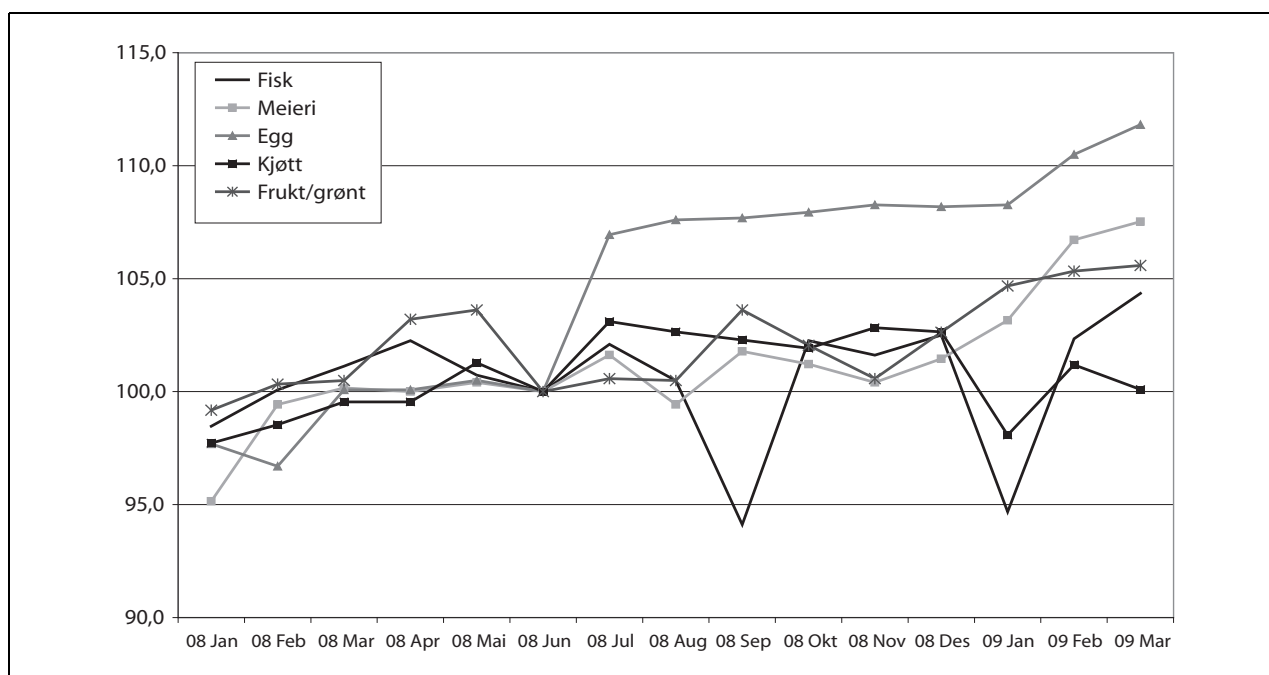
På grunn av skjerming med tollvern på varer som produseres i det norske jordbruket, har Norge, iflg. SSB, hatt en av Europas laveste prisøkninger på mat siden sommeren 2007. Det har

imidlertid vært prisøkninger på en del varer som importeres uten toll og på sentrale produksjonsmidler. For norsk matsektor har det sterke fallet i matpriser internasjonalt, sammen med økte produksjonskostnader nasjonalt, gitt større utfordringer med hensyn på konkurransekraft i forhold til verden omkring.

4.3 Prisutviklingen på matvarer

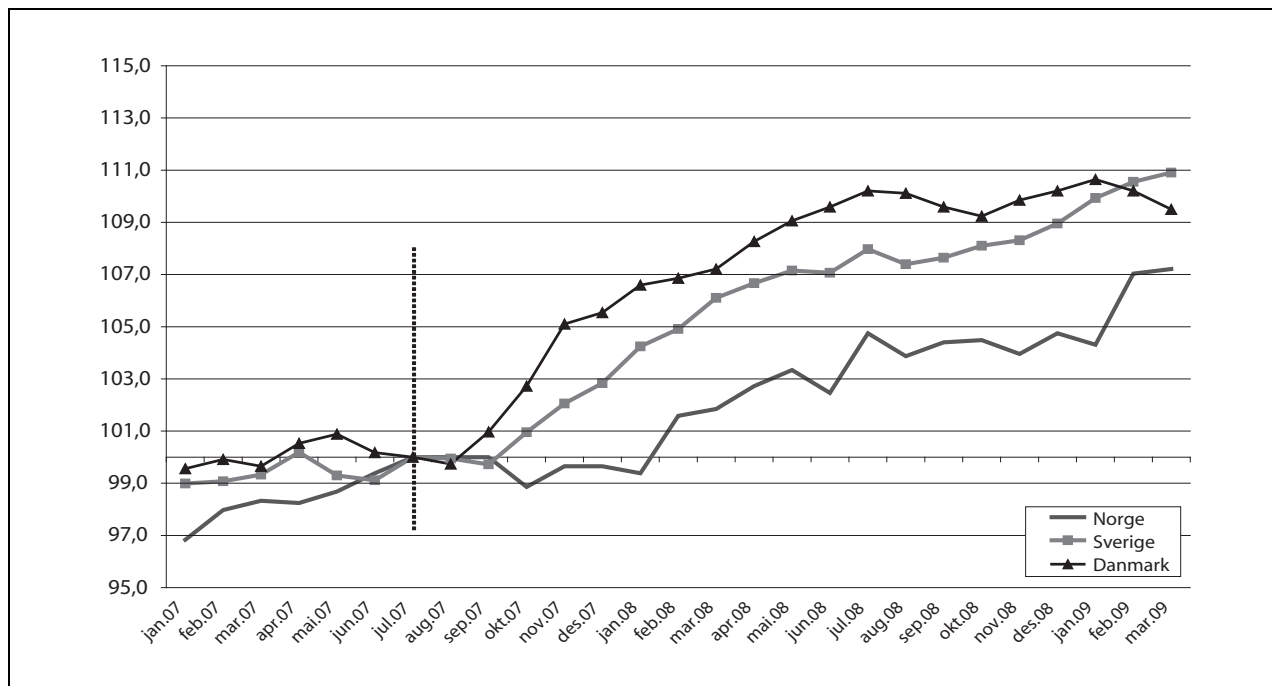
Fra juni 2008 t.o.m. mars 2009 steg matprisene i Norge med 4,6 pst. Prisøkningen har vært størst på egg og meierivarer, som figur 4.4 viser. Matprisene i Norge var lenge mindre påvirket av prisøkningene internasjonalt enn i våre naboland. Men både høykonjunkturen og matkrisen har bidratt til økning i produksjonskostnadene i den norske matsektoren. Det var noe av grunnlaget for at fjorårets jordbruksavtale ga en økning i målprisene samlet, tilsvarende 1 920 mill. kroner, inkl. virkningen av justeringsforhandlingene. Målprisøkningene hadde ulike innslagstidspunkt, men dersom de realiseres fullt ut, kan effekten på matprisene anslås til i underkant av 3 pst. Det er da ikke tatt hensyn til eventuelle overveltningseffekter.

Figur 4.5 viser prisutviklingen på mat og alkoholfrie drikkevarer i Norge, Sverige og Danmark. Siden juli 2007 har forbrukerprisene for mat i Norge økt med 7,2 pst. Prisene i Sverige har økt med 10,9 pst. og i Danmark med 9,5 pst. Siden som-

Figur 4.4 Prisutvikling på grupper av matvarer i Norge. Indekser, juni 2008=100.

Kilde: NILF og SSB

Figur 4.5 Prisutvikling på mat og alkoholfrie drikkevarer i Norge, Sverige og Danmark. Indekser, juli 2007=100.

meren 2008 har prisene økt mest i Norge. I Danmark er prisene i mars 2009 tilbake på nivået fra juni 2008.

Husholdningenes andel til utgifter til mat og alkoholfrie drikkevarer har vært fallende over lang tid. For 2007-2008 har mat og alkoholfrie drikkevarer en vekt på 11,2 pst. i konsumprisindeksen. Matvarer alene har en vekt på 10,1 pst. Det er likevel et relativt høyt prisnivå for matvarer i Norge, sammenlignet med våre naboland. Det skyldes bl.a. pris-, kostnads- og lønnsnivå, konkurranseforhold og utviklingen i råvareprisene. SSBs grensehandelsundersøkelse viser at nordmenn handlet for 8,9 mrd. kroner i forbindelse med dagsturer til utlandet i 2008. Dette er en nedgang på 3 pst. sammenlignet med 2007, men grensehandelen i 2008 er på samme nivå som i årene 2004 til 2006.

4.4 Industri og konkurranseforhold

Det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom primærproduksjonen og næringsmiddelindustrien. Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddelindustri som kundebase, og næringsmiddelindustrien er avhengig av råvarer som er konkurransedyktige både med hensyn til pris og kvalitet.

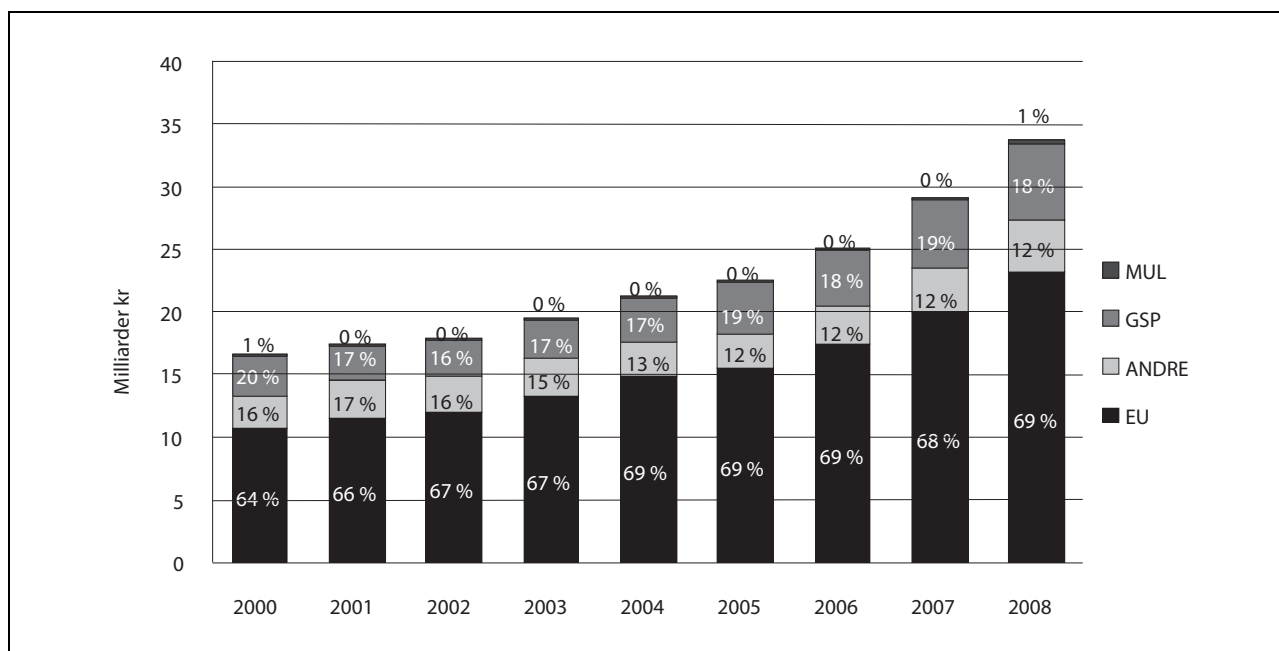
Produksjonen av landbruksvarer i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har aldri vært så

høy som nå. Produksjonsøkningen har de siste årene vært spesielt stor innen fjørfe og svin. For fjørfe økte produksjonen med 20 pst. i 2008. For andre sektorer som melk, storfe og sau har produksjonen vært mer stabil over flere år.

Samtidig har flere sentrale produksjoner opplevd en etterspørselsøkning. For flere sektorer har denne i stor grad blitt dekket gjennom økt import. Dette gjelder blant annet ost, storfekjøtt og lammekjøtt. For å dekke etterspørselen etter storfe- og lammekjøtt, ble tollsatsene administrert ned i perioder av 2008. For svinekjøtt har derimot betydelig import i 2007 som følge av etterspørselsøkning, blitt erstattet med norsk produksjon i 2008. Figur 4.6 viser utviklingen i importen av landbruksvarer til Norge i årene 2000 - 2008, målt i verdi og etter opprinnelse.

Importen av landbruksvarer hadde i 2008 en verdi på 34 mrd. kroner. I forhold til 2007 økte importverdien med 16 pst. og kvantum med 5 pst. I 2008 var 69 pst. av landbruksvareimporten fra EU. Danmark og Sverige er Norges viktigste handelspartnere for landbruksvarer, målt i verdi. Importen fra disse landene hadde i 2008 en verdi på i underkant av 7 mrd. kroner.

Spesielt utsatt for økt importkonkurranse er bearbejdede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK). Verdien av RÅK-importen har økt jevnt de siste årene fra 2,6 mrd. kroner i 1995 til 7,0 mrd. kroner

Figur 4.6 Utviklingen i importverdi av landbruksvarer, fordelt etter opprinnelse.

i 2008. Bakervarer, sukkervarer og sjokolade er eksempler på viktige importvarer. Norsk eksport av RÅK-varer har derimot vært relativt stabil rundt 0,9 mrd. kroner det siste tiåret.

For norsk næringsmiddelindustri er det en utfordring å beholde/øke sin markedsandel innenfor det voksende markedet for bearbejdede jordbruksvarer. Dette er også viktig for underleverandørene til RÅK-industrien, både primærprodusenter og foredlingsindustri. Rundt 70 pst. av matkornet, 18 pst. av bær- og fruktproduksjonen og 15 pst. av melkeproduksjonen går til RÅK-varer.

De ustabile råvareprisene internasjonalt og finanskrisen utfordrer norsk næringsmiddelindustri. Parametrene som næringsmiddelindustrien må forholde seg til, er mer usikre enn på lenge. Fremtidig utvikling avhenger av både nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronekurs og rentenivå) som industrien opererer under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til effektivisering og omstilling.

Prisutvikling råvarer

For å opprettholde en konkurransedyktig næringsmiddelindustri må det gjennom prisutviklingen innenlands og målrettede virkemidler legges til rette for å sikre industrien konkurransedyktige rammevilkår. For de råvarene og ferdigvarene som er omfattet av RÅK-ordningen, blir prisforskjeller i råvarepris kompensert med utbetaling av tilskudd. Prisutjevning skjer i form av prisnedskrivning av

innenlandske jordbruksvarer som nyttes til fremstilling av ferdigvarer, og som tilskudd ved eksport av ferdigvarer (eksportrestitusjon).

Store prisvariasjoner på landbruksvarer internasjonalt har ført til at det er behov for å følge konkurransesituasjonen tett, og å åpne for hyppigere justeringer av prisnedskrivningssatsene for råvarer innenfor RÅK-ordningen.

Importen til Norge av RÅK-varer skjer i hovedsak fra EU, og i særlig grad fra våre nærmeste naboland. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er således et sentralt element i konkurransevilkårene for industrien, og dermed for avsetning av norske jordbruksprodukter.

4.5 Matpolitikk

4.5.1 Trygg mat av riktig kvalitet

Regjeringens matpolitikk er basert på at maten skal være trygg og oppleves som trygg, samt at den skal være av riktig kvalitet. I 2006 ble det etablert et prosjekt i samarbeid med bransjen for å få i stand et bedre system for sporing av mat (e-sporingsprosjektet). Målsettingen er å etablere en nasjonal, elektronisk infrastruktur for effektiv utveksling av informasjon i matkjeden innen utgangen av 2010. Elektroniske løsninger vil styrke beredskapen, øke verdiskapingspotensialet for alle aktører og imøtekomme forbrukernes behov for, og rett til, kunnskap og informasjon om matprodukter.

Landbruks- og matdepartementet koordinerer arbeidet og leder styringsgruppen for e-sporingsprosjektet. Prosjektet er et samarbeid med bransjeaktører i hele matkjeden; Kjøttindustriens Fellesforening, NHO Mat og Bio, NHO Mat og Drikke, Fiskeri- og Havbruksnæringens Landsforening, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Fiskarlag, KSL Matmerk, HSH, Norsk Landbrukssamvirke og Norske Sjømatbedrifters Landsforening.

Kvalitetssystem i landbruket (KSL) er grunnleggende viktig for å sikre en trygg og etisk forsvarelig matproduksjon. Det arbeides for å få KSL-standarden akseptert som bransjestandard for primærproduksjonen i landbruket og som bondens kontrollsystem. Bruk av KSL i primærleddet, og et helhetlig og dokumenterbart kvalitetssystem i de øvrige delene av verdikjeden, ligger også til grunn for utvikling av den nye merkeordningen Nyt Norge (se kapittel 4.5.2).

EUs reviderte hygiene- og kontrollregelverk ble innlemmet i EØS-avtalen i oktober 2007. Regelverket ble vedtatt i desember 2008, men har foreløpig ikke trådt i kraft. I denne forbindelse stilles det krav til at primærprodusenter overholder og sikrer de hygienekrav som følger av regelverket, samt på tilfredsstillende måte dokumenterer at disse overholdes (egenkontroll). Det bør utarbeides nasjonale retningslinjer for god hygienepraksis i et samarbeid mellom næringsaktører og myndigheter. Mattilsynet har for tiden KSL-standarden til vurdering som nasjonal retningslinje for primærproduksjonen.

4.5.2 Matmangfold

Det norske matmangfoldet består av kjente merkevarer som produseres i relativt store volum, samt et stadig større utvalg matspesialiteter som, hver for seg, produseres i et mer begrenset omfang.

Med utgangspunkt i jordbruksavtalene i 2007 og 2008 har det blitt utviklet et forslag til en nasjonal merkeordning «Nyt Norge». Denne merkeordningen skal bidra til å styrke norsk mat sin markedsposisjon i en skjerpet internasjonal konkurranse, ved å dokumentere produksjonen av

norsk mat overfor forbrukere, dagligvarekjeder og myndigheter. Utviklingen av merkeordningen ses også i sammenheng med arbeidet med etablering av et elektronisk sporingssystem i matkjeden, jf. kapittel 4.5.1. Merkeordningen vil særlig bli benyttet på produkter som produseres i større volum.

Interessen for norske matspesialiteter hos forbrukerne er økende. 80 pst. av de spurte i Synovates klima- og miljøundersøkelse svarer at de spiser, eller vurderer å spise, mer lokalprodusert mat. Ni av ti forbrukere forventer også at matvareprodusentene aktivt informerer om hvilke alternative produkter de kan velge mellom.

Landbruks- og matdepartementet mener at det er et stort potensial for å øke omsetningen av norske matspesialiteter. Med utgangspunkt i den økte etterspørselen er det, innenfor Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon (VSP mat), igangsatt en egen satsing på bedrifter med vekstpotensial (se kapittel 3.11.2). Det etableres også stadig flere regionale produsentsammenslutninger, der små- og mellomstore næringsmiddelbedrifter samarbeider om oppgaver som for eksempel kvalitetsutvikling, merkevarebygging, salg og markedsarbeid. Slike nettverk bidrar blant annet til å styrke den enkelte produsent, utvikle regionalt samarbeid, profilering av ulike regioners matkultur, samt øke produktutvalget for forbruker. Den nasjonale strategien for næringsutvikling «Ta landet i bruk!» peker på andre sentrale satsinger innenfor småskala matproduksjon, som for eksempel kompetanseutvikling. VSP mat bidrar også til å støtte prosjekter som skal synliggjøre og utvikle matmangfoldet i reiselivsnæringen.

Det er økende kjennskap blant forbrukerne til Merkeordningen «Beskyttede betegnelser», som er et viktig virkemiddel for næringsutvikling og verdiskaping i norsk matproduksjon (se kapittel 3.11.1). Merkeordningen omfatter alle næringsmidler som faller inn under Matlovens virkeområde, bl.a. landbruksbaserte næringsmidler, fisk og fiskevarer. Merkeordningen bidrar til å styrke konkurransekraften til norsk matproduksjon gjennom utvikling og synliggjøring av konkurransefortrinn basert på merkenavn, regionalt opphav og spesielle produktkvaliteter.

5 Importvernet og internasjonale forhold

5.1 WTO Landbruksavtalen

Uruguay-runden med multilaterale forhandlinger om regelverk knyttet til handel resulterte i opprettelsen av Verdens Handelsorganisasjon (World Trade Organisation – WTO) 1. januar 1995. Samtidig ble det etablert egne avtaler om landbruk (Landbruksavtalen) og om sanitære og plantesanitære forhold (SPS-avtalen). Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på tre områder: markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. Det pågår nye forhandlinger, gjennom den såkalte Doha-runden, jf. kapittel 5.2. Inntil en ny landbruksavtale er ferdigforhandlet, vil Norge være bundet av forpliktelsene i dagens landbruksavtale.

Markedsadgang

Landbruksavtalen medførte omlegging til et tollbasert importvern, der tollsatsene i gjennomsnitt skulle reduseres med 36 pst. til år 2000. I tillegg forpliktet Norge seg til å etablere importkvoter for såkalt eksisterende og ny markedsadgang. Tollsatsene i tolltariffen ble trappet ned til forpliktelsene for år 2000 allerede i 1995. Norge har notifisert bruk av importkvoter til og med 2007.

Internstøtte

WTO Landbruksavtalen definerer tre typer internstøtte – gul, blå og grønn støtte.

Gul støtte eller AMS (Aggregate Measurement of Support) er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser multiplisert med tilhørende volumer, i tillegg til prisstøtte over budsjett fratrukket særavgifter. Norges maksimale gule støtte har vært 11,4 mrd. kroner for år 2000 og deretter. Ved siste notifikasjon i 2004 var det notifiserte nivået i gul boks 10,67 mrd. kroner.

Blå støtte er støtteordninger under produksjonsbegrensende programmer basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. I 2004 var notifisert blå støtte på 7,43 mrd. kroner.

Grønn støtte er støtte som har liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel. Grønn støtte

er unntatt fra reduksjonsforpliktelsene. I 2004 var notifisert grønn støtte på 3,99 mrd. kroner.

Det er knyttet reduksjonsforpliktelser til bruken av gul støtte. Blå og grønn støtte er unntatt reduksjonsforpliktelser i eksisterende avtale. Der som summen av blå og gul støtte i løpet av avtaleperioden overstiger nivået som var bestemt i 1992, kan avtalepartene i WTO under visse forutsetninger likevel iverksette ulike mottiltak. Slike mottiltak må begrunnes i at det påvises at økningen i støtten har skadet eller truet andre parters interesser. I forhandlingene som nå pågår, er man enige om at også blå støtte skal reduseres i en framtidig avtale.

Eksportstøtte

Landbruksavtalen i WTO begrenser bruken av eksportsubsidier både målt i verdi og målt i volum. Det er særlig for egg og ost at bindingene for eksportstøtte er reelt begrensende for Norge. Norge har notifisert bruk av eksportsubsidier til og med år 2007.

5.2 WTO-forhandlingene

Landbruksforhandlingene er en del av den brede forhandlingsrunden som ble vedtatt på WTOs ministerkonferanse i Doha i 2001. 1. august 2004 ble det vedtatt et rammeverk som la føringer for de videre forhandlingene for landbruksvarer, industrivarer inkludert fisk, tjenester og forenkling av handelsprosedyrer.

For markedsadgang for landbruksvarer forutsetter rammeverket at de høyeste bundne tollsatsene skal reduseres mest gjennom en lagdelt formel. For definerte sensitive produkter kan det gis lavere tollreduksjoner, men samtidig skal det etableres importkvoter for slike produkter. Rammeverket sier at det skal vurderes hvilken rolle et tolltak (maksimalgrense for tollsatser) skal spille. Prinsippet om vesentlig forbedring av markedsadgangen skal gjelde for alle produkter, inkludert de sensitive. Det skal forhandles videre om opprettholdelse av den spesielle sikkerhetsmekanismen for jordbruksprodukter.

For internstøtte legger rammeverket opp til en reduksjon i summen av all handelsvridende støtte. Dette inkluderer gul støtte, de minimis (gul støtte i de tilfeller slik støtte ikke utgjør mer enn 5 pst. av produksjonsverdien) og blå støtte (areal- og dyrestøtte). Landene med den høyeste støtten skal redusere mest. I tillegg skal det etableres forpliktelser for hver av støttetypene som inngår i den totale støtten.

For blå støtte forutsetter rammeverket at det skal settes et tak for slik støtte. Rammeverket åpner imidlertid for at land som har en spesielt stor andel av sin støtte i denne kategorien, kan få unntak fra de generelle retningslinjene.

For ikke-handelsvridende støtte (grønn støtte) som for eksempel miljøtiltak, forskningsmidler og avløserordningen, legges det ikke opp til noen øvre begrensninger, men kriteriene for slik støtte skal gås gjennom for å sikre at støtten har minimale effekter på produksjon og handel.

Rammeverket innebærer også enighet om å avskaffe alle former for eksportsubsidier på landbruksvarer. Dette inkluderer at det skal etableres disipliner for bruk av matvarehjelp, eksportkreditter og eksporterende statshandelsforetak. Subsidielementer i disse ordningene skal i likhet med eksportstøtte, elimineres.

Rammeverket fra 2004 forutsetter også at spesiell og differensiert behandling av u-land skal være en integrert del av et nytt regelverk. Ikke-handelsmessige hensyn skal tas hensyn til, slik det står i Doha-erklæringens paragraf 13.

Ministerkonferansen i Hongkong i desember 2005 innebar et skritt videre i forhandlingene ved at en kom til enighet om blant annet følgende:

- Alle former for eksportstøtte skal elimineres innen utgangen av 2013. Kriteriene for behandling av andre former for eksportstøtte, for eksempel eksportkreditter, statshandelsforetak og matvarehjelp, skal også avklares.
- Alle landbruksvarer skal fordeles i fire bånd etter hvor høye tollsatser de har. Ulike tollkutt skal foretas for de varer som havner i de enkelte bånd, med utgangspunkt i at de høyeste tollsatsene skal reduseres mest. Enkelte produkter kan defineres som sensitive og gis lavere tollkutt, jf. rammeverket fra 2004.
- For internstøtte skal medlemslandene plasseres i tre bånd etter størrelsen på internt støttenivå (absolutt nivå). Land med høyest støttenivå skal redusere sin internstøtte mest. Dette innebærer at EU plasseres i det øverste båndet, USA og Japan i det neste og resterende land i det laveste båndet. Land i det laveste båndet med et relativt høyt støttenivå, herunder Nor-

ge, skal ta et noe høyere kutt enn andre land i dette båndet.

- De minst utviklede landene (MUL) skal gis toll- og kvotefrihet for minst 97 pst. av alle sine varer inn til i-landenes markeder innen utgangen av 2008. Dette gjelder også for mer utviklede u-land, dersom de selv mener de er i en posisjon til å gi tilsvarende betingelser. På grunn av at WTO-forhandlingene ikke er avsluttet, har ingen land implementert denne beslutningen.

Etter ministermøtet i Hongkong ble det i 2006 holdt jevnlig møter i spesialsesjonen i landbrukskomiteen i WTO, men uten at det førte fram til noen avtale. Forhandlingene ble derfor suspendert frem til slutten av november samme år. Ved årsskiftet i 2007 sa medlemslandene seg på nytt villige til å gjenoppta forhandlingene.

Forhandlingsformannen på landbruk, Crawford Falconer, la i juli 2007 fram et utkast til modaliteter som medlemslandene aksepterte som grunnlag for videre forhandlinger. Etter en grundig gjennomgang av dette dokumentet høsten 2007 la formannen frem reviderte modaliteter i februar 2008. Ytterligere nye tekster ble lagt fram i juli 2008. På bakgrunn av disse tekstene ble det i slutten av juli 2008 avholdt et ministermøte i Genève, med sikte på å ferdigstille modaliteter for landbruk og industrivarer, inkludert fisk. Forhandlingene stoppet opp da det viste seg at avstanden mellom enkelte av aktørene var for stor på sentrale punkter. Forsøkene på å få til et nytt ministermøte i desember 2008 basert på enda en ny revisjon av modalitetspapirene, førte ikke fram.

Våren 2009 er det fortsatt uavklart når en eventuell avtale kan slutføres og hvorvidt forhandlingsløsningene som er skissert i modalitetspapirene fra desember 2008, vil være utgangspunkt for videre forhandlinger. Nylige og kommende skifter i administrasjonen hos sentrale aktører som USA, India og EU, global usikkerhet omkring økonomien og utskifting av forhandlingsformannen på landbruk våren 2009, gjør at det sannsynligvis vil ta noe tid før en får klarhet i videre prosess og mulighet for slutføring av forhandlingene.

5.3 MUL-import

Toll- og kvotefri markedsadgang for alle produkter fra verdens minst utviklede land (MUL) er et sentralt tiltak i regjeringens utviklings- og handelspolitikk og i handlingsplanen for bekjempelse av fattigdom i sør. Formålet er å fremme handel og utvik-

ling, og bidra til at de fattigste landene blir bedre integrert i verdensøkonomien.

Toll- og kvotefri adgang til det norske markedet for alle produkter fra land som står på FNs offisielle MUL-liste, ble iverksatt fra 1. juli 2002 med hjemmel i Norges generelle tollpreferanseordning (GSP) for import fra utviklingsland. Denne ordningen ble fra 1. januar 2008 utvidet med 14 nye lavinntektsland, slik at det nå er 64 land som kan eksportere alle sine jordbruksprodukter til Norge helt uten toll.

En ny forskrift om sikkerhetsmekanisme ved import av landbruksvarer fra utviklingsland omfattet av GSP-ordningen, trådte i kraft 7. mars 2008. Denne forskriften regulerer mulig utløsning av sikkerhetsmekanismen ved innenlandsk markedsforstyrrelse forårsaket av preferansetollbehandling ved import av landbruksvarer fra GSP-land.

5.4 Forholdet til EU/EUs landbrukspolitikk

5.4.1 Innledning

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs landbrukspolitik har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen på landbruksproduktene i EU påvirker omfanget av grensehandelen og konkurransekraften til i første rekke RÅK-industrien, som er konkurranseutsatt både på hjemmemarkedet og eksportmarkedet. Utformingen av EUs landbrukspolitik har også betydning for graden av sammenfall i interesser mellom EU og Norge i multilaterale forhandlinger som i WTO.

Den foreløpig siste omfattende reformen av EUs landbrukspolitik ble innført fra 2005 – 2006 hvor hovedvirkemiddelet var «enkelbruksstøtte». Det innebærer at en større del av overføringene til landbruket i EU faller innenfor kategorien grønn støtte i WTO. Det er åpnet for å beholde noe produksjonstilknyttet støtte, for eksempel for korn, storfe og sau/geit. Som et alternativ til den historiske støttemodellen kan medlemsland velge en såkalt regional modell for støtte. Den innebærer at det blir gitt lik støtte per hektar i en hel region istedenfor individuelt varierende støtte fra bruk til bruk. Medlemsland kan også velge en kombinasjon av de to modellene. Landene har i praksis valgt ulike modeller for gjennomføringen og en høyere andel av produksjonsuavhengig støtte enn det regelverket krever.

Samtidig med overgangen til produksjonsuavhengig enkeltbruksstøtte ble det innført såkalte

«tverrvilkår» [cross compliance], som innebærer at jordbrukerne må innfri et sett med krav om å drive på en måte som holder landbruksareal i god agronomisk hevd og god miljøtilstand. Krav etter generell miljølovgivning og lovkrav om miljø, matvarekvalitet, dyrevelferd og dyrehelse/folkehelse kommer i tillegg.

Ved den såkalte helsesjekken, en minireform som ble formelt vedtatt i januar 2009, går den felles landbrukspolitikken (CAP) et nytt skritt i retning av mindre regulering. Markedsordningen for svin er besluttet avvirket, og totalkvotene for melk skal øke med 1 pst. per år, til sammen med 5 pst., før kvoteordningen avvirket i 2015.

Med klare krisetendenser innen global matvareforsyning i 2007 og 2008 og finanskrisen i 2008 og 2009, har prisene på jordbruksråvarer internasjonalt og i EU fluktuert mer enn vanlig. Mens for eksempel priser på melk og svinekjøtt nådde rekordhøye nivåer for halvannet år siden, har de etter det hatt en sterk nedgang som har ført til svak økonomi i produksjonen og nedgang i produksjonsvolum.

Som en del av reformene satses det mer på bygdeutviklingstiltak som går under navnet «pilar 2». Bygdeutviklingstiltakene som ble vedtatt av Rådet høsten 2005, trekker fram tre hovedmål for politikkområdet: i) øke konkurransevnen i jord- og skogbruket gjennom tilskudd til omstilling, ii) øke miljøstandard og bedre arealforvaltningen og iii) bedre livskvalitet og øke mangfoldet i næringsaktiviteten i distriktene. Bygdeutviklingsbegrepet i EU er dermed noe videre enn vi er vant med i Norge.

Ved helsesjekken har bygdeutviklingsbegrepet blitt ytterligere utvidet til å omfatte de såkalte nye utfordringene som omfatter grønn energi (biodrivstoff), klimautslipp, vannressurser, artsmangfold, innovasjon knyttet til disse områdene og støtte til utsatte melkeproduksjonsregioner. Pilar 2 styrkes finansielt ved såkalt modulasjon. Det betyr at det er et mål å overføre mer penger år for år fra enkeltbruksstøtten til bygdeutviklingstiltakene. I forbindelse med helsesjekken ble det vedtatt å øke overføringene fra enkeltbruksstøtten til bygdeutvikling fra 5 pst. til 10 pst. innen 2012. På grunn av ulike økonomiske og finansielle omstendigheter ser det foreløpig ut til at dette bare delvis blir gjennomført.

I forbindelse med helsesjekken er også ordningen med obligatorisk brakklegging og arealtilskuddet for energigvekster avskaffet. Utkantstøtten (LFA-støtte) står på dagsordenen til det tsjekkiske formannskapet i EU og kriteriene kan bli strammet inn. En prosess for å gjennomgå og utvide regelverket for matvarekvalitet, geografisk opprinnelse og merking, er på trappene. For øvrig er det en

kontinuerlig posisjonering mellom liberalistiske og mer landbruksvennlige EU-land. I årene som kommer vil denne posisjonen kunne tilta ettersom mandatperioden for dagens landbrukspolitikk utløper i 2013 og en ny felles landbrukspolitikk skal på plass.

5.4.2 Forhandlinger med EU

I henhold til EØS-avtalens artikkel 19 skal EU og Norge søke å fremme handelen med landbruksvarer på en gjensidig balansert og fordelaktig måte. I desember 2002 kom Norge og Europakommisjonen til enighet om en avtale om utvidet handel, som bl.a. innebærer økte gjensidige tollfrie importkvo-ter for ost. Stortinget ga sitt samtykke til avtalen gjennom St.prp. nr. 71 (2002-2003). Avtalen ble implementert fra 1. juli 2003.

I henhold til avtalens paragraf 11 skulle partene møtes til nye forhandlinger etter EØS-avtalens artikkel 19, to år etter at den trådte i kraft. Første møte ble holdt i mai 2006, og fulgt opp med senere møter i perioden 2006 - 2009. Fra norsk side har en sett forhandlingene i sammenheng med WTO-forhandlingene om landbruk.

Siste forhandlingsmøte var 21. – 22. april. Det ble ikke enighet på dette møtet.

En eventuell ny artikkel 19 avtale kan tidligst iverksettes fra 1. januar 2010. Stortinget vil i tilfelle, som tidligere, få forhandlingsresultatet forelagt.

5.4.3 Forhandlinger om frihandelsavtaler

Norge har gjennom det europeiske frihandelsforbundet EFTA, iverksatt 15 frihandelsavtaler. De land som er medlemmer i forbundet er Sveits, Liechtenstein, Island og Norge. EFTA ferdigforhandlet en ny avtale med Colombia høsten 2008. Det pågår forhandlinger om frihandelsavtaler mellom EFTA-landene og Thailand, Peru, Gulf-sta-tene, Algerie, India, Ukraina, Serbia og Albania. Norge og Kina har også startet opp forhandlinger om en bilateral frihandelsavtale. Forhandlingene omfatter bl.a. handel med landbruksvarer, både råvarer og bearbejdede varer. Fra norsk side legges det betydelig vekt på at frihandelsavtalene i minst mulig grad skal svekke importvernet for viktige norske jordbruksprodukter.

Frihandelsavtalene vil bli forelagt Stortinget før iverksettelse.

6 Hovedtrekk i avtalen

6.1 Innledning

Jordbruksavtalene i denne regjeringens periode har vært viktige deler av en snuoperasjon i jordbrukspolitikken. Det har vært sentralt i avtalene å legge til rette for et inntektsløft for produsentene, og å bruke virkemidlene aktivt for å nå målene i Soria Moria-erklæringen.

Oppgaven har vist seg å bli krevende fordi store endringer i verdensøkonomien har hatt stor betydning også for norsk økonomi og dermed viktige rammebetingelser for jordbruket. Samtidig har den internasjonale matkrisen særlig påvirket produksjonskostnadene i jordbruket, og bidratt til variasjon i inntektsutviklingen mellom år. Dette understreker behovet for å vurdere inntektsutviklingen i jordbruket over noe tid. Resultatmålene for næringsdrivende kan ikke brukes på samme måte som lønnsstatistikk for lønnsmottagere. Jordbruksoppgjøret skiller seg også fra lønnsoppgjør, ved at det i jordbruksoppgjøret forhandles om, og bare kan forhandles om, inntektsmuligheter for de næringsdrivende.

Årets forhandlinger ble gjennomført i en situasjon som på mange måter er motsatt av situasjonen under fjorårets forhandlinger. Høykonjunkturen som har blitt avløst av en internasjonal finans-/økonomikrise, har bl.a. gitt store endringer i rentene og variasjon i valutakurser, og det påvirker etterspørselen og utviklingen i prisene. Den internasjonale matkrisen har også påvirket norsk jordbruk, spesielt i form av meget stor prisøkning på gjødsel og på fôrråvarer. Dette til tross for at norsk matsektor og norske forbrukere i større grad enn i de fleste land er skjermet mot de store svingningene internasjonalt.

I fjorårets jordbruksavtale, inkl. justeringsforhandlingene som ble sluttført 9. januar 2009, ble målprisene på råvarer som selges ut av sektoren, økt med vel 1,9 mrd. kroner. I tillegg ble også prisene på fôrkorn økt, og det bidrar sterkt til økte fôrkostnader i husdyrholdet. Internasjonalt har råvareprisene falt betydelig, og den norske matsektorens konkurransekraft i forhold til omverdenen er klart svekket. Mulighetene for videre prisøkning er derfor meget begrenset.

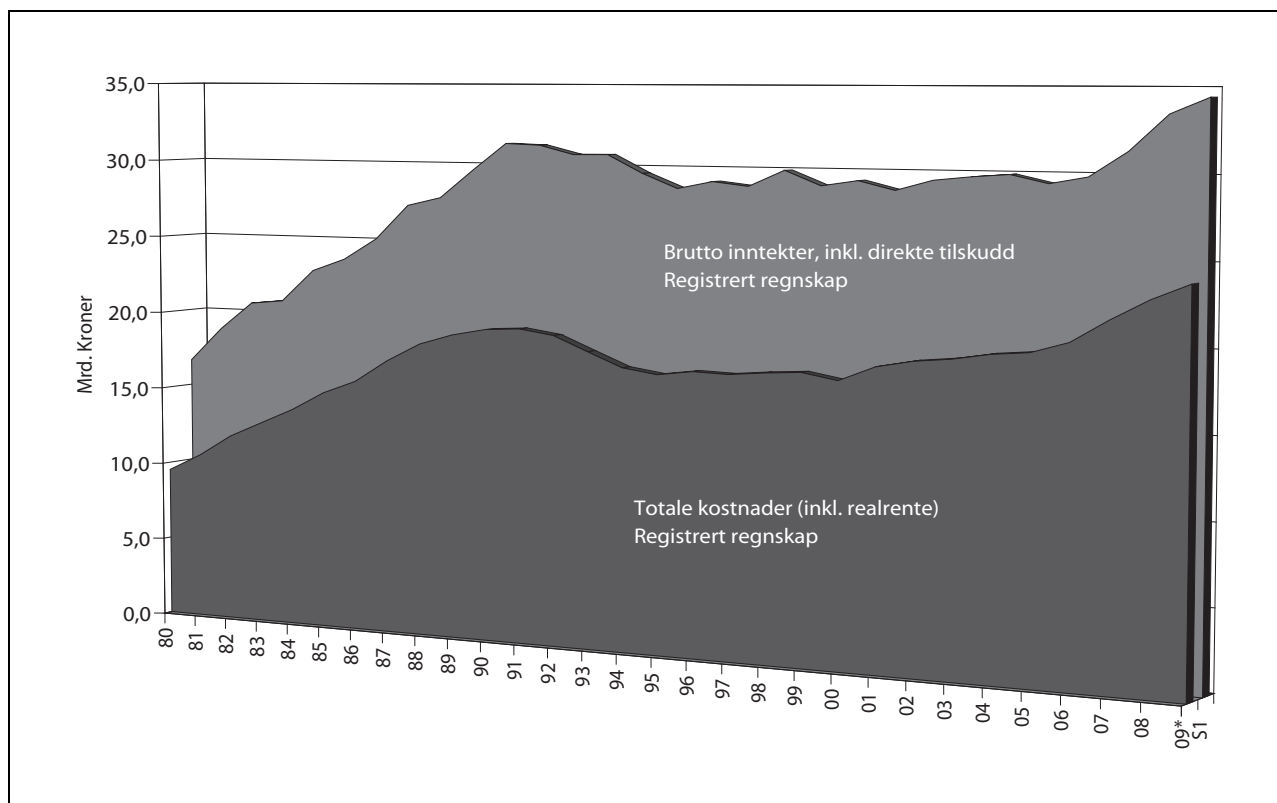
Jordbruksavtalen påvirker direkte bare en del av bøndenes inntektsdannelse, jf. figur 6.1. Hovedsakelig påvirker jordbruksavtalen bruttoinntektene, gjennom budsjettoverføringer og inntektsmuligheter fra markedet gjennom målpriser og adgang til markedsregulering. På kostnadssiden påvirkes først og fremst kraftfôrkostnadene, gjennom prisene på fôrkorn. I noen grad påvirker virkemidlene i avtalen også kapitalkostnadene.

Selv om en del tilfeldig variasjon mellom enkeltår er utjevnet i Budsjettnemndas normaliserte regnskap, er det likevel påregnelig at et sektorregnskap vil vise variasjon mellom år. Budsjettnemnda peker også på at årets budsjett for 2009 er mer usikkert enn normalt.

Et jordbruksoppgjør kan ikke bedømmes ut fra rammens størrelse isolert. Den underliggende kostnads- og produksjonsutviklingen har også vesentlig betydning for hvilken inntektsutvikling rammen kan legge til rette for. Det brukes også midler over avtalen til infrastruktur- og utviklings tiltak m.v. som ikke inntektsføres direkte i totalregnskapet, men likevel har stor betydning for utviklingen over tid og for resultater av politikken i forhold til målene.

Jordbrukets krav av 28. april var på flere måter et omfattende krav. Partene var enige i utgangspunktet om å prioritere det grasbaserte husdyrholdet, særlig melk-/storfekjøtt, investeringer og en klar klima- og miljøprofil. Jordbruksnæringen må også framstå som attraktiv for ungdom for at næringen over tid skal kunne fylle sine samfunnsoppgaver. Regjeringen mener at i denne sammenheng er gode inntektsmuligheter, gode sosiale ordninger og investeringsvirkemidler sentralt.

Kravet inneholdt en rekke forslag om et utvidet virkemiddelapparat, flere tilskuddsordninger og forslag som ville gjort eksisterende regelverk mer komplekst. Det ville bidratt til økt byråkratisering, økte forvaltningskostnader og mindre oversiktlighet. Det påhviler partene et ansvar for å gjøre virkemidlene enkle og effektive. Transaksjonskostnadene knyttet til virkemidlene må holdes så lave som mulig. Det vil likevel være klare forskjeller mellom ulike typer virkemidler. De store rettighetsbaserte tilskuddene, som bare krever

Figur 6.1 Brutto inntekter og totale kostnader i jordbruket, iflg. Budsjettnemnda for jordbruket.

registrering og kontroll av karakteristika ved foretakene, vil ha lave transaksjonskostnader. Samtidig er de ikke egnet til å nå mer spesifikke mål. Det krever eksempelvis ordninger med lokal/regional prioritering av mål, og enkeltsaksbehandling og prioritering mellom søkere for å iverksette de beste prosjektene, med sikte på best mulig måloppnåelse. Slike virkemidler vil naturlig måtte ha høyere transaksjonskostnader, som en naturlig del av tiltaksgjennomføringen. Det må likevel arbeides for at transaksjonskostnadene blir så lave som mulig.

Det formelle grunnlaget

Viktige deler av det formelle grunnlaget for forhandlingene er gjengitt i kapittel 1. Statens tilbud er basert på premissene i St.meld. nr. 19 (1999-2000) *Om norsk landbruk og matproduksjon* og Stortingets behandling av denne, jf. Innst. S. nr. 167 (1999-2000), Regjeringens politiske plattform, nedfelt i Soria Moria-erklæringen, og Stortingets behandling av inneværende jordbruksavtale, Innst. S. nr. 320 (2007-2008). I sistnevnte innstilling uttalte komiteens representanter fra Arbeidspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

«Fleirtalet i komiteen, medlemene frå Arbeidspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senter-

partiet, har merka seg at jordbruksoppgjøret i år fører vidare den kursendringa i landbrukspolitikken som Regjeringa byrja gjennom avtala i 2006, m.a. ved å leggje til rette for ei klar nivåheving i inntekta. Fleirtalet er glad for at Regjeringa med dette følgjer opp lovnadene frå Soria Moria-erklæringa, der det går fram at «Regjeringa vil sikre utøvarar i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper». Vidare heiter det at «Regjeringa vil sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet» og at «strukturprofilen må styrkes».

Det er en del av det politiske grunnlaget at jordbruket skal produsere for å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor gjeldende handelspolitiske rammer. Å betjene hjemmemarkedet er også en forutsetning for produksjonen av fellesgoder. Tilstrekkelig trygghet for inntektsutvikling er viktig for alle de som nå står i en valgssituasjon og skal investere for framtida. Samtidig må utviklingen i vilkårene for råvareproduksjonen ses i sammenheng med øvrige deler av matproduksjonskjeden

Avtalepartene har i avtalen tatt hensyn til den mest konkurranseutsatte industrien, i en situasjon hvor forskjellen i råvarepriser mellom Norge og omverdenen igjen har økt betydelig. Avtalen er

også tilpasset Norges forpliktelser iht. WTO-avtalen.

6.2 Grunnlagsmaterialet

Utviklingen i viktige indikatorer fra Budsjett-nemnda for jordbruket (BFJ) er gjengitt i kapittel 3. Årets normaliserte totalregnskap viser en gjennomsnittlig inntektsøkning per årsverk på 3,9 pst. per år for de siste 10 år (t.o.m. 2009), og 4,9 pst. i siste 5-årsperiode, når effekten av jordbruksfradraget er inkludert. Inntektsvariasjon mellom år gjør at gjennomsnittet påvirkes relativt betydelig av hvilke år som inngår i beregningen. Økningen for andre grupper har vært 4,6 pst. per år i begge periodene (inkl. anslag på 4 pst. for 2009).

Fra 2007 til 2008 har Budsjett-nemnda beregnet en inntektsreduksjon for jordbruket i 2008 på 2 600 kroner per årsverk (-1,4 pst.). Årsaken til inntektsvikten i 2008 er i hovedsak knyttet til større vekst i rente-, energi- og kraftfôrkostnadene enn budsjettet. Samtidig økte inntektene fra melkeproduksjon mindre enn budsjettet. Fra 2008 til 2009 er det beregnet en inntektsvekst på 22 800 kroner per årsverk (12,7 pst.). Årets materiale viser en betydelig økning i driftskostnadene i jordbruket, spesielt i 2008, men også i 2009 knyttet til gjødsel og kraftfôr. På den andre siden bidrar betydelig rentefall til en litt større økning i resultatmålet «Vederlag til

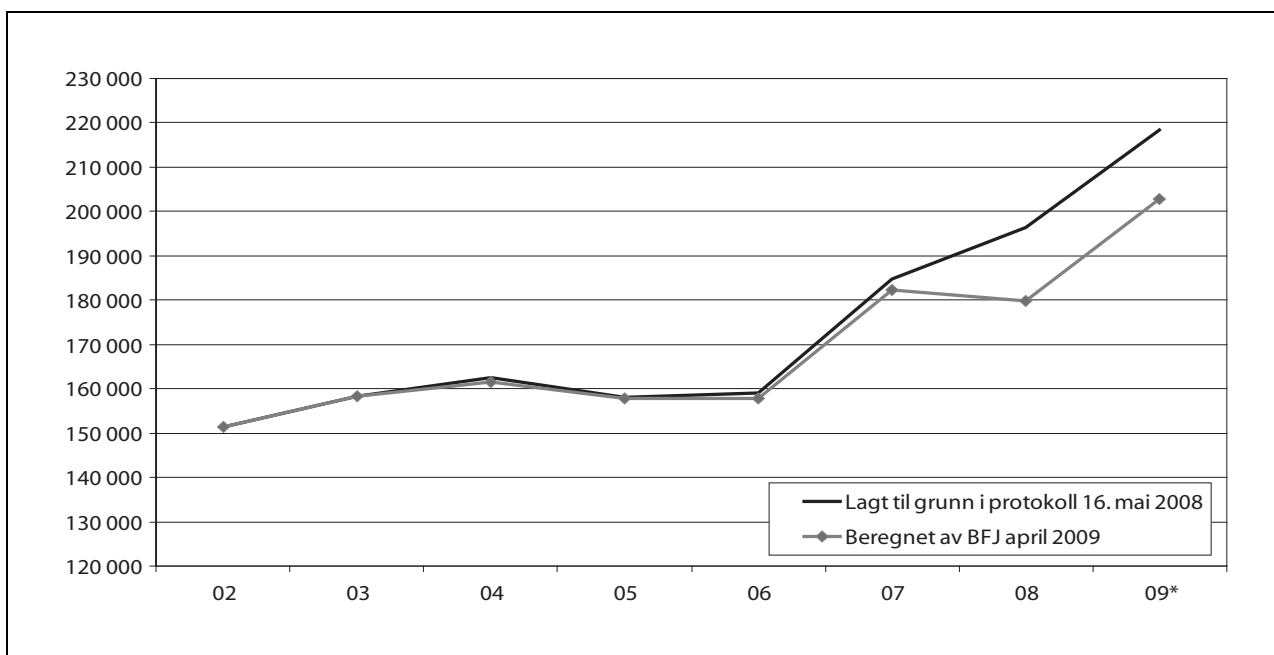
arbeid og egenkapital» i budsjettet for 2009, isolert sett, enn lagt til grunn i fjor. Inntektsutviklingen til 2009 må samtidig ses i sammenheng med at inntektsnivået i 2008 ble lavere enn forutsatt.

Økningen i målprisene som ble avtalt i fjor, har imidlertid ikke blitt fullt ut realisert. Dette gjelder først og fremst melk og svin. Underuttaket tilsvarende vel 200 mill. kroner i brutto pristap.

Figur 6.2 og tabell 6.1 viser inntektsutviklingen fjorårets avtale var basert på, sammenlignet med årets tall.

Arbeidsforbruket i jordbruket anslås nå redusert med 2,7 pst. i 2009. Det er en noe mindre reduksjon enn i de siste årene. Etter flere år med etterspørsels- og produksjonsøkning, regner Budsjett-nemnda nå med en nedgang i produksjonen på 1,3 pst. i 2009. Etter flere år med sterk investeringsvekst budsjetteres det med volumreduksjon i 2009. Sterk etterspørselsvekst og lavere dyretall gjør at det er underdekning av norskprodusert storfe- og sauekjøtt. De siste årenes prisøkninger og økonomikrisen synes samtidig å påvirke etterspørselen etter det dyreste kjøttet, og Norturas siste prognoser viser klart redusert underdekning. For 2010 tyder anslag fra SSB igjen på betydelig vekst i privat konsum.

Jordbruksarealet er marginalt fallende, med en tendens til at sentrale jordbruksområder øker sin andel av produksjonen. Erfaringen med nytt digitalt kartgrunnlag tyder på at noe av arealreduksjo-

Figur 6.2 Inntektsutvikling i jordbruket, forutsatt i 2008 og beregnet i 2009. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. brutto inntektsverdi av jordbruksfradraget.

Tabell 6.1 *Inntektsutvikling i jordbruket, forutsatt i 2008 og beregnet i 2009.*

	2008	2009	Sum
Forutsatt i 2008	11 700	21 800	33 500
	6,3 %	11,1 %	18 %
Beregnet i 2009	-2 600	22 800	20 200
	-1,4 %	12,7 %	11,1 %
Differanse			13 300

nen kan skyldes bedre registrering. De siste 10 årene har sektoren hatt en årlig vekst i brutto arbeidsproduktivitet på 3,9 pst. og en økning i multifaktorproduktivitet på 1,8 pst. per år.

Referansebrukene

For perioden 2007 til 2009 viser referansebrukene svakere inntektsutvikling enn normaliserte regnskaper. En viktig forklaring ligger i at avskrivningene i NILFs driftsgranskinger beregnes etter historiske kostnader og at lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. Samtidig er inntektsnivået høyere i referansebrukene. Referansebrukene bygger på regnskapstall fra 2007 som regnes fram til 2009. Produktivitetsberegningen som er en del av denne framregningen, fanger ikke opp foretakenes tilpasning mhp. gjødselvolum i 2009, slik som i totalalkylen. Det påvirker resultatene for 2009. Foretak med sauehold har hatt den største inntektsøkningen, og sauebruk med over 200 vinterfødte dyr har i beregningene for 2009 inntekt over gjennomsnittet for referansebrukene.

Jordbruksfradraget

Avtalepartene er enige om å inkludere verdien av det særskilte jordbruksfradraget ved ligningen ved vurdering av inntektsutviklingen i jordbruket. BFJ har beregnet inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget de siste årene som vist i tabell 6.2.

BFJs anslag, basert på selvangivelser for 2007, viser at verdien av jordbruksfradraget, omregnet til verdi før skatt, er 1¼ mrd. kroner i 2008. BFJ har beregnet utnyttelsesgraden til 44-45 pst.

Økte inntekter som følge av årets oppgjør, vil bidra til å øke utnyttelsesgraden av jordbruksfradraget. I avtalen har partene lagt til grunn at 32 pst. av en økning i «Vederlag til arbeid og kapital» (ekskl. endring i rentekostnad) per jordbruksbedrift, vil gi grunnlag for økt fradrag.

6.3 Justeringsforhandlingene

Det ble i des./jan. gjennomført justeringsforhandlinger med grunnlag i den ekstraordinære prisveksten på mineralgjødsel. Det ble gitt en foreløpig og delvis kompensasjon i påvente av markedsutvik-

Tabell 6.2 *Virkningen av inntektsfradraget ved ligningen.*

	2007	2008*	2009**
Spart skatt, mill. kr	833	860	848
Verdi før skatt, mill. kr	1 243	1 284	1 266
Inntektsverdi, Kr/årsverk	20 200	21 500	21 700
Redusert skatt per bedrift	16 700	17 600	17 700
Maksimal skattereduksjon	39 760	39 760	39 760
Utnyttingsgrad	42 %	44 %	45 %
Inntekt, for maksimalt fradrag	348 000	329 000	329 000

* Foreløpig regnskap

** Budsjett

Kilde: BFJ

lingen. Partene skrev i protokollen fra justeringsforhandlingene:

«Partene legger til grunn at protokollen fra forhandlingsmøtet 16. mai 2008 skal oppfylles, slik at inntektsutviklingen i 2009, som Jordbruksavtalen for 2008-2009 legger til rette for blir realisert. Partene viser til at i Tillegg til utredning nr. 4 fra Budsjettnemnda for jordbruket 18.12.08, er det beregnet en kostnadsøkning som innebærer et kompensasjonsbeløp på 615 mill. kroner. Partene er enige om en foreløpig kompensasjon på 500 mill. kroner, som fordeles som vist i tabell 1.

Partene er enige om at justeringene slutføres gjennom en særskilt samlet gjennomgang av mineralgjødsel- og kraftfôrkostnadene, som en del av jordbruksforhandlingene våren 2009.

Partene viser til at BFJ skal gjøre en samlet vurdering av alle inntekts- og kostnadsposter våren 2009. Dette vil gi partene grunnlag for å evaluere i hvilken grad forutsetningene i innværende avtale er oppfylt. Det tas på ordinær måte hensyn til jordbrukets økonomiske ansvar for overproduksjon.»

Budsjettnemnda for jordbruket har sammenlignet kostnadsanslagene fra Utredning nr. 4 2008, som lå til grunn for justeringsforhandlingene, og Utredning nr. 1 2009. Sammenligningen er oppsummert nedenfor.

Som tabellen viser har BFJ nå beregnet at kostnadene knyttet til gjødsel og kraftfôr samlet vil øke ca. 370 mill. kroner mindre fra 2008 til 2009 enn det

som lå til grunn for justeringsforhandlingene, hvorav 310 mill. kroner for gjødsel.

Den meget sterke prisøkningen har gitt tilpasninger hos produsentene, med redusert og utsatt kjøp, og sterk dreining i retning av rimeligere, mer ensidige N-gjødselslag. Budsjettnemnda har budsjettert med en reduksjon i totalt gjødselbruk på 12 pst. for 2008-2009-sesongen, som regnskapsføres på kalenderåret 2009. Endret innkjøp gjør at reduksjonen i tilført mengde nitrogen i mineralgjødsel bare reduseres med 4,4 pst. Store endringer i kjøpsmønster og forventninger om vesentlig prisreduksjon gjør at kostnadsanslaget for 2009 fortsatt er usikkert.

I protokollen til avtalen av 16. mai 2009, heter det:

«Partene er enige om at resultatet av justeringsforhandlingene, isolert sett, mer enn oppfyller forutsetningene. Partene er, på vanlig måte, enige om at det er jordbrukets ansvar å realisere målprisøkningene som ble avtalt.»

6.4 Rammen

6.4.1 Oppbygging av rammen

Jordbrukets brutto inntekter består av egeninntjening fra markedet og overføringer fra staten. Oppbyggingen av rammen er basert på anslag for utviklingen i jordbrukets produksjon, kostnadene, samt arbeidsforbruk og anslag på inntektsvekst for

Tabell 6.3 Sammenligning av kostnadsutviklingen gjødsel og kraftfôr, BFJs Utredning nr. 4, 2008 og Utredning nr. 1, 2009, mill. kroner.

		2007	2008*	2009**
Handelsgjødsel	Beregnet av BFJ 17. nov 2008	1 101	1 207	2 113
	Endring fra året før		105	906
	Beregnet av BFJ april 2009	1 101	1 206	1 802
	Endring fra året før		105	596
	Endret kostnadsvekst, gjødsel		-1	-310
Kraftfôr	Beregnet av BFJ 17. nov 2008	4 733	5 272	5 799
	Endring fra året før		539	527
	Beregnet av BFJ april 2009	4 733	5 421	5 886
	Endring fra året før		688	465
	Endret kostnadsvekst, kraftfôr		149	-62
Endret kostnadsvekst for gjødsel og kraftfôr samlet, i forhold til beregning i nov. 2008			148	-372

* Foreløpig regnskap,

** Budsjett

Kilde: BFJ

andre grupper, jf. tabell 6.4. Det er betydelig usikkerhet om utviklingen på flere poster, og særskilt prisutviklingen på handelsgjødsel, men alt tyder på at prisene vil gå vesentlig ned. Etter møter med Felleskjøpet Agri og Yara har partene lagt til grunn en prisreduksjon på 25 pst. for neste gjødselsesong. Det er også usikkerhet om renteutviklingen. Et kvart prosentpoengs endring i anslaget på renten utgjør om lag 100 mill. kroner.

Teknisk framregning til 2010

Partene har lagt følgende prognoser til grunn for rammen på poster som ikke er avtaleregulert:

- For produksjonsvolum og markedsinntekter utenom det som avtalereguleres, er det anslått uendret nivå i 2010.
- Uendret volum av driftskostnader, utenom gjødsel og kraftfôr, og en prisvekst på 2 pst.
- For gjødsel er det anslått en volumøkning på 10 pst. og prisreduksjon på 25 pst.
- For kraftfôr er det tatt hensyn til priseffekten i 2010 av 13 øre prisøkning på fôrkorn fra 1. juli ifbm. justeringsforhandlingene, og lagt til 2 pst. prisøkning på kostnader utenom råvarene.
- Kostnadsøkningen på leasing er beregnet til 25 mill. kroner og kapitalslitet er beregnet å øke med 150 mill. kroner. Beregningen er utført av BFJs sekretariat med forutsetning om uendret nominelt investeringsvolum i 2010, og samme forutsetninger om prisvekst og renter som ellers i tabell 6.4.
- Det er beregnet en reduksjon i normalisert realrentekostnad på 580 mill. kroner. Det har grunnlag i Norges Banks prognoser for styringsrenten i Pengepolitisk rapport nr 1/09 og SSBs anslag på reduksjon i påslaget til utlånsrenten i Økonomisk utsyn. Det gir en reduksjon i nominell lånerente på 1,25 prosentpoeng, som igjen er beregnet å gi en reduksjon på 1 prosentpoeng i jordbrukets gjennomsnittlige nominelle rente.
- 2,2 pst. reduksjon i arbeidsforbruk, som prognosert av BFJ.
- Inntektsvekst på 3 ¼ pst. for andre grupper fra 2009 til 2010. Med en forutsetning om 4 pst. inntektsøkning for andre grupper i 2009, gir det en inntektsøkning på 15 700 kroner i 2010 for andre grupper.

Med dette som utgangspunkt har avtalepartene lagt følgende til grunn:

- Det justeres for avvik fra forutsetningene som lå til grunn for fjorårets avtale når det gjelder inntektsutviklingen fra 2007 til 2009. Det tas

hensyn til at gjeldene avtale gir mulighet for økte målpriser tilsvarende en inntektsøkning på 200 mill. kroner (melk og svinekjøtt), som så langt ikke er realisert.

- Det legges til rette for en nivåheving ut over lik prosentvis vekst fra 2009 til 2010.
- Det tas hensyn til økt utnytting av jordbruksfradraget slik BFJ beregner det.

Ekstraordinær investeringspakke

Som et engangstiltak i 2009, har Regjeringen fremmet forslag i Revidert nasjonalbudsjett 2009 om en bevilgning på 200 mill. kroner til en ekstraordinær investeringspakke for landbruket. Av dette disponeres 150 mill. kroner til investeringer under fylkesvise bygdeutviklingsmidler og 50 mill. kroner til skogtiltak, i hovedsak til utsiktsrydding langs veier og til bioenergi. Midlene tilføres Landbrukets utviklingsfond i 2009. Rammen for investeringspakken har ikke vært forhandlingstema.

Rammen

Avtalen har en total ramme på 1 000 mill. kroner, ekskl. investeringspakken i 2009 og 1 200 mill. kroner inkl. investeringspakken.

Finansieringen av rammen går fram av tabell 6.5. Målprisene økes fra 01.07.09 med en årsvirkning på 290 mill. kroner. Fra 2008 er det vel 50 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra BFJ. Disse midlene disponeres som en del av rammen. Bevilgningen over kapittel 1150/4150 økes med 560 mill. kroner i 2010. Med forutsetningene i tabell 6.4 øker utnyttingen av jordbruksfradraget tilsvarende en inntektsverdi på i underkant av 100 mill. kroner.

Samlet, inkl. verdien av jordbruksfradraget, gir rammen grunnlag for en inntektsvekst på knapt 13 ¼ pst., eller om lag 28 000 kroner per årsverk i 2010, i forhold til 2009 før oppgjør. Virkningen av den ekstraordinære investeringspakken til jordbruk i 2009 (150 mill. kroner, tilsvarende 2 600 kroner per årsverk) kommer i tillegg.

Deler av rammen får inntektseffekt allerede i 2009. Inkludert verdien av jordbruksfradraget økes inntektsnivået i 2009 med om lag 2 pst., eller vel 4 000 kroner per årsverk.

Rammen legger deretter til rette for en inntektsøkning fra 2009 til 2010 på om lag 11 ½ pst., eller om lag 24 000 kroner per årsverk. Alle tall for inntektsøkning mellom kalenderår inkluderer verdien før skatt av jordbruksfradraget ved ligningen.

Tabell 6.4 Oppbygging av økonomisk ramme.

	Grunnlag Mill kr	Volum- endring	Pris- endring	Sum
0. Markedsinntekter, volum	24 831	0,0 %	0,0 %	0
1. Driftskostnader				
1 a) Gjødsel	1 809	10,0 %	-25,0 %	-315
1 b) Kraftfôr	5 886	0,0 %	3,5 %	205
1 c) Andre driftskostnader	9 088	0,0 %	2,0 %	180
2. Kapitalkostnader				-405
3. Redusert arbeidsforbruk 2010	10 529	-2,2 %	3,75 %	155
A. Sum teknisk framskriving, med lik prosentvis vekst som andre grupper				-180
B. Nivåheving, just. for sviktende forutsetninger 2007-2009				570
C. Nivåheving ut over lik prosentvis vekst				610
SUM mill. kr.				1 000

Tabell 6.5 Finansiering av rammen. ¹

	Mill. kr.
Overførte midler fra 2008	50
Endring i målpriser fra 01.07.09	290
Netto økt bevilgning på kap. 1150/4150 i 2010	560
Økt utnytting av jordbruksfradraget	100
Sum, ekskl. investeringspakke	1 000
Tiltakspakke, økt bevilgning på kap 1150 i 2009	200
Sum, inkl. investeringspakke 2009	1 200

¹ I tillegg overføres 5 mill. kroner fra statsbudsjettet kap. 1144, post 77 og kap. 1149 til Landbrukets utviklingsfond. Det flyttes ut 3,5 mill. kroner til Bioforsk kap. 1112 til drift av VIPS.

Udisponerte midler

Fra 2008 er det 53,5 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra BFJ. Disse midlene inngår i finansieringen av rammen. Udisponerte budsjettmidler med gjeldende regelverk i 2009, på 60,7 mill. kroner, tas ikke med i finansieringen av rammen, i tråd med prinsippene som ble gjennomført fra 2007. Av de totalt 114 mill. kroner i udisponerte midler omdisponeres 40 mill. kroner til prisnedskrivning til korn i 2009, 1 mill. kroner til overflytting av tekniske tjenester i Nordland og Troms til Norsk Landbruksrådgiving. Det resterende tilføres Landbrukets utviklingsfond.

6.5 Pris- og markedsordninger

Det er nødvendig å gjennomføre endringer i markedsordningene fra 1. juli 2009 for at Norge skal overholde sine forpliktelser iht. WTO-avtalen. Partene viser til rapporten fra arbeidsgruppen som har utredet alternativer til dagens prisbaserte markedsregulering for kjøtt og egg. Partene er enige om å velge den såkalte «volummodellen» som framtidig løsning for markedsregulering for storfe, svin, sau/lam og egg.

I Regjeringens Soria Moria-erklæring er det nedfelt at markedsordningene skal videreføres og samvirkets rolle som markedsregulator skal sikres. Volummodellen forutsetter at det er en markedsregulator med mottaksplikt som kan sikre

avsetningsmulighet for alle produsenter, og som viderefører forsynings- og informasjonsplikten overfor andre markedsaktører.

Partene er enige om at det kun er eksisterende markedsordning og volummodellen som er aktuelle for de nevnte produksjoner og som kan oppfylle de landbrukspolitiske målsettinger fastsatt av Stortinget. Partene legger til grunn at overgang til volumbasert markedsregulering kan gjennomføres uten endringer i Hovedavtalen og at jordbruksavtalesystemet kan videreføres, men med mindre regulert prisdannelse etter overgang til volummodellen.

I første omgang er partene enige om at storfe kjøtt overføres til volummodellen. Dette skjer fra 1. juli 2009. Hvilken sektor som overføres til volummodellen ble avklart under forhandlingene. Av praktiske hensyn ble derfor målprisendringene behandlet på vanlig måte i rammesammenheng, med grunnlag i jordbrukets krav og innspill om mulig prisøkning. Målprisen for storfe avvikles fra 1. juli 2009. Dersom det hadde vært avklart før forhandlingene, ville tilsvarende prognose om prisutviklingen for storfe ligget utenfor rammen både i krav og tilbud. Overgang til ny markedsordning er nærmere omtalt i kapittel 7.9.

6.6 Fordeling på priser og tiltak

6.6.1 Økning i målprisene

Endringene i målprisene er vist i tabell 6.6.

Tabell 6.6 Målprisendringer fra 01.07.09.

Produkt	Kvantum mill. l/kg	Målpris kr /kg	Endring fra 1.7.09 kr/l / kg	Endring fra 1.7.09 mill. kr
Melk, ku og geit	1530,7	4,41	0,00	0,0
Storfe ¹	83,8	47,78	1,10	92,2
Gris	122,6	27,96	0,00	0,0
Sau/lam	23,6	56,75	1,00	23,6
Egg	58,0	15,25	1,29	74,9
Poteter	219,4	2,81	0,15	32,9
Grønnsaker	1368,3		4,4 %	60,2
Frukt	142,1		4,4 %	6,2
Norsk matmel	256,0		0,00	0,0
Sum				290,0

¹ Målpris for storfe avvikles fra 1. juli 2009. Prisøkning på storfe er ved overgangen til ny markedsordning likevel plassert i denne tabellen i stedet for i linje 0 i tabell 6.4, som den vil være fra neste års forhandlinger.

Målprisene økes innenfor en samlet ramme på 290 mill. kroner. Målprisene på korn, mel og svinekjøtt holdes på nivået avtalt under justeringsforhandlingene for inneværende produksjonssesong.

Næringsmiddelindustrien

Partene har lagt til grunn at næringsmiddelindustriens konkurransekraft ikke svekkes som følge av avtalen. Som følge av økte priser nasjonalt og betydelige prisfall på sentrale varer internasjonalt er det behov for å øke bevilgningen til råvareprisordningen (post 70.12) vesentlig. Bevilgningen skal også ta hensyn til svingninger i volumer, endringer i målpriser og tilskuddsendringer som påvirker råvareprisene til industrien, samt virkninger som følge av mulige svingninger i valutakurser.

Prognosen for forbruk på post 70.12 *Tilskudd til råvareprisutjevning* for 2009 er 28,1 mill. kroner over budsjettet. Partene er enige om å omdisponere innenfor budsjettet i 2009 slik at bevilgningen økes tilsvarende prognosert overforbruk. For 2010 økes bevilgningen med 54 mill. kroner.

Eksportrestitusjon for kjøtt (XRK).

Partene er enige om å avvikle ordningen med eksportrestitusjon for kjøtt (XRK). Eksportrestitusjon for varer som eksporteres i november og desember 2009 vil først komme til utbetaling i 2010. Det settes derfor av en bevilgning på 1,6 mill. kroner for 2010 for å effektivere disse utbetalingene.

Tabell 6.7 Endringer i bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen.

Post		Endring mill. kr	Budsjett 2009 mill. kr
50	Fondsavsetninger	90,000	915,753
70	Markedsregulering	49,000	220,600
73	Pristilskudd	111,200	2 148,400
74	Direkte tilskudd	302,700	7 234,919
77	Utviklingstiltak	6,500	202,430
78	Velferdsordninger	10,750	1 693,954
Sum kapittel 1150		570,150	12 416,056
Kapittel 4150 Post 80		10,200	79,200

6.6.2 Endring i bevilgninger over avtalen

Bevilgningspostene over kapittel 1150, *Til gjennomføring av jordbruksavtalen*, foreslås endret som vist i tabell 6.7. Satsendringer på de enkelte ordningene går fram av vedlegg til sluttprotokollen. Tilpasning av virkemiddelbruken er nærmere omtalt i kapittel 7.

6.6.3 Utslag på referansebrukene

Tabell 6.8 viser utslaget av avtalen på referansebrukene. Partene har i fordelingen prioritert melkeproduksjonen og det grasbaserte husdyrholdet. Samtidig tar fordelingen hensyn til at anslått reduksjon i gjødselpriser og renter slår ulikt ut i regnskapsmessig resultat per årsverk i de ulike produksjonene. Dette gjelder også utslag for jordbruksfradraget. Tabell 6.8 viser derfor både det isolerte utslaget av pris- og tilskuddsendringer i avtalen (kolonne B) og utslag inkludert forutsetninger om kostnadsendringer, og økt utnyttning av jordbruksfradraget, tilsvarende forutsetningene for rammen (kolonne C), jf. tabell 6.4.

Noen produksjoner vil få mest inntektsøkning gjennom fordelingen av rammen og noen i større grad gjennom reduserte kostnader. Virkningen av den ekstraordinære investeringspakken for 2009 kommer i tillegg, i tråd med regnskapsføringsprinsippene for investeringstilskudd og avskrivninger, og er ikke lagt inn i beregningene på referansebrukene.

Kolonne D viser hvilken inntektsøkning som i tillegg kan realiseres når målprisene i gjeldende avtale tas ut.

Referansebrukene er basert på regnskapstall fra NILFs driftsgranskinger for 2007. Dette materialet viser en inntektsvekst i jordbruket på 23 pst. eller 37 700 kroner per årsverk fra 2006 til 2007.

Kolonne E viser anslag på inntektsutviklingen fra 2007 til 2010 for de enkelte referansebruk.

Beregningene er gjort med følgende forutsetninger:

- Gjødselkostnadene er for hvert referansebruk redusert med 17,5 pst., som er samlet effekt av volum- og prisanslagene.
- Jordbrukets gjennomsnittsrente reduseres med 1 prosentpoeng i 2010, som gir en reduksjon i gjeldsrentekostnaden på 29 pst.
- For kraftfôr er det lagt inn en økning på 3 øre per kg fra 2009 til 2010. Det tar hensyn til effekten i 2010 av 13 øre prisøkning på korn i justeringsforhandlingene i januar 2009, og denne avtalens økning i prisnedskrivningstilskudd til korn, avvikling av prisutjevningsbeløp på urea og økning i stedfrakttilskuddet på kraftfôr.
- Målprisøkningen på egg er forutsatt å slå ut på den halvparten av foretakene med eggproduksjon som har lagt om til nye driftssystemer. Nettoeffekten for eggproduksjonen er vanskelig å anslå, fordi det er kostnader knyttet til overgangen til nye driftssystemer.

6.7 Andre hovedpunkter

6.7.1 Prioriterer grasbasert husdyrhold - distrikts- og strukturprofil

I fordelingen er det lagt vekt på å styrke økonomien i melkeproduksjonen og det distrikts- og grasbaserte husdyrholdet. Tilskuddene det grasbaserte husdyrholdet nyter godt av, øker om lag like mye som hele bevilgningsøkningen i 2010. Om lag $\frac{3}{4}$ av bevilgningsøkningen kommer melkeproduksjonen til gode. Denne prioriteringen styrker særlig jordbruket på Vestlandet og i Nord-Norge, fordi disse produksjonene er særlig dominerende i

Tabell 6.8 Beregnet utslag på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslått kostnadsendring til 2010. Kroner per årsverk, inkl. økt utnytting av jordbruksfradraget.

	A		B	C	D	E
	Ant. årsv.	BFJ: 2009 før oppgjør	Utslag av fordelingen ekskl. skatt ¹	2009-2010 m/kostnadsendring ²	Ikke uttatte målpriser ³	Endring fra 2007 til 2010
1 Melk og storfe, 19 årskyr	1,86	237 800	20 700	23 600	6 500	31 900
2 Korn, 336 daa	0,49	201 900	2 400	37 100	0	38 900
3 Sau, 133 vinterfôra	1,21	203 200	14 900	19 800	0	68 500
4 Melkegeit, 82 årsgaier	1,74	233 600	21 700	24 300	3 400	47 800
5 Svin og korn	1,62	371 300	11 800	8 000	24 000	2 500
6 Egg og planteprodukter ⁴	1,11	228 500	61 500	63 000	0	64 100
7 Poteter og korn	1,20	183 500	15 800	35 100	0	24 200
8 Ammeku/storfeslakt	1,10	138 100	20 300	30 100	0	52 400
9 Frukt/bær og sau	1,49	271 400	23 800	27 000	0	82 700
10 Fjørfekjøtt og planteprodukter	1,29	373 300	25 800	11 100	100	9 500
11 Økologisk melk, 19 årskyr	1,90	242 300	18 000	16 500	5 400	40 600
12 Melk, 12 årskyr	1,58	201 100	20 300	23 800	5 400	34 600
13 Melk, 23 årskyr	2,00	248 500	20 900	23 700	7 200	29 300
14 Melk, 37 årskyr	2,41	238 200	23 100	28 900	9 900	30 500
15 Melk, 22 årskyr Østl. Flatb.	1,93	239 000	21 400	24 500	6 900	36 300
16 Melk, 17 årskyr Østl andre	1,85	220 700	20 000	23 400	6 200	34 000
17 Melk, 34 årskyr Jæren m.m.	2,19	250 100	24 100	26 900	10 000	31 500
18 Melk, 18 årskyr Agder/Roga.	1,67	224 200	22 200	29 500	7 300	41 600
19 Melk, 18 årskyr Vestlandet	1,77	235 300	21 800	25 100	6 500	33 700
20 Melk, 19 årskyr Trøndelag	1,91	252 400	20 600	22 900	6 500	34 800
21 Melk, 17 årskyr Nord-Norge	1,87	242 500	20 600	23 900	6 000	27 900
22 Korn, 236 daa, Østlandet	0,38	83 400	2 200	44 000	0	20 000
23 Korn, 673 daa, Østlandet	0,85	327 000	2 900	38 500	0	44 300
24 Korn og korn/svin, Trøndelag	1,08	352 800	9 400	11 400	17 500	24 000
25 Sau, 101 vinterfôra, Vestl.	1,07	152 100	12 200	15 600	0	47 400
26 Sau, 155 vinterfôra, N-Norge	1,25	253 000	16 400	22 300	0	75 100
27 Sau, 223 vinterfôra, landet	1,44	257 600	19 000	26 500	0	88 300

¹ Viser den isolerte inntektseffekten pr årsverk av endringer i priser og tilskudd som følge av fordelingen, ekskl. virkning av jordbruksfradraget.

² Fullt utslag i 2010 inkl. samme kostnadsutvikling fra 2009 til 2010 som lagt til grunn for rammen.

³ Inntektsmulighet som ikke er realisert i gjeldende avtale, 10 øre/l på melk og 55 øre/kg for svin kommer i tillegg.

⁴ Det er regnet utslag av målprisøkning på halvparten av foretakene. Det kan overestimere inntektsøkning fordi det ikke fanger opp kostnadsøkning ved overgang til nye driftssystemer for eggproduksjon.

disse områdene. I tillegg økes distrikts- og frakttilskuddene.

- Satsene i driftstilskuddet til melkeproduksjon økes med 16 000 kroner uavhengig av størrelse (over 5 kyr). Det gir en sterk strukturprofil. Satsendringene tilsvarer 177 mill. kroner.
- Beitetilskuddene økes med vel 150 mill. kroner.

- Distrikttilskuddene til frukt og bær, melk og svin økes med knapt 20 mill. kroner.
- Frakttilskuddene økes med 24 mill. kroner og bidrar til å utjevne priser i sentrum-/periferidimensjonen.
- Det avsettes en kvoteramme på 1 mill. liter til Finnmark og det gis samme arealtilskudd til alt grovfôrareal i sone 7 (Finnmark og Nord-Troms).

6.7.2 Næringsutvikling og rekruttering

Midler til utviklingstiltak og ny næringsutvikling er viktig for å nå målene i den nasjonale strategien «Ta landet i bruk!». Landbrukets utviklingsfond tilføres 200 mill. kroner i 2009 fra den ekstraordinære investeringspakken og 73 mill. kroner i engangsbevilgning av udisponerte midler på avtalen. For 2010 økes bevilgningen med 90 mill. kroner. I tillegg rammeoverføres 5 mill. kroner fra Landbruks- og matdepartementets budsjett i forbindelse med overføring av oppgaver til fylkeskommunene. Avtalen innebærer bl.a.:

- I 2009 disponeres 150 mill. kroner til investeringer under fylkesvise bygdeutviklingsmidler og 50 mill. kroner til skogtiltak, i hovedsak til utsiktsrydding langs veier og bioenergi. I tillegg disponeres 2 mill. kroner til bekjemping av fotråte og 2 mill. kroner til lansering av merket «Nyt Norge» i 2009.
- Innvilgningsrammen for tilskudd økes med 95 mill. kroner i 2010 i forhold til budsjett 2009:
 - Bedriftsrettede fylkesvise BU-midler økes med 40 mill. kroner,
 - Verdiskapingsprogrammet for mat, utviklingsprogrammet for grønt reiseliv, utviklingsprogram for innlandsfiske, og satsingen på frukt og bær/reiseliv/kulturlandskap på Vestlandet, videreføres med uendret ramme.
 - Avsetningen til bioenergi og skogbruk økes med 25 mill. kroner i 2010.
- Utlånsrammen for lån med rentestøtte økes med 300 mill. kroner fra og med 2009.

Rekruttering

For ungdom som skal overta en landbrukseiendom, har både gode inntektsmuligheter, investeringsordninger og sosiale virkemidler betydning. Den samlede satsningen for å fremme rekruttering til landbruket inneholder følgende elementer:

- Ekstraordinære investeringstiltak i landbruket på 200 mill. kroner for 2009.
- Økt låneramme for rentestøtte med 300 mill. kroner per år fra 2009.
- Økning i bedriftsrettede bygdeutviklingsmidler med 40 mill. kroner i 2010.
- Ungdom prioriteres ved tildeling av nyetabletingskvote for melk.
- Fylkeskommunene gis økt ansvar for rekruttering, kompetanseheving, likestilling og etterutdanning i landbruket, med en avsetning fra jordbruksavtalen på 20 mill. kroner.

- Økning i satsene for avløsertilskuddene som også styrker finansieringen av landbruksvikarordningen.

Partene er også enige om å utrede mulighet for støtteordning til ungdom innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

6.7.3 Miljø- og klimatiltak

Det foreslås at samlet bevilgning til miljøtiltak økes med om lag 170 mill. kroner, fordelt på følgende ordninger (jf. kapittel 7.2 og 7.4):

- *Nasjonalt miljøprogram* økes med i underkant av 160 mill. kroner, inkl. økologisk jordbruk.
- *Regionale miljøprogram (RMP)* økes med 24 mill. kroner, inkl. pilot for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel.
 - RMP økes med 10 mill. kroner som avtalt i 2008 og 10 mill. kroner ekstra til Oslo, Akershus og Østfold for å styrke arbeidet med å bedre vannkvaliteten, samt tiltak for kulturlandskapet og biologisk mangfold.
- *Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond* økes med 5 mill. kroner, ekskl. utviklingstiltak økologisk.
 - Bevilgning til utvalgte kulturlandskap økes med 3 mill. kroner.
 - Det avsettes 120 mill. kroner til den kommunale ordningen Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap. I tillegg avsettes 6 mill. kroner til organisert beitebruk.

6.7.4 Økologisk jordbruk

Det foreslås at samlet bevilgning til økologisk jordbruk økes til 165,5 mill. kroner i 2010. Partene legger vekt på stabilitet og forutsigbarhet i tilskuddsordningene rettet mot primærprodusentene. Veilednings- og informasjonstiltakene rettet mot produsentene skal forsterkes. Partene er enige om å avsette 43 mill. kroner til utviklingstiltak på Landbrukets utviklingsfond.

Partene opprettholder planene om å bruke inntil 30 mill. kroner til en tidsavgrenset kampanje for å øke den økologiske kornproduksjonen. Midlene kommer til utbetaling og fordeles mellom årene 2011 og 2012, som et tilskudd på om lag 100 kroner per dekar for alt korn til modning. Tilskuddet kommer som et tillegg til ordinære arealtilskudd til økologisk kornproduksjon.

6.7.5 Direkte tilskudd og velferdsordningene

Avtalen innebærer:

- Satsene for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid økes med 4 ½ pst. og maksimalbeløpet per foretak heves med 3 000 kroner. Avløsertilskuddet til hold av ammekyr økes med 25 pst.
- Maksimalbeløpet for tilskudd til husdyr settes til 250 000 kroner for alle typer foretak.
- Avgrensingen i produksjonstilskudd for enkeltpersonforetak, hvor innehaveren er over 70 år, avvikles. Dette krever om lag 15 mill. kroner over post 74.

- Maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom mv. økes fra 1 130 til 1 200 kroner. Det vil også styrke landbruksvikarordningen.
- Det foreslås å videreføre bevilgningen på 16 mill. kroner til Landbrukets HMS-tjeneste for 2010. Innenfor bevilgningen settes det av midler til en fullstendig gjennomgang av organisering og arbeidsmetoder i HMS-tjenesten.

Partene er enige også om at det nedsettes en partsammensatt arbeidsgruppe som skal gjennomgå innretningen på og effektene av arealtilskuddene for grovfôr og korn. Elementer som skal vurderes er bl.a. strukturelle elementer og forholdet til driftsfellesskap, arealbruk, kantsoner og miljø.

7 Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Skadefondet for landbruksproduksjon

Ved inngangen til 2009 var fondskapitalen 66 mill. kroner. Dette er 21 mill. kroner mer enn året før til tross for betydelige skadeutbetalinger i 2007/2008. Dette skyldes blant annet at 45,5 mill. kroner av overførte midler fra 2007 til 2008 ble omdisponert til fondet ved jordbruksoppgjøret i 2008. Utbetalingerne fra fondet var henholdsvis 51,5 mill. kroner i 2007 og 74,0 mill. kroner i 2008. I budsjett 2009 er bevilgningen til fondet 30,0 mill. kroner, mens prognoserte utbetalinger er 40,0 mill. kroner. Partene har vurdert at en videreføring av bevilgningen på 30 mill. kroner i 2010 er tilstrekkelig til å sikre den nødvendige fondskapital.

Samlet utredning av regelverk

Til årets jordbruksoppgjør har SLF lagt fram en utredning som peker på flere sider ved dagens ordning som bør gjennomgås ytterligere. Partene har sluttet seg til dette og har blitt enige om en ny utredning fram til jordbruksoppgjøret i 2010, som både går gjennom prinsipielle og beregningstekniske sider ved ordningen. Både hensyn til enkel forvaltning og rimelig grad av likebehandling skal vektlegges. SLF får ansvaret for å gjennomføre utredningen. Avtalepartene skal involveres på en hensiktsmessig måte.

Rognebærmøll

Ved jordbruksoppgjøret i 2008 var partene enige om å utrede en midlertidig ordning som kan gi epleprodusenter som får store avlingsskader forårsaket av rognebærmøll, en økonomisk sikkerhet inntil det er tilgjengelige metoder eller midler som kan gi en tilfredsstillende beskyttelse mot slike angrep. SLF har gjennomført utredningen, og partene er enige om at det innføres en midlertidig ordning for erstatning av tap i epleproduksjon som følge av rognebærmøll. Ordningen etableres med en egen forskrift og finansieres over Skadefondet for landbruksproduksjon.

7.2 Landbrukets utviklingsfond

Landbruks- og matdepartementets strategi «*Ta landet i bruk!*» fra januar 2007, utgjør den nasjonale strategien for næringsutvikling. Alle fylker har også utviklet egne strategier for arbeidet med næringsutvikling innen og i tilknytning til landbruket.

De faglige møtearenaene på områdene mat, tre, bioenergi, reiseliv, Inn på tunet og økologisk landbruk er i godt arbeid. Det er Innovasjon Norge som har ansvar for drift av de fem første møtearenaene, mens SLF har ansvar for faglig møtearena for økologisk landbruk.

7.2.1 Økonomisk oversikt over fondet

Landbrukets utviklingsfond (LUF) hadde per 31. desember 2008 en egenkapital på 2 016,1 mill. kroner. Av kapitalen var 971 mill. kroner inntående i Norges Bank og 1 075 mill. kroner var i form av utlån. Tabell 7.1 viser kapital situasjonen i LUF, herunder endring i egenkapital og likviditet.

Fondet har også et ansvar i form av innvilgede, men ikke utbetalte tilskudd. Dette ansvaret var 1 787 mill. kroner i 2008, og framgår ikke av tabell 7.1. Ansvaret må sees i sammenheng med tallene for utvikling i egenkapital, ettersom ansvaret i realiteten er gjeld fondet har knyttet til framtidige utbetalinger. LUF sitt totale ansvar har hatt en betydelig økning etter innføring av rentestøtteordningen. Mens de fleste tilsagn om tilskudd kommer til utbetaling i løpet av en 5-årsperiode, har rentestøtteordningen en planlagt utbetalingstid på 15 år. De faktiske utbetalingene er imidlertid i betydelig grad også avhengige av det generelle rentenivået. Ordningen ble avvirket i 2003, og lånene betales tilbake over 15 år. De siste lånene vil etter dette være nedbetalt i 2018.

Innvilgingsrammen til LUF økes med 95 mill. kroner, til totalt 1 098 mill. kroner ekskl. rentestøtte. Som et engangstiltak har Regjeringen i Revidert nasjonalbudsjett foreslått å bevilge 200 mill. kroner til investeringstiltak i landbruket for 2009.

Midlene tilføres Landbrukets utviklingsfond.

Tabell 7.1 Framføring av kapitalstusasjonen i LUF for 2008-2010 med basis i regnskap for 2008 og prognoser over framtidige utbetalinger, mill. kroner.

	2008	2009	2010
Bevilgning	860,8	885,7	977,8
Engangsmidler	56,6	73,3	
Ekstraordinære investeringstiltak		200,0	
Rammeoverføring fra kap 1144, post 77 og kap 1149			5,0
Flytting av forskningsmidler fra kap 1150.77.13	44,5		
Tildelt bevilgning fra kap 1149, post 71		2,0	
Renteinntekter	44,7	19,0	19,0
Andre inntekter	4,4	4,0	4,0
<i>Sum tilførsel</i>	<i>966,5</i>	<i>1 184,0</i>	<i>1 005,8</i>
Utbetaling av tilskudd	1 002,2	1 142,4	1 228,1
Andre kostnader	9,3	9,6	9,6
Rentestøtte	59,3	70,0	69,3
<i>Sum utbetalinger</i>	<i>1 070,8</i>	<i>1 222,0</i>	<i>1 307,0</i>
<i>Resultat</i>	<i>-104,3</i>	<i>-38,0</i>	<i>-301,3</i>
<i>Egenkapital LUF per 31.12</i>	<i>2 016,1</i>	<i>1 978,2</i>	<i>1 676,9</i>
Innestående i Norges Bank	971,4	1 035,8	866,0
Utestående investeringslån	1075,2	942,3	810,8
Kortsiktig gjeld	30,6		
Tilførsel	966,5	1 184,0	1 005,8
Netto tilførsel av kapital ifm investeringslån	128,4	132,9	131,5
<i>Disponibel likviditet</i>	<i>1 094,9</i>	<i>1 317,0</i>	<i>1 137,3</i>
Utbetalinger inkl. rentestøtte	1 070,8	1 222,0	1 307,0
<i>Endring i likviditet</i>	<i>24,1</i>	<i>94,9</i>	<i>-169,8</i>

Tabell 7.2 Framføring av utviklingen på utestående investeringslån (regnskap for 2008 og prognoser over framtidige utbetalinger), mill. kroner.

	2008	2009	2010
Inngående balanse investeringslån	1 203,6	1 075,2	942,3
Avdrag på lån	-129,7	-133,4	-131,9
Utbetaling nye lån	1,3	0,5	0,5
Utgående balanse investeringslån	1 075,2	942,3	810,8
Tap på lån	3,3	3,5	3,5

LUF tilføres 73 mill. kroner i engangsmidler i 2009. Bevilgningen for 2010 øker med 90 mill. kroner. I tillegg rammeoverføres 5 mill. kroner fra Landbruks- og matdepartementets budsjett i forbindelse med overføring av oppgaver til fylkeskommunene.

Kapitalstusasjonen og likviditetsutviklingen for LUF må fortsatt holdes under oppsyn.

7.2.2 Innvilgningsramme for Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Tabell 7.3 viser innvilgningsramme for Landbrukets utviklingsfond (LUF) i 2009 og 2010.

Tabell 7.3 Forslag til innvilgingsramme for LUF, mill. kroner

Ordninger	2009*	2009	2010
Investerings tiltak BU-midler		150,0	
Investerings tiltak skog/bioenergi		50,0	
<i>Sum investeringstiltak i landbruket 2009</i>		<i>200,0</i>	
KSL Matmerk ¹	38,0	2,0	46,0
Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL)	6,0		6,0
Rekruttering og kompetanseheving i landbruket ²			20,0
Verdiskapingsprogram for matproduksjon ³	67,0		67,0
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler	400,0		418,0
- Bedriftsretta midler (IN) ⁴	313,0		353,0
- Investeringsprogram for eggsektoren	10,0		-
- Utviklings- og tilretteleggingsmidler (FM)	77,0		65,0
Sentrale bygdeutviklingsmidler ⁵	21,0		18,0
Inn på Tunet			8,0
Utviklingsprogram for grønt reiseliv	18,0		18,0
Mat langs Nasjonale Turistveger			2,0
Utviklingsprogram for innlandsfisk	4,0		4,0
Verdensarv	3,0		3,0
Bioenergi og skogbruk	193,0		218,0
Utviklingstiltak for geit/Friskere geiter ⁶	15,0		15,0
Forskning	46,0		44,0
E-sporing, fagpiloter	3,0		2,0
Beiteprosjekt	5,5		6,5
Fotråte – Prosjektet Friske føtter ⁷		2,0	2,0
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2,0		2,0
Andre utviklingstiltak i landbruket ⁸	4,5		4,5
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	125,0		120,0
Investeringsstøtte til organisert beitebruk ⁹			6,0
Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	9,0		10,0
Nasjonalt utviklingsprogram for klimatilakt	6,0		6,0
Utvalgte kulturlandskap	5,0		8,0
Morsa/Vestre Vansjø	1,0		1,0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ¹	41,0		43,0
<i>Sum LUF, tilskudd</i>	<i>**1 013,0</i>	<i>204,0</i>	<i>1 098,0</i>
Rentestøtte	70,0		69,3
<i>Sum LUF</i>	<i>1 083,0</i>		<i>1 167,3</i>

* Tall fra St.prp.nr.1 (2008-2009)

** Varig ramme LUF, ekskl. investeringsprogram til eggsektoren er 1 003 mill. kroner

¹ 2009: 2 mill. kroner overført fra utviklingsmidler innen økologisk landbruk, og øremerket generisk informasjon økologisk mat.² Skal forvaltes av fylkeskommunen, jf. kapittel 7.3.3.³ Det settes av 1 mill. kroner til Måltidets hus i 2010 innenfor rammen av programmet.⁴ Investeringer i frukttrefelt og kjølelager kan finansieres over fylkesvise BU-midler.⁵ 2009: Øremerket 2 mill. kroner til «Inn på tunet», 1 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk. 2010: 2 mill. kroner til Inn på tunet tas ut og inn i egen satsing.⁶ 2009: 11 mill. kroner til Friskere geiter, 4 mill. kroner til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ferie og fritid⁷ Delfinansiering av tiltakene i 2. halvår 2008 og 1. halvår 2009 med 4,6 mill. kroner over post 77. Øvrige tiltak i perioden 2008/2009 finansiert med omsetningsavgift⁸ 2009: 2 mill. kroner til setersatsing, 2,5 mill. kroner til beiteskader gås⁹ Flyttes fra SMIL til egen ordning som forvaltes av fylkesmannen

7.3 Næringsutvikling

7.3.1 Ekstraordinære investeringstiltak i landbruket

Det er stort behov for investeringer innenfor det tradisjonelle landbruket, både til nye driftsbygninger og i modernisering av gamle bygg, bl.a. som følge av nye krav til dyrevelferd, modernisering i forbindelse med nyrekruttering til næringen, og nye driftsformer, jf. også kapittel 6.7.2. I lys av dagens svekkede konkurransekraft i næringslivet og et ustabil arbeidsmarked er det viktig å satse på utvikling av arbeidsplasser i distriktene, og på tiltak som kan realiseres raskt.

En tilførsel av ekstra investeringsmidler vil kunne iverksette mange prosjekter i løpet av andre halvår 2009, som vil kunne gi umiddelbare effekter også for hele verdikjeden for skog og for bygg- og anleggsbransjen.

Lån innenfor landbruket er utløsende for lån i det private lånemarkedet og for å få i gang større byggeprosjekter, og representerer slik et viktig bidrag til å opprettholde aktiviteten både i finansmarkedet og i byggenæringen. For å få full effekt av økte tilskuddsrammer, er det derfor viktig at også lånerammene økes.

I Innovasjon Norges systemer ligger mange søknader på vent. I tillegg vil det være flere potensielle investeringer som pga. knappe økonomiske rammer, ikke er registrert. Innovasjon Norge har videre anslått at 200 mill. kroner over Landbrukets utviklingsfond kan utløse investeringer på 1 mrd. kroner og gi en sysselsettingseffekt på ca. 530 årsverk.

Den internasjonale økonomiske krisen og konjunktursituasjonen har rammet skogbruksnæringen kraftig. Blant annet viser tall for tømmerinnmåling for januar og februar i år en nedgang på vel 20 pst. i forhold til i fjor. Likevel er lagrene til industrien svært store. Tidligere inngåtte kontrakter for både sagtømmer og massevirke forhandles ned på grunn av stadig vanskeligere avsetningsforhold. Avsetningen for massevirke er svært problematisk. Det fryktes at en lengre stopp vil kunne medføre flere konkurser og varig tap av driftskapasitet og kvalifisert personell, spesielt i entreprenørbransjen.

Den økonomiske situasjonen bidrar også til å redusere nivået på investeringer i skog, som er viktig for framtidig ressursutnyttning og skogens rolle i klimaarbeidet. Økt bevilgning til skogbruk og bioenergi bidrar til å avdempe effektene av den økonomiske situasjonen.

Som et engangstiltak har Regjeringen foreslått å bevilge 200 mill. kroner til en ekstraordinær

investeringspakke for landbruket gjennom Revidert nasjonalbudsjett 2009. Av dette disponeres 150 mill. kroner til investeringer under fylkesvise bygdeutviklingsmidler og 50 mill. kroner til skogtiltak, i hovedsak til utsiktsrydding langs veier og bioenergi. Midlene tilføres Landbrukets utviklingsfond i 2009.

I tillegg økes låneramme for rentestøtte i 2009 med 300 mill. kroner, til 1 000 mill. kroner. Nivået for maksimal sats til rentestøtte justeres fra 5 til 4 pst.

7.3.2 KSL Matmerk

Stiftelsen KSL Matmerk har ansvaret for ordninger og oppgaver av stor betydning for næringsutvikling på matområdet. Arbeidsoppgavene er knyttet til å administrere og utvikle Kvalitetssystem i landbruket (KSL), utvikling av merkeordningen «Nyt Norge», merkeordningene Beskyttede Betegnelser og Spesialitet, ivareta generisk markedsføring av økologisk mat, forvalte Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL), arbeide med profilering og synliggjøring av konkurransefortrinn, samt bidra til økt markedsadgang for norsk mat.

KSL er grunnleggende for arbeid med å sikre en trygg og etisk forsvarlig matproduksjon og for å sikre at forbrukerne har tillit til norskproduserte matvarer. Det er viktig å prioritere arbeidet med å videreutvikle KSL til å bli et verktøy som dekker alle behov innenfor kvalitetssikring i landbruket, også som bransjeveileder for primærlandbruket. Samarbeidet med Mattilsynet må prioriteres og Stiftelsen KSL Matmerk må bidra til at varemottakerne utarbeider rutiner som sikrer troverdigheten til KSL.

Arbeidet med å bedre oppslutningen om HMS-tiltak i landbruket er et prioritert område. Utvikling av HMS-standarden i KSL er i den sammenheng viktig. Det vises i den sammenheng til kapittel 7.11.5 Landbrukets HMS-tjeneste.

Utviklingen og innføring av «Nyt Norge» vil være en sentral oppgave for stiftelsen KSL Matmerk i 2010. Den nye merkeordningen skal bidra til økt verdiskaping for aktørene i matsektoren. For å lykkes med etablering av merkeordningen, er det nødvendig med et bredt samarbeid mellom sentrale aktører i matbransjen, og det er behov for en ekstra innsats i forbindelse med at det nye merket skal etableres i markedet. Den løpende driften av ordningen finansieres av merkebrukere og Stiftelsen KSL Matmerk. Det avsettes 8 mill. kroner til markedsføring av Nyt Norge i 2010. Det forutsettes at næringen bidrar med tilsvarende beløp fra Fondet for omsetningsavgiftene. Det avsettes 2

mill. kroner av overførte og udisponerte midler til markedsføring av Nyt Norge i 2009.

Merkeordningen Beskyttede betegnelser har som hovedmål å bidra til næringsutvikling og verdiskaping i norsk matproduksjon gjennom synliggjøring av produkters historie, geografiske opprinnelse og utvikling av produsentsamarbeid. Det må arbeides målrettet for å gjøre merket synlig i det norske matmarkedet og med å rekruttere nye merkebrukere. Det legges vekt på at KSL Matmerk bidrar til å utvikle nye og eksisterende produsent-sammenslutninger, både innenfor merkeordningen Beskyttede betegnelser og uavhengig av denne. Arbeidet med å øke markedsadgangen for matspesialiteter skal også være et prioritert område for Stiftelsen KSL Matmerk.

KSL Matmerks ansvar for generisk markedsføring av økologisk mat er omtalt under økologisk jordbruk (jf. kapittel 7.5).

Bevilgningen til Stiftelsen KSL Matmerk videreføres med 38 mill. kroner, inkludert 2 mill. kroner til generisk markedsføring av økologisk mat.

7.3.3 Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL)

Stiftelsen KSL Matmerk har hatt ansvaret for forvaltningen av Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL) siden 1. januar 2007. Det er lagt til grunn at det er hensiktsmessig å gjennomgå retningslinjene for KIL, slik at de bedre blir tilpasset næringsaktørenes behov. Aktivitetene som støttes av KIL må sees i sammenheng med forvaltningsreformen og fylkeskommunenes rolle i arbeidet med utdanning og kompetanse, jf. kapittel 7.3.4. Det settes av en ramme på 6 mill. kroner til KIL for 2010.

7.3.4 Rekruttering og kompetanseheving i landbruket

I Ot.prp. nr. 10 (2008-2009) Om lov om endringer i forvaltningslovgivningen mv. (gjennomføring av forvaltningsreformen) og Innst. O. nr. 30 (2008-2009) styrkes innsatsen innenfor området rekruttering og kompetanseheving i landbruket gjennom å overføre 20 mill. kroner fra jordbruksavtalen til fylkeskommunenes arbeid på dette feltet.

Med de overordnede målsettingene og intensjonene som nå er nedfelt i forvaltningsreformen på landbruksområdet, legges det dermed til rette for å oppprioritere arbeidet innen rekruttering og kompetanseheving.

Fylkesmannens arbeid på dette området har hovedsakelig vært knyttet til oppfølgingsansvar for sakene i etterutdanningsutvalgene i fylkene i for-

bindelse med tildeling av midler fra EVL-fondet. Ved jordbruksoppgjøret for 2008 ble det besluttet at ansvaret for å yte støtte til gjennomføring av etterutdanningskurs for bønder legges til fylkesmannen, og at aktiviteten må prioriteres innenfor den andelen av de fylkesvise BU-midlene som fylkesmannen forvalter.

Fylkeskommunens kommende ansvar for dette området må ses i sammenheng med fylkeskommunens eksisterende rolle som utdannings- og regionalpolitisk aktør, samt den styrkede innflytelsen fylkeskommunen ellers vil få på landbruksområdet gjennom forvaltningsreformen.

Den enkelte fylkeskommune vil være regional tilskuddsforvalter av ordningen. Det forutsettes at fylkeskommunen skal samhandle med næringen og det regionale partnerskapet i utarbeidelsen av fylkesvise planer for hvordan midlene skal benyttes. Næringen vil bli involvert i det videre arbeidet med utformingen av ordningen.

Til sammen 20 mill. kroner stilles til disposisjon for fylkeskommunene fra og med 2010 innenfor tildelingsrammen til LUF. 5 mill. kroner rammeoverføres fra statsbudsjettet kapittel 1144, post 77 og kapittel 1149 post 71, til LUF kapittel 1150, post 50. Det legges til grunn at denne reformen og bevilgningen over jordbruksavtalen vil legge til rette for at fylkeskommunene vil kunne forsterke sitt arbeid rettet mot rekruttering og kompetanseheving i landbruket, og videre at en slik forsterket innsats også vil kunne innebære økt tilførsel av ressurser til dette formålet fra fylkeskommunenes egne budsjetter.

7.3.5 Verdiskapningsprogrammet for matproduksjon

Verdiskapningsprogrammet for matproduksjon (VSP mat) er et tiårig utviklingsprogram som ble etablert i 2001. Det betyr at 2010 er siste år i den ordinære programperioden. Programmet realiserer prosjekter som bidrar til økt verdiskaping for primærprodusentene og til styrking av konkurransevnen til små og mellomstore matbedrifter. NILF har, på oppdrag fra Innovasjon Norge, evaluert lønnsomhetseffekter i de bedriftsrettede prosjektene i VSP mat. I tillegg er Nettverksprogrammet, som er en egen aktivitet under VSP mat, evaluert. Generelt viser resultatene at virkemidlene oppfattes å gi positiv effekt for lønnsomheten i virksomhetene som mottar støtte. Bøndene er mer fornøyd med lønnsomhetseffektene enn andre bedrifter som mottar støtte fra programmet.

Programmet videreføres i sin nåværende form ut programperioden. Satsingen på bedrifter med

vekstpotensial og Kompetansenettverk for småskala matproduksjon skal prioriteres. Det er igangsatt et eget Inkubatorprogram for mat- og naturbasert næring. Programmet ledes av SIVA, i samarbeid med Innovasjon Norge. Programmet skal bidra til at mat- og naturbaserte forretningsideer dyrkes fram til kommersiell næringsvirksomhet gjennom forretningsutvikling, kompetansenettverk, finansiering, administrative tjenester og en fysisk møteplass. Programmet strekker seg over fem år og finansieres av regionale utviklingsmiljøer, Kommunal- og regionaldepartementet og jordbruksavtalemidler. I 2010 innvilges 2 mill. kroner fra VSP mat.

Det er nedsatt en partssammensatt arbeidsgruppe bestående av LMD, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Innovasjon Norge og leder for Faglig møtearena mat, for utarbeidelse av en rapport med anbefalinger om hvordan satsingen på småskala matproduksjon og produksjon av norske matspesialiteter kan videreføres etter at Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon avsluttes i 2010. Rapporten skal behandles i Jordbruksoppgjøret 2010.

Bevilgningen til VSP mat videreføres med 67 mill. kroner i 2010.

Måltidets hus

Måltidet Hus er nå åpnet på universitetsområdet i Stavanger. Eiere av selve bygget er Stiftelsen Norconserv og Rogaland Kunnskapspark Eieendom AS med 50 pst. hver. I tillegg til det fysiske bygget på 8 000 m² er et utviklings- og innovasjonselskap, Måltidets Hus AS, under etablering. Dette skjer gjennom fusjonering med nettverksorganisasjonen Fagforum for Mat og Drikke, med til sammen 110 aksjonærer, herunder Rogaland fylkeskommune. Måltidets Hus AS skal ivareta de faglige utviklingsoppgavene i Måltidets Hus.

Måltidets Hus er på denne bakgrunn et regionalt initiativ, men med målsetting og oppgaver av nasjonal karakter, som koblingsboks mellom matbedrifter og FoU-miljøer. Siktemålet er å styrke nyskaping, produktutvikling og markedsføring i små og store matbedrifter i grønn og blå sektor. Måltidets Hus rommer derfor kunnskapsbedrifter og nettverk med dette som formål, samt lokaler for sensorikk, kjemi, mikrobiologi, prøvekjøkken, undervisning m.v. På industrisiden finner vi bl.a. leietakere som Tine FoU, Nofima Mat, bedriftsklyngen NCE Culinology, EWOS Innovation, Marin Harvest og Blue Planet/Biomarin Vest. I nettverket av småbedrifter, matkultur og gastro-nomi finner vi bl.a. Stiftelsen Norsk Matkultur,

Norges Kjøkkemesteres Landsforening, Gastronomisk Institutt AS og Gladmat AS.

Måltidets Hus AS tar mål av seg til å bli det ledende nasjonale matmiljøet og en internasjonal møteplass for matfaglig spisskompetanse i skjæringspunktet mellom industri og «handverksgastronomi» i småbedrifter. Etablering av Måltidets Hus er ett av de viktigste tiltakene de seinere år for utvikling og nyskaping på matområdet på nasjonalt nivå. Det er en betydelig klyngedannelse som i kraft av sin egentynge og kompetanse vil få stor innflytelse på matområdet i åra som kommer.

På sikt forutsettes det at Måltidets Hus AS vil ha full kostnadsdekning gjennom egne driftsinntekter. I oppstartfasen, som er beregnet til å ta 3 år, er det behov for økonomisk støtte for at driften skal gå i balanse, beregnet til 1 mill. kroner årlig. Landbruket er tilbudt en aktiv rolle i den videre utvikling av Måltidets Hus. For å bidra til å sikre nasjonal forankring av landbrukets interesser og småbedriftenes kunnskapsbehov bevilges det 1 mill. kroner over Jordbruksavtalen til formålet innenfor rammen til VSP mat, offentlige strategier.

7.3.6 Fylkesvise bygdeutviklingsmidler

Det legges opp til en videreføring av hovedprinsippene i forvaltningen av dagens bygdeutviklingsmidler (BU-midler), basert på den nasjonale strategien «*Ta landet i bruk!*». Målet med BU-midlene er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt desentralisert bosetting, med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt.

Forskrift om midler til bygdeutvikling (BU-forskriften) ble endret med virkning fra januar 2009. Endringene tydeliggjør det todelte formålet med BU-midlene, der det ene er å bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen og det andre å bidra til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket. Det pågår nå en evaluering av de fylkesvise BU-midlene som skal ferdigstilles i løpet av 2009, jf. omtale under kapittel 3.11.3.

Innenfor landbruket er det et stort behov for investeringer, både i nye driftsbygninger og i utbedringer av gamle bygg, bl.a. som følge av nye krav til dyrevelferd, modernisering i forbindelse med nyrekruttering til næringen, og nye driftsformer. I eggsektoren vil det blant annet være et betydelig behov for investeringer fram til 2012 på grunn av pålegg om omlegging til nye driftssystemer.

Samtidig er det et stort potensial for videre utvikling av nye næringer med utgangspunkt i landbrukets ressurser. En satsing på nye næringer

vil for landbruket som helhet bety et mer diversifisert landbruk med økt innslag av alternativ sysselsetting. Dette vil bidra både til å sikre primærproduksjon og bosetting i distriktene. For å få et taktskifte i utviklingen av nye næringer, er det behov for å øke tilgangen på investeringsmidler.

Det vises til kapittel 7.3.1 om bevilgning til ekstraordinære investeringstiltak i 2009 på 200 mill. kroner.

Andelen av midlene som brukes til utrednings- og tilretteleggingstiltak reduseres i 2010. Dette ses i sammenheng med overføringen av 20 mill. kroner til fylkeskommunens arbeid innenfor rekruttering og kompetanseheving i landbruket. Omleggingen gjør det nødvendig å supplere de regionale strategiene for næringsutvikling på dette området.

Lønnsomhetsvurdering av prosjektene skal ligge til grunn for tildeling av midler. Det understrekes at lønnsomhet ikke er ensbetydende med strukturrasjonalisering. Ulike eierformer skal likestilles ved prioritering av søknader. Nye krav til dyrevelferd og fornyelse av driftsapparatet skal vektlegges.

Lån med rentestøtte

Med bakgrunn både i investeringsbehov i landbruket generelt og uro i finansmarkedet, utvides utlånsrammen for lån med rentestøtte til 1 000 mill. kroner også i 2010. Nivået på rentestøtten blir fastsatt årlig for alle lån som er inne i rentestøtteordningen. Rentestøtten settes til 50 pst. av *Risikofri rente 3 år stat* (ST4X) for foregående år. Nivået for maksimal sats til rentestøtte justeres fra 5 til 4 pst.

Grøfting legges inn i formålet for rentestøtte. Det blir dermed opp til de regionale partnerskapene å vurdere om grøfting skal legges inn de regionale strategiene for næringsutvikling.

Risikolån

Risikolån videreføres innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene.

7.3.7 Sentrale bygdeutviklingsmidler

Midlene går til prosjekter av landsomfattende og fylkesovergripende karakter med innovasjon og næringsutvikling som siktemål. De sentrale BU-midlene kan også finansiere nødvendig utredningsarbeid og profileringsaktiviteter for å styrke arbeidet med landbrukspolitikken. Støtten til organisasjonene Norsk Bygdeturisme og Gardsmat, Norsk Innlandsfiskelag, Norske lakseelver, Norsk seterkultur, Norsk Gardsost og Småkraftforeninga

videreføres. Det foreslås at midlene som har vært øremerket Inn på tunet-aktiviteter, dvs. 2 mill. kroner, tas ut av sentrale BU-midler og synliggjøres som en egen satsing. jf. omtale i kapittel 7.3.8. Det øremerkes 1 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk.

Rammen for de sentrale BU-midlene for 2010 settes til 18 mill. kroner. Fordelingen av halvparten av disse midlene gjøres i et separat møte mellom avtalepartene, etter tilsvarende praksis som tidligere år.

7.3.8 Inn på tunet

Inn på tunet (IPT) tilbyr tilrettelagte tjenester på gårdsbruk til utdannings-, oppvekst-, helse- og omsorgssektoren. I dag er det om lag 800 IPT-tilbydere og potensialet for vekst i næringa anses som betydelig.

Handlingsplanen for Inn på tunet fra 2007 peker på behovet for et tettere samarbeid mellom gårdbrukere og offentlig sektor for å utvikle IPT-næringen. I dag er IPT et prioritert satsingsområde i mange av de regionale næringsstrategiene, og fylkene har en aktiv tilrettelegger- og utviklerrolle i samarbeid med næringsorganisasjonene i landbruket og aktuelle brukergrupper.

Kommunene er den største kjøpergruppen for IPT-tjenester, men har i varierende grad innarbeidet IPT som strategi i sine planer og virksomheter. I mange tilfeller inngår kommunene kun kortvarige avtaler med tilbyderne, og dette kan være uheldig for behovet for langsiktighet i planer og investeringer. Videre er kommunene førstelinjetjeneste for lokal næringsutvikling og innovasjon, og har dermed også en sentral posisjon i forhold til eksisterende og nye etableringer innenfor IPT.

Det er tidligere avsatt midler over Jordbruksavtalen til bl.a utvikling av et nasjonalt kvalitets-sikringssystem for tjenestene og til videreutvikling av nettsted og markedskanal for næringen. Det foregår også en utstrakt nettverks- og kompetansebygging internt i næringen. En rapport om kunnskapsstatus for IPT fra 2008 peker på et stort behov for mer dokumentasjon på området og mer forskning på omfang, kvalitet, økonomi og effekter av tjenestene.

For å styrke arbeidet med IPT innføres en todelt satsing. Det avsettes 3 mill. kroner til videre oppfølging av handlingsplan for Inn på tunet. Midlene brukes til nasjonale prosjekter, herunder å videreføre arbeidet med det nasjonale kvalitets-sikringsprosjektet i regi av Norges Bondelag, og Norges Vels arbeid med nettstedet innpåtunet.no

og prosjektet med kompetanseformidling og markedsføring.

For å styrke arbeidet med tjenesten i kommunene, igangsettes en særskilt satsing med «Inn på tunet-løftet i kommunene». Prosjektet skal bidra til næringsutvikling og verdiskaping lokalt. Satsingen er 3-årig og det legges opp til et samarbeid med aktuelle fagdepartement. Målet er å skape bevissthet om mulighetene som ligger i tjenesten og forankring av Inn på tunet i kommuner og regionale partnerskap, samt å stimulere til etablering av nye IPT-tilbud. Arbeidet organiseres etter mal fra «Økoløft i kommuner». Innovasjon Norge får i oppdrag å utarbeide forslag til mandat for, og organisering av, arbeidet, som skal godkjennes av avtalepartene. Det settes av 5 mill. kroner per år i tre år til satsingen. Den samlede bevilgningen til Inn på tunet er dermed 8 mill. kroner i 2010.

7.3.9 Grønt reiseliv

Grønt reiseliv er landbrukets bidrag til Regjeringens reiselivssatsing for økt verdiskaping og lønnsomhet, levedyktige distrikter gjennom flere arbeidsplasser og utvikling av Norge til et bærekraftig reisemål. For Grønt reiseliv er det viktig å utvikle helhetlige, landbruksbaserte turistprodukter som gir større lønnsomhet, og å styrke den lokale og regionale verdiskapingen og innovasjonsevnen gjennom samarbeid og fellestilltak.

Grønt reiseliv er nå et etablert og positivt begrep, og omfatter en rekke reiselivsrelaterte aktiviteter innenfor mat- og landbruksområdet. For å synliggjøre satsingen samles disse under hovedparolen Grønt reiseliv.

Utviklingsprogrammet i regi av Innovasjon Norge videreføres, og i tillegg opprettes en ny satsing innenfor reiselivsområdet; prosjektet Mat langs Nasjonale Turistveier. Satsingen legger regi-

onal utførelse til grunn og representerer muligheter for lokal verdiskaping.

Landbruks- og matdepartementet har i tillegg flere reiselivsrelaterte satsinger, som Norges stand på Internationale Grüne Woche (IGW), Utviklingsprogrammet for innlandsfiske, setersatsing, utvikling av verdensarvområdene og satsing på frukt og bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet. Flere av disse programmene og satsingene har i tillegg andre viktige formål, men reiseliv utgjør en sentral dimensjon. Både setersatsingen og satsingen i verdensarvområdene er rettet mot et aktivt landbruk og kulturlandskapspleie, noe som er avgjørende for et autentisk reiselivsprodukt. Tabell 7.4 gir en oversikt over satsinger innenfor Grønt reiseliv.

Utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv i regi av Innovasjon Norge

Satsingen er et viktig bidrag for å utvikle det bygdebaserte reiselivet og Norge som reisemål, både for innenlandske og utenlandske reisende. De prioriterte arbeidsområdene er produktutvikling og infrastruktur, kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid, nettverk og allianser.

En relativt stor andel av midlene er bundet opp i internasjonale og nasjonale markedsføringskampanjer i regi av Innovasjon Norge og VisitNorway. Markedsføringen bør være på et overordnet nivå for Grønt reiseliv, og andelen av midler som disponeres til dette holdes på dagens nivå. Utviklingsprogrammet skal være rettet inn mot nasjonale prosjekter, herunder ulike temasatsinger, og det er viktig å stimulere til gode prosjekter på regionalt nivå innenfor de prioriterte arbeidsområdene.

Utviklingsprogrammet må fortsatt markedsføres på en måte som bedrer pågangen av relevante prosjektsøknader. I tillegg er det viktig å utvikle tiltak som fremmer samarbeid med reiselivet forøvrig.

Tabell 7.4 Satsinger innenfor Grønt reiseliv¹, mill. kroner

Tiltak	2008	2009	2010	2011	2012
Utviklingsprogram Grønt reiseliv	23,0	18,0	18,0		
Mat langs Nasjonale Turistveier			2,0	2,0	2,0
Utviklingsprogram for innlandsfisk	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Verdensarvområdene	3,0	3,0	3,0		
Frukt/bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Seterprosjekt ²	2,0	2,0	2,0		
SUM	34,0	29,0	31,0		

¹ Deltakelsen på IGW er et prosjekt som vurderes fra år til år og finansieres over offentlige strategier.

² Under «Andre utviklingstiltak i landbruket» i LUF-tabellen

Utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv videreføres med 18 mill. kroner i 2010.

Saksbehandling og innstillinger til søknader innenfor programområdet vil skje ved hovedkontoret til Innovasjon Norge. Faglig møtearena reiseliv og Innovasjon Norge vil på et overordnet nivå diskutere om søknadene er i samsvar med utviklingsprogrammets formål. Det skal legges til rette for utvikling av tiltak for jakt og vilt innenfor programmet. Det legges videre til grunn en tett kobling mellom utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv og utviklingsprogrammet for innlandsfisk gjennom Faglig møtearena reiseliv.

Mat langs Nasjonale turistveier

Det er behov for å styrke og utvikle mat- og reiselivssatsingen i samarbeid med andre nasjonale aktører med forretningsinteresser langs verdikjedene mat og reiseliv, med tanke på å høyne kvaliteten og å øke synergien mellom bransjer. Med bakgrunn i Landbruks- og matministerens dialogkonferanse med næringslivsdelegasjonen under IGW-09 i Berlin om konkrete samarbeidstiltak for å fremme matens betydning i reiselivssatsingen, igangsettes et treårig utviklingsprosjekt for mat og matopplevelser langs Nasjonale turistveier. Prosjektet er et samarbeid med Samferdselsdepartementet og Statens vegvesen, og tar utgangspunkt i sammenfallende mål om å utvikle produktet Nasjonale turistveier.

Prosjektet skal bidra til å profesjonalisere produksjon og bedre kvalitet, distribusjon, service og tilgjengelighet av lokal mat, matspesialiteter og matopplevelser langs turistveiene. Arbeidet inngår som en del av slutføringen av attraksjonen Nasjonale turistveier. Prosjektet utføres i regi av lokale og regionale myndigheter, organisasjoner og næringsliv, med sikte på å utvikle operative samarbeidsmodeller med nasjonal overføringsverdi. Det satses i denne fasen på de fire nasjonale turistveiene med utgangspunkt i Nord-Gudbrandsdalen:

1. Sognefjellet (Lom-Gaupne)
2. Gamle Strynefjellsvegen (Grotli i Skjåk-Stryn)
3. Rondane (Folldal – Storelvdal)
4. Geiranger – Trollstigen; fra Strynefjellet til Åndalsnes

Det er lagt opp til at Sognefjellsvegen blir pilotprosjekt i denne satsingen, med oppstart i 2009, og deretter en gradvis innfasing av de øvrige veiene.

Ramme for prosjektet er 2 mill. kroner årlig over 3 år.

På nasjonalt nivå nedsettes en styringsgruppe av avtalepartene i fellesskap med representasjon

fra Norges Bondelag/Norsk Småbrukarlag, Landbruks- og matdepartementet, Statens vegvesen og Innovasjon Norge. Styringsgruppen skal utforme mandat for prosjektet og følge opp gjennomføringen av prosjektet.

For å sikre lokalt eierskap og engasjement opprettes bredt sammensatte prosjektgrupper på regionalt nivå for hver turistvei.

Utviklingsprogram for innlandsfiske

Utviklingsprogrammet for innlandsfiske tar sikte på å utvikle en samlet, offentlig politikk på innlandsfiskeområdet og gjøre tre umodne verdikjeder til velfungerende næringer, herunder næringsfiske, innlands fiskeoppdrett og fisketurisme.

Programmet videreføres med 4 mill. kroner i 2010. Det legges til grunn en tett kobling mellom utviklingsprogrammet for innlandsfisk og utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv gjennom Faglig møtearena reiseliv.

Verdensarvområdene

Landbrukets kulturlandskap er en viktig del av verdiene som ligger i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden. Det er et mål å stimulere til drift og utvikling av områdene slik at det levende kulturlandskapet blir ivarettatt for framtiden. Det er satt av 3 mill. kroner i perioden 2008–2010. Satsingen blir sett i sammenheng med Miljøverndepartementets og Kommunal- og regionaldepartementets tiltak i verdensarvområdene. Det er innledet en dialog mellom Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet for å se satsingene på landbruk og reiseliv i verdensarvområdene i sammenheng. I markedsføringen av Norge som reisemål blir kulturlandskapet i verdensarvområdene aktivt profilert. På visitnorway.no er det egen søkekategori for verdensarv. Vega er valgt ut som pilotkommune for utvikling av bærekraftige reiselivsdestinasjoner. (Se også kapittel 7.4.7).

Frukt- og bærekulturlandskap og reiseliv på Vestlandet

Satsingen på frukt- og bærekulturlandskap og reiseliv på Vestlandet ble startet opp i 2008, og skal gå over fem år. Det er etablert en styringsgruppe som har utarbeidet en kortfattet strategiplan for programmet. Hovedmålet er å utvikle eller videreutvikle salgbare produkter og tjenester, særlig knyttet til reiseliv, med utgangspunkt i profesjonell frukt- og bærproduksjon. I tillegg til midler over jordbruksavtalen, satte LMD krav om 50 pst. med-

finansiering regionalt. Det settes av 2 mill. kroner til videreføring av prosjektet i 2010.

Seterprosjektet i Hedmark, Oppland og Møre og Romsdal

Prosjektet er med på å gi økt oppmerksomhet om verdien av seterholdet som igjen er en viktig inspirasjonskilde for brukerne til å opprettholde den tradisjonelle setringen. Tradisjonelle setermiljøer er i flere områder også avgjørende for et autentisk reiselivsprodukt. Det settes av 2 mill. kroner til prosjektets siste år i 2010.

Internationale Grüne Woche (IGW) som arena for mat og reiseliv

Norge har i regi av Landbruks- og matdepartementet vært representert med stand på mat- og reiselivsmessen Internationale Grüne Woche i Berlin i 22 år. I 2009 var det 30 utstillere fra Norge med. Målet med deltakelsen er å bidra til økt turiststrøm til Norge, øke kjennskap og kunnskap om Norge og norsk matkvalitet både nasjonalt og internasjonalt, samt å være en politisk møtearena for landbruks-, mat- og reiselivssektoren.

IGW-satsingen omfatter ikke bare mat, men mat og reiseliv ut fra de geografiske dimensjonene: Nord, Fjord og Innland. Bedriftene som deltar på IGW blir bevisstgjort viktigheten av bedre tilgjengelighet, kvalitet, service og effektivitet knyttet til mat og regional matkultur og hvordan maten framstår der kundene, herunder turistene, møter den; i butikkene, veikroene, spisestedene, hotellene, bensinstasjonene mv.

7.3.10 Skogbruk og bioenergi

I Klimameldingen og Klimaforliket er det uttrykt en klar politisk vilje om økt satsing på skog som nødvendig tiltak for å nå nasjonale energi- og klimamål. Med bakgrunn i dette, skal det legges ytterligere til rette for et aktivt skogbruk. Et aktivt skogbruk vil bidra til bl.a.:

1. økt skogproduksjon og tilvekst,
2. at mer CO₂ lagres i skog,
3. mer trevirke til produkter som kan erstatte mindre miljøvennlige materialer,
4. mer trevirke til energiformål, sammen med jordbruksavfall, som kan redusere bruken av fossile, ikke-fornybare, energikilder.

St.meld. nr. 26 (2006-2007) «Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand» slår fast at klimamotiverte tiltak og virkemidler skal utformes innenfor rammer som sikrer ivaretagelse av biolo-

gisk mangfold og andre viktige miljøverdier på området. Det forutsettes derfor at miljøhensyn knyttet til biologisk mangfold, kulturverdier og opplevelseskvaliteter blir ivare tatt i denne type tiltak.

Den globale finanskrisen har medført dramatiske fall i etterspørsel etter tømmer og treprodukter. Dette påvirker hele verdikjeden, og bidrar med usikkerhet og lavere motivasjon for næringsutøvere til å satse på langsiktige investeringer i skogen. Det er derfor særlig viktig å stimulere til økt innsats, investeringer og framtidstro, i påvente av en bedring i markedsforhold og internasjonal økonomisk utvikling, og for å unngå varige negative effekter av lavkonjunkturen. Skogfundsordningen er et bærende element i finansieringen av langsiktige investeringer i skogbruket, men ordningen svekkes som følge av fallende avvirking og tømmeromsetning. Det er derfor viktig å styrke bevilningene til nærings- og miljøtiltak i skogbruket som bidrag for nå nevnte mål.

Biologisk mangfold

Økt utnytting av skogressursene krever økt satsing på miljøregistreringer for å sikre at det tas hensyn til biologisk mangfold. På denne bakgrunn er det nødvendig å øke rammene til de virkemidlene som kan bidra til å sikre slike løsninger, dvs. miljøregistreringer i skogbruksplanleggingen og tiltak for å sikre miljøhensyn i det praktiske skogbruket.

Forbedret tilgjengelighet til skogressursene er avgjørende for et lønnsomt skogbruk og for å legge til rette for økt bærekraftig uttak av råstoff til tradisjonelle anvendelser av tømmer og tre, bioenergi m.v. På denne bakgrunn utnyttes rammen til tilskudd til veibygging, samtidig som det på en aktiv måte må gjøres grep for å unngå uheldige miljøkonsekvenser.

I tråd med St. meld. nr. 26 (2006–2007) «Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand» skal det samtidig sikres at bygging av skogsveier og påfølgende hogster ikke ødelegger viktige leveområder som grunnlag for biologisk mangfold eller områder med nasjonalt viktige verneverdier, og at åpenhet og medvirkning blir vektlagt i saksbehandlingen knyttet til skogsveibygging. Det skal fastsettes nytt regelverk som mer systematisk og målrettet skal sikre slike avveininger mellom næringstiltak og miljøhensyn, og som forutsettes å tre i kraft fra 1. januar 2010. Landbruks- og matdepartementet vil videre i samarbeid med Miljøverndepartementet i løpet av 2009 forbedre datakvaliteten for skogsveier i forhold til inngrepsfri

natur og INON-basen og vurdere virkemidler for å unngå at bygging av skogsveier medfører miljømessig forringelse av viktige inngrepsfrie områder.

Planting

Planteomfanget i dag er for lavt til å kunne forsvare vesentlig økt avvirkning uten å få påfølgende reduksjoner i skogvolum og redusert karbonlager i framtida. På denne bakgrunn må rammene for tilskudd til planting og stell av skogen økes for å legge til rette for et planteantall på minst 50 mill. planter per år. Dette er et nivå som fortsatt er lavt sammenlignet med hva det var på 1980- og 1990-tallet.

Kystskogen

Kystskogfylkene har, som følge av aktiv skogreisning etter siste krig, betydelige skogressurser og høy tilvekst. Samtidig har disse fylkene liten skogbruksvirksomhet og særskilte utfordringer, som bl.a. dårlig infrastruktur og vanskelig tilgang til skogressursene. Det er viktig å videreutvikle og styrke skogbruksmiljøet mht. kompetanse, forbedret infrastruktur og tilstrekkelig kapasitet for å nyttiggjøre disse ressursene til økt verdiskaping, sysselsetting og til energi- og klimatiltak. I tillegg til å styrke de ordinære virkemidlene omtalt over, vil Landbruks- og matdepartementet legge opp til å videreføre den særskilte bevilgningen til kystskogbruket også i 2010.

Bioenergi

Økt produksjon av biobrensel og leveranser av biovarme fra landbruket vil gi økt verdiskaping og bidra til å nå Regjeringens mål i klima- og energipolitikken. Landbruket har en viktig rolle i å sikre råstoff i takt med veksten i utbyggingen av bioenergi. Videre er det et mål å få økt bruken av fornybar energi internt i landbruket.

Det har vært en betydelig økning i etterspørselen etter midler over bioenergiprogrammet de siste årene. I 2008 økte innvilget beløp med 50 pst. i forhold til 2007, og forbruket ble 14 millioner kroner høyere enn bevilget ramme. Bioenergiprogrammet må styrkes dersom en skal sikre en videre positiv utvikling og økende aktivitetsnivå på dette området.

Biogassproduksjon basert på matavfall og husdyrgjødsel er i tillegg til å produsere energi, et godt tiltak for å redusere metanutslipp fra gjødsellager. En studie fra Østlandsforskning og Universitet for miljø og biovitenskap viser at det tekniske potensialet for biogass er på ca 6 TWh, og hvor husdyr-

gjødsel utgjør 40 pst. Innovasjon Norge arbeider nå med å kartlegge prosjekter som er under planlegging, for å vurdere hvilke som kan være aktuelt å støtte.

Bevilgningene til skogbruk og bioenergi økes med 25 mill. kroner til 223 mill. kroner i 2010. Fordelingen av midlene vil skje på bakgrunn av et eget drøftingsmøte mellom avtalepartene, slik det er blitt gjort de siste åra, og i tråd med føringene omtalt ovenfor.

7.3.11 Utviklingstiltak for geit – Prosjektet «Friskere geiter»

Målet med prosjektet er å få kontroll med utbredte sykdommer i geitebesetninger, og dermed friskere dyr og bedre dyrevelferd. Gjennomføring av saneringsprosjektet Friskere geiter del II (2005-2010) vil ut fra antall planlagte saneringer i 2010, og tidligere gjennomførte tiltak, omfatte en stor andel av den norske geitebestanden. Erfaringene med de gjennomførte saneringene gir et godt grunnlag for å fortsette prosjektet i 2010. Målet må være full sanering av hele geitebestanden, inkludert sanering for byllesjuka hos sau i kombinerte besetninger.

Bevilgningen videreføres med 15 mill. kroner i 2010. Av midlene avsettes 11 mill. kroner til sanering av besetninger og 4 mill. kroner til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ferie og fritid.

Del II av prosjektet vil være fullført i 2010. Det legges til grunn at styringsgruppa for prosjektet framlegger forslag om videreføring av tiltaket før neste års jordbruksoppgjør. Det må i denne sammenheng avgis en statusrapport og forslag til endelig mål for prosjektet, inkl. sluttidspunkt for tiltaket. Det må videre fremmes forslag til en siste frist for påmelding til deltakelse i prosjekt Friskere geiter.

7.3.12 Forskning

Forskning og forskningsbasert innovasjon er nødvendig for å øke konkurransekraften og verdiskapingen i landbruks- og matsektoren, og er et virkemiddel for å bidra til bosetting i distriktene og til en bærekraftig samfunnsutvikling.

Regjeringen la i vår fram en egen forskningsmelding (St.meld. nr. 30 (2008-2009) Klima for forskning) hvor matsikkerhet og mattrygghet har en tydelig plass. Landbruks- og matdepartementet la i mars 2007 fram en ny strategi for forskning og forskningsbasert innovasjon. Her er prioriterte forskningsoppgaver for sektoren synliggjort i detalj.

Landbrukssektoren har et omfattende kunnskapsbehov. Bevilgningen til forskning over jordbruksavtalen er 44 mill. kroner i 2010. Forskning innen klima, økologisk produksjon, plante- og dyrehelse og integrert plantevern er prioriterte områder. Det er videre behov for økt forskningsbasert kunnskap relatert til Inn på tunet, HMS, samt skatte- og avgiftspolitik. På bakgrunn av de store svingningene i mineralgjødselprisene de siste årene, skal det gjennomføres en utredning av de nordiske gjødselmarkedene og hvordan disse fungerer.

Forskningsmidlene over jordbruksavtalen må ses i sammenheng med Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter og Norges forskningsråd sine programmer, slik at forskningsinnsatsen for landbruket optimaliseres.

7.3.13 E-sporing

Målet med e-sporingsprosjektet er å etablere en nasjonal, elektronisk infrastruktur for effektiv utveksling av informasjon i matproduksjonskjeden.

Det er iverksatt fire piloter i den «grønne sektoren» av e-sporingsprosjektet for hhv melk, kjøtt, frukt- og grønt og korn.

Pilotene gjør en viktig jobb i e-sporingsprosjektet for å kartlegge bransjenes behov ved å beskrive verdikjeder og -system innen egen bransje, utvikle bransjestandarder, kvalitetssikre og teste løsningen, samt utvikle og implementere e-sporingsløsningen i bransjer og bedrifter. Alle pilotene har deltagere fra de fleste aktørene innen de aktuelle bransjene.

Det anses som myndighetenes ansvar å finansiere utvikling av en fellesløsning for sporing, mens næringen selv må ta ansvar for drift av fagpilotene. Det settes av 2 mill. kroner til medfinansiering av utviklings- og administrasjonsoppgaver knyttet til arbeidet med pilotprosjektene i 2010. Landbruks- og matdepartementet vil i tillegg avsette 2 mill. kroner over øvrig budsjett til finansiering av arbeidet med fagpiloter.

7.3.14 Beiteprosjektet

Tap av sau og lam på beite ligger generelt på et for høyt nivå og dokumentasjon om tap og andre forhold knyttet til utmarksbeiteperioden må bli bedre. Fra en tapsprosent på omlag 4 rundt 1990, har den fra slutten av 90-tallet stabilisert seg på mellom 5,8 og 6,9 pst. Den viktigste årsaken til økningen antas å være rovvilt. Områder uten rovvilt har imidlertid også hatt utfordringer med økende

tap på grunn av flåttbårne sykdommer, alveld og andre sykdommer. I tillegg kommer tap av ukjente årsaker.

Målet med prosjektet er å få til et bedre sauehold med mindre tap av dyr på beite. Prosjekter som har fått støtte fra avsatte midler fram til 2009, skal rapportere innen utgangen året. Denne dokumentasjonen legges til grunn for vurdering av videreføring av påbegynte prosjekter og utvidelse til flere prosjekter og områder.

Rammen for Beiteprosjektet økes fra 5,5 mill. kroner til 6,5 mill. kroner i 2010. Arbeidet med utprøving av radiobjeller for å redusere tap av husdyr i utmark ses i sammenheng med organisert beitebruk, jf. kap.7.4.7.

7.3.15 Fotråte – Prosjektet «Friske føtter»

Prosjektet «Friske føtter» har gitt kunnskap om at ulike varianter av fotråtebakterien finnes i relativt mange sauebesetninger i Norge. Blant disse er det både besetninger med alvorlig sykdomsbilde og besetninger med lite eller ingen symptomer.

Den faglige anbefalingen er at man må søke å utrydde den varianten av fotråtebakterien som forårsaker alvorlig sykdom. Det vil imidlertid ikke være mulig å fjerne de mildere variantene av bakterien, men det anbefales å gjøre tiltak for å avgrense utbredelsen, da også denne varianten under dårlige miljøforhold kan fremkalle sykdom.

Bekjempelse av bakterien som forårsaker alvorlig sykdom, er nødvendig for å ivareta god dyrehelse i saueholdet. Videre utbredelse av sykdommen vil ha store økonomiske konsekvenser for de som rammes, og er ikke forenelig med den høye standarden for dyrehelse- og velferd i norsk husdyrhold. «Føre var»-prinsippet må legges til grunn i denne saken, og det må gjennomføres preventive tiltak. Økende problemer knyttet til fotråte i saueholdet pga. manglende oppfølging, kan bidra til problemer med sykdommen også innen storfe- og geiteholdet.

Prosjekt «Friske føtter» har for 2. halvår 2008 og 1. halvår 2009 vært finansiert med omsetningsavgift og avsetning på 4,6 mill. kroner over kap. 1150, post 77. Den samlede rammen for prosjektet i samme periode har vært på 18,6 mill. kroner. Det vises til referat fra møtet 27.10.08 mellom avtalepartene om tiltak mot fotråte.

Avtalepartene er enige om å videreføre prosjektet «Friske føtter». Det settes av 2 mill. kroner fra overførte og udisponerte midler for 2009 til kompensasjon ved sanering. På grunn av usikkerhet knyttet til hvor mange besetninger som kan få påvist alvorlig fotråte, settes det foreløpig av 2 mill.

kroner til sanering i 2010. Partene er enige om at det skal gjøres en ny vurdering av behovet ved neste års jordbruksoppgjør. Kompensasjonen kan gå til å dekke direkte kostnader ved sanering. Partene legger til grunn at styringsgruppa for prosjektet vurderer innføring av en egenandel ved sanering, slik at flest mulig av besetningene med alvorlig fotråte kan omfattes av prosjektet.

Partene henstiller til Omsetningsrådet om å sette av nødvendige midler for å videreføre prosjektet, etter søknad fra styringsgruppen for prosjektet.

Det er behov for forskning på området. I tildelingsbrev til Norges forskningsråd for 2009 står det at «Forskning på sauesykdommen fotråte vil være en prioritering i 2009». Videre er forskning på dyre- og plantehelse pekt på som ett av flere områder med forskningsutfordringer i kapittel 7.3.12 om forskningsmidler over jordbruksavtalen.

7.3.16 Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)

Overføringen til SUF holdes på samme nivå som i 2009, det vil si 2 mill. kroner. Det forutsettes at samarbeidet og koordineringen mellom SUF, Innovasjon Norge og fylkesmennene i Finnmark og Troms videreutvikles for å få best mulig effekt av midlene til næringsutvikling i disse fylkene.

7.3.17 Ungdom/rekruttering/likestilling

Det er viktig å sikre rekruttering til landbruket. For ungdom som skal overta en landbrukseiendom, er både økonomiske og sosiale forhold avgjørende for valget som skal tas.

Gjennom jordbruksavtalen 2009 legges det til rette for ungdom som ønsker å satse i landbruket gjennom en kraftig økning av rammen for lån med rentestøtte og ekstraordinære investeringstiltak allerede i 2009, samt en økning i rammen til investeringsmidler også i 2010. Denne satsningen er også ment å være et tilbud til alle andre som er villige til å satse og investere i landbruket, uavhengig av produksjon, størrelse, omfang eller alder.

BU-midlene generelt har en god innretning mot ungdom. Bl.a. er BU-midlene innrettet mot investeringer i forbindelse med generasjonsskifter. I tillegg er ungdom (kvinner) særlig prioritert gjennom deler av regelverket, bl.a. ved at det kan gis tilskudd til bedriftsutvikling for personer under 35 år basert på en større andel av kostnadsoverslag enn hva den generelle regelen tillater.

Gjennom å stimulere til entreprenørskap, kompetanse og utvikling av nye næringer, legges det til

rette for å gjøre landbruket mer attraktivt for ungdom med høyere utdanning å komme tilbake til bygda, og for kvinner å gå inn i landbruket.

For å tilrettelegge for økt rekruttering, igangsettes et arbeid med å vurdere en egen støtteordning for ungdom. Avtalepartene skal involveres i arbeidet. Ordningen skal i tilfelle avgrenses til å gjelde innenfor det distriktpolitiske virkeområde og den skal være enkel å forvalte. Partene er enige om at dette spørsmålet skal drøftes ved neste års jordbruksoppgjør.

I jordbruksoppgjøret 2008 ble det innført en ordning for tildeling av nyetableringskvote for melk hvor søkere under 35 år prioriteres. Ordningen videreføres.

Velferdsordningene er viktige for å bidra til rekruttering til landbruket, derfor økes satsene for avløsertilskuddene. Det styrker også finansieringen av landbruksvikarordningen.

Forvaltningsreformen iverksettes fra 2010. I den forbindelse vil fylkeskommunene få økt ansvar for rekruttering, kompetanseheving, likestilling og etter- og videreutdanning i landbruket. Fylkeskommunen har i dag ansvar for utdanning og utdanningsprogrammet for naturbruk og er også delaktige i programmene for ungt entreprenørskap på landbruks- og matområdet. Endringene vil medføre en styrking av området også ved at fylkeskommunene tildeles 20 mill. kroner over jordbruksavtalen.

Den samlede satsningen for å fremme rekruttering til landbruket inneholder følgende elementer:

- Ekstraordinære investeringstiltak i landbruket på 200 mill. kroner for 2009.
- Økt låneramme for rentestøtte med 300 mill. kroner fra og med 2009.
- Økning i bedriftsrettede bygdeutviklingsmidler med 40 mill. kroner i 2010.
- Utrede mulighet for støtteordning til ungdom innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.
- Ungdom prioriteres ved tildeling av nyetableringskvote for melk.
- Fylkeskommunene gis økt ansvar for rekruttering, kompetanseheving, likestilling og etterutdanning i landbruket. Arbeidet styrkes med 20 mill. kroner.
- Økning i satsene for avløsertilskuddene, som også styrker finansieringen av landbruksvikarordningen.

7.3.18 Disponering av tilbakebetalte reguleringsmidler

I jordbruksoppgjørene 2007 og 2008 ble det enighet om å tilføre LUF til sammen 56,5 mill. kroner av

Tabell 7.5 Tilbakebetalte reguleringsmidler disponert i 2009 og 2010, mill. kroner.

Tiltak	2009	2010	2011	2012
Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap	2,0	2,0	2,0	2,0
Utviklingsprogram for frukt og grønt	2,5	2,0	2,0	2,0
Energi i veksthusnæringen	1,0	1,0	1,0	
Investeringsprogram for eggsektoren	10,0			
SUM	15,5	5,0	5,0	4,0

tilbakebetalte investeringsmidler gitt til reguleringsanlegg som ikke lenger benyttes til formålet. Dette skulle kombineres med å etablere et utviklingsprogram for frukt og grønt under den ordinære innvilgningsrammen for LUF.

De resterende midler under utviklingsprogrammet, øremerket investeringer i frukt- og grøntsektoren, disponeres med inntil 7,2 mill. kroner til Fellespakkeriet SA i tråd med føringer fra jordbruksoppgjøret 2007, jf. sluttprotokoll av 16.05.2007.

De tilbakebetalte reguleringsmidlene øremerket investeringer i frukt- og grøntsektoren, vil etter dette være fullt ut disponert i løpet av 2010.

Det er lagt til grunn at ulike pakkerier og andre samarbeidsprosjekter på ordinær måte kan søke Innovasjon Norge om midler.

7.4 Miljø

7.4.1 Miljømål i jordbruket

Regjeringen har miljømål på en rekke områder som berører jordbruket. I lys av jordbrukets sektoransvar har Landbruks- og matdepartementet laget en egen miljøstrategi for 2008-2015 som synliggjør mål, strategier og tiltak.

7.4.2 Miljøsatsing i jordbruksavtalen

Kulturlandskap, vannmiljø og klima er spesielt prioritert i årets avtale. Landbruks- og matdepartementet vil i tillegg komme med egen stortingsmelding om landbruk og klimautfordringene før sommeren, som synliggjør mål og aktuelle tiltak for årene som kommer.

Ordningene som er gjengitt i tabell 7.6, angir virkemidlene på jordbruksavtalen på miljøområdet. Areal- og kulturlandskapstilskudd og beitetilskuddene er generelle ordninger som er bærebjel-

ker for å opprettholde et variert og levende kulturlandskap i hele landet. De andre ordningene er innrettet for spesielle miljøutfordringer. Teksten videre i dette kapitlet omhandler ordninger der miljø er hovedformålet.

7.4.3 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram ble opprettet i 2004 for å styrke miljøarbeidet i jordbruket, og for å synliggjøre jordbrukets miljøinnsats. Hovedmålene for nasjonalt miljøprogram er å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap. Det skal videre sikre at et bredt utvalg av landskapstyper, særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer, ivaretas og skjottes. Programmet skal bidra til at jordbruksproduksjonen medfører minst mulig forurensning og tap av næringsstoffer. Det nasjonale programmet inneholder en virkemiddelpakke bestående av Areal- og kulturlandskapstilskuddet (AK), tilskudd til økologisk produksjon, tilskudd til dyr på utmarksbeite, generelt tilskudd til dyr på beite, tilskudd til bevaringsverdige storferaser, informasjons- og utviklingstiltaksmidler samt miljøplan-krav. Areal- og kulturlandskapstilskudd og beitetilskuddene er bærebjelkene for å opprettholde et variert og levende kulturlandskap i hele landet.

Bevaring av genetisk variasjon hos husdyr er en del av landbrukets ansvar for å opprettholde biologisk mangfold. Tilskuddet til bevaringsverdige storferaser har bidratt til å få antallet dyr i de ulike norske storferasene opp på bærekraftige nivåer. Det er viktig å satse videre på dette arbeidet for å sikre at dyretallet holder seg oppe. Satsen for bevaringsverdige storferaser videreføres med 1 300 kroner per dyr.

Landbruks- og matdepartementets klimapolitikk vil bli innarbeidet i Nasjonalt miljøprogram i løpet av 2009.

Tabell 7.6 Oversikt over miljøsatsingen i jordbruksavtalen, mill. kroner.

Post	Virkemiddel	Prognose 2009 mill. kr	Endring mill. kr	Bevilgning 2010 mill. kr
<i>Nasjonalt miljøprogram</i>				
Post 74.14	Tilskudd til bevaringsverdige storferaser	3,3		3,3
Post 74.16	Tilskudd til dyr på beite	450,0	152,1	602,1
Post 74.17	Areal- og kulturlandskapstilskuddet	3 116,8	-9,9	3 106,9
Post 74.20	Tilskudd til økologisk landbruk ¹	103,0	13,0	116,0
Post 77.15	Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler ²	11,0		11,0
Sum nasjonalt miljøprogram		3 684,1	155,2	3 839,3
<i>Regionale miljøprogram (RMP)</i>				
Post 74.19	Regionale miljøprogram	390,0	20,0	410,0
Post 74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredning av husdyrgjødsel	6,8	4,2	11,0
Sum regionale miljøprogram		396,8	24,2	421,0
<i>Miljømidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)</i>		Budsjett		
Post 50	Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	125,0	-5,0	120,0
Post 50	Investeringsstøtte til organisert beitebruk ³		6,0	6,0
Post 50 ⁴	Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	9,0	1,0	10,0
Post 50	Nasjonalt utviklingsprogram for klimatilak i jordbruket	6,0		6,0
Post 50	Utvalgte kulturlandskap	5,0	3,0	8,0
Post 50	Morsaprojektet	1,0		1,0
Post 50	Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap	2,0		2,0
Post 50	Verdenarvområdene	3,0		3,0
Post 50 ⁴	Beiteareal for gress	2,5		2,5
Post 50 ⁴	Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ¹	41,0	2,0	43,0
Sum miljømidler over LUF		194,5	7,0	201,5
<i>Sum miljømidler over jordbruksavtalen⁵</i>		<i>4 275,4</i>	<i>186,4</i>	<i>4 461,8</i>

¹ Økologisk produksjon og forbruk omtales i kapittel 7.5.

² Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler inngår ikke i nasjonalt miljøprogram, men er en tilsvarende nasjonal satsing.

³ Investeringsstøtte til organisert beitebruk er en del av SMIL til og med 2009.

⁴ Poster under LUF som inngår i Nasjonalt miljøprogram.

⁵ Av dette er 708,55 mill. kroner spesielle miljøordninger + 35 mill. kroner bioenergi = 743,55 mill. kroner for 2009 og 787,8 mill. kroner for 2010. Midlene til bioenergi og skogbruk fordeles i eget møte høsten 2009.

7.4.4 Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

For å oppnå en videre reduksjon i risiko ved bruk av plantevernmidler, skal innsatsen dreies mot å øke kunnskapen om rett bruk av plantevernmidler og alternativer til kjemiske midler. Det skal satses mer på integrert plantevern, og målsettingen er at minst 60 pst. av bøndene skal ha gode kunnskaper om dette temaet, mens minst 50 pst. skal benytte

integrert plantevern i produksjonen ved utgang av den nye planperioden.

For 2010 avsettes 11 mill. kroner over post 77.15 til tiltak for riktig bruk og dermed redusert risiko ved bruk av plantevernmidler. Av dette rammeoverføres 3,5 mill. kroner til Bioforsks budsjett (kapittel 1112 post 51), til videre drift av varslingsordningen som er etablert (VIPS).

Brakerrettet forskning knyttet til metoder og tiltak som kan redusere risiko ved bruk av plante-

vernmidler, og utvikling av alternativer til kjemiske plantevernmidler, blir også viktig for å kunne nå målsetningene (se kapittel 7.3.12).

7.4.5 Regionale miljøprogram

Regionale miljøprogram (RMP) ble innført med virkning fra 2005. De regionale miljøprogrammene med tilliggende tilskuddsordninger, skal gi en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket ut over det som er mulig gjennom nasjonale ordninger. Det er egne program i hvert fylke som dekker en lang rekke miljøområder. Kulturlandskap, kulturminner, biologisk mangfold, redusert plantevernmiddebruk, reduksjon av næringssaltavrenning og erosjon er hovedområdene i programmene.

Rullering av regionale miljøprogram

I forkant av fjorårets jordbruksoppgjør gjennomførte SLF en evaluering av regionale miljøprogram (RMP) etter 3 års virketid. Evalueringen viser bl.a. at RMP representerer en miljøsatsing som har virket etter hensikten. RMP-ordningene treffer gjennomgående godt ut fra målsetningene med ordningene. I løpet av høsten 2008 og vinteren 2009 har fylkene rullert de regionale miljøprogrammene for i enda større grad å målrette ordningne for den kommende 4-årsperioden. Programmene har blitt godkjent i eget møte med avtalepartene.

Programmene for Østfold og Akershus ble godkjent for ett år fordi partene ønsket en avklaring i jordbruksoppgjøret 2009 av i hvilken utstrekning juridiske virkemidler, jf. produksjonstilskuddsforskriftens § 8 om miljøkrav, skal brukes.

Østfold og Akershus har flere vassdrag med dårlig vannkvalitet. I det første året for oppfølgingen av rammedirektivet for vann har derfor disse fylkene fått flere vassdrag som inngår i oppfølgingen. Disse er Haldenvassdraget og Vansjø-Hobølvassdraget (Morsa). I tillegg videreføres innsatsen i Isesjø. Disse nedbørdfeltene vil bl.a. bli ilagt restriksjoner på jordarbeiding gjennom fylkesvise forskrifter hjemlet i paragraf 8 i produksjonstilskuddsforskriften.

Når det gjelder implementeringen av rammedirektivet for vann, er de 30 første vassdragene og kystområdene valgt ut og planene er på høring. Fra neste år skal man begynne planleggingen for hele landet. Planleggingen skal gjøres med grunnlag i en god faglig dokumentasjon. Videre innføring av mål og tiltak gjøres ut fra kost/nytte-vurderinger. Det er viktig med tilrettelagt informasjon som sikrer gode prosesser og forutsigbarhet ved implementeringen. Økonomiske virkemidler og infor-

masjonstiltak er viktig for å oppnå nødvendige resultater. Juridiske virkemidler skal brukes der det er nødvendig for å sikre måloppnåelse i sårbare områder.

Jordarbeiding

Omtrent 50 pst. av åkerarealet høstpløyes ikke i dag. En ytterligere reduksjon av høstpløyningen vil redusere utslippene av CO₂, og redusere utvasking av nitrogen, slik at også lystgasstapet kan reduseres. Økt areal i stubb om vinteren vil ha positiv effekt på erosjon og avrenning av næringsstoffer, som vil bidra til bedret vannkvalitet. Andelen åkerareal i stubb gjennom vinteren bør økes vesentlig gjennom de virkemidlene som i dag brukes. Dette må ses i sammenheng med implementeringen av rammedirektivet for vann.

For å sikre økt oppslutning innenfor begrensede økonomiske rammer, bør tilskuddssatsene til endra jordarbeiding, i løpet av den kommende fireårsperioden, harmoniseres på tvers av erosjonsklasser og geografiske områder. I tillegg til at endra jordarbeiding er et viktig tiltak for å bedre vannmiljøet, er det også et godt klimatiltak fordi det bidrar til å redusere utslipp av CO₂ fra jordbruksjord. Klimaeffekten er uavhengig av arealenes erosjonsrisiko, slik at en harmonisering av sats vil gi et riktig insitamant for å redusere de samlede klimagassutslippene fra åkerdyrking.

CO₂-utslipp fra åkerjord inngår ikke i Norges Kyotoforpliktelse, men utslippet blir rapportert til FN. Tiltaket vil derfor ikke i seg selv bidra til oppfylging av Norges Kyotoforpliktelse i perioden 2008-2012.

Dyrking av høstkorn er en stor miljøutfordring på erosjonsutsatte arealer, samtidig som høstkorn ofte gir gode avlinger på disse arealene. Miljøutfordringen bør løses gjennom videre forskning og utvikling av høstkorntypor og driftsmetoder som gir gode avlinger med redusert jordarbeiding.

Bevilgning til regionale miljøprogram

Bevilgningen til regionale miljøprogram er 410 mill. kroner i 2010, hvor 400 mill. kroner er i tråd med intensjonene i fjorårets avtale. Bevilgningen økes med 10 mill. kroner til Østfold og Akershus, slik at arealet i stubb raskt kan øke betydelig, uten at satsene må reduseres tilsvarende. I tillegg har disse fylkene utfordringer som er knyttet til kulturlandskap og biologisk mangfold, som i dag har blitt nedprioritert. Satsingen i Morsa videreføres på minst samme nivå. Fordeling av rammen framgår av tabell 7.7.

Tabell 7.7 Fylkesvis fordeling av midler til regionale miljøprogram for 2009 med utbetaling 2010.

Fylker	Mill. kr	Fylker	Mill. kr
Østfold ¹	39,0	Rogaland	24,0
Akershus ²	50,0	Hordaland	19,4
Hedmark	42,0	Sogn og Fjordane	24,0
Oppland	53,3	Møre og Romsdal	17,7
Buskerud	21,9	Sør-Trøndelag	24,0
Vestfold	16,9	Nord-Trøndelag	26,4
Telemark	11,6	Nordland	17,7
Aust-Agder	3,7	Troms	9,3
Vest-Agder	6,0	Finnmark	3,1
		Sum post 74.19	410,0

¹ Hvorav minimum 5,9 mill. kroner til Morsa-prosjektet

² Hvorav minimum 1,7 mill. kroner til Morsa-prosjektet

Elektronisk løsning for innlevering og behandling av søknader til regionale miljøprogram

Ved innføringen av regionale miljøprogram (RMP) ble det lagt til grunn at det ville være nødvendig å etablere et fagsystem for registrering og behandling av søknadsdata, og innhenting av faglig og økonomisk styringsinformasjon. Det ble også forutsatt at «administrasjonen av de nye virkemidlene/ ordningene må være brukerorienterte, og den må være godt koordinert med øvrig tilskuddsforvaltning» (jf. St.prp. nr. 70 (2002-2003)).

Dagens system med egen papirsøknad og manuell behandling i kommunene og hos fylkesmannen, påfører både søkere og forvaltningen betydelig ekstraarbeid. I tillegg er IT-plattformen som tilskuddet forvaltes på foreldet og er lite driftssikker.

Ved innføringen av programmene var partene klar over at de regionale miljøprogrammene ville medføre økte administrative kostnader, men partene var også enige om at den økte måloppnåelsen på miljø mer en veide opp for dette (jf. rapporten fra partsammensatt arbeidsgruppe, mars 2003).

Landbruks- og matdepartementet ser det som uheldig at RMP ikke har elektronisk søknadsmulighet på linje med produksjonstilskuddene. Dette fører til at færre søkere går over på den elektroniske løsningen for produksjonstilskudd, siden de likevel må søke på papir for RMP.

SLF vil i 2009 gjennomføre et pilotprosjekt i to fylker for utprøving av elektronisk søknad for RMP. Dette vil danne grunnlaget for hvordan en fullskala overføring til nytt elektronisk system kan gjennomføres. Nytt elektronisk system for RMP kan ha

en betydelig overføringsverdi for andre ordninger, som også må fases over på andre IT-løsninger. Dette må også ses på som en investering som reduserer de løpende transaksjonskostnadene betydelig.

Det skal nedsettes en partsammensatt arbeidsgruppe som får i mandat å komme med en anbefaling av hvordan effektivisering av forvaltningen av RMP bør gjennomføres. Erfaringene fra det igangsatte pilotprosjektet skal legges til grunn for arbeidet. Gruppen får også i mandat å vurdere muligheter for en viss harmonisering av ordningene og effektivisering av programmene med tanke på en enklere forvaltning. Mandat for arbeidsgruppa fastsettes i eget møte mellom avtalepartene i løpet av juni 2009. Gruppen skal avgi rapport med anbefaling innen 15.02.2010.

7.4.6 Virkemidler knyttet til husdyrgjødsel

Regelverk

Hovedstrategien for å redusere klima- og vannmiljøbelastningen fra husdyrgjødsel er strengere krav til lagring og spredning av husdyrgjødsel. Landbruks- og matdepartementet vil i løpet av høsten starte opp en helhetlig gjennomgang av regelverket som omhandler håndtering av husdyrgjødsel. Målet med gjennomgangen er å forbedre utnyttelsen av husdyrgjødsel, slik at klima- og vannmiljøbelastningen blir redusert. Organisasjonene i jordbruket vil bli holdt orientert om arbeidet og hørt gjennom ordinære høringsprosesser.

Nasjonalt pilotprosjekt for mer miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel

Husdyrgjødsel utgjør ca ¼ av alt nitrogenet som blir brukt i jordbruket. Gjennom vanlig bredspredning forsvinner mye av nitrogenet i form av ammoniakk (NH₃). Ammoniakktapene fører også indirekte til økt utslipp av lystgass. I tillegg vil tiltak som reduserer tapet av ammoniakk, redusere behovet for nitrogengjødsling fra mineralgjødsel, og dermed gi et vesentlig bidrag til å redusere lystgasstapene. Dagens spredemåte av husdyrgjødsel bidrar også til lokal luftforurensning i form av lukt.

Det er nødvendig å få til en raskere omlegging til miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel, og å øke andelen av gjødsel som blir spredt med en mer miljøvennlig spredeteknologi og/eller at gjødsel raskt blir nedmoldet.

Pilotprosjektet som ble igangsatt i 2008, fikk større oppslutning enn estimert. Partene i jordbruksoppgjøret ble derfor enige om å omdisponere midler, slik at de varslede satsene kunne beholdes. Det blir i 2009 utbetalt 6,8 mill. kroner for søknadsomgangen 2008. For utbetaling i 2010 avsettes det 11 mill. kroner. I år er også utvalgte områder i Sogn og Fjordane tatt med. Fylkene er varslet om denne rammen for sin planlegging av områder som er innenfor ordningen. Dette legger også til rette for en viss økning av arealet.

Prosjektet skal utvides til utvalgte områder i Nord-Trøndelag. Fylkene innenfor ordningen vil få i oppdrag å planlegge aktivitet i 2010, med utbetaling i 2011, ut fra en ramme på 14 mill. kroner.

7.4.7 Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL)

Evalueringen av SMIL-ordningen viser at den i hovedsak har gitt gode resultater, og at organiseringen virker etter hensikten.

SLF fremmer forslag til endringer for å bedre forvaltningen av ordningen ytterligere. Forslagene er fulgt opp i jordbruksforhandlingene. Det innebærer at forskriften skal revideres for å innrette ordningen mot de viktigste miljøtemaene. Kommunene vil fra og med 2010 tildeles SMIL-midler og skog- og miljømidler i to separate tildelinger. Investeringstøtte til organisert beitebruk tas ut av SMIL-ordningen, og tilbakeføres fylkesmannen som en egen ordning med en samlet ramme på 6 mill. kroner for 2010. I tillegg til de tradisjonelle tiltakene innenfor investeringstøtte til organiserte beite-

bruk, kan fylker med rovdyrutfordringer bruke midler til innkjøp av radiobjeller for å bidra til å redusere tap til rovdyr. Det er også mulig å søke støtte til dette fra miljøvernforvaltningens tilskudd til forebyggende og konfliktdepende tiltak.

Det er gjennom SMIL-ordningen mulighet til å gi støtte til skjøtsel av de biologisk mest verdifulle arealene, til ivaretagelse av verneverdige bygninger, til bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg som reduserer forurensning av vassdrag. Kommunene er derfor pålagt et stort ansvar ved å plukke ut de prosjektene som bidrar til å løse de viktigste miljøutfordringene. Kommunene bør også arbeide for å koble aktive jordbruksforetak og eiere av viktige miljøverdier hvor driften har opphørt, slik at også slike verdifulle arealer kan bli skjøttet.

SMIL-ordningen innebærer blant annet at jordbruket allerede har et virkemiddel som langt på vei fyller sektoransvaret ved innføringen av ny naturmangfoldlov.

Bevilgningen til SMIL-ordningen er 120 mill. kroner for 2010. I tillegg kommer 6 mill. kroner til investeringstøtte til organisert beitebruk.

Informasjons- og utviklingstiltak, miljø

Det er store forvaltningsutfordringer knyttet til å få best mulig samsvar mellom de miljømessig mest verdifulle arealene, og de som faktisk skjøttes og beites. Dette relaterer seg til at det er om lag 180 000 landbrukseiendommer i Norge og ca 50 000 aktive jordbruksforetak. Fylkesmannen har en viktig oppgave i å informere kommuner, passive grunneiere og aktive jordbruksforetak om hvor disse miljøverdiene er, og hvordan miljøverdiene kan ivaretas.

Ved forurensede vassdrag må alle som driver jordbruksforetak aktiviseres for å gjøre de nødvendige miljøtiltakene som skal til for å redusere forurensningen. Arbeidet med tiltaksplaner for å følge opp rammedirektivet for vann er i gang. Direktivet forutsetter aktiv medvirkning fra lokalt hold. Behovet for informasjon og for aktiv involvering er derfor stort.

Det er nødvendig å bidra til at kunnskap fra forskning blant annet relatert til erosjon og næringssaltavrenning, blir fulgt opp gjennom informasjons- og utviklingstiltak, slik at kunnskapen når fram til jordbruksforetakene. Det er også behov for å styrke samfunnets kunnskap om miljøverdiene som jordbruket forvalter.

Bevilgningen til informasjons- og utviklingstiltak økes med 1 mill. kroner til 10 mill. kroner.

Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak i jordbruket

Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak ble startet opp i 2008, og har i 2009 en bevilgning på 6 mill. kroner.

Kunnskapsbehovet er stort på området klima og jordbruk. Jordbruket er en del av naturens naturlige kretsløp, samtidig som et høyproduktivt jordbruk også bidrar til klimagassutslipp. Temaområdet er stort og komplekst. Det er behov for utredninger blant annet knyttet til lagring og bruk av husdyrgjødsel, biogass, metanutslipp fra drøvtyggere og lagring av karbon i jord. Bevilgningen videreføres med 6 mill. kroner for 2010.

Utvalgte kulturlandskap

Det er pekt ut 20 utvalgte kulturlandskap i jordbruket med minimum ett i hvert fylke. Landskapene omfatter områder med kulturhistoriske og biologiske verdier, og de er kilder til kunnskap og opplevelse av vår felles natur og kultur. De 20 områdene utgjør et eksklusivt utvalg der grunneiere/drivere er nøkkelspillere i synliggjøring og verdiskaping. Å stanse tap av biologisk mangfold innebærer aktiv skjøtsel av slike landskap, da disse områdene inneholder særegne og svært artsrike naturtyper. 38 pst. av rødlisteartene finnes i kulturlandskapet, og flertallet av disse er truet på grunn av opphør av drift. Det er behov for å øke rammen for å sikre at motivasjonen hos grunneierne holdes oppe, og at det sikres midler til både drift og skjøtsel. Rammen økes med 3,0 millioner kroner til 8,0 millioner kroner. Det forutsettes samtidig at Miljøverndepartementet samfinansierer ordningen innenfor rammen av de årlige budsjetter.

Morsaprojektet

Det er igangsatt et eget underprosjekt av Morsaprojektet som er spesielt rettet mot nedbørsfeltet til Vestre Vansjø. Her er det nødvendig å forsterke innsatsen og forbedre vannkvaliteten ytterligere. Prosjektet omfatter utprøving av nye tiltak bl.a. for redusert gjødsling med fosfor også på arealer med grønnsaksdyrking. Prosjektet går over 3 år og er på til sammen 3,5 mill. kroner, hvorav 1,5 mill. kroner er avsatt i 2008, 1 mill. kroner i 2009 og 1 mill. kroner i 2010. Midlene skal nyttes som kompensasjon til bøndene for merarbeid og risiko for reduserte inntekter. Parallelt gjennomfører Bioforsk et forskningsrettet prosjekt for å kunne dokumentere resultater, utvikle ny kunnskap og formidle informasjon om miljøeffekter av tiltakene, slik at det danner grunnlag for tilsvarende miljøtilpasninger i andre deler av landet.

Dette gir en samlet satsing i Morsa-området på anslagsvis 13 mill. kroner over jordbruksavtalen i 2008, og minst 12,5 mill. kroner i 2009 og 2010. Men dette forutsetter at fylkene og kommunene faktisk prioriterer å utnytte de betydelige økonomiske mulighetene som er stilt til rådighet gjennom Regionale miljøprogram (RMP) og SMIL (se også omtale av RMP i kapittel 7.4.5).

Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap

Avtalepartene ble i jordbruksoppgjøret 2007 enige om at det er behov for mer informasjon og kunnskap om utforming og bruk av nye og gamle landbruksbygg for å sikre at kulturlandskapsverdiene blir ivaretatt, og slik at foretak og offentlig forvaltning har bedre grunnlag når beslutninger skal tas. I tillegg ble avtalepartene enige om at det gjennom programmet også skal gjennomføres en kartlegging av tilstand til kulturhistorisk viktige landbruksbygg.

Programmet skal vare i 5 år og siste bevilgningsår er 2012. Det avsettes 2 mill. kroner per år til prosjektet.

Verdensarvområdene

Landbruket og landbrukets kulturlandskap er en viktig del av verdiene som ligger i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden. Jordbruket i disse områdene er i tilbakegang, og det er behov for å se på hvordan jordbruket kan drives og utvikles slik at kulturlandskapet blir ivaretatt for fremtiden.

Det er nødvendig med fortsatt ekstrainsats i verdensarvområdene for å opprettholde jordbrukets kulturlandskap. Satsingen videreføres med 3 mill. kroner til prosjektene i verdensarvområdene Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyan. Satsingen ses i sammenheng med Miljøverndepartementets og Kommunal- og regionaldepartementets tiltak i verdensarvområdene. Bevilgningen fra jordbruksavtalen gjøres ut fra en forutsetning om at Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet viderefører sin satsing i verdensarvområdene.

Det legges opp til en egen evaluering av verdensarvsatsingen over LUF i forkant av jordbruksoppgjøret 2010, slik at partene kan ta stilling til eventuell videre oppfølging.

Etter så kort virketid er det vanskelig å måle konkrete resultater for kulturarv og miljø som følge av satsingen. Det legges derfor opp til at evalueringen vektlegger hvorvidt den valgte forvaltningsmodellen for avsatte midler og målsettingene

i tiltaksplanene, som er utgangspunktet for prioritering av tiltak, er hensiktsmessig.

SLF gis fullmakt til å belaste avsetningen til Verdensarvområdene over Landbrukets utviklingsfond med inntil 100 000 kroner til evalueringen. Se også kapittel 7.3.9.

Beiteareal for gjess

Ordningen med tilskudd for tilrettelegging for beitearealer for gjess (kortnebbgås og kvitkinngås) har nå fungert i 3 år. Det rapporteres at ordningen fungerer etter hensikten. Ordningen videreføres med 2,5 mill. kroner. Miljøverndepartementet støtter opp om ordningen gjennom overvåking og tilrettelegging av kunnskap. Det er igangsatt et overvåkingsprogram som gjennomføres i samarbeid med blant annet Danmark, hvor trekkruter og hekkeplasser registreres. Overvåkningen gir godt grunnlag for å målrette jordbruks tiltakene.

7.4.8 Grøfting

Budsjettnemda for jordbruket har anslått at det grøftes ca. 40 000 daa årlig. Dette utgjør ca. en halv pst. i året av det norske jordbruksarealet, noe som mest sannsynlig er for lavt for å opprettholde gode avlinger over tid.

Hovedgrunnen for å grøfte er selvsagt å øke avlingen per arealenhet. Grøfting av eksisterende jordbruksareal kan også være miljøvennlig. Det vil gi mindre lystgassutslipp (en sterk drivhusgass), siden lystgass dannes når jorda blir vannmettet, i overgangen mellom aerobe og anaerobe forhold i jorda. Grøfting bidrar også til mindre fare for erosjon, og dermed til mindre forurensning av vassdrag. På den andre siden kan det være miljømessig gunstig å la myrjord som har fått dårlig dreneringsstatus, gå ut av drift, siden dyrket myrjord bidrar til forholdsvis store utslipp av karbondioksid (CO₂).

Grøfting er en naturlig del av en langsiktig og bærekraftig jordbruksdrift, og bør derfor inngå som en naturlig del av drifta. Ved enkelte tilfeller kan det likevel oppstå situasjoner hvor grøfting blir et stort økonomisk løft for enkelte, og at det ved enkelte tilfeller derfor kan være aktuelt å stimulere grøfting økonomisk. Avtalepartene er derfor enige om å legge grøfting inn i formålet for låneordningen med rentestøtte (se kap. 7.3.6). Det blir opp til de regionale partnerskapene å vurdere om grøfting skal legges inn de regionale strategiene for næringsutvikling. Med denne endringen er partene enige om at dette er en langsiktig løsning for økonomisk stimulering til grøfting.

7.4.9 Ny naturmangfoldlov

Norge får, gjennom naturmangfoldloven, nye virkemidler for å kunne ta vare på natur gjennom bærekraftig bruk. Blant annet innebærer loven:

- Utvelgelse av truede og sårbare naturtyper som såkalte «utvalgte naturtyper».
- Etablering av økologiske funksjonsområder (leveområder) for prioriterte arter.
- At høsting og annet uttak av arter bare tillates når arten produserer et høstingsverdig overskudd.
- At fremmede organismer ikke tillates innført til Norge eller settes ut i naturen hvis det medfører vesentlige uheldige følger for det biologiske mangfold.

Det skal utarbeides handlingsplaner for de naturtyper som velges ut og de arter som prioriteres. I handlingsplanene defineres skjøtsel eller andre typer aktive tiltak som er en forutsetning for ivaretagelse av naturtyper eller arten. Mange truede og sårbare naturtyper og arter befinner seg i landbrukslandskapet, og landbruket har også ansvar (jf. forvalteransvaret) for selv å sørge for at naturtyper og arter tas vare på. Handlingsplanene skal følges opp med egne tilskuddsordninger over Miljøverndepartementets budsjett, slik at kommuner og grunneiere kan få økonomisk støtte til aktiv ivaretagelse av naturtyper og leveområder for arter. Disse virkemidlene skal ses i sammenheng med landbrukets egne virkemidler og andre statlige virkemidler.

7.5 Økologisk produksjon og forbruk

Regjeringens mål er at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2015, jf. Soria Moria-erklæringen.

De siste årene har veksten i etterspørsel vært klart større enn økningen i produksjonen. Økningen i etterspørsel etter økologisk mat siste halvår 2008, var likevel lavere enn for første halvår. Det er usikkert i hvor stor grad finanskrisen også påvirker etterspørselen av økologisk mat, men i noen land synes dette å være tilfellet.

I handlingsplanen for å nå 15 pst. målet, «Økonomisk, agronomisk – økologisk!», er det lagt vekt på at svingninger i markedet ikke skal underminere de langsiktige målsetningene. Det skal derfor arbeides parallelt med strategier innenfor produksjon og forbruk, men der vektingen må avveies i forhold til hva som er den mest dominerende utfordringen til enhver tid.

Dekningsbidragskalkyler fra Bioforsk, samt NILFs driftsgranskninger, viser at økonomien for de ulike økologiske produksjonene gjennomgående er god, forutsatt at det er god tilgang på area-ler og at behovet for å investere i driftsbygninger ikke er for stort. Dette tyder på at målsetningen om at økonomien i økologisk produksjon skal være på linje med øvrig landbruksproduksjon, er i ferd med å bli nådd. For å sikre en ønsket rekruttering av primærprodusenter med økologisk drift, er det viktig å sikre stabilitet og forutsigbarhet i tilskuddsordningene rettet mot primærprodusentene. Dette innebærer en offensiv satsning for å øke økologisk kornproduksjon, samtidig som tilskuddsnivået til øvrige økologiske produksjoner sikres.

En videreføring av eksisterende satser for omleggings-, areal- og husdyrtilskudd, innebærer som en konsekvens av vekst i økologisk drevet areal og husdyr, en økning i posten for direkte tilskudd. Samlet avsetning til økologisk produksjon for 2010 er på 165,5 mill. kroner (se tabell 7.8). Videre er anslåtte beløp til prisnedskrivning for økologisk korn på 5,9 mill. kroner for kornåret 2009 - 2010.

I tillegg oppfordres fylkene til å prioritere økologisk produksjon ved tildeling av de fylkesvise BU-midlene og at det innvilges forskningsmidler til forskning på økologisk produksjon og forbruk. Det gis også tilskudd til innfrakt av økologisk korn.

I 2008 ble det avsatt opp til 30 mill. kroner til en tidsavgrenset kampanje for å øke den økologiske kornproduksjonen, som kommer til utbetaling i 2011 og 2012.

7.5.1 Økologisk kornproduksjon

I dag er tilgangen og prisen på økologisk kraftfôr den største utfordringen for videre utvikling av den økologiske sektoren. Over 60 pst. av kornet som benyttes i kraftfôr blir importert. Høye priser på råvarer på verdensmarkedet er den vesentligste årsaken til at prisene på økologisk kraftfôr blir høye.

En økning av norsk økologisk kornproduksjon er avgjørende for å imøtekomme etterspørselen etter økologisk kraftfôr, økologisk matkorn og bidra til et mer akseptabelt prisnivå på kraftføret.

I jordbruksforhandlingene i 2008 ble det besluttet å etablere en tidsavgrenset kampanje for å stimulere ytterligere til rask omlegging og økning i produksjonen av økologisk korn. Kampanjen består av veilednings- og informasjonsinnsats i tillegg til et økonomisk insitamant for 2011 og 2012 på i utgangspunktet 100 kr ekstra utbetalt per daa.

Motivasjonsprosjektet for økologisk kornproduksjon styrkes ved at det også settes av midler til dette arbeidet fra utviklingsmidlene, jf. kapittel 7.5.5.

7.5.2 Premieringsordningen for økologisk kjøtt

Ordningen ble i 2008 justert til å gjelde i tre år per kjøttslag. Det gis et tilskudd på 4 kroner per kilo ved salg av stykket, skåret eller foredlet vare av storfe, småfe, svin og fjørfe. Bedrifter kan maksimalt motta støtte ut 2010 for de kjøttslagene som var inne i ordningen i 2008.

Økt omsetning og økte priser på økologisk kjøtt medfører økt behov for avsetning til ordningen. SLF forventer at kostnadene i 2010 øker fra 3,0 til 4,5 mill. kroner. Det forventes samtidig en stor nedgang på ordningen i 2011. Det avsettes 4,5 mill. kroner til premieringsordningen for økologisk kjøtt i 2010.

7.5.3 Kumelkkvoter

Omsetningen av økologiske meierivarer målt i kroner økte med 29 pst. i 2008. Veksten kom i hovedsak som en følge av sterk økning i omsetning av ost, og da i betydelig grad importerte oster.

Samtidig har Tine registrert en nedgang i salget av økologisk drikkemelk, og anvendelsesgraden gikk ned fra 74 til 61 pst. I 2008 fikk 100 pst. av de som ønsket å kjøpe økologisk kvote innvilget ønsket mengde. Økningen i omsetning av meierivarer tyder på at det er potensial for flere norskproduserte økologiske meieriprodukter, men Tine har rapportert at tilgangen på råvare i 2010 er bra. Det avsettes derfor ikke egne kvoter for økologisk melkeproduksjon nå. Behovet vurderes løpende ut fra utviklingen i markedet.

7.5.4 Generisk markedsføring av økologiske produkter

Ansvar for generisk markedsføring knyttet til økologisk mat er lagt til KSL Matmerk.

I en periode med ny usikkerhet rundt utviklingen i etterspørsel av økologisk mat, er det viktig å målrette aktiviteten for forbrukerrettet informasjonsvirksomhet, og for å sikre at markedsarbeid følger opp produktutviklingen.

Det avsettes 2 mill. kroner over KSL Matmerks bevilgning over LUF til arbeidet med generisk markedsføring i 2010. Medfinansiering fra Omsetningsrådet og handelen legges til grunn for det markedsrettede arbeidet.

7.5.5 Utviklingsmidler

Økologisk jordbruk skal ha en spydspissfunksjon innen landbrukets arbeid med miljø og dyrevelferd. For å sikre en slik funksjon er det avgjørende med kompetansebygging om økologisk drift i landbruket generelt, samtidig som kompetansen styrkes og systematiseres. Det skal derfor legges vekt på en forsterket satsing på veilednings- og informasjonstiltak rettet mot produsenter. Dette arbeidet skal sees i sammenheng med det regionale arbeidet med økologiske foregangsfylker. Det skal også avsettes midler til informasjons- og veiledningsarbeid knyttet til kornkampanjen i 2010 (jf. kapittel 7.6).

Det er stor regional og lokal variasjon i utviklingen av økologisk areal. Så langt er det over 30 kommuner som har nådd målsetningen om 15 pst. økologisk areal. Variasjonene kan ikke alene forklares ut fra forskjeller i rammevilkår eller naturgitte forutsetninger for økologisk produksjon. Mye tyder på at sosiale og kollegiale nettverk er viktige for å øke omlegging. Fylkene skal i større grad målrette sitt arbeid for å styrke en slik naboeffekt.

For å målrette utviklingsarbeidet, legges det i handlingsplanen « Økonomisk, agronomisk- økologisk!» opp til å opprette økologiske foregangsfylker. Foregangsfylker gis et særskilt ansvar for utviklingen innen et innsatsområde av økologisk produksjon og forbruk. Foregangsfylkene skal fremskaffe og formidle kunnskap om sitt innsatsområde, slik at den kan overføres til resten av landet. Ved opprettelsen av foregangsfylker er hensikten å forsterke utviklingsarbeidet gjennom å stimulere de som kan vise til resultater, styrke kompetansebygging og å forsterke «naboeffekten».

Ordningen med foregangsfylker starter opp i 2009 med budsjettmessige konsekvenser i 2010. Det er aktuelt med foregangsfylker innen ansvars-

områdene melk, frukt, grønt, jordkultur og forbruk.

Fylkenes arbeid med de fylkesvise handlingsplanene skal evalueres i 2010. Fylker som ikke kan vise tilfredsstillende resultater vil ikke bli prioritert i 2011. Midler til fylkesvise handlingsplaner videreføres på dagens nivå i 2010.

Prosjektet «Økoløft i kommuner» videreføres ut perioden på 2 år slik som forutsatt. På grunn av sen oppstart i 2008, vil dette for flere kommuner innebære at prosjektperioden strekker seg ut i 2010. Det er tidligere gjort årlige bevilgninger til prosjektet fra utviklingsmidlene på 5 mill. kroner, samt 5 mill. kroner over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett for hvert av årene. Prosjektet vil bli evaluert med tanke på en eventuell videreføring i forbindelse med jordbruksoppgjøret i 2010.

Midlene til utviklingstiltak økes med 2 mill. kroner til 43 mill. kroner. Økningen skal gå til satsningen på foregangsfylker, styrket veilednings- og informasjonsarbeid om økologisk produksjon generelt og veiledning og informasjonsarbeidet i 2010 i forbindelse med kornkampanjen spesielt. I tillegg skal arbeidet med helkjedeprosjekter sikre nødvendig markedsaktivitet.

7.6 Korn, kraftfôr og mel

Markedssituasjonen

Mengdemessig var 2008 et godt kornår med en totalavling på omlag 1 350 000 tonn, herav ca 460 000 tonn hvete. På grunn av vanskelige innhøstningsforhold på Østlandet med mye regn, ble nær 330 000 tonn av hveten avregnet som fôr. Matandelen for hvete siste sesong ser ut til å bli 30 pst., mens gjennomsnittet for perioden 2003 – 2007 til

Tabell 7.8 Tilskudd for å øke økologisk produksjon og forbruk, mill. kroner.

	Budsjett 2009	Prognose 2009	Budsjett 2010
Omleggingstilskudd	30,0	27,0	31,0
Arealtilskudd	52,0	47,0	50,0
Husdyrtilskudd	31,2	32,0	35,0
Totalt direkte tilskudd	113,2	106,0	116,0
Premieringsordningen for økologisk kjøtt	3,0		4,5
Markedsføring og informasjonstiltak i KSL	2,0		2,0
Utviklingstiltak	41,0	56,6	43,0
Sum	159,2		165,5

sammenligning var 83 pst. Med så lite norsk mat-hvete tilgjengelig, må matmelmøllene supplere med mye importert mathvete inneværende sesong, ca 57 pst. sammenlignet med 23 pst. i sesongen 2007/2008. Samtidig er det blitt mye fôr-hvete tilgjengelig for den norske kraftfôrindustrien, med relativt små importkvoter for råvarer til kraftfôr som en konsekvens. Det vil kunne bli en utfordring å få brukt opp det norske fôrkornet før ny kornsesong.

I kornsesongen 2007/2008 var de internasjonale prisene så høye at det var tollfritt å importere korn, og det ble stor konkurranse om det norsk-produserte kornet. I løpet av høsten 2008 har prisene internasjonalt kommet tilbake til et mer «normalt nivå», og tollsatser har blitt gjeninnført for de fleste kornvarene og på øvrige råvarer til kraftfôr.

Opplegget for kornsesongen 2009/2010

Avtalen innebærer at målprisene for korn og oljvekster ikke endres ut over det som følger av protokollen fra justeringsforhandlingene 9. januar 2009, der det ble vedtatt å øke målprisene for korn og oljvekster med henholdsvis 13 øre og 28 øre per kg fra 01.07.09.

Partene er videre enige om å øke satsen for prisnedskrivingsstilskudd for korn tilsvarende 5 øre per kg for korn og fôrerter, samt 10 øre per kg for oljefrø og økologisk korn. Dette gir grunnlag for tilsvarende lavere kraftfôrpris og melpris. Endringen iverksettes fra 1. juli 2009, og krever økt bevilgning i 2009 tilsvarende 40 mill. kroner. «Målprisen» på proteinkraftfôr, som nyttes til å fastsette prisutjevningensbeløp for å regulere prisforholdet mellom korn og proteinråvarer, økes tilsvarende 13 øre per kg (soyamel) som en konsekvens av prisøkningen på korn i justeringsforhandlingene og økt prisnedskrivingsbeløp i dette oppgjøret. Forutsetningene om utviklingen i kraftfôrpris er omtalt i kapittel 6.6.3.

Fraktilskuddsordningene til korn og kraftfôr er et viktig virkemiddel for å bidra til å utjevne regionale forskjeller i kraftfôrpris. På denne bakgrunn er partene enige om å øke bevilgningen til stedfraktilskudd på kraftfôr med 8 mill. kroner.

Det legges i dag avgift (prisutjevningensbeløp) på kraftfôrråvaren urea. Satsen for prisutjevningensbeløp på kraftfôr og råvarer til kraftfôr skal fastsettes slik at norskprodusert korn og oljefrø sikres muligheter til avsetning til de priser som er avtalt i jordbruksoppgjøret. Urea er en nitrogenforbindelse som bidrar til produksjon av bakterieprotein i vomma til drøvtyggere. Urea inneholder ikke karbohydrater og vil ikke konkurrere med norsk korn

som råvare til kraftfôr. Partene er enige om å avvikle prisutjevningensbeløpet på urea.

7.7 Melk

7.7.1 Prioritering av melkeproduksjonen

Det er behov for å styrke økonomien i melkeproduksjonen, bl.a. på grunn av det store behovet for investeringer i driftsbygninger, som følger av nye krav til dyrevelferd, modernisering i forbindelse med rekruttering til næringen og nye driftsformer. På bakgrunn av dette har avtalepartene prioritert melkesektoren i årets jordbruksoppgjør, gjennom å styrke tilskuddsordningene og øke investeringsmidlene.

Driftstilskuddet for både ku- og geitmelk, tilskudd til husdyr for melkekyr og beitetilskuddet for storfe økes. I tillegg er partene enige om en styrking av avløserordningen ferie og fritid for både melkekyr og storfe og økning av distrikts-tilskudd for melk i sone D til J, jf. kapittel 7.10. For geit styrkes grunntilskudd til melk.

7.7.2 Kvoteordningen for melk

Under forårets jordbruksoppgjør ble avtalepartene enige om å innføre kvoteleie for enkeltbruk. Dette førte til store endringer i regelverket for kvoteordningen for melk, og fra 1. mars 2009 ble det åpnet for at enkeltbruk kunne leie inn kvote opp til 400 000 liter. De store endringene i regelverket, og det at ordningen kun har fått virke i kort tid gjør at regelverket nå bør få ligge i ro. Avtalepartene er derfor enige om at det ikke gjøres endringer i kvoteordningen for melk på dette området.

Nyetablering av kumelkforetak

Partene er enige om å videreføre ordningen med nyetablering, som ble innført i jordbruksoppgjøret i 2008. Ordningen gjelder både for konvensjonelle og økologiske bruk og det avsettes 5 mill. liter kumelkkvote. Nyetableringskvoten er en forhåndsdefinert mengde innenfor vanlig salgsrunde. Kvoterammen oppfylles ved å omfordele statens oppkjøpte kumelkkvoter fra landets øvrige fylker/omsetningsregioner. Inndragningen av kvoter blir gjennomført ved prosentvis likt bidrag fra alle fylker/omsetningsregioner. Kvoten må kjøpes til statens pris, og settes til maksimum 150 000 liter per søker. Prioritering av søknader skal skje etter en samlet vurdering der følgende forhold skal vektlegges:

- Etableringen bidrar til å oppfylle landbrukspolitiske mål og retningslinjer.
- Investeringene sikrer langsiktig økonomisk driveverdige enheter.
- Tidsperiode fra det har foregått kvotesalg fra eiendommen.

Videre skal søkere som oppfyller følgende kriterier prioriteres:

- Søkere som er under 35 år.
- Landbrukseiendommer som ligger i næringsvake områder, jf. distriktpolitiske virkeområder.
- Landbrukseiendommer som ligger i rovdyrutsatte områder.

Nyetablering av geitemelkforetak

For å styrke produksjonsmiljøet for geitemelk er partene enige om å åpne for nyetablering innenfor satsingsområdene for geitemelkproduksjon. Det settes av 150 000 liter geitemelkkvote. Nyetableringskvoten er en forhåndsdefinert mengde innenfor vanlig salgsrunde. Kvoterammen oppfylles ved å omfordele statens oppkjøpte geitemelkkvoter fra omsetningsregionene. Inndragningen av kvoter blir gjennomført ved prosentvis likt bidrag fra omsetningsregionene. Kvoten må kjøpes til statens pris, og settes til maksimum 50 000 liter per søker. Prioritering av søknader skal skje etter en samlet vurdering der følgende forhold skal vektlegges:

- Etableringen bidrar til å oppfylle landbrukspolitiske mål og retningslinjer.
- Investeringene sikrer langsiktig økonomisk driveverdige enheter.
- Tidsperiode fra det har foregått kvotesalg fra eiendommen.

Søkere med landbrukseiendommer som ligger i næringsvake områder og søkere under 35 år, skal prioriteres.

Finnmarkskvote

Partene er enige om å avsette en kvoteramme på 1 mill. liter kumelkkvote til melkeproduksjonen i Finnmark, som vil inngå i den ordinære statlige salgsrunden for kvoteåret 2009/2010. Kvoterammen oppfylles ved å omfordele statens oppkjøpte kumelkkvoter fra landets øvrige fylker/omsetningsregioner. Inndragningen av kvoter blir gjennomført ved prosentvis likt bidrag fra alle øvrige

fylker/omsetningsregioner. Ved etterspørselsoverskudd i Finnmark i salgsrunden for kvoteåret 2009/2010 skal alle kvotekjøpere få kjøpt lik kvotestørrelse begrenset oppad til 5 000 liter. For øvrig skal fordeling av kvote mellom kjøpere foretas iht. forskrift om kvoteordningen for melk § 19, om fordeling av kvote ved statlig salg.

7.7.3 Prisetjevningsordningen for melk

Høring av satser

SLF har sendt på høring forslag til satser i prisutjevningsordningen for melk for kommende avtaleperiode. Effekten av høringsforslaget er at råvarekostnadene i de fleste gruppene reduseres med 5 øre. Det gjøres en tilpasning slik at råvarekostnaden for geitemelksprodukter til dagligvare (prisgruppe 6) reduseres med 20 øre per liter og satsen for den tilsvarende industrigruppen økes med 10 øre. Det er ingen endring i satsen for tørrmelk og kasein (prisgruppe 7). Satsen i gruppen for ikke smakssatte produkter i dagligvaremarkedet (prisgruppe 2) reduseres med 10 øre. Satsen for flytende produkter til industri (prisgruppe 8) økes med 15 øre. For biproduktgruppene økes satsen for fløte til smør i dagligvaremarkedet med 20 øre og satsen i industrigruppen med 10 øre. For de andre biproduktgruppene er det ingen endringer.

SLF har også foreslått å endre satsforskriften. All anvendelse av myse og derivater av myse til mysoster og mysostlignende produkter skal heretter svare biproduktavgift. Andel norsk melk anvendt i modnede oster som inngår i blandinger med analog ost og/eller importert ost, som omsettes i dagligvaremarkedet, skal heretter rapporteres i gruppe 5 (modnede oster, dagligvaremarkedet).

Satsene i prisutjevningsordningen fastsettes av SLF etter ordinære forvaltningsmessige prosedyrer, men avtalepartene i jordbruksoppgjøret kan gi føringer. Partene mener det er viktig at inntektsgrunnlaget i prisutjevningsordningen sikres gjennom at det blir innbetalt biproduktavgift på produktene som er med i ordningen og slik at man sikrer like vilkår mellom aktørene, og at produktene rapporteres i henhold til markedsinndelingen i ordningen. Aktørene vil også samlet sett, være tjent med at inntektsgrunnlaget fra myseavgiften er stabil for framtiden for å kunne gjennomføre formålet med ordningen.

7.8 Frukt, grønt og poteter

7.8.1 Tilskudd og målpriser for grøntsektoren

Målpriser og målprisordningen

Målprisen for potet økes med 15 øre per kg og målprisene for frukt og grønt økes innenfor en ramme på 4,4 pst.

Avtalepartene er enige om at rapidsalat, kruspersille, reddik og plommer tas ut av dagens målprisordning. Landbruksmyndighetene vil håndtere tollvernet for disse produktene som tidligere.

Tilskudd til frukt og bær

Satsene i distrikts- og kvalitetstilskuddet for frukt og bær endres tilsvarende en samlet økning i bevilgningen til ordningen på 2 mill. kroner. Arealtilskuddet for frukt og bær økes med 200 kroner per dekar i intervallet 0-40 dekar i sone 5. Tilskuddet til fruktlager økes med 1 mill. kroner.

7.8.2 Epler til industriell foredling

I tråd med fjorårets jordbruksoppgjør ble det foretatt en utredning for å se nærmere på bl.a. økonomi og interesse for produksjon av epler til industriell foredling blant produsenter og industri. Rammevilkår for produksjon av epler til industriell foredling ligger blant annet i konservesforskriften. Landbruks- og matdepartementet planlegger å starte en gjennomgang av konservesforskriften, med sikte på å endre forskriften før neste års jordbruksoppgjør. Aktuelle tiltak og virkemidler for å øke produksjonen av epler til industriell foredling vil bli vurdert etter at arbeidet med konservesforskriften er avsluttet.

7.8.3 Differensiering av avrensprisen

Avtalepartene er enige om at avrensprisen på 55 øre per kg avrenspoteter kan betales ut som gjennomsnitt for avrensesongen. Avrensprisen fastsettes for tre år av gangen. Produsent av rektifisert potetsprit som mottar prisnedskrivningstilskudd til potetsprit, er ansvarlig for at den avtalte gjennomsnittsprisen tas ut.

7.9 Kjøtt og egg

7.9.1 Markedsordningene for kjøtt og egg

Rapport fra arbeidsgruppe

Ved jordbruksoppkjøret i 2008 ble det satt ned en arbeidsgruppe som skulle utrede markedsordningene for kjøtt og egg. Gruppen fikk følgende mandat:

«Arbeidsgruppen skal, med en bred tilnærming, utrede mulige endringer i markedsordningene for kjøtt og egg. Utredningen skal ha en mer fleksibel prisdannelse og redusert AMS som siktemål, samtidig som det skal gjøres en nøye avveining i forhold til behov og muligheter for tiltak som kan bidra til stabilitet i prisdannelsen i gitte situasjoner. Det skal også vurderes hvordan ulike løsningsmodeller vil påvirke forutsetningene for og gjennomføringen av jordbruksavtalen og -forhandlingene, samt bidra til å gjennomføre landbrukspolitikken i tråd med vedtatte mål og retningslinjer. Endringer i markedsordningene må kunne gjennomføres fra 01.07.09, slik at Norges forpliktelser iht. WTO-avtalen overholdes.»

Gruppen har hatt en bred representasjon med deltakelse fra HSH, COOP, Nortura, Kjøtt- og fjørefransjens landsforbund (KLF), Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Finansdepartementet, Fornyings- og administrasjonsdepartementet, og fra Landbruks- og matdepartementet, som også ledet arbeidet. Sekretariatsarbeidet ble utført av LMD og SLF i fellesskap, med vesentlige bidrag fra deltagerne i gruppa.

Arbeidsgruppen avga rapport 18.02.09 og utredet omlegginger i to hovedgrupper: (i) alternativer som opprettholder en målpris og (ii) alternativer uten målpris.

Arbeidsgruppen konkluderte med at det bare er endringer hvor målprisen fjernes som har potensial til å gi tilstrekkelig reduksjon i AMS, når arbeidet er avgrenset til kjøtt- og eggsektoren.

Av alternativene uten målpris anbefalte arbeidsgruppa overgang fra prisbasert markedsregulering, med grunnlag i målprisen, til en volumbasert modell uten målpris. I denne modellen opprettholdes øvre prisgrense, som grunnlag for tollforvaltningen. Reguleringslagring begrenses til et forhåndsdefinert kvantum med grunnlag i sesongbehov. Reguleringseksport skal normalt ikke benyttes. Produksjonsregulering videreføres. Øvre prisgrense forutsettes fastlagt av jordbruksavtalepartene ut fra historisk prisnotering. Norturas rolle som markedsregulator, med mottaks-, forsynings- og informasjonsplikt, videreføres. Ordningen tilfredsstillende kravet om vesentlig reduksjon i AMS, opprettholder vesentlige elementer i gjennomføringen av landbrukspolitikken, og kan gjennomføres fra 1. juli 2009.

Når det gjelder hvor mange sektorer som bør overføres til en volumbasert regulering av råvaremarkedet, kan ulike hensyn tillegges vekt.

Tabell 7.9 Arbeidsgruppas forslag til alternative tilpasninger i markedsordningene

Tiltak	Anslag på endring i AMS	Merknad
Avvikle målprisens maksimalprisfunksjon.	Null, men prisene kan øke litt mer enn i dag innenfor samme AMS.	Kan evt. kombineres med andre tilpasninger som opprettholder målpris. Påvirker ikke Norges notifikasjon til WTO.
Beholde målpris, snevre inn kvantum.	Avhenger teknisk sett av evt. tilpasning.	Frarådes, p.g.a for liten reell endring i internstøtten.
Målprisen ut av funksjon deler av året.	Avhenger teknisk sett av evt. tilpasning.	Frarådes, p.g.a for liten reell endring i internstøtten.
Flytte målprisen nærmere fjøsdøra (storfe, svin og sau/lam).	2,2 mrd. kroner, teknisk sett.	Frarådes, p.g.a for liten reell endring i internstøtten.
Avvikle markedsordningenes målpris og avsetnings tiltak.	5,5 mrd. kroner minus brukt beløp til evt. prisnedskrivning.	Avvikler også Norturas rolle som markedsregulator, mottaks-, forsynings- og informasjonsplikt.
Fjerne målpris – beholde prisbasert markedsregulering.	5,5 mrd. kroner, teknisk sett, minus brukt beløp til regulering og prisnedskrivning.	Frarådes p.g.a. for liten reell endring i internstøtten.
En markedsordning uten målpris, men med terskelpris.	Effekt per krone lavere terskelpris enn målpris: Storfe: 80 mill. kroner. Svin: 110 mill. kroner. Lam: 18 mill. kroner. Egg: 50 mill. kroner.	Terskelprisen må legges svært lavt for å gi tilstrekkelig innsparing i AMS. Innebærer en reell endring av internstøtten.
Avvikle målpris – markedsregulering på volumindikatorer.	5,5 mrd. kr. minus brukt beløp til regulering og prisnedskrivning. Bare svin: 1,8 mrd. kroner. Bare storfe: 2,6 mrd. kroner. Bare sau/lam: 750 mill. kroner. Bare egg: 400 mill. kroner.	Reguleringslagring begrenses til kvanta for sesongbehov og reguleringseksport avvikles normalt. Innebærer en reell endring av internstøtten.

Arbeidsgruppa viser til innsparingspotensialet for de ulike sektorene, jf. tabellen over, og at det gir avtalepartene grunnlag for å ta stilling til valg av løsning.

Når målpriser og noen tilhørende markedsreguleringstiltak avvikles, bortfaller prisforhandlinger for disse sektorene i jordbruksavtalen og prisdannelsen blir mer markedsbasert. Det betyr også at avtalepartenes, og offentlige myndigheters, virkemidler for å legge til rette for en ønsket inntektsutvikling blir noe redusert. Det er sann-

synlig at det også vil bli noe større prisvariasjon. For å unngå at overskuddsvolumer blir produsert, er det sannsynlig at den løpende produksjon over tid vil måtte ligge på et litt lavere nivå enn i dag i forhold til etterspørselen, og at produksjonsregulering og import til redusert toll vil kunne bli brukt i noe større omfang for å balansere markedet.

Arbeidsgruppas medlem fra KLF mente at en skrittvis overgang, der behovet for frigjøring av AMS styrer overgangstempoet, er en forutsetning for anbefalingen av volumbasert markeds-

regulering. Arbeidsgruppas medlem fra HSH hadde som primær tilråding en modell tilsvarende den som ble gjennomført for kylling fra 2007. HSH anser volummodellen som en subsidiær løsning.

Reform av markedsordningene

Det er nødvendig å gjennomføre endringer i markedsordningene fra 1. juli 2009 for at Norge skal overholde sine forpliktelser iht. WTO-avtalen. Landbruks- og matdepartementet viser til rapporten fra arbeidsgruppen som har utredet alternativer til dagens prisbaserte markedsregulering for kjøtt og egg. Partene er enige om å velge den såkalte 'volummodellen' som framtidig løsning for markedsregulering for storfe, svin, sau/lam og egg.

I Regjeringens Soria Moria-erklæring er det nedfelt at markedsordningene skal videreføres og at samvirkets rolle som markedsregulator skal sikres. Volummodellen forutsetter at det er en markedsregulator med mottakplikt som kan sikre avsetningsmulighet for alle produsenter, og som viderefører forsynings- og informasjonsplikten overfor andre markedsaktører.

Partene er enige om at det kun er eksisterende markedsordning og volummodellen som er aktuelle for de nevnte produksjoner, og som kan oppfylle de landbrukspolitiske målsettinger fastsatt av Stortinget. Partene legger til grunn at overgang til volumbasert markedsregulering kan gjennomføres uten endringer i Hovedavtalen og at jordbruksavtalesystemet kan videreføres, men med mindre regulert prisdannelse etter overgang til volummodellen.

I første omgang overføres storfekjøtt til volummodellen. Dette skjer fra 1. juli 2009. Storfekjøtt er det eneste kjøttslaget som alene klarer WTO-forpliktelsene ved å bli tatt ut av målprissystemet, også med halvårseffekt for notifiseringen for 2009. Valget er basert på en langsiktig vurdering av markedene for kjøtt, og videre at disse markedene er svært forskjellige. Storfekjøtt har en lang produksjonssyklus, der det tar lang tid fra en beslutning om økt produksjon til faktisk økt produksjon, noe som gjør at det i hovedsak er etterspørselen som endrer markedsbalansen på kort sikt. For produksjoner med kortere produksjonssyklus er potensialet for markedsforstyrrelser langt større, på grunn av at det kan være store svingninger på produksjonssiden. En av hovedfunksjonene til markedsreguleringen er å redusere svingningene i markedet. Partene vil vurdere overflytting av svin, sau/lam og egg til volummodellen, dersom dette viser seg å bli nødvendig for å overholde forpliktelser i WTO.

Øvre prisgrenseprosent for avtaleåret 2009/2010 settes til 10 pst. over gjennomsnittlig oppnådd noteringspris i inneværende avtaleår. For senere år fastsetter avtalepartene øvre prisgrense med utgangspunkt i gjennomsnittlig oppnådd noteringspris i foregående 12 måneders periode. Ved fastsetting av denne prosenten er partene enige om å ta hensyn til at midlertidig overproduksjon kan ha presset innenlandsk prisnivå.

Markedsregulator Nortura skal, med grunnlag i informasjonsplikten, varsle planlagt gjennomsnittlig engrospris for minst 6 måneder. Den varslede engrosprisen skal være bindende oppover.

SLF har ansvar for å følge opp regelverket på området, og kan iverksette import med administrative tollnedsettelse om bestemmelsene vedrørende øvre prisgrense blir overskredet to uker på rad. Det kan også fastsettes administrative tollnedsettelse etter anmodning, dersom det prognoseres underdekning med norsk råvare ut fra planlagt gjennomsnittlig engrospris, selv om det ikke er notert priser over øvre prisgrense. Tollreduksjon skal gjøre det mulig å importere slakt til markedsregulators forhåndsfastlagte og kjente engrosprisløype.

Innenfor volummodellen skal det etter vedtak i Omsetningsrådet, fortsatt være adgang for markedsregulator til å gjennomføre produksjonsregulering. Reguleringslagring kan fortsatt gjennomføres, men begrenset til et forhåndsfastsatt volum fastsatt med grunnlag i normale sesongvariasjoner. Omsetningsrådet har ansvaret for å fastsette de aktuelle årlige kvanta.

Reguleringseksport kan bare unntaksvis benyttes. Dersom det i alvorlige markedssituasjoner åpnes for reguleringseksport, må markedsregulator også ha mottakplikt fra uavhengige aktører ut fra deres relative andel av det volumet som planlegges eksportert. Andelen skal tilsvare de uavhengige aktørenes andel av slaktingen de siste 12 måneder.

Overgang for storfe og videre prosess

I første omgang er partene enige om at storfekjøtt overføres til volummodellen. Dette skjer fra 1. juli 2009. Hvilken sektor som overføres til volummodellen ble avklart under forhandlingene. Av praktiske hensyn ble derfor målprisendringene behandlet på vanlig måte i rammesammenheng, med grunnlag i jordbrukets krav og innspill om mulig prisøkning. Målprisen for storfe avvikles som nevnt fra 1. juli 2009. Dersom det hadde vært avklart før forhandlingene, ville tilsvarende prognose om prisutviklingen for storfe ligget utenfor rammen både i krav og tilbud.

Endringene i markedsordningene som beskrevet ovenfor krever endringer i Landbruks- og matdepartementets regelverk på området. Departementet har derfor sendt på høring forslag til endringer i forskrift 1. juli 2003 nr. 919 om Omsetningsrådets myndighet vedrørende markedsregulering for jordbruksråvarer (rammeforskriften) og forskrift 22. desember 2005 nr. 1723 om administrative tollnedsettelse for landbruksvarer (FAT-forskriften). Forskriftsendringene trer i kraft fra 1. juli 2009, samtidig med at målprisen for storfekjøtt avvikles. I høringsdokumentene er det tatt forbehold om at Stortinget gjennom behandlingen av jordbruksoppgjøret gir sin tilslutning til de endringer i markedsordningene som avtalepartene har blitt enige om.

7.9.2 Tiltak for grovfôrbasert husdyrproduksjon

Ved årets jordbruksoppgjør er det lagt vekt på å styrke lønnsomheten i grovfôrbasert husdyrhold gjennom prioritering av produksjon av melk og kjøttproduksjon med storfe og sau/lam. Det vises til kap. 7.7 når det gjelder melk.

Det legges til rette for prisøkning for sau/lam og storfe. Satsene for husdyrtilskudd til ammekyr, sau over 1 år og lammeslakt heves. Videre økes satsene vesentlig for både beitetilskuddet og tilskuddet til dyr på utmarksbeite. Arealtilskudd grovfôr heves i sone 7 (Finnmark og deler av Troms). Maksimalbeløpet og satsene for tilskudd til avløsning til ferie og fritid blir også økt, med en særskilt heving av satsen for ammekyr. De nye satsene framgår av vedlegg 1.

7.9.3 Kompensasjon for kostnadsøkning i konsumeggproduksjon

Det er fastsatt offentlige krav om omlegging av konsumeggproduksjon til nye driftssystemer, som medfører store investeringer og høyere produksjonskostnader. Mer enn halvparten av eggproduksjonen skjer nå i hønehus med nye driftssystemer.

For å gjenspeile kostnadene knyttet til omleggingen av driftssystemer i eggproduksjonen, økes målprisen for egg med 1,29 kroner per kg.

Representantvaren for egg er ikke knyttet til et spesifikt driftssystem. Det legges derfor til grunn at egg fra produksjon i både tradisjonelle bur og nye driftssystemer, skal inngå i prisnoteringsgrunnlaget for målprisrapporteringen til SLF.

7.9.4 Teknisk justering av målpris for svinekjøtt

Med grunnlag i økningen i kjøttprosenten for slaktegris over en lengre periode, og endring av klassifiseringsbestemmelsene, gjennomføres det en teknisk justering av målprisen for gris. Målprisen justeres derfor fra 27,96 til 29,06 kroner per kg.

Med grunnlag i de samme endringer i svineproduksjonen, endres representantvaren for svinekjøtt i målprissystemet. Ny representantvare blir etter dette: «Slaktegris klasse E og S med et gjennomsnitt for alle kjøttprosjenter og alle vektgrupper under 85 kg».

7.9.5 Frakttilskudd slakt

Kostnadene til inntransport av dyr til slakt fra jordbruksforetakene har vært økende. Bevilgningen til innfrakttilskudd kjøtt økes med 16 mill. kroner, for å bidra til utjevning av kostnadene uavhengig av geografi.

Partene er videre enige om å sette ned en partsammensatt arbeidsgruppe som skal utrede innfrakttilskudd slakt til neste års jordbruksforhandlinger. Utgangspunkt for utredningen er gjennomgang av behovet for utjevning av innfraktkostnadene vurdert i en distriktpolitisk sammenheng. Utredningen skal også omfatte miljømessige sider ved tilskuddet. Arbeidsgruppen skal vurdere alternative former for finansiering av fraktordningen for slakt. Aktørene i kjøttsektoren skal involveres i arbeidet. Jordbruket som avtalepart skal bistå i sekretariatsarbeidet.

7.9.6 Andre tiltak kjøtt- og eggsektoren

Distrikttilskudd gris Agder og Vestlandet

For å styrke lønnsomheten i svineholdet i Agder og fylkene Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal, økes satsene for distrikttilskudd gris i disse regionene med 16 øre per kg.

Utrangering av verpehøner – Nord-Norge

Tilskudd til utrangering av verpehøner hos produsenter i Nordland, Troms og Finnmark kan etter forskriften for tilskuddsordningen kun gis til produsenter som har leveringsavtale med godkjent eggpakkeri. Begrunnelsen for dette vilkåret om leveranseavtale med pakkeri, var å sikre nødvendig informasjon om eggproduksjonen i landsdelen.

Nytten ved denne informasjonen er imidlertid begrenset, og gir urimelige kostnader og konkurranseulempes for eggprodusenter i Nord-Norge som faller utenom refusjonsordningen. Det

er derfor ikke lenger grunnlag for å videreføre en slik avgrensning av hvem som kan motta tilskuddet. Vilkåret tas derfor ut av forskriften for ordningen, slik at alle eggprodusenter i regionen kan motta tilskuddet.

7.10 Produksjonstilskudd

Grunnvilkår og bunnfradrag videreføres jf. vedlegg 1.

7.10.1 Tilskudd til dyr på utmarksbeite

Beiting er en vesentlig faktor for å bevare et åpent kulturlandskap og biologisk mangfold. De seneste årenes satsing på beiting i jordbruksoppgjørene har bidratt til at en større andel av husdyrene i grovfôr-baserte produksjoner går på beite, til mer pleie av kulturlandskapet og økt biologisk mangfold.

Satsingen på beiting videreføres ved å øke satsene for beitetilskuddet med 25 kroner per dyr for gruppen småfe m.m. og 100 kroner per dyr for storfe m.m. I tillegg økes satsene i utmarksbeitetilskuddet med hhv. 50 kroner per dyr for kyr, storfe og hest og med 10 kroner per småfe.

Fylkesmennene rapporterer at kravet i utmarksbeitetilskuddet om at dyrene må ha beitet minst 8 uker i utmark for å gi grunnlag for tilskudd, begrenser mulighetene for en tilpasset beiteperiode. Kravet til minste beitetid i utmark settes derfor ned fra 8 til 5 uker. Dette vil kunne redusere en vesentlig del av utfordringene for produsenter med forsinket slipp av dyra og tidlig sanking, fordi ordningen blir mer fleksibel i forhold til å kunne variere beitetiden.

7.10.2 Avgrensning i produksjonstilskudd for pensjonister

Ved jordbruksoppgjøret i 2008 ble deler av avgrensningen i produksjonstilskudd for pensjonister avvirket. Det ble ved jordbruksforhandlingene i 2008 også nedfelt at partene tok sikte på å avvikle den resterende avgrensningen ved jordbruksoppgjøret i 2009.

I samsvar med de overnevnte føringene, er partene enige om å fjerne avgrensningen i produksjonstilskudd for enkeltpersonforetak hvor innehaveren er over 70 år.

7.10.3 Arealtilskudd grovfôr og korn

Behovet for grovfôrareal i sone 7, som dekker Finnmark og deler av Troms fylke, er stort pga.

liten grasavling per dekar. Partene er derfor enige om en harmonisering av satsene i intervallene for arealtilskudd grovfôr i sone 7, jf. vedlegg 1.

Partene er enige om at det nedsettes en partsammensatt arbeidsgruppe som skal gjennomgå innretningen på og effektene av arealtilskuddene for grovfôr og korn. Elementer som skal vurderes er bl.a. strukturelle elementer og forholdet til driftsfellesskap, arealbruk, kantsoner og miljø. Nærmere mandat for arbeidet fastsettes av avtalepartene.

7.10.4 Harmonisering av utmåling av produksjonstilskudd for samdrifter og andre foretak

I jordbruksforhandlingene i 2004 ble det vedtatt at utmålingsbestemmelsene for driftstilskudd til melkeproduksjon for samdrifter etablert før 01.07.04, over tid skal harmoniseres med satsene for andre typer foretak med melkeproduksjon. Harmoniseringen videreføres ved at satsene reduseres med 10 000 kroner per foretak med to medlemmer, og med 20 000 kroner per foretak med flere enn to medlemmer.

Partene er videre enige om å harmonisere maksimalbeløpet for tilskudd husdyr til 250 000 kroner for alle foretak.

7.10.5 Pilot for bruk av husdyrregisteret ved utmåling av produksjonstilskudd

Ved flere tidligere jordbruksoppgjør har partene vurdert hvordan Husdyrregisteret eventuelt kan nyttes til utmåling av produksjonstilskudd for storfe. Partene har lagt til grunn at dataene i registeret må ha den nødvendige kvalitet før registeret kan brukes som grunnlag for beregning av produksjonstilskudd. Ved jordbruksoppgjøret i 2008 la SLF og Mattilsynet fram en felles framdriftsplan for hvordan Husdyrregisteret kan tas i bruk til dette formålet.

Som en oppfølging av planen iverksettes et delprosjekt ved søknadsomgangen i august 2009 for et begrenset geografisk område. Prosjektet har som formål å identifisere årsaker til avvik i dyretall for storfe mellom registreringer knyttet til produksjonstilskudd og Husdyrregisteret, og å redusere denne differansen. Partene er enige om å avsette 200 000 kroner på underpost 74.14 til delprosjektet.

7.10.6 Digitalt markslagskart (DMK)

Partene er enige om at digitale markslagskart er et nyttig og nødvendig verktøy i jordbruket, og at kva-

liteten må opprettholdes gjennom et framtidig ajourhold. Det bevilges derfor 7 mill. kroner til DMK for 2010 over underpost 74.17. I tillegg avsettes 1 mill. kroner av midlene til skogbruk m.m over LUF til formålet, som grunnlag for skogbruksplanlegging. Øvrige midler som er nødvendig for å finansiere hhv. ajourholdet av DMK og kontantbidraget for landbrukssektorens deltakelse i Geovekst-samarbeidet, dekkes utenfor avtalen.

7.11 Velferdsordninger

7.11.1 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Partene er enige i at det er viktig å ha gode velferdsordninger, og at det må vektlegges å ha kostnadseffektive rutiner for utbetaling av avløsertilskudd knyttet til ferie og fritid. Satsene for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid økes med 4,5 pst. Maksimalbeløpet for tilskuddsordningen økes tilsvarende med 3 000 kroner til 61 000 kroner per foretak. Satsen for ammekyr styrkes særskilt med 25 pst., til 750 kroner per dyr.

Endringene av satser og maksimalbeløp gjøres gjeldende for avløsergrunlaget allerede i 2009, slik at økningene får effekt på utbetalingene av tilskuddet i 2010.

7.11.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.

Som et ledd i å styrke velferdsordningene økes maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. fra 1 130 til 1 200 kroner. Det vises til kapittel 7.11.3 om betydningen av dette tiltaket for landbruksvikarordningen.

7.11.3 Tilskudd til landbruksvikarordningen

Inneværende år er første år hvor det ikke lenger gis tilskudd til kommunale landbruksvikarordninger, men kun til den landsdekkende landbruksvikarordningen i regi av avløserlagene. Det forventes derfor en økning i antall årsverk innenfor avløserlagene, og partene legger til grunn at stillingsrammen på 240 årsverk vil kunne fylles i løpet av 2009. Behovet for bevilgning til ordningen reduseres noe fordi det i 2010 ikke lenger er kostnader knyttet til landbruksvikarordningen i regi av kommunene.

Heving av den maksimale dagsatsen for tilskudd til avløsning ved sykdom, vil bidra til å styrke finansieringen av produsentenes bruk av landbruksvikarordningen ved alvorlig skade / sykdom. Det vises til kapittel 7.11.2 om forslag til nytt

nivå for dagsats i tilskudd til avløsning ved sykdom mv.

7.11.4 Dispensasjon fra avhendingskravet ved søknad om tidligpensjon

I samsvar med vedtak ved jordbruksforhandlingene i 2008 har SLF gjennomgått bestemmelsene vedrørende dispensasjon fra avhendingskravet knyttet til landbrukseiendom. Det er et vilkår at eiendom ikke skal være i drift hvis den skal defineres som fritidseiendom. Partene er enige om å videreføre gjeldende bestemmelser om dispensasjon.

7.11.5 Landbrukets HMS-tjeneste

Det er et stort antall arbeidsulykker i landbruket hvert år, inkludert et altfor høyt antall dødsulykker. Ifølge Arbeidstilsynet kan de samfunnsøkonomiske kostnadene knyttet til ulykker i landbruket anslås til 1,45 mrd. kroner i året.

I lys av manglende reduksjon i antall arbeidsulykker i næringen, er partene enige om å foreta en fullstendig gjennomgang av organisering og arbeidsmetoder i HMS-aktiviteten innenfor landbruket med sikte på samordning og effektivisering av HMS-arbeidet. Det settes ned en arbeidsgruppe med representanter fra avtalepartene, Landbrukets HMS-tjeneste og Stiftelsen KSL Matmerk. Gruppen skal ha som mandat å komme med anbefalinger om framtidig organisering av arbeidet med HMS, som er forankret i landbruket, og som kan bidra til en vesentlig grad av måloppnåelse og mer effektiv resursbruk. Rapport fra gruppen skal foreligge i god tid før jordbruksforhandlingene i 2010, slik at saken kan behandles ved neste års jordbruksforhandlinger.

Bevilgningen til Landbrukets HMS-tjeneste på 16 mill. kroner videreføres i 2010. Det kommende arbeidet med gjennomgang av organiseringen av HMS-tiltak i landbruket, finansieres innenfor bevilgningen til ordningen.

7.12 Andre politikkområder

7.12.1 Tilskudd til dyreavl mm.

Tilskudd til dyreavl mm. omfatter tre delordninger, hhv. tilskudd til avlsorganisasjoner, tilskudd veterinærreiser og tilskudd til utjevning av seminkostnader. For 2009 er samlet bevilgning på 86,1 mill. kroner, med en fordeling til de tre tiltakene på hhv. 12,8, 43,3 og 30,0 mill. kroner.

Bevilgningen for tilskudd til avlsorganisasjoner økes med 0,5 mill. kroner til 13,3 mill. kroner. For de to andre delordningene foreslås uendret bevilgning, slik at samlet bevilgning til underposten i 2010 blir 86,6 mill. kroner.

7.12.2 Finansiering av opplysningskontorene i landbruket

Ved jordbruksoppgjøret i 2008 fikk SLF i oppdrag å vurdere ulike finansieringsmodeller for Opplysningskontoret for kjøtt og Opplysningskontoret for egg og hvitt kjøtt. I sluttprotokollen fra forhandlingsmøtet 16. mai, pkt 16 heter det:

«Finansiering av opplysningskontorene i landbruket

Avtalepartene er enige om at SLF, i nær dialog med aktørene, foretar en vurdering av ulike finansieringsmodeller for Opplysningskontoret for kjøtt og Opplysningskontoret for egg og hvitt kjøtt. Hovedformålet med arbeidet er å finne en finansieringsform som sikrer en effektiv og kritisk bruk av omsetningsavgiftsmidler. Avtalepartene er videre enige om at det i jordbruksavtaleteksten tas inn en formulering der partene forutsetter «en nøktern og kritisk bruk av midler til opplysningsvirksomhet i lys av de løpende behov for markedsreguleringstiltak.»»

SLF besvarte oppdraget i rapporten *Utredninger til jordbruksavtalepartene* av 13.02 2009. SLF foreslår der at Opplysningskontoret for kjøtt og Opplysningskontoret for egg og hvitt kjøtt fullfinansieres med omsetningsavgiftsmidler på samme nivå som tildelingen for 2009.

SLF tar avtalepartenes syn på effektiv og kritisk bruk av omsetningsavgiftsmidlene til etterretning, og foreslår en endring i budsjettering og tildeling av midler til kontorene. Budsjettet skal deles i to, med én del (80-90 pst.) til langsiktig, holdningsskapende arbeid for å øke forbruket av kjøtt og egg og én del (10-20 pst.) knyttet til opplysningskontorenes bidrag til løsninger ved aktuelle markedsutfordringer for den norske kjøttbransjen. Den siste delen av budsjettet gjøres overførbare. Landbruks- og matdepartementet slutter seg til dette forslaget fra SLF og legger opp til at Omsetningsrådet, som ansvarlig for budsjettene til opplysningskontorene, følger opp forslaget.

For å sikre en effektiv, nøktern og kritisk bruk av midler til opplysningsvirksomhet for kjøtt og egg, legger avtalepartene til grunn at kjøtt- og eggsektoren bør bidra med en begrenset egenfinansiering til den generiske markedsføringen som gjennomføres av kontorene. Partene henstiller til

Omsetningsrådet å lage en finansieringsmodell som sikrer at omsetningsavgiften maksimalt dekker 95 % av Opplysningskontorenes utgifter til generisk markedsføring, fra og med budsjettåret 2010.

7.12.3 Norsk landbruksrådgiving

Norsk landbruksrådgiving (NLR) er et viktig bindeledd mellom forskningen og jordbruksforetakene. Rådgivingen bidrar til at ny kunnskap kommer ut til bonden på en effektiv måte. Med endret klima vil de agronomiske utfordringene bli større både med hensyn til økonomisk og miljømessig tilpasning. Riktige plantevalg, vekstskifte, gjødsling, jordstruktur, grøfing og erosjon er eksempler på temaer hvor bøndene vil ha behov for ny kunnskap. Det vil også bli økt oppmerksomhet på bygningenes plass i kulturlandskapet. Ny Plan- og bygningslov vil kreve et solid planleggings- og rådgivningsapparat. Kunnskapsformidling og planlegging blir derfor et viktig aktivitetsområde i landbruket.

I fjorårets jordbruksoppgjør fikk NLR ansvaret for å tilby en landsdekkende tjeneste knyttet til teknisk planlegging i landbruket fra 01.01.10. I etterfølgende prosess viste det seg at de impliserte partene i Troms og Nordland allerede ville overføre tjenesten fra 01.01.09. Det bevilges 1 mill. kroner til drift i 2009 finansiert over overførte og udisponerte midler.

For å finansiere overføring av teknisk planlegging bevilges det 1,5 mill. kroner til prosess og 6 mill. kroner til drift i 2010.

Det er ønskelig at flest mulig av de ansatte følger overføringen av teknisk planlegging fra fylkesmennene til landbruksrådgivingen for å ivareta den kompetanse som finnes i dag. Et viktig virkemiddel for å gjøre denne overgangen så attraktiv som mulig er å la de ansatte beholde sitt medlemskap i Statens Pensjonskasse. Det øremerkes 1 mill. kroner til disse ekstrakostnadene i 2010.

Den totale bevilgningen til Norsk landbruksrådgiving blir 46,4 mill. kroner i 2010.

I forbindelse med overføringen vil det bli rammeoverført 2,5 mill. kroner fra Fornyings- og administrasjonsdepartementets budsjettkapittel 1510 Fylkesmannsembetene til Landbruks- og matdepartementets budsjettkapittel 1150 fra og med 2010.

7.12.4 Birøkt

Det produseres årlig mellom 1 500 og 2 000 tonn honning i Norge fordelt på 3 000 produsenter med

60 000 bikuber. I tillegg til honningproduksjonen utfører biene et viktig pollineringsarbeid for norsk landbruk, spesielt for frukt, bær og oljevekster. Økonomien i næringen har vist en negativ trend de siste årene.

For å bedre lønnsomheten i birøkt er partene enige om å innføre et produksjonstilskudd per kube. Det settes en nedre grense for å kunne oppnå et slikt tilskudd på 25 kuber. Maksimalt tilskudd oppnås ved et omfang på 250 kuber. Satsen settes til 300 kroner per kube. Maksimalt tilskudd til produsenter med mer enn 250 kuber blir 75 000 kroner. Samlet bevilgningsbehov anslås til 9 mill. kroner.

7.12.5 Eksportrestitusjon for kjøtt (XRK)

Ordningen med eksportrestitusjon for kjøtt (XRK) avvikles. Formålet med ordningen er å bidra til at norsk næringsmiddelindustri kan levere kjøttvarer til enkelte spesialmarkeder basert på norske kjøtt-

råvarer bearbeidet i Norge. Disse markedene er ikke beskyttet av importvernet, og eksportrestitusjon skal utligne råvareprisforskjeller mellom det norske markedet og verdensmarkedet. Ordningen er begrenset til kjøttvarer av storfe, svin og sau.

I 2008 ble det over ordningen utbetalt 4,7 mill. kroner i eksportrestitusjon for 140 tonn norske kjøttråvarer. Om lag 70 pst. av dette kvantumet gikk til proviantering av skip i utenriksfart. Ordningen vurderes derfor å ha begrenset markedsføringsverdi for norske kjøttråvarer, og har liten betydning for avsetning av norske jordbruksvarer og for norsk næringsmiddelindustri. En avvikling vil bidra til forenkling av tilskuddsystemene i landbruket.

Eksportrestitusjon for varer som eksporterte i november og desember 2009 vil først komme til utbetaling i 2010. Det settes derfor av en bevilgning på 1,6 mill. kroner for 2010 for å effektivere disse utbetalingene.

8 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

8.1 Innledning

Det forhandles om budsjettmessige endringer for budsjettåret 2010, for kapittel 1150 og 4150 i statsbudsjettet. Tidligere bevilgede, men udisponerte midler på postene 70, 74, 77 og 78 i kapittel 1150, kan overføres og omdisponeres i inneværende år (overførte midler). For å tilpasse bevilgningene til det faktiske behovet, kan de prognoserte udisponerte midlene (over de samme postene) også omdisponeres i inneværende år (udisponerte midler). Videre kan partene omdisponere tidligere bevilgede midler til reguleringsanlegg, som tilbakebetales fordi anleggene ikke lenger benyttes til formålet.

8.2 Budsjettforhold i 2009

Overførte midler fra 2008 til 2009

Regnskapet for 2008 viser at 53,5 mill. kroner kan overføres til 2009, jf. tabell 8.1.

Udisponerte midler i 2009

Det vises til forbruksprognoser fra SLF for alle poster på kapittel 1150 og kapittel 4150.

I forbindelse med fastsettelsen av satser for utbetaling av produksjonstilskudd i februar 2009 ble satsene for kulturlandskapsdelen i AK-tilskuddet justert opp med 2 kroner per dekar ut over de foreløpige satsene. Dette økte det prognoserte forbruket med ca. 20 mill. kroner.

Forbruksprognosene for de overførbare postene i 2009, inkludert overførte midler fra 2008 og

Tabell 8.1 Overførte midler 2008-2009, mill. kroner

Post	Ordning	Budsjett minus forbruk
70	Markedsregulering	18,9
74	Direkte tilskudd	19,9
77	Utviklingstiltak	1,2
78	Velferdsordninger	13,5
Sum overførte midler		53,5

Tabell 8.2 Udisponerte midler i 2009, mill. kroner

Post	Ordning	Budsjett minus prognose
70	Markedsregulering,	-28,1
74	Direkte tilskudd	65,4
77	Utviklingstiltak	2,3
78	Velferdsordninger	21,1
Sum udisponerte midler		60,7

ansvar overført fra 2008, viser et underforbruk på i størrelsesorden 60,7 mill. kroner, jf. tabell 8.2.

I forhold til de beløp som utbetales, er innsparingen innenfor en normal prognoseusikkerhet, og det sikkerhetsnivå mot overforbruk som er nødvendig.

Tilbakebetalte tilskudd til reguleringsanlegg i 2009

I 2008 ble det forutsatt en økt inntekt på kapittel 4150 post 70 med 8,583 mill. kroner fra tilbakebetaling av tilskudd til reguleringsanlegg. Denne innbetalingen kom likevel ikke før i 2009. Midlene ble omdisponert på budsjettet i 2008, og det er derfor ikke grunnlag for å gjøre det i år.

Andre budsjettforhold i 2009

Reduserte priser på verdensmarkedet i 2009 har medført at tilskuddene over post 70.12 RÅK har økt betydelig. Prognosene til SLF innebærer et økt behov i 2009 tilsvarende 28,1 mill. kroner mer enn budsjett før prisendringer i årets jordbruksoppkjøret. Dette er allerede innarbeidet i prognosene og påvirker ikke beregningen av udisponerte midler.

Omdisponeringer i 2009

Med utgangspunkt i de innsparinger som er redegjort for ovenfor, har partene avtalt følgende prioriterte omdisponeringer av til sammen 114 mill. kroner i 2009:

- Tilskudd til prisnedskrivning av norsk korn er økt tilsvarende 5 øre per kg som vil gi redusert kostnad ved produksjon av kraftfôr. Denne endringen gjøres gjeldende fra 01.07.09 og innebæ-

- rer et økt bevilgningsbehov i 2009 tilsvarende 40 mill. kroner.
- 1 mill. kroner tilføres post 77.13 for å finansiere overflytting av tekniske tjenester i Nordland og Troms til Norsk Landbruksrådgiving.
 - For å sikre fondskapitalen og likviditeten i LUF, omdisponeres de resterende 73 mill. kroner av de overførte og udisponerte midlene i 2009 til

post 50.11. Det vises til kapittel 7.2 for nærmere omtale av endringer i innvilgningsrammen for LUF i 2009 og 2010.

Ut over dette tilpasses budsjettet til det prognoserte bevilgningsbehov i samsvar med oversikten i tabell 8.3.

Tabell 8.3 Omdisponeringer og endringer i 2009, mill. kroner

Post	Kapittel 1150	Budsjett 2009 ¹	Omdisp. 2009	Justert budsjett 2009	Disp. av overførte midler i 2009
50.11	Tilskudd til LUF ²	885,753	73,276	959,029	
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruket	30,000		30,000	
50	Fondsavsetninger	915,753	73,276	989,029	0,000
70.11	Avsetningstiltak	18,900		18,900	
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevningsordningen m.v.	195,100	9,186	204,286	18,914
70.13	Tilskudd til eksportrestitusjon	6,600		6,600	
70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	220,600	9,186	229,786	18,914
73.11	Tilskudd til norsk ull	145,200		145,200	
73.13	Pristilskudd melk	551,400		551,400	
73.15	Pristilskudd kjøtt	711,500		711,500	
73.16	Distriktstilskudd egg	6,700		6,700	
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	61,000		61,000	
73.18	Frakttilskudd	222,600		222,600	
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning av korn	343,700	40,000	383,700	
73.20	Tilskudd til matkorn	86,300		86,300	
73.21	Tilskudd til potetsprit	20,000		20,000	
73	Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	2 148,400	40,000	2 188,400	0,000
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon og spes.kjøttprod.	985,200	-13,200	972,000	
74.14	Tilskudd til husdyr	2 161,100	-33,100	2 128,000	
74.16	Tilskudd til dyr på beite	459,000		459,000	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 121,419	-34,177	3 087,242	19,958
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	390,000		390,000	
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	113,200	-7,200	106,000	
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	5,000	2,300	7,300	
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	7 234,919	-85,377	7 149,542	19,958
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	86,070		86,070	
77.12	Tilskudd til planteavl m.m.	7,520		7,520	
77.13	Tilskudd til forsøksringer og forskning	37,900	1,000	38,900	
77.14	Tilskudd til pelsdyrforlag	23,200		23,200	
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	39,740	-3,497	36,243	1,204
77.17	Tilskudd til fruktlager	8,000		8,000	
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	202,430	-2,497	199,933	1,204

Tabell 8.3 Omdisponeringer og endringer i 2009, mill. kroner

Post	Kapittel 1150	Budsjett 2009 ¹	Omdisp. 2009	Justert budsjett 2009	Disp. av overførte midler i 2009
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	1 112,619	-21,088	1 091,531	13,469
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.	168,500	-5,500	163,000	
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800		130,800	
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000		88,000	
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	84,000	-8,000	76,000	
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	110,035		110,035	
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 693,954	-34,588	1 659,366	13,469
Sum kapittel 1150		12 416,056	0,000	12 416,056	53,545
Kapittel 4150:					
70	Tilbakebetalt tilskudd reguleringsanlegg	0,000	8,583	8,583	
85	Markedsordningen for korn	79,200		79,200	
Sum kapittel 4150		79,200	8,583	87,783	
Sum kapittel 1150 og 4150		12 336,856	8,583	12 328,273	53,545

¹ Saldert budsjett 2009² I revidert budsjett foreslås en investeringspakke med en økt bevilgning til posten i 2009 på 200 mill. kroner

8.3 Budsjettforhold i 2010

Jordbruksavtalen forutsetter at nettovirkningen av bevilgningsendringene over kapittel 1150 og kapittel 4150 økes med 560 mill. kroner i 2010, hvorav utgiftene over kapittel 1150 øker med 570 mill. kroner og inntektene over kapittel 4150 øker med 10

mill. kroner. Dette gjelder før konsekvensjusteringer, flyttinger og kvantumsjustering av overslagbevilgningene (kapittel 1150 post 73 og kapittel 4150 post 85). Det endelige forslaget til budsjettet for 2010 legges fram for Stortinget i forbindelse med den ordinære budsjettbehandlingen av St.prp. nr.1 (2009-2010).

Tabell 8.4 Utslag av avtalen og foreløpig budsjett 2009, mill. kroner

Post	Kapittel 1150	Budsjett 2009 ¹	Endring oppgjøret	Budsjett 2010 ²
50.11	Tilskudd til LUF ³	885,753	90,000	975,753
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruksproduksjon	30,000		30,000
50	Fondsavsetninger	915,753	90,000	1 005,753
70.11	Tilskudd til avsetningstiltak	18,900		18,900
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v.	195,100	54,000	249,100
70.13	Ekspostrestitusjon	6,600	-5,000	1,600
70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	220,600	49,000	269,600
73.11	Tilskudd til norsk ull	145,200		145,200
73.13	Pristilskudd melk	551,400	20,100	571,500
73.15	Pristilskudd kjøtt	711,500	1,100	712,600
73.16	Distriktstilskudd egg	6,700		6,700
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	61,000	2,000	63,000
73.18	Frakttilskudd	222,600	24,000	246,600

Tabell 8.4 Utslag av avtalen og foreløpig budsjett 2009, mill. kroner

Post	Kapittel 1150	Budsjett 2009 ¹	Endring oppgjøret	Budsjett 2010 ²
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning korn	343,700	64,000	407,700
73.20	Tilskudd til matkorn	86,300		86,300
73.21	Tilskudd til prisnedskrivning av potetspritt	20,000		20,000
73	Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	2148,400	111,200	2 259,600
74.11	Driftstilskudd melkeku, ammeku og sau	985,200	118,800	1 104,000
74.14	Tilskudd til husdyr	2 161,100	24,900	2 186,000
74.16	Tilskudd til dyr på beite	459,000	152,100	611,100
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 121,419	-22,100	3 099,319
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	390,000	20,000	410,000
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	113,200	3,000	116,200
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	5,000	6,000	11,000
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> ²	7 234,919	302,700	7 537,619
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	86,070	0,500	86,570
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	7,520		7,520
77.13	Tilskudd til rådgivning ⁴	37,900	6,000	43,900
77.14	Tilskudd til pelsdyr	23,200		23,200
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	39,740	-1,000	38,740
77.17	Tilskudd til fruktlager	8,000	1,000	9,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	202,430	6,500	208,930
78.11	Tilskudd til avløserutgifter for ferie/fritid	1 112,619	8,650	1 121,269
78.12	Tilskudd til avløserutgifter for sykdom m.v.	168,500	5,100	173,600
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800		130,800
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000		88,000
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	84,000	-3,000	81,000
78.16	Tidligpensjonsordning	110,035		110,035
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 693,954	10,750	1 704,704
Sum kapittel 1150		12 416,056	570,150	12 986,206
Post	Kapittel 4150	Budsjett 2009 ¹	Endring oppgjøret	Budsjett 2010 ²
70	Tilbakebetalt tilskudd reguleringsanlegg	0,000	0,000	0,000
85	Markedsordningen for korn	79,200	10,150	89,350
Sum kapittel 4150		112,000	10,150	158,200
Netto kapittel 1150 og 4150		12 336,856	560,000	12 896,856

¹ Saldert budsjett 2009.² Budsjett før flytting av bevilgninger mellom poster, samt kvantums- og konsekvensjusteringer.³ I tillegg rammeoverføres 5 mill. kroner fra Landbruks- og matdepartementets budsjettkapittel 1144 og 1149 til budsjettkapittel 1150 post 50, i forbindelse med overføring av oppgaver til fylkeskommunene.⁴ I forbindelse med overføringen av teknisk planlegging fra fylkesmennene til landbruksrådgivingen vil det bli rammeoverført 2,5 mill. kroner fra Fornøyings- og administrasjonsdepartementets budsjettkapittel 1510 til Landbruks- og matdepartementets budsjettkapittel 1150, post 77 fra og med 2010.

8.4 Fordeling på kapittel 1150 og 4150

8.4.1 Kapittel 1150 Post 50 Fonds-avsetninger (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2009	Endring	Budsjett 2010
50.11	Tilskudd til LUF	885,753	90,000	975,753
50.12	Tilskudd til skadefondet for jordbruksprod.	30,000		30,000
	Sum	915,753	90,000	1 005,753

8.4.2 Kapittel 1150 Post 70 Markedsregulering (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2009	Endring	Budsjett 2010
	Avsetningstiltak hagebruk	3,900		
	Kollektiv dekn. oms. avg. hagebruk	10,000		
	Tilskudd til kadaverhandtering	5,000		
70.11	Avsetningstiltak	18,900	0,000	18,900
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevning	195,100	54,000	249,100
70.13	Ekspostrestitusjon	6,600	-5,000	1,600
	Sum	220,600	49,000	269,600

8.4.3 Kapittel 1150 Post 73 Pristilskudd (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2009	Endring	Budsjett 2010
73.11	Tilskudd til norsk ull	145,200		145,200
	Grunntilskudd melk	57,400	4,000	
	Distriktstilskudd melk	494,000	16,100	
73.13	Pristilskudd melk	551,400	20,100	571,500
	Grunntilskudd kjøtt	613,200		
	Distriktstilskudd kjøtt	7,300	1,100	
	Distriktstilskudd fjørfekjøtt	91,000		
73.15	Pristilskudd kjøtt	711,500	1,100	712,600
73.16	Distriktstilskudd egg	6,700	0,000	6,700
	Distriktstilskudd potet Nord Norge	3,300		
	DK-tilskudd frukt, bær og grønt	57,700	2,000	
73.17	DK-tilskudd frukt, bær og grønnsaker	61,000	2,000	63,000
	Fraktilskudd kjøtt	56,400	16,000	
	Fraktilskudd egg	7,400		
	Stedfrakt kraftfôr	60,000	8,000	
	Mellomfraktilskudd korn	98,800		
73.18	Fraktilskudd	222,600	24,000	246,600
73.19	Prisnedskrivning korn	343,700	64,000	407,700
73.20	Tilskudd til matkorn	86,300		
73.21	Tilskudd til nedskrivning av potetsprit	20,000		
	Sum	2 148,400	111,200	2 259,600

8.4.4 Kapittel 1150 Post 74 Direkte tilskudd (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2009	Endring	Budsjett 2010
	Driftstilskudd melk	905,900	118,800	
	Driftstilskudd kjøttfeproduksjon	79,300		
74.11	Driftstilskudd	985,200	118,800	1 104,000
	Tilskudd til husdyr	2 157,850	24,900	
	Tilskudd bevaringsverdige storferaser	3,250		
74.14	Tilskudd til husdyr	2 161,100	24,900	2 186,000
	Utmarksbeitetilskudd	223,000	35,100	
	Beitetilskudd	236,000	117,000	
74.16	Tilskudd til dyr på beite	459,000	152,100	611,100
	Kulturlandskapstilskudd	1 815,711	-96,906	
	Arealtilskudd	1 294,892	78,622	
	Digitale markslagskart med mer	10,816	-3,816	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 121,419	-22,100	3 099,319
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	390,000	20,000	410,000
	Omleggingstilskudd økologisk landbruk	30,000	1,200	
	Husdyrtilskudd økologisk landbr.	31,200	3,800	
	Arealtilskudd økologisk landbr.	52,000	-2,000	
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	113,200	3,000	116,200
74.22	Tilskudd til miljøv. spredemåter, husd.gjødsel	5,000	6,000	11,000
	Sum	7 234,919	302,700	7 537,619

8.4.5 Kapittel 1150 Post 77 Utviklingstiltak (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2009	Endring	Budsjett 2010
	Tilskudd til semin	30,000		
	Tilskudd til veterinærreiser	43,300		
	Tilskudd til organisasjoner	12,770	0,500	
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	86,070	0,500	86,570
77.12	Tilskudd til frøavl m.m.	7,520	0,000	7,520
77.13	Tilskudd til rådgivning	37,900	6,000	43,900
	Frakttilskudd pelsdyrfôr	17,800		
	Tilskudd til pelsdyrfôr (refusjon)	5,400		
77.14	Tilskudd til pelsdyrfôr	23,200	0,000	23,200
	Produsentrettet rådgivning potet	2,000		
	Tilskudd til produsentsammenslutninger	0,800		
	Opplysningsvirksomhet frukt, grønt og potet	5,500		
	Utvikling av plantemateriale	9,200		
	Kvalitetstiltak settepotetavl	5,740		
	Tilskudd til premieringsordning økologisk kjøtt	3,000	1,500	
	Handlingsplan plantevernmidler	11,000		
	Udisponert	2,500	-2,500	
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	39,740	-1,000	38,740
77.17	Tilskudd til fruktlager	8,000	1,000	9,000
	Sum	202,430	6,500	208,930

8.4.6 Kapittel 1150 Post 78 Velferdsordninger (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2009	Endring	Budsjett 2010
78.11	Tilskudd til avløsning ferie og fritid	1 112,619	8,650	1 121,269
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom	168,500	5,100	173,600
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800		130,800
78.14	Tilskudd sykepengeordning jordbruket	88,000		88,000
	Tilskudd til avløserlag (landbruksvikar)	68,000	-3,000	
	Tilskudd landbrukets HMS-tjeneste	16,000		
78.15	Andre velferdstiltak	84,000	-3,000	81,000
78.16	Tidligpensjonsordningen	110,035		110,035
	Sum	1 693,954	10,750	1 704,704

8.4.7 Kapittel 4150 Post 70 og 80 (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2009	Endring	Budsjett 2010
70	Tilbakebetalt tilskudd reguleringsanlegg			
80	Markedsordningen for korn	79,200	10,150	
	Sum	79,200	10,150	89,350

Landbruks- og matdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om jordbruksoppjøret 2009 – endringer i statsbudsjettet for 2009 m.m.

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om jordbruksoppjøret 2009 – endringer i statsbudsjettet for 2009 m.m. i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til vedtak om jordbruksoppgjøret 2009 – endringer i statsbudsjettet for 2009 m.m.

I

I statsbudsjettet for 2009 gjøres følgende endringer:

Utgifter:

Kap.	Post	Formål	Kroner
1150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	50	Fondsavsetninger, økes med fra kr 915 753 000 til kr 989 029 000	73 276 000
	70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i> , økes med fra kr 220 600 000 til kr 229 786 000	9 186 000
	73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i> , økes med fra kr 2 148 400 000 til kr 2 188 400 000	40 000 000
	74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 7 234 919 000 til kr 7 149 542 000	85 377 000
	77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 202 430 000 til kr 199 933 000	2 497 000
	78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 1 693 954 000 til kr 1 659 366 000	34 588 000

Inntekter:

Kap.	Post	Formål	Kroner
4150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	70	Tilbakebetalte tilskudd til reguleringsanlegg, bevilges med	8 583 000

II

Stortinget gir Landbruks- og matdepartementet fullmakt til å iverksette tiltak i henhold til den inngåtte jordbruksavtalen, herunder tiltak som er knyttet til bevilgninger i 2010.

Vedlegg 1

Jordbruksforhandlingene 2009

Sluttprotokoll fra forhandlingsmøte 16. mai

1 Avtalemessige forutsetninger

Partene viser til Soria Moria-erklæringen, Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (1999-2000) *Om norsk landbruk og matproduksjon* og Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret i 2008. Jordbruksavtalen for 2009-2010 er basert på dette grunnlaget.

For saker som ikke er omtalt i denne protokollen, vises det til statens tilbud av 09.05.09. Vedlagt sluttprotokollen følger fordelingsskjema med detaljerte endringer i avtalepriser og tilskuddsordninger.

Den inngåtte jordbruksavtalen gjelder, på vanlig måte, for perioden 01.07.09–30.06.10 for målpriser, mens den for bevilgninger over statsbudsjettet, kapitlene 1150 og 4150, gjelder for kalenderåret 2010. Samtidig er avtalen basert på prognoser for kalenderåret 2010, for de endringer i inntekts- og kostnadsposter, som ikke er avtalebestemt.

Virkninger av finans-/økonomikrisen og den internasjonale matkrisen bidrar til variasjon i inntektsutviklingen mellom år. Det er derfor behov for å vurdere inntektsutviklingen over noe tid. Partene viser til at resultatet for 2007 ble bedre enn forutsatt. Samtidig ble inntektsutviklingen i 2008 langt svakere enn forutsatt ved fjorårets oppgjør. Partene har i denne avtalen lagt vekt på å justere for avvik fra tidligere forutsetninger for inntektsutviklingen 2007–2009.

Den økonomiske situasjonen gjør også at prognosegrunnlaget for 2010 er mer usikkert enn normalt. Det gjelder ikke minst prisutviklingen for mineralgjødsel og renteutviklingen. Partene vil vurdere konsekvensen av evt. avvik fra prognosene ved neste års forhandlinger.

Det samlede inntektsutslaget av avtalen vil ha full effekt for kalenderåret 2010. Som følge av prisøkninger og økt prisnedskrivningstilskudd på korn fra 01.07.09, vil avtalen også bidra til å heve inntektene i 2009 i forhold til Budsjettnemndas budsjett for 2009. Partene legger til grunn at det tas hensyn til dette ved bedømmelsen av inntektsutviklingen ved jordbruksoppgjøret i 2010.

Justeringsforhandlingene 2008-2009

Partene viser til at Budsjettnemnda for jordbruket i Utredning nr. 1 2009 har budsjettert med en kostnadsøkning for gjødsel og kraftfôr som er 370 mill. kroner lavere enn prognosen som lå til grunn for justeringsforhandlingene som ble sluttført 09.01.09. Partene er enige om at resultatet av justeringsforhandlingene, isolert sett, mer enn oppfyller forutsetningene. Partene er, på vanlig måte, enige om at det er jordbrukets ansvar å realisere målprisøkningene som ble avtalt.

2 Ekstraordinær investeringspakke

Partene viser til at det i revidert nasjonalbudsjett, som et engangstiltak i 2009, fremmes forslag om en bevilgning på 200 mill. kroner til en ekstraordinær investeringspakke for landbruket. Midlene tilføres Landbrukets utviklingsfond i 2009. Det disponeres 150 mill. kroner til investeringer under fylkesvise bygdeutviklingsmidler og 50 mill. kroner til skogtiltak. Midlene til skogtiltak skal i hovedsak disponeres til utsiktsrydding langs veier og til bioenergi.

Den ekstraordinære investeringspakken til jordbruk tilsvarer 2 600 kroner per årsverk og vil regnskapsmessig over tid få inntektsvirkning i tråd med føringsprinsippene for investeringer, investeringstilskudd og avskrivninger.

3 Økonomisk ramme og fordeling

Partene er enige om en ramme for avtalen på 1 200 mill. kroner, inkl. den ekstraordinære investeringspakken på 200 mill. kroner, med grunnlag i prognoser for utviklingen i viktige indikatorer som vist i tabell 3.1.

Partene er enige om en finansiering av rammen som vist i tabell 3.2. Det foreslås målprisøkninger fra 01.07.09 med en årsvirkning på 290 mill. kroner, og som gir om lag 2/3 utslag i 2009. Prisøkningene,

Tabell 1.1 Oppbygging av økonomisk ramme for avtalen, mill. kroner.

	Grunnlag	Volum- endring	Pris- endring	Sum
	Mill kr			
0. Markedsinntekter, volum	24 831	0,0 %	0,0 %	0
1. Driftskostnader				
1 a) Gjødsel	1 809	10,0 %	-25,0 %	-315
1 b) Kraftfôr	5 886	0,0 %	3,5 %	205
1 c) Andre driftskostnader	9 088	0,0 %	2,0 %	180
2. Kapitalkostnader				-405
3. Redusert arbeidsforbruk 2010	10 529	-2,2 %	3,75 %	155
A. Sum teknisk framskriving, med lik prosentvis vekst som andre grupper				-180
B. Nivåheving, justering for sviktende forutsetninger 2007-2009				570
C. Nivåheving, ut over lik prosentvis vekst				610
SUM mill. kr.				1 000
D. Økt utnytting av jordbruksfradraget				-100
SUM TIL FORDELING				900
E. Ekstraordinær investeringspakke for 2009				200

sammen med økt prisnedskrivningstilskudd på korn, gir en netto inntektsøkning i 2009 på om lag 4 000 kroner per årsverk, i tillegg til BFJs budsjett for 2009. Bevilgningene til gjennomføring av jordbruksavtalen økes med 560 mill. kroner i 2010. Rammen og forutsetningene i tabell 3.1 gjør at utnyttningen av jordbruksfradraget vil øke med i underkant av 100 mill. kroner.

Fra 2008 er det videre 53,5 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra BFJ. Disse midlene inngår i finansieringen av rammen. Udisponerte budsjettmidler med gjeldende regelverk i 2009, på 60,7 mill. kroner, tas ikke med i finansieringen av rammen. Av de totalt 114 mill. kroner i ledige midler disponeres 40 mill. kroner til prisnedskrivning til korn i 2009,

1 mill. kroner til overflytting av tekniske tjenester i Nordland og Troms til Norsk Landbruksrådgiving. Det resterende tilføres Landbrukets utviklingsfond.

Samlet, inkl. verdien av jordbruksfradraget, gir rammen grunnlag for en inntektsvekst på knapt 13 ¼ pst., eller om lag 28 000 kroner per årsverk i 2010, i forhold til 2009 før oppgjør. Virkningen av den ekstraordinære investeringspakken til jordbruk i 2009 (150 mill. kroner, tilsvarende 2.600 kroner per årsverk) kommer i tillegg.

Deler av rammen får inntektseffekt allerede i 2009. Inkludert verdien av jordbruksfradraget økes inntektsnivået i 2009 med om lag 2 pst., eller vel 4 000 kroner per årsverk

Tabell 1.2 Finansiering av rammen, mill. kroner.¹

	Mill. kr.
Overførte midler fra 2008	50
Endring i målpriser fra 01.07.09	290
Netto økt bevilgning på kap. 1150/4150 i 2010	560
Økt utnytting av jordbruksfradraget	100
Sum, ekskl. investeringspakke	1 000
Tiltakspakke, økt bevilgning på kap 1150 i 2009	200
Sum, inkl. investeringspakke 2009	1 200

¹ I tillegg overføres 5 mill. kroner fra statsbudsjettet kap. 1144, post 77 og kap. 1149 til Landbrukets utviklingsfond. Det flyttes ut 3,5 mill. kroner til Bioforsk kap. 1112 til drift av VIPS.

Rammen legger deretter til rette for en inntektsøkning fra 2009 til 2010 på om lag 11 ½ pst., eller om lag 24 000 kroner per årsverk. Alle tall for inntektsøkning mellom kalenderår inkluderer verdien før skatt av jordbruksfradraget ved ligningen.

Utslag på referansebrukene

Tabell 3.3 viser utslaget av avtalen på referansebrukene. Partene har i fordelingen prioritert melkeproduksjonen og det grasbaserte husdyrholdet. Samtidig tar fordelingen hensyn til at anslått reduksjon i gjødselpriser og renter slår ulikt ut i

regnskapsmessig resultat per årsverk i de ulike produksjonene. Dette gjelder også utslag for jordbruksfradraget. Partene har derfor vist både det isolerte utslaget av pris- og tilskuddsendringer i denne avtalen (kolonne B) og utslag inkludert forutsetninger om kostnadsendringer, og økt utnytting av jordbruksfradraget, tilsvarende forutsetningene for rammen (kolonne C), jf. tabell 3.1.

Noen produksjoner vil få mest inntektsøkning gjennom fordelingen av rammen og noen i større grad gjennom reduserte kostnader. Virkningen av den ekstraordinære investeringspakken for 2009

Tabell 1.3 Beregnet utslag på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, og utslag inkl. anslått kostnadsendring til 2010. Kroner per årsverk, inkl. økt utnytting av jordbruksfradraget.

A		B		C		D		E	
	Ant.årsv.	BFJ: 2009 før oppjør	Utslag av fordelingen ekskl. skatt ¹	2009 til 2010 m/kostnads- endring ²	Ikke uttatte målpriser i avtalen ³	Endring fra 2007 til 2010			
1	Melk og storfe, 19 årskyr	1,86	237 800	20 700	23 600	6 500	31 900		
2	Korn, 336 daa	0,49	201 900	2 400	37 100	0	38 900		
3	Sau, 133 vinterfôra	1,21	203 200	14 900	19 800	0	68 500		
4	Melkegeit, 82 årsgaier	1,74	233 600	21 700	24 300	3 400	47 800		
5	Svin og korn	1,62	371 300	11 800	8 000	24 000	2 500		
6	Egg og planteprodukter 4)	1,11	228 500	61 500	63 000	0	64 100		
7	Poteter og korn	1,20	183 500	15 800	35 100	0	24 200		
8	Ammeku/storfeslakt	1,10	138 100	20 300	30 100	0	52 400		
9	Frukt/bær og sau	1,49	271 400	23 800	27 000	0	82 700		
10	Fjølfekjøtt og planteprodukter	1,29	373 300	25 800	11 100	100	9 500		
11	Økologisk melk, 19 årskyr	1,90	242 300	18 000	16 500	5 400	40 600		
12	Melk, 12 årskyr	1,58	201 100	20 300	23 800	5 400	34 600		
13	Melk, 23 årskyr	2,00	248 500	20 900	23 700	7 200	29 300		
14	Melk, 37 årskyr	2,41	238 200	23 100	28 900	9 900	30 500		
15	Melk, 22 årskyr Østl. Flatb.	1,93	239 000	21 400	24 500	6 900	36 300		
16	Melk, 17 årskyr Østl andre	1,85	220 700	20 000	23 400	6 200	34 000		
17	Melk, 34 årskyr Jæren m.m.	2,19	250 100	24 100	26 900	10 000	31 500		
18	Melk, 18 årskyr Agder/Roga.	1,67	224 200	22 200	29 500	7 300	41 600		
19	Melk, 18 årskyr Vestlandet	1,77	235 300	21 800	25 100	6 500	33 700		
20	Melk, 19 årskyr Trøndelag	1,91	252 400	20 600	22 900	6 500	34 800		
21	Melk, 17 årskyr Nord-Norge	1,87	242 500	20 600	23 900	6 000	27 900		
22	Korn, 236 daa, Østlandet	0,38	83 400	2 200	44 000	0	20 000		
23	Korn, 673 daa, Østlandet	0,85	327 000	2 900	38 500	0	44 300		
24	Korn og korn/svin, Trøndelag	1,08	352 800	9 400	11 400	17 500	24 000		
25	Sau, 101 vinterfôra, Vestl.	1,07	152 100	12 200	15 600	0	47 400		
26	Sau, 155 vinterfôra, N-Norge	1,25	253 000	16 400	22 300	0	75 100		
27	Sau, 223 vinterfôra, landet	1,44	257 600	19 000	26 500	0	88 300		

¹ Viser den isolerte inntektseffekten per årsverk av endringer i priser og tilskudd som følge av fordelingen.

² Fullt utslag i 2010 inkl. samme kostnadsutvikling fra 2009 til 2010 som lagt til grunn for rammen.

³ Inntektsmulighet som ikke er realisert i gjeldende avtale, 10 øre/l på melk og 55 øre/kg for svin kommer i tillegg.

⁴ Det er regnet utslag av målprisøkning på halvparten av foretakene. Det kan likevel overestimere inntektsøkning fordi det ikke fanger opp kostnadsøkning ved overgang til nye bursystem.

kommer i tillegg, i tråd med regnskapsføringsprinsippene for investeringstilskudd og avskrivninger, og er ikke lagt inn i beregningene på referansebrukene.

Kolonne D viser hvilken inntektsøkning som i tillegg kan realiseres når målprisene i gjeldende avtale tas ut.

Referansebrukene er basert på regnskapstall fra NILFs driftsgranskinger for 2007. Dette materialet viser en inntektsvekst i jordbruket på 23 pst. eller 37 700 kroner per årsverk fra 2006 til 2007. Kolonne E viser anslag på inntektsutviklingen fra 2007 til 2010 for de enkelte referansebruk.

4 Næringsmiddelindustrien

Partene har lagt til grunn at næringsmiddelindustriens konkurransekraft ikke svekkes som følge av avtalen. Som følge av økte priser nasjonalt og betydelige prisfall på sentrale varer internasjonalt er det behov for å øke bevilgningen til råvareprisordningen (post 70.12) vesentlig. Bevilgningen skal også ta hensyn til svinginger i volumer, endringer i målpriser og tilskuddsendringer som påvirker råvareprisene til industrien, samt virkninger som følge av mulige svingninger i valutakurser.

Partene viser til at prognosen for forbruk på post 70.12 *Tilskudd til råvareprisutjevning* for 2009 er 28,1 mill. kroner over budsjettet. Partene er enige om å omdisponere innenfor budsjettet i 2009 slik at bevilgningen økes tilsvarende prognosert overforbruk. For 2010 økes bevilgningen med 54 mill. kroner.

Eksportrestitusjon for kjøtt (XRK).

Partene er enige om å avvikle ordningen med eksportrestitusjon for kjøtt (XRK). Eksportrestitusjon for varer som eksporteres i november og desember 2009 vil først komme til utbetaling i 2010. Det settes derfor av en bevilgning på 1,6 mill. kroner for 2010 for å effektivere disse utbetalingene.

5 Markedsordningene for kjøtt og egg

Det er nødvendig å gjennomføre endringer i markedsordningene fra 1. juli 2009 for at Norge skal overholde sine forpliktelser iht. WTO-avtalen. Partene viser til rapporten fra arbeidsgruppen som har utredet alternativer til dagens prisbaserte markedsregulering for kjøtt og egg. Partene er enige

om å velge den såkalte 'volummodellen' som framtidig løsning for markedsregulering for storfe, svin, sau/lam og egg.

I Regjeringens Soria Moria-erklæring er det nedfelt at markedsordningene skal videreføres og samvirkets rolle som markedsregulator skal sikres. Volummodellen forutsetter at det er en markedsregulator med mottaksplicht som kan sikre avsetningsmulighet for alle produsenter, og som viderefører forsynings- og informasjonsplichten overfor andre markedsaktører.

Partene er enige om at det kun er eksisterende markedsordning og volummodellen som er aktuelle for de nevnte produksjoner og som kan oppfylle de landbrukspolitiske målsettinger fastsatt av Stortinget. Partene legger til grunn at overgang til volumbasert markedsregulering kan gjennomføres uten endringer i Hovedavtalen og at jordbruksavtalesystemet kan videreføres, men med mindre regulert prisdannelse etter overgang til volummodellen.

I første omgang er partene enige om at storfekjøtt overføres til volummodellen. Dette skjer fra 1. juli 2009. Storfekjøtt er det eneste kjøttslaget som alene klarer WTO-forpliktelsene ved å bli tatt ut av målprissystemet, også med halvårseffekten for notifiseringen for 2009. Partene baserer sin beslutning på en langsiktig vurdering av markedene for kjøtt, og videre at disse markedene er svært forskjellige. Storfekjøtt har en lang produksjonssyklus, der det tar lang tid fra en beslutning om økt produksjon til faktisk økt produksjon, noe som gjør at det i hovedsak er etterspørselen som endrer markedsbalansen på sikt. For produksjoner med kortere produksjonssyklus er potensialet for markedsforstyrrelser langt større, på grunn av at det kan være store svingninger på produksjonssiden. En av hovedfunksjonene til markedsreguleringen er å redusere svingningene i markedet. Partene vil vurdere overflytting av svin, sau/lam og egg til volummodellen dersom dette viser seg å bli nødvendig for å overholde forpliktelsen i WTO.

Partene er videre enige om at øvre prisgrenseprosent for avtaleåret 2009/2010 settes til 10 pst. over gjennomsnittlig oppnådd noteringspris i inneværende avtaleår. For senere år fastsetter avtalepartene øvre prisgrense med utgangspunkt i gjennomsnittlig oppnådd noteringspris i foregående 12 måneders periode. Ved fastsetting av denne prosenten er partene enige om å ta hensyn til at midlertidig overproduksjon kan ha presset innenlandsk prisnivå.

Partene legger til grunn at Nortura, med grunnlag i informasjonsplichten, skal varsle planlagt gjennomsnittlig engrospris for minst 6 måne-

der, og at dette varselet skal være bindende oppover.

Partene er enige om at det etter vedtak i Omsetningsrådet, fortsatt skal være adgang for markedsregulator til å gjennomføre produksjonsregulering. Reguleringslagring kan fortsatt gjennomføres, men begrenset til et forhåndsfastsatt volum for hvert dyreslag, med grunnlag i normale sesongvariasjoner. Partene legger til grunn at det er Omsetningsrådet som har ansvaret for å fastsette de aktuelle årlige kvanta.

Partene er enige om at reguleringseksport bare unntaksvis skal kunne benyttes. Dersom det i alvorlige markedssituasjoner åpnes for reguleringseksport, må markedsregulator også ha motaktsplikt fra uavhengige aktører ut fra deres relative andel av det volumet som planlegges eksportert.

6 Skadefondet for landbruksproduksjon

Partene er enige om å videreføre bevilgningen til skadefondet.

Partene viser til utredningen fra SLF om enkelte elementer i erstatningsordningen for klimabetingede skader i planteproduksjon og er enige om at det er behov for ytterligere utredninger. Fram til forhandlingene i 2010 skal det gjøres en samlet utredning både av prinsipielle sider ved ordningen og beregningstekniske sider i erstatningsutmålingen. Både hensynet til å få enkle forvaltbare ordninger og likebehandling skal vurderes. SLF får ansvar for å gjennomføre utredningen, men der partene involveres på en hensiktsmessig måte.

Partene er enige om at ordningen med erstatning ved klimabetingede skader i planteproduksjon utvides med en midlertidig ordning for erstatning ved tap i epleproduksjon som følge av rognebærmøll. Ordningen finansieres over Skadefondet for landbruksproduksjon. Partene er enige om at erstatningsordningen for klimabetingede skader i planteproduksjon for øvrig ikke skal utvides til å erstatte tap som følge av kvalitetsforringelse.

7 Næringsutvikling

Partene er enige om at Landbrukets utviklingsfond (LUF) tilføres 73 mill. kroner gjennom omdisponering av udisponerte midler i 2009, og at bevilgningen til fondet økes med 90 mill. kroner i 2010. Bevilgningen til LUF styrkes videre med 5 mill.

kroner fra statsbudsjettet kap 1144, post 77 og kap. 1149. I tillegg tilføres LUF en ekstraordinær bevilgning til investeringstiltak i landbruket i 2009 på 200 mill. kroner gjennom revidert nasjonalbudsjett. Partene er enige om at innvilgningsrammen øker til 1 098 mill. kroner i 2010. Strategien «Ta landet i bruk!» skal legges til grunn for bruk av midlene. Innvilgningsramme for LUF 2009 og 2010 framgår av tabell 8.1.

Investeringstiltak i landbruket

Over revidert nasjonalbudsjett 2009 tilføres LUF kap 1150, post 50, 200 mill. kr som en ekstraordinær bevilgning til investeringstiltak i landbruket i 2009. Av dette disponeres 150 mill. kr til investeringer under fylkesvise BU-midler og 50 mill. kr til skogtiltak. Midlene til skogtiltak skal i hovedsak disponeres til utsiktsrydding langs veier og til bioenergi.

Stiftelsen KSL Matmerk

Partene er enige om at bevilgningen til KSL Matmerk økes til 46 mill. kroner i 2010. I tillegg settes det av 2 mill. kroner finansiert av overførte og ledige midler i 2009, til markedsføring av «Nyt Norge».

Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL)

Bevilgningen til KIL videreføres med 6 mill. kroner. KSL Matmerk har ansvaret for forvaltning av tilskuddsordningen.

Rekruttering og kompetanseheving i landbruket

Som en oppfølging av gjennomføringen av forvaltningsreformen (Ot.prp. nr. 10 (2008-2009) Om lov om endringer i forvaltningslovgivningen mv.) er partene enige om at det fra 2010 avsettes 20 mill. kroner til rekruttering og kompetanseheving i landbruket. Midlene skal forvaltes av fylkeskommunene. Det legges til grunn at det rammeoverføres 5 mill. kroner fra statsbudsjettet kap. 1144, post 77 og kap. 1149, til LUF kap. 1150, post 50. 7 mill. kroner omdisponeres fra fylkesvise BU-midler, utviklings- og tilretteleggingstiltak og overføres til fylkeskommunene. Partene legger til grunn at denne reformen og bevilgningen over jordbruksavtalen vil legge til rette for at fylkeskommunene vil kunne forsterke sitt arbeid rettet mot rekruttering og kompetanseheving i landbruket. Partene legger til grunn at en slik forsterket innsats også vil kunne innebære økt tilførsel av ressurser til dette formålet fra fylkeskommunenes egne budsjetter.

Tabell 1.4 Innvilgingsramme for LUF 2009 og 2010, mill. kroner

Ordning	2009*	2009	2010
Investeringstiltak BU-midler		150,0	
Investeringstiltak skog/bioenergi		50,0	
<i>Sum investeringstiltak i landbruket 2009</i>		<i>200,0</i>	
KSL Matmerk ¹	38,0	2,0	46,0
Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL)	6,0		6,0
Rekruttering og kompetanseheving i landbruket ²			20,0
Verdiskapingsprogram for matproduksjon ³	67,0		67,0
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler	400,0		418,0
- Bedriftsretta midler (IN) ⁴	313,0		353,0
- Investeringsprogram for eggsektoren	10,0		-
- Utviklings-og tilretteleggingsmidler (FM)	77,0		65,0
Sentrale bygdeutviklingsmidler ⁵	21,0		18,0
Inn på Tunet			8,0
Utviklingsprogram for grønt reiseliv	18,0		18,0
Mat langs Nasjonale Turistveger			2,0
Utviklingsprogram for innlandsfisk	4,0		4,0
Verdensarv	3,0		3,0
Bioenergi og skogbruk	193,0		218,0
Utviklingstiltak for geit/Friskere geiter ⁶	15,0		15,0
Forskning	46,0		44,0
E-sporing, fagpiloter	3,0		2,0
Beiteprosjekt	5,5		6,5
Fotråte – Prosjektet Friske føtter ⁷		2,0	2,0
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2,0		2,0
Andre utviklingstiltak i landbruket ⁸	4,5		4,5
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	125,0		120,0
Investeringsstøtte til organisert beitebruk ⁹			6,0
Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	9,0		10,0
Nasjonalt utviklingsprogram for klimatilak	6,0		6,0
Utvalgte kulturlandskap	5,0		8,0
Morsa/Vestre Vansjø	1,0		1,0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ¹	41,0		43,0
<i>Sum LUF, tilskudd</i>	<i>**1 013,0</i>	<i>204,0</i>	<i>1 098,0</i>
Rentestøtte	70,0		69,3
<i>Sum LUF</i>	<i>1 083,0</i>		<i>1 167,3</i>

* Tall fra St.prp. nr. 1 (2008-2009)

** Varig ramme LUF, ekskl. investeringsprogram til eggsektoren er 1 003 mill. kroner

¹ 2009: 2 mill. kroner overført fra utviklingsmidler innen økologisk landbruk, og øremerket generisk informasjon økologisk mat.

² Skal forvaltes av fylkeskommunen.

³ Det settes av 1 mill. kroner til Måltidets hus i 2010 innenfor rammen av programmet.

⁴ Investeringer til frukttrefelt og kjølelager kan finansieres over fylkesvise BU-midler.

⁵ 2009: Øremerket 2 mill. kroner til «Inn på tunet», 1 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk. 2010: 2 mill. kroner til Inn på tunet tas ut og inn i egen satsing (se fotnote 4).

⁶ 2009: 11 mill. kroner til Friskere geiter, 4 mill. kroner til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ferie og fritid

⁷ Delfinansiering av tiltakene i 2. halvår 2008 og 1. halvår 2009 med 4,6 mill. kroner over post 77. Øvrige tiltak i perioden 2008/2009 finansiert med omsetningsavgift

⁸ 2009: 2 mill. kroner til setersatsing, 2,5 mill. kroner til beiteskader gås

⁹ Flyttes fra SMIL til egen ordning som forvaltes av fylkesmannen

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Partene er enige om å videreføre bevilgningen til programmet med 67 mill. kroner i 2010. Satsingen på bedrifter med vekstpotensial og Kompetansenettverk for småskala matproduksjon skal prioriteres.

En partssammensatt arbeidsgruppe bestående av LMD, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Innovasjon Norge og leder for Faglig møtearena mat, vil utarbeide en rapport med anbefalinger om hvordan satsingen på dette området kan videreføres etter at Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon avsluttes i 2010. Rapporten skal behandles i Jordbruksoppgjøret 2010.

For å bidra til å sikre nasjonal forankring av landbrukets interesser og småbedriftenes kunnskapsbehov, er partene enige om å bevilge 1 mill. kroner til Måltidets hus i 2010 innenfor rammen av programmet.

Fylkesvise BU-midler

Partene er enige om å øke avsetningen til fylkesvise bygdeutviklingsmidler i 2010 til 418 mill. kroner, hvorav bedriftsrettede midler er økt med 40 mill. kroner, og utviklings- og tilretteleggingsmidlene er redusert med 12 mill. kroner. Partene er videre enige om at utlånsrammen for lån med rentestøtte økes til 1000 mill. kroner i 2009 og 2010, og at nivået for maksimal sats til rentestøtte justeres fra 5 til 4 pst.

Grøfting legges inn i formålet for rentestøtte. Det blir dermed opp til de regionale partnerskapene å vurdere om grøfting skal legges inn de regionale strategiene for næringsutvikling. Med denne endringen er partene enige om at dette er en langsiktig løsning for økonomisk stimulering til grøfting.

Det skal ikke være noen nedre grense for størrelsen på søknader eller støttebeløp innenfor fylkesvise BU-midler.

Andelen av midlene som brukes til utrednings- og tilretteleggingstiltak reduseres i 2010. Dette ses i sammenheng med overføringen til fylkeskommunen til rekruttering og kompetanseheving i landbruket. Omleggingen gjør det nødvendig å supplere de regionale strategiene for næringsutvikling på dette området.

Sentrale bygdeutviklingsmidler

Partene er enige om at rammen for de sentrale BU-midlene i 2009 blir 18 mill. kroner. Det legges til grunn at øremerkede midler til Inn på tunet, trekkes ut av ordningen og inn i en egen satsing. Det

øremerkes 1 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk.

Partene er videre enige om at fordelingen av halvparten av disse midlene gjøres i et separat møte mellom avtalepartene, etter tilsvarende praksis som tidligere år.

Inn på tunet

Partene er enige om at Inn på tunet løftes ut i en egen satsing, og at det settes av totalt 8 mill. kroner i 2010.

Satsingen skal være todelt. Det avsettes 3 mill. kroner til videre oppfølging av handlingsplan for Inn på tunet. For å styrke arbeidet med tjenesten i kommunene er partene enige om at det igangsettes en særskilt satsing med «Inn på tunet-løftet i kommunene». Prosjektet skal bidra til næringsutvikling og verdiskaping lokalt. Satsingen er 3-årig og det legges opp til et samarbeid med aktuelle fagdepartement. Arbeidet organiseres etter mal fra «økoløft i kommuner». Innovasjon Norge får i oppdrag å utarbeide forslag til mandat for, og organisering av, arbeidet som skal godkjennes av avtalepartene. Det settes av 5 mill. kroner per år i tre år til satsingen.

Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv

Partene er enige om å videreføre utviklingsprogrammet for grønt reiseliv i regi av Innovasjon Norge med 18 mill. kroner i 2010. Det legges til grunn en tettere kobling mellom utviklingsprogrammene for grønt reiseliv og innlandsfisk gjennom Faglig møtearena reiseliv. Partene legger også til grunn at det legges til rette for utvikling av tiltak for jakt og vilt innenfor programmet.

Mat langs nasjonale turistveger

Partene er enige om en satsing på mat langs nasjonale turistveger i samarbeid med Samferdselsdepartementet v/Statens vegvesen. Det settes av 2 mill. kroner i tre år til satsingen.

På nasjonalt nivå nedsettes en styringsgruppe av avtalepartene i fellesskap med representasjon fra Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Landbruks- og matdepartementet, Statens vegvesen og Innovasjon Norge.

Utviklingsprogram for innlandsfiske

Det er enighet om å videreføre programmet med 4 mill. kroner i 2010. Utviklingsprogrammet skal vektlegge næringsfiske, innlandsfiskeoppdrett og fisketurisme. Partene legger til grunn en tettere kobling mellom utviklingsprogrammet for inn-

landsfiske og utviklingsprogrammet for grønt reiseliv gjennom Faglig møtearena reiseliv.

Frukt/ bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet

Partene er enige om å sette av 2 mill. kroner til videreføring av prosjektet i 2010.

Seterprosjektet i Hedmark, Oppland og Møre og Romsdal

Partene er enige om å sette av 2 mill. kroner til videreføring av prosjektet i 2010.

Skogbruk og bioenergi

Partene er enige om å øke bevilgning til skog og bioenergi med 25 mill. kroner til 218 mill. kroner i 2010. Økningen legger til rette for økt bærekraftig uttak av skogsvirke og fortsatt satsing på bioenergi inkludert biogass. Fordelingen av midlene vil skje på bakgrunn av et eget møte mellom avtalepartene høsten 2009.

Utviklingstiltak for geit

Partene er enige om å sette av 15 mill. kroner til utviklingstiltak for geit, fordelt med 11 mill. kroner til «Friskere geiter», og 4 mill. kroner til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ferie og fritid. Partene legger til grunn at styringsgruppa for prosjektet framlegger forslag om videreføring av tiltak før neste års jordbruksoppgjør. Det skal framlegges en statusrapport med forslag til endelige mål for prosjektet inkludert sluttidspunkt for tiltak. Det skal fremmes forslag til en siste frist for påmelding til deltagelse i prosjektet.

Forskning

Partene er enige om å avsette 44 mill. kroner til forskning for 2010. Forskning innen klima, økologisk produksjon, plante- og dyrehelse og integrert plantevern er prioriterte områder. Det er videre behov for økt forskningsbasert kunnskap relatert til Inn på tunet, HMS, samt skatte- og avgiftspolitikk. På bakgrunn av de store svingningene i mineralgjødselprisene de siste årene, mener partene at det er behov for en utredning av de nordiske gjødselmarkedene og hvordan disse fungerer.

Partene viser videre til at forskningsmidlene over jordbruksavtalen må ses i sammenheng med Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter og Norges forskningsråd sine programmer, slik at forskningsinnsatsen for landbruket optimaliseres.

E-sporing, fagpiloter

Partene er enige om å sette av 2 mill. kroner til medfinansiering av utviklings- og administrasjonsoppgaver knyttet til arbeidet med pilotprosjektene i 2010. Det legges til grunn at 2 mill. kroner avsettes over LMDs budsjett til finansiering av arbeid med fagpiloter i 2010.

Fotråte – prosjektet Friske Føtter

Partene er enige om å videreføre prosjektet «Friske føtter», og at det settes av 2 mill. kroner fra overførte og ledige midler for 2009 til kompensasjon ved sanering. På grunn av usikkerhet knyttet til hvor mange besetninger som kan få påvist alvorlig fotråte i 2010, settes det foreløpig av 2 mill. kroner til sanering i 2010. Partene er enige om at det skal gjøres en ny vurdering av behovet ved neste års jordbruksoppgjør. Kompensasjonen kan gå til å dekke direkte kostnader ved sanering. Partene legger til grunn at styringsgruppa for prosjektet vurderer innføring av en egenandel ved sanering, slik at flest mulig av besetningene med alvorlig fotråte kan omfattes av prosjektet.

Partene henstiller til Omsetningsrådet om å sette av nødvendige midler for å videreføre prosjektet, etter søknad fra styringsgruppen for prosjektet.

Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)

Partene er enige om å overføre 2 mill. kroner til SUF i 2010. Det forutsettes at samarbeidet og koordineringen mellom SUF, Innovasjon Norge og fylkesmennene i Finnmark og Troms videreutvikles for å få best mulig effekt av midlene til næringsutvikling i disse fylkene. Sametinget må i forkant av forhandlingene 2010 legge fram en rapport om bruken av midlene, og Innovasjon Norge og fylkesmennene må rapportere om utviklingen i samarbeidet og samspillet med øvrige virkemidler.

Disponering av tilbakebetalte reguleringsmidler

Partene er enige om at 5,0 mill. kroner disponeres slik det fremgår av tabell 1.5.

I tillegg er det enighet om å disponere de resterende midler under utviklingsprogrammet, øremerket investeringer i frukt- og grøntsektoren, med inntil 7,2 mill. kroner til Fellespakkeriet SA i tråd med føringer fra jordbruksoppgjøret 2007, jf. sluttprotokoll av 16.05.2007.

Partene viser til at ulike pakkerier og andre samarbeidsprosjekter på ordinær måte kan søke Innovasjon Norge om midler.

Tabell 1.5 Tilbakebetalte reguleringsmidler disponert i 2009 og 2010, mill. kroner

Tiltak	2009	2010
Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap	2,0	2,0
Utviklingsprogram for frukt og grønt	2,5	2,0
Energi i veksthusnæringen	1,0	1,0
Investeringsprogram for eggsektoren	10,0	
SUM	15,5	5,0

Ungdom, rekruttering og likestilling

Partene er enige om at det er viktig å sikre rekruttering til landbruket. For ungdom som skal overta en landbrukseiendom, er både økonomiske og sosiale forhold avgjørende på valget som skal tas.

Partene er enige om å legge til rette for ungdom som ønsker å satse i landbruket gjennom en kraftig økning av rammen for lån med rentestøtte og ekstraordinære tiltak allerede i 2009, samt en økning i rammen til investeringsmidler også i 2010. Denne satsningen er også ment å være et tilbud til alle andre som er villige til å satse og investere i landbruket, uavhengig av produksjon, størrelse, omfang eller alder.

BU-midlene generelt har en god innretning mot ungdom. Bl.a er BU-midlene innrettet mot investeringer i forbindelse med generasjonsskifter. I tillegg er ungdom (og kvinner) særlig prioritert gjennom deler av regelverket, bl.a. ved at det kan gis tilskudd til bedriftsutvikling for personer under 35 år basert på en større andel av kostnadsoverslag enn hva den generelle regelen tillater.

Gjennom å stimulere til entreprenørskap, kompetanse og utvikling av nye næringer, legges det til rette for å gjøre landbruket mer attraktivt for odelsbarn med høyere utdanning å komme tilbake til bygda, og for kvinner å gå inn i landbruket.

For å tilrettelegge for økt rekruttering er partene enige om å igangsette et arbeid med å vurdere en egen støtteordning for ungdom. Avtalepartene skal involveres i arbeidet. Ordningen skal avgrenses til å gjelde innenfor det distriktpolitiske virkeområde og den skal være enkel å forvalte. Partene er enige om at dette spørsmålet skal drøftes ved neste års jordbruksoppgjør.

I jordbruksoppgjøret 2008 ble det innført en ordning for tildeling av nyetableringskvote for melk hvor søkere under 35 år prioriteres. Partene er enige om å videreføre denne ordningen.

Velferdsordningene er viktige for å bidra til rekruttering til landbruket, derfor økes satsene for avløsertilskuddene som også styrker finansieringen av landbruksvikarordningen.

Forvaltningsreformen iverksettes fra 2010 og i den forbindelse, vil fylkeskommunene få økt ansvar for rekruttering, kompetanseheving, likestilling og etter- og videreutdanning i landbruket. Fylkeskommunen har i dag ansvar for utdanning og utdanningsprogrammet for naturbruk og er også delaktige i programmene for ungt entreprenørskap på landbruks- og matområdet. Endringene vil medføre en styrking av området også ved at fylkeskommunene tildeles 20 mill. kroner over jordbruksavtalen.

Den samlede satsningen for å fremme rekruttering til landbruket inneholder følgende elementer:

- Ekstraordinære investeringstiltak i landbruket på 200 mill. kroner for 2009.
- Økt låneramme for rentestøtte med 300 mill. kroner fra 2009 og 2010.
- Økning i bedriftsrettede bygdeutviklingsmidler med 40 mill. kroner i 2010.
- Utrede mulighet for støtteordning til ungdom innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.
- Ungdom prioriteres ved tildeling av nyetableringskvote for melk.
- Fylkeskommunene gis økt ansvar for rekruttering, kompetanseheving, likestilling og etterutdanning i landbruket. Arbeidet styrkes med 20 mill. kroner.
- Økning i satsene for avløsertilskuddene som også styrker finansieringen av landbruksvikarordningen.

8 Miljø

Partene er enige om en samlet satsøkning til miljøtiltak økes med om lag 200 mill. kroner.

Nasjonalt miljøprogram økes med vel 170 mill. kroner, inkl. økologisk.

Miljøvirkemidler over landbrukets utviklingsfond økes med 6 mill. kroner, ekskl. utviklingstiltak for økologisk.

Regionale miljøprogram

Partene er enige om å øke bevilgningen til regionale miljøprogram til 410 mill. kroner. I tillegg til de 400 mill. kroner som ble lagt til grunn som forutsetning for planlegging, tildeles 5 mill. kroner til Østfold og 5 mill. kroner til Oslo og Akershus. Tildeling av midler fordelt på fylker blir som vist i tabell 1.6.

Fordelingen gjøres av fylkesmannen etter samråd med avtalepartene.

Når det gjelder implementeringen av rammedirektivet for vann, er de 30 første vassdrag og kystområder valgt ut og planene er på høring. Fra neste år skal man begynne planleggingen for hele landet. Partene understreker betydningen av at dette gjøres med grunnlag i en god faglig dokumentasjon. Videre må innføringen av mål og tiltak gjøres ut fra kost/nytte-vurderinger. Det er viktig med tilrettelagt informasjon som sikrer gode prosesser og forutsigbarhet ved implementeringen. Økonomiske virkemidler og informasjonstiltak er viktig for å oppnå nødvendige resultater. Partene er videre enige om at juridiske virkemidler brukes der det er nødvendig for å sikre måloppnåelse i sårbare områder.

For å sikre økt oppslutning innenfor begrensede økonomiske rammer bør tilskuddssatsene til endra jordarbeiding, i løpet av den kommende fireårsperioden, harmoniseres på tvers av erosjonsklasser og geografiske områder. I tillegg til at det er et viktig tiltak for å bedre vannmiljøet, er endra jordarbeiding også et godt klimatilskudd fordi det bidrar til å redusere utslipp av CO₂ fra jordbruksjord. Klimaeffekten er uavhengig av arealenes erosjonsrisiko, slik at en harmonisering av satser vil gi

Tabell 1.6 Fylkesvis fordeling av midler til regionale miljøprogram for 2009 med utbetaling 2010.

Fylker	Mill. kr	Fylker	Mill. kr
Østfold ¹	39,0	Rogaland	24,0
Akershus ²	50,0	Hordaland	19,4
Hedmark	42,0	Sogn og Fjordane	24,0
Oppland	53,3	Møre og Romsdal	17,7
Buskerud	21,9	Sør-Trøndelag	24,0
Vestfold	16,9	Nord-Trøndelag	26,4
Telemark	11,6	Nordland	17,7
Aust-Agder	3,7	Troms	9,3
Vest-Agder	6,0	Finnmark	3,1
		Sum post 74.19	410,0

¹ Hvorav minimum 5,9 mill. kroner til Morsa-prosjektet

² Hvorav minimum 1,7 mill. kroner til Morsa-prosjektet

et riktig insitament for å redusere de samlede klimagassutslippene fra åkerdyrking.

Partene er enige om å nedsette en partsammensatt arbeidsgruppe som får i mandat å finne en effektiv og sikker forvaltning av RMP for framtida. Erfaringene fra SLFs pilotprosjekt for elektronisk søknad for RMP skal legges til grunn for arbeidet. Gruppen får også i mandat å vurdere muligheter for harmonisering av ordningene og effektivisering av programmene med tanke på en enklere forvaltning. Mandat for arbeidsgruppa fastsettes i eget møte mellom avtalepartene i løpet av juni 2009. Gruppen skal avgi rapport med anbefaling innen 15.02.2010.

Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Partene er enige om å avsette 11 mill. kroner til den nye handlingsplanen for 2010. Partene er videre enige om å overføre 3,5 mill. kroner til Bioforsk for drift av varslingsordningen VIPS.

Nasjonalt pilotprosjekt for mer miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel

Partene er enige om å avsette 11 mill. kroner til prosjektet for 2010. Ordningen utvides til Nord-Trøndelag for neste års sesong, og avsetningen til ordningen utvides med om lag 3 mill. kroner for 2011 for å finansiere dette.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Partene er enige om å avsette 120 mill. kroner til SMIL-ordningen for 2010. Videre er partene enige om å flytte investeringstøtte til organisert beitebruk ut av SMIL. Organisert beitebruk skal fra 2010 være en egen ordning som forvaltes av fylkesmannen. I tillegg til de tradisjonelle tiltakene innenfor investeringstøtte til organiserte beitebruk, er partene enige om at fylker med rovdrytfordringer skal kunne bruke midler til innkjøp av radiobjeller for å bidra til å redusere tap til rovdyr. Det er også mulig å søke støtte til dette fra miljøvernforvaltningens tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak. Partene er enige om å avsette 6 mill. kroner til organisert beitebruk.

Videre er partene enige om at SMIL-midlene og midlene til nærings- og miljøtiltak i skogbruket skal fordeles til kommunene i to separate bevilgninger.

Informasjons- og utviklingstiltak, miljø

Partene er enige om å avsette 10 mill. kroner til informasjons- og utviklingstiltak, miljø for 2010.

Fordelingen av midler mellom nasjonalt og regionalt nivå gjøres i eget møte mellom partene høsten 2009. På møtet skal også partene avklare prioriterte tema på bakgrunn av forslag fra Statens landbruksforvaltning. SLF skal legge fram rapport om pengebruken fra både nasjonale og fylkesvise prosjekter fra de siste to årene.

Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak

Partene er enige om å videreføre bevilgningen med 6 mill. kroner i 2010.

Utvalgte kulturlandskap

Partene er enige om å øke bevilgningen til Utvalgte kulturlandskap med 3 mill. kroner til 8 mill. kroner. Det forutsettes samtidig at Miljøverndepartementet samfinansierer ordningen innenfor rammen av de årlige budsjetter.

Morsaprojektet

Det er igangsatt et underprosjekt av Morsaprojektet som er spesielt rettet mot nedbørfeltet Vestre Vansjø. Partene er enige om å videreføre delprosjektet med 1 mill. kroner for 2010. Dette er det siste året med bevilgning til delprosjektet.

Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap

Partene er enige om å avsette 2 mill. kroner til prosjektet for 2010.

Verdensarv

Landbruket og landbrukets kulturlandskap er en viktig del av verdiene som ligger i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden. Partene er enige om å videreføre satsingen med 3 mill. kroner. Prosjektet skal evalueres i forkant av jordbruksforhandlingene 2010 for å vurdere om det er grunnlag for videre støtte over jordbruksavtalen til verdensarvområdene. Partene er enige om å avsette inntil 100 000 kroner til evalueringen som belastes prosjektet.

Beiteareal for gjess

Partene er enige om å avsette 2,5 mill. kroner til ordningen.

Beiteprosjektet

Partene er enige om å avsette 6,5 mill. kroner til beiteprosjektet. Arbeidet med utprøving av radiobjeller for å redusere tap av husdyr i utmark ses i

sammenheng med organisert beitebruk, jf pkt. over.

9 Økologisk produksjon og forbruk

Partene er enige om en samlet økning i satsingen på økologisk jordbruk på om lag 14,5 mill. kroner.

Det har den siste tiden blitt gjort store endringer i tilskuddsordningene til økologisk jordbruk. For å sikre forutsigbarhet og stabilitet legger partene nå vekt på å videreføre ordningene på eksisterende nivå.

Økologisk kornproduksjon

Partene er enige om videreføre satsingen på økologisk kornproduksjon i årets avtale.

Partene opprettholder planene om å bruke inntil 30 mill. kroner til en tidsavgrenset kampanje for å øke den økologiske kornproduksjonen. Midlene kommer til utbetaling og fordeles mellom årene 2011 og 2012, som et tilskudd på om lag 100 kroner per dekar for alt korn til modning. Tilskuddet kommer som et tillegg til ordinære arealtilskudd til økologisk kornproduksjon.

I tilknytning til kampanjen skal det gjennomføres en forsterket veilednings- og informasjons-satsing som starter opp i 2009. En forutsetning for tilskuddet til økologisk korn er aktiv kultivering, slik at kornet modnes og høstes.

Premieringsordningen for kjøtt

Partene er enige om å videreføre premieringsordningen for kjøtt i tråd med jordbruksavtalen fra 2008. På grunn av økt oppslutning om ordningen er partene enige om å avsette 4,5 mill. kroner til ordningen for 2010.

Generisk markedsføring

Partene er enige om å videreføre satsingen på generisk markedsføring for økologisk landbruk over bevilgningen til KSL Matmerk.

Andre produksjonsrettede tiltak

På bakgrunn av markedssituasjonen for økologisk melk er partene enige om ikke å avsette egne kvoter for økologisk melkeproduksjon nå. Behovet vurderes løpende ut fra utviklingen i markedet.

Utviklingsmidler

Partene er enige om å avsette 43 mill. kroner på posten til utviklingstiltak innen økologisk landbruk på LUF.

Innenfor utviklingstiltaksmidlene er partene enige om å sette i gang prosjektene med foregangsfylker for å skape ytterligere vekst i etablerte miljøer. Partene er enige om å evaluere prosjektet «økoløft i kommuner» i forkant av jordbruksoppjøret 2010 med tanke på eventuell videreføring.

Partene er videre enige om at det er behov for en forsterket veilednings- og informasjonstjeneste for produsenter. Dette vil blant annet skje i samarbeid med Norsk landbruksrådgiving og som en del av arbeidet med foregangsfylker.

10 Korn, kraftfôr og mel

Partene er enige om at målprisene for korn, erter og oljevekster ikke endres ut over det som følger av protokollen fra justeringsforhandlingene 9. januar 2009.

Partene er videre enige om å øke satsen for prisnedskrivning av norsk korn og erter med 5 øre per kg fra 1. juli 2009. For oljefrø og økologisk korn økes prisnedskrivingssatsen med 10 øre per kg.

Satsen for tilskudd til matkorn videreføres uendret.

Målprisen på proteinråvarer til kraftfôr justeres tilsvarende prisendringen på korn på 13 øre per kg som ble vedtatt i justeringsforhandlingene, samt endret prisnedskrivingssats på norsk korn, slik at konkurranseforholdet mellom ulike råvarer opprettholdes. Dette gir beregningsmessig et økt prisutjevningsbeløp på soyamel tilsvarende 13 øre per kg. Videre er partene enige om å fjerne målpris på urea som råvare i kraftfôr, slik urea at fra 1. juli 2009 ikke blir ilagt prisutjevning.

Partene er videre enige om en økning i bevilgningen til stedfrakttilskudd for kraftfôr med 8 mill. kroner.

11 Melk

Prioritering av melkeproduksjonen

Partene er enige om at det er behov for å styrke økonomien i melkeproduksjonen, bl.a. ut fra det store behovet for investeringer i driftsbygninger, som følge av nye krav til dyrevelferd, modernisering i forbindelse med rekruttering til næringen og nye driftsformer. På bakgrunn av dette har partene prioritert melkesektoren i årets jordbruksoppgjør, gjennom å styrke tilskuddsordningene og øke investeringsmidlene.

Partene er enige om å øke driftstilskuddet for både ku- og geitmelk, tilskudd til husdyr for melke-

kyr og beitetilskuddet for storfe. I tillegg er partene enige om en styrking av satsene for avløsertilskudd ferie og fritid for både melkekyr og storfe, økning av distriktstilskudd for melk i sone D til J og en heving av satsene for arealtilskudd grovfôr i enkelte soner, jf. pkt 14. Videre vil økningen i målpris for storfekjøtt med 1,10 kroner per kg, bidra til bedre økonomi for alle kombinerte besetninger. For geit styrkes grunntilskudd til melk.

Kvoteordningen for melk

På bakgrunn av de store endringene i regelverket for kvoteordningen for melk ved innføringen av kvoteleie for enkeltbruk fra 1. mars 2009, er partene enige om videreføre dagens regelverk.

Nyetablering av kumelkforetak

Partene er enige om å videreføre ordningen med nyetablering, som ble innført i jordbruksoppjøret i 2008. Ordningen gjelder både for konvensjonelle og økologiske bruk og det avsettes 5 mill. liter kumelkkvote. Nyetableringskvoten er en forhåndsdefinert mengde innenfor vanlig salgsrunde. Kvoterammen oppfylles ved å omfordele statens oppkjøpte kumelkkvoter fra landets fylker/omsetningsregioner. Inndragningen av kvoter blir gjennomført ved prosentvis likt bidrag fra alle fylker/omsetningsregioner. Kvoten må kjøpes til statens pris, og settes til maksimum 150 000 liter per søker. Søkere med landbrukseiendommer som ligger i næringssvake og rovdyrutsatte områder, og søkere under 35 år, skal prioriteres.

Nyetablering av geitemelkforetak

For å styrke produksjonsmiljøet for geitemelk er partene enige om å åpne for nyetablering innenfor satsingsområdene for geitemelkproduksjon. Det settes av 150 000 liter geitemelkkvote. Nyetableringskvoten er en forhåndsdefinert mengde innenfor vanlig salgsrunde, tilsvarende om lag 25 % av tilgjengelig mengde. Kvoterammen oppfylles ved å omfordele statens oppkjøpte geitemelkkvoter fra omsetningsregionene. Inndragningen av kvoter blir gjennomført ved prosentvis likt bidrag fra omsetningsregionene. Kvoten må kjøpes til statens pris, og settes til maksimum 50 000 liter per søker. Søkere med landbrukseiendommer som ligger i næringssvake områder og søkere under 35 år skal prioriteres.

Finnmarkskvote

Partene er enige om å avsette en kvoteramme på 1 mill. liter kumelkkvote til melkeproduksjonen i

Finnmark, som vil inngå i den ordinære statlige salgsrunden for kvoteåret 2009/2010. Kvoterammen oppfylles ved å omfordele statens oppkjøpte kumelkkvoter fra landets øvrige fylker/omsetningsregioner. Inndragningen av kvoter blir gjennomført ved prosentvis likt bidrag fra alle øvrige fylker/omsetningsregioner. Ved etterspørselsoverskudd i Finnmark i salgsrunden for kvoteåret 2009/2010 skal alle kvotekjøpere få kjøpt lik kvotestørrelse begrenset oppad til 5 000 liter. For øvrig skal fordeling av kvote mellom kjøpere foretas iht. forskrift om kvoteordningen for melk § 19, om fordeling av kvote ved statlig salg.

Prisutjevningsordningen

Satsene i prisutjevningsordningen for melk har vesentlig betydning for prisutslagene for meierivarer. Satsene fastsettes av SLF etter ordinære forvaltningsmessige prosedyrer, men avtalepartene i jordbruksoppgjøret kan gi føringer. Partene mener det er viktig at inntektsgrunnlaget i prisutjevningsordningen sikres gjennom at det blir innbetalt biproduktavgift på produktene som er med i ordningen og slik at man sikrer like vilkår mellom aktørene, og at produktene rapporteres i henhold til markedsinndelingen i ordningen. Aktørene vil også samlet sett, være tjent med at inntektsgrunnlaget fra myseavgiften er stabil for framtiden for å kunne gjennomføre formålet med ordningen.

12 Frukt, grønt og poteter

Målpriser og målprisordningen

Partene er enige om at målprisen på potet økes med 15 øre per kg og at målprisene for frukt og grønt økes med 4,4 pst.

Avtalepartene er enige om at rapidsalat, kruspersille, reddik og plommer tas ut av dagens målprisordning. Landbruksmyndighetene vil håndtere tollvernet for disse produktene som tidligere.

Tilskudd til frukt og bær

Partene er enige om å endre satsene i distrikts- og kvalitetstilskuddet for frukt og bær, tilsvarende en samlet økning i bevilgningen til ordningen på 2 mill. kroner.

Partene er videre enige om å øke arealtilskuddet for frukt og bær med 200 kroner per dekar i intervallet 0-40 dekar i sone 5.

Partene er enige om å øke tilskuddet til fruktlag med 1 mill. kroner.

Partene viser videre til utredningsarbeidet om epler til industriell foredling. Aktuelle tiltak og vir-

kemidler for å øke produksjonen av epler til industriell foredling vil bli vurdert etter at arbeidet med konserverforskriften er avsluttet.

Avrenspris

Partene er enige om at avrensprisen på 55 øre per kg avrenspoteter, som gjennomsnitt for avrensesongen, videreføres.

13 Kjøtt og egg

Tiltak for grovfôrbasert husdyrproduksjon

Partene er enige om å prioritere grovfôrbasert husdyrhold. Det vises også til pkt. 10 når det gjelder melk.

Målprisene for sau/lam, storfe og egg er økt, jf. fordelingsskjema. Satsene for husdyrtilskudd til ammekyr, sau over 1 år og lammeslakt heves. Videre økes satsene for både beitetilskuddet og tilskuddet til dyr på utmarksbeite. Arealtilskudd grovfôr heves i flere soner. Maksimalbeløpet og satsene for tilskudd til avløsning til ferie og fritid blir også økt, med en særskilt heving av satsen for ammekyr. De nye satsene framgår av fordelings-skjemaet.

Kompensasjon for kostnadsøkning i konsumeggproduksjon

Representantvaren for egg er ikke knyttet til et spesifikt driftssystem. Partene legger følgelig til grunn at egg fra produksjon i både tradisjonelle bur og nye driftssystemer skal inngå i prisnoteringsgrunnlaget for målprisrapporteringen til SLF.

For å gjenspeile kostnadene knyttet til omleggingen av driftssystemer i eggproduksjonen, er partene enige om å øke målprisen for egg med 1,29 kroner per kg.

Teknisk justering av målpris for svinekjøtt

Med grunnlag i økningen i kjøttprosenten for slaktegris over en lengre periode, og endringen av klassifiseringsbestemmelsene, er partene enige om at det gjennomføres en teknisk justering av målprisen for gris. Representantvaren for gris endres til å gjelde et gjennomsnitt under 85 kg og alle kjøttprosenter innen klassene E og S. Målprisen justeres ut fra dette fra 27,96 til 29,06 kroner per kg.

Representantvaren for svinekjøtt endres til: «Slaktegris kl. E og S med et gjennomsnitt for alle kjøttprosenter og alle vektgrupper under 85 kg.»

Endring av soneangivelser for distriktstilskudd kjøtt

Det gis ikke distriktstilskudd kjøtt til jordbruksforetak verken i sone 0 eller sone 1 for tilskuddsordningen. Nåværende sone 0 og 1 for distriktstilskudd kjøtt slås derfor sammen til ny sone 1 som laveste sone i ordningen.

Utrangering av verpehøner – Nord-Norge

Tilskudd til utrangering av verpehøner hos produsenter i Nordland, Troms og Finnmark kan i dag kun gis til produsenter som har leveringsavtale med godkjent eggpakkeri. Partene er enige om at det ikke lenger er grunnlag for å videreføre en slik avgrensning av hvem som kan motta tilskuddet. Dette vilkåret tas derfor ut av forskriften for ordningen, slik at alle eggprodusenter i regionen kan motta tilskuddet.

Fraktilskudd slakt

Kostnadene til inntransport av kjøtt har vært økende. Partene er derfor enige om å styrke innfraktilskudd kjøtt og øke bevilgningen til ordningen med 16 mill. kroner.

Partene er videre enige om å sette ned en partsammensatt arbeidsgruppe som skal utrede fraktilskudd slakt til neste års jordbruksforhandlinger. Utgangspunkt for utredningen er gjennomgang av behovet for utjevning av innfraktkostnadene, vurdert i en distriktpolitisk sammenheng. Utredningen må også omfatte miljømessige sider ved innfraktilskuddet. Arbeidsgruppa skal vurdere alternative former for finansiering av fraktordningen for slakt. Aktørene i kjøttsektoren skal involveres i arbeidet, og jordbruket vil også selv legge til rette for bistand til sekretariatet for dette arbeidet.

Tilskudd til kjeslakt

Partene er enige om å endre vektgrensen for kjeslakt til 3,5 kg.

Distriktstilskudd gris Agder og Vestlandet

Partene er enige om at satsene for distriktstilskudd gris Agder og Vestlandet økes med 16 øre per kg.

14 Produksjonstilskudd

Det vises til pkt. 11 om melk og pkt. 13 om kjøtt for omtale av endringer i satser for produksjonstilskuddene og jf. fordelingsskjema.

Bunnfradrag

Omsetningsgrensen på 20 000 kroner for å være berettiget produksjonstilskudd forvaltes med utgangspunkt i summen av næringsinntekt fra jordbruket og inntekt fra andre næringer. Dette innebærer at omsetningsgrensen ikke på samme måte som bunnfradraget gir en nødvendig avgrensning av jordbruksavtalens virkeområde, ift. å definere hva som skal regnes som jordbruksvirksomhet. Partene er derfor enige om å videreføre bunnfradraget.

Fjerning av avgrensning i produksjonstilskudd for pensjonister

Det vises til pkt. 14 i Sluttprotokollen fra jordbruksoppjøret 2008.

Partene er derfor enige om, og som tidligere forutsatt, å fjerne avgrensningen i produksjonstilskudd for enkeltpersonforetak hvor innehaveren er over 70 år.

Arealtilskudd grovfôr og korn

Behovet for grovfôrareal i sone 7, som dekker Finnmark og deler av Troms fylke, er stort pga. liten grasavling per dekar. Partene er derfor enige om en harmonisering av satsene i intervallene for arealtilskudd grovfôr i sone 7, jf. fordelingsskjema.

Partene er enige om at det nedsettes en partsammensatt arbeidsgruppe som skal gjennomgå innretningen på og effektene av arealtilskuddene for grovfôr og korn. Elementer som skal vurderes er bl.a. strukturelle elementer og forholdet til driftsfellesskap, arealbruk, kantsoner og miljø. Nærmere mandat for arbeidet fastsettes av avtalepartene.

Harmonisering av utmåling av produksjonstilskudd for samdrifter og andre foretak

I jordbruksforhandlingene i 2004 ble det vedtatt at utmålingsbestemmelsene for driftstilskudd til melkeproduksjon for samdrifter etablert før 01.07.04, over tid skal harmoniseres med satsene for andre typer foretak med melkeproduksjon. Partene viderefører denne harmoniseringen ved årets forhandlinger. De nye satsene framgår av fordelingsskjema.

Partene er videre enige om å harmonisere maksimalbeløpet for tilskudd husdyr til 250 000 kroner for alle foretak.

Tilskudd til dyr på beite

Beiting er en vesentlig faktor for å bevare et åpent kulturlandskap og kulturbetinget biologisk mang-

fold. Partene er derfor enige å styrke beitetilskuddet og utmarksbeitetilskuddet, jf. satsene i fordelingsskjema.

For å gjøre ordningen med tilskudd til beiting i utmark mer fleksibel i forhold til å kunne variere beitetiden, settes kravet til minste beitetid i utmark ned fra 8 til 5 uker.

Pilot for bruk av husdyrregisteret ved utmåling av produksjonstilskudd

Ved jordbruksoppgjøret 2008 la SLF og Mattilsynet fram en felles framdriftsplan for implementering av Husdyrregisteret i forvaltningen av tilskudd husdyr. Som en oppfølging av planen iverksettes et delprosjekt ved søknadsomgangen i august 2009 for et begrenset geografisk område. Prosjektet har som formål å identifisere årsaker til avvik i dyretall for storfe mellom registreringer knyttet til produksjonstilskudd og Husdyrregisteret, og å redusere denne differansen. Partene er enige om å avsette 200 000 kroner på underpost 74.14 til delprosjektet.

Digitalt markslagskart (DMK)

Partene er enige om at digitale markslagskart er et nyttig og nødvendig verktøy og at kvaliteten må opprettholdes gjennom ajourhold. Partene er derfor enige om at det for 2010 bevilges 7 mill. kroner til DMK og IKT over 74.17. I tillegg avsettes 1 mill. kroner av midlene over LUF-skog til formålet som grunnlag for skogbruksplanlegging. Øvrige midler som er nødvendig for å finansiere hhv. ajourholdet av DMK og kontantbidraget for landbrukssektorens deltakelse i Geovekst-samarbeidet, dekkes utenfor avtalen.

15 Velferdsordninger

Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Partene er enige i at det er viktig å ha gode ordninger med kostnadseffektive rutiner for utbetaling av avløsertilskuddet ferie og fritid. Partene er enige om å øke satsene for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid med 4,5 pst. Maksimalbeløpet for tilskuddsordningen økes tilsvarende med 3 000 kroner til 61 000 kroner per foretak. Satsen for ammekyr styrkes særskilt med 25 pst. til 750 kroner per dyr. Endringene av satser og maksimalbeløp gjøres gjeldende for avløsergrunlaget allerede i 2009, slik at økningene får effekt på utbetalingene av tilskuddet i 2010.

Tilskudd til avløsning ved sykdom

Partene er enige om en økning av maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. fra 1 130 til 1 200 kroner.

Landbruksvikarordningen

Behovet for bevilgning til ordningen reduseres fordi det i 2010 ikke lenger er kostnader knyttet til landbruksvikarordningen i regi av kommuner. Partene legger til grunn at det nå vil bli en økning i antall landbruksvikarer innenfor avløserlagene, og at stillingsrammen på 240 årsverk dermed vil kunne fylles i løpet av 2009.

Partene viser til at heving av maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom, vil bidra til å styrke finansieringen av produsentenes bruk av landbruksvikarordningen.

Tilskudd til tidligpensjon for jordbrukere

I samsvar med vedtak ved jordbruksforhandlingene i 2008 har SLF gjennomgått bestemmelsene vedrørende dispensasjon fra avhendingskravet knyttet til landbrukseiendom. Partene er enige om å videreføre gjeldende bestemmelser om dispensasjon.

Landbrukets HMS-tjeneste

Det er et stort antall arbeidsulykker i landbruket hvert år, inkl. et altfor høyt antall dødsulykker. Ifølge Arbeidstilsynet kan de samfunnsøkonomiske kostnadene knyttet til ulykker i landbruket anslås til 1,45 milliarder kroner i året.

I lys av manglende reduksjon i antall arbeidsulykker i næringa, er partene enige om å foreta en fullstendig gjennomgang av organisering og arbeidsmetoder i HMS-aktiviteten innenfor landbruket med sikte på samordning og effektivisering av HMS-arbeidet, i en egen arbeidsgruppe. Gruppen settes sammen av representanter fra avtalepartene, Landbrukets HMS-tjeneste og Stiftelsen KSL Matmerk. Gruppen skal ha som mandat å komme med anbefaling om en framtidig organisering av arbeidet med HMS som er forankret i landbruket, og som kan bidra til en vesentlig grad av måloppnåelse og mer effektiv resursbruk. Rapport fra gruppen skal foreligge i god tid før jordbruksforhandlingene i 2010, slik at saken kan behandles ved neste års jordbruksforhandlinger.

Partene er videre enige om en videreføring av bevilgningen til Landbrukets HMS-tjeneste på 16 mill. kroner i 2010. Det kommende arbeidet med gjennomgang av organiseringen av HMS-til-

tak i landbruket finansieres innenfor bevilgningen til ordningen.

16 Andre politikkområder

Tilskudd til dyreavl mm.

Partene er enige om å øke avsetningen til delordningen tilskudd til avlsorganisasjoner med 0,5 mill. kroner.

Finansiering av opplysningskontorene for kjøtt og hvitt kjøtt og egg

For å sikre en effektiv, nøktern og kritisk bruk av midler til opplysningsvirksomhet for kjøtt og egg, legger avtalepartene til grunn at kjøtt- og eggsektoren bør bidra med en begrenset egenfinansiering til den generiske markedsføringen som gjennomføres av kontorene. Partene henstiller til Omsetningsrådet å lage en finansieringsmodell som sikrer at omsetningsavgiften maksimalt dekker 95 % av Opplysningskontorenes utgifter til generisk markedsføring, fra og med budsjettåret 2010.

Norsk landbruksrådgiving

Partene er enige om å øke bevilgningen til Norsk landbruksrådgiving (NLR) for 2010 med 6 mill. kroner. I tillegg bevilges 1 mill. kroner i 2009 av overførte og udisponerte midler til NLR for utgifter ved teknisk planlegging i 2009.

Tilskudd til birøkt

For å bedre lønnsomheten i honningproduksjonen er partene enige om å innføre et produksjonstilskudd per kube. Det settes en nedre grense for å kunne oppnå et slikt tilskudd på 25 kuber. Maksimalt tilskudd oppnås ved et omfang på 250 kuber. Satsen settes til 300 kroner per kube. Maksimalt tilskudd til produsenter med mer enn 250 kuber blir 75 000 kroner. Samlet bevilgningsbehov anslås til 9 mill. kroner.

Oslo 16.05.09

Leif Forsell Ole-Anton Teigen Pål Haugstad

Undervedlegg 1**Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd**

Tabell 1.7 Avtalens ramme

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	570
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	10
= Nettoeffekt av tilskudd	560
+ Avtalepriser fra 1.7.2009	290
= Sum avtalepriser og tilskudd 2009/10	850
+ Omdisponering overførte midler fra 2008 til 2009	53,5
= Sum til fordeling	903
Omdisponerte ledige midler i 2009 utenfor rammen	60,7
+ Ekstraordinære investeringstilskudd i revidert budsjett	200

Tabell 1.8 Målpriser

Produkt	Kvantum mill. l/kg	Målpris kr /kg	Endring fra 1.7.09 kr/l / kg	Endring fra 1.7.09 mill. kr
Melk , ku og geit	1 530,7	4,41	0,00	0,0
Storfe	83,8	47,78	1,10	92,2
Gris	122,6	27,96	0,00	0,0
Sau/lam	23,6	56,75	1,00	23,6
Egg	58,0	15,25	1,29	74,9
Poteter	219,4	2,81	0,15	32,9
Grønnsaker	1 368,3		4,4 %	60,2
Frukt	142,1		4,4 %	6,2
Norsk matmel	256,0		0,00	0,0
Sum markedsprisutslag				290,0

Tabell 1.9 Endringer på kapittel 1150 og 4150

Post		Endring mill. kr	Budsjett 2009 mill. kr
50	Fondsavsetninger	90,000	915,753
70	Markedsregulering	49,000	220,600
73	Pristilskudd	111,200	2 148,400
74	Direkte tilskudd	302,700	7 234,919
77	Utviklingstiltak	6,500	202,430
78	Velferdsordninger	10,750	1 693,954
Sum kap. 1150		570,150	12 416,056
Kap. 4150 Post 80		10,200	79,200

Tabell 1.10 Kapittel 1150 Jordbruksavtalen:

Post	Benevning	Endring mill. kr	Budsjett 2009 mill. kr ¹
50.11	Tilskudd til LUF ²	90,000	885,753
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruksproduksjon		30,000
50	Fondsavsetninger	90,000	915,753
70.11	Avsetningstiltak		18,900
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v.	54,000	195,100
70.13	Eksportrestitusjon	-5,000	6,600
70	Markedsregulering, kan overføres	49,000	220,600
73. 11	Tilskudd til norsk ull	0,000	145,200
73.13	Pristilskudd melk	20,100	551,400
73.15	Pristilskudd kjøtt	1,100	711,500
73.16	Distriktstilskudd egg	0,000	6,700
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	2,000	61,000
73.18	Frakttilskudd	24,000	222,600
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning korn ³	64,000	343,700
73.20	Tilskudd til matkorn	0,000	86,300
73.21	Tilskudd til potetsprit		20,000
73	Pristilskudd (overslagsbevilgning)	111,200	2 148,400
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon	118,800	985,200
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	24,900	2 161,100
74.16	Beitetilskudd	152,100	459,000
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	-22,100	3 121,419
74.19	Regionale miljøprogram	20,000	390,000
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	3,000	113,200
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	6,000	5,000
74	Direkte tilskudd, kan overføres	302,700	7 234,919
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	0,500	86,070
77.12	Tilskudd til frøavl med mer		7,520
77.13	Tilskudd til forsøksringer og teknisk planlegging ⁴	6,000	37,900
77.14	Tilskudd til pelsdyr		23,200
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	-1,000	39,740
77.17	Tilskudd til fruktlager	1,000	8,000
77	Utviklingstiltak, kan overføres	6,500	202,430
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	8,650	1 112,619
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom mv	5,100	168,500
78.13	Medlemsavgift til folketrygden		130,800
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket		88,000
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	-3,000	84,000
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning		110,035
78	Velferdsordninger, kan overføres	10,750	1 693,954
Sum kap. 1150		570,150	12 416,056

¹ Saldert budsjett² Bevilgningen økes med 73 mill. kr av overførte og ledige midler i 2009³ Posten økes med 40 mill. kroner av overførte midler i 2009⁴ Posten økes med 1 mill. kroner av ledige midler i 2009

Tabell 1.11 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	Kvantum 1.000 tonn	Målpris kr/kg	Endring kr/kg	Endring mill. kr
Hvete, matkorn	286,0	2,48		0,0
Rug, matkorn	26,8	2,32		0,0
Bygg	476,0	2,14		0,0
Havre	254,7	1,98		0,0
Förhvetete og fôrrug	100,6			0,0
Erter til modning	10,0			0,0
Såkorn	58,0			0,0
Sum norsk korn	1 212,2			0,0
Oljevekster	9,0	4,87		0,0
Sum korn og oljevekster	1 221,2			0,0

Tabell 1.12 Kap. 4150 Markedsordningen for korn

Post 80	Kvantum 1.000 tonn	Sats kr / kg	Endring kr / kg	Endring mill. kr
Sildemel	17	0,00		0,0
Soyamel	140	0,25	0,13	18,2
Urea	4,0	2,00	-2,00	-8,0
Förhvetete	0,0	0,00		0,0
Andre fôrstoffer	0,0	0,00		0,0
Mel av hvitfiskavfall (refusjon)	0,0	0,00		0,0
Sum markedsordningen for korn post 80				10,2
Anslag endring i kraftfôrpris, inkl korn og protein: 3,0 øre/kg				

Tabell 1.13 Post 73.11 Tilskudd til norsk ull

	Kvantum mill. kg	Sats kr / kg	Endring kr / kg	Endring mill. kr
Ull	4,891	31,00		0,0

Tabell 1.14 Post 73.13 Pristilskudd, melk

	Kvantum mill. l.	Sats kr / l	Endring kr / l	Endring mill. kr
Grunntilskudd geitmelk	20,2	2,91	0,20	4,0
Distriktstilskudd, melk				
Sone A og 0	153,4	0,00		0,0
Sone B	342,7	0,11		0,0
Sone C	246,8	0,28		0,0
Sone D	528,6	0,37	0,02	10,6
Sone E	128,8	0,47	0,02	2,6
Sone F	54,2	0,60	0,02	1,1
Sone G	61	0,85	0,02	1,2
Sone H	4,0	1,06	0,02	0,1
Sone I	13,8	1,64	0,02	0,3
Sone J	12,3	1,73	0,02	0,2
Sum distriktstilskudd, melk	1 545,6		0,01	16,1
Sum pristilskudd, melk				20,1

Tabell 1.15 Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt

	Kvantum mill. kg	Sats kr / kg	Endring kr / kg	Endring mill. kr
Grunntilskudd, kjøtt				
Sau	23	3,81		0,0
Geit	0,3	5,15		0,0
Sum grunntilskudd, kjøtt	23,3			0,0
Distriktstilskudd, kjøtt				
Sone 1	21,5	0,00		0,0
Sone 2	55,8	4,55		0,0
Sone 3	18,8	7,05		0,0
Sone 4	7,5	11,00		0,0
Sone 5	1,0	11,60		0,0
Sau, sone 4	3,2	13,00		0,0
Sau, sone 5	0,6	13,50		0,0
Gris Agder	0,9	0,94	0,16	0,1
Gris Vestlandet	6,2	0,94	0,16	1,0
Gris, sone 4 og 5	6,1	5,40		0,0
Kylling og kalk., Agd./Vestl./Trl.	25,4	0,40		0,0
Sum distriktstilskudd, kjøtt	147,0			1,1
Sum pristilskudd kjøtt				1,1

Tabell 1.16 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Kvantum mill. kg	Sats kr / kg	Endring kr / kg	Endring mill. kr
Vestl., Trøndelag	13,0	0,45		0,0
Nord Norge	1,8	1,05		0,0
Sum distriktstilskudd egg				0,0

Tabell 1.17 Post 73.18 Frakttilskudd

	Endring mill. kr
Innfrakt korn	
Mellomfrakt korn	
Stedsfrakt kraftfôr	8,0
Frakttilskudd slakt	16,0
Frakttilskudd egg	
Sum	24,0

Tabell 1.18 Post 73.19 Prisnedskrivning norsk korn

	Kvantum 1.000 tonn	Sats kr / kg	Endring kr / kg	Endring mill. kr
Prisnedskrivning norsk korn	1 233,8	0,258	0,05	61,7
Prisnedskrivning norske oljevekster	9,5	1,59	0,10	1,0
Prisnedskrivning norske fôrerter	7,1	0,67	0,05	0,4
Økologisk korn	10,0	0,80	0,10	1,0
Økologiske oljevekster		2,50	0,10	0,0
Økologiske erter	0,2	1,10	0,10	0,0
Sum	1 260,6			64,1

Tabell 1.19 Post 73.20 Tilskudd til matkorn

	Kvantum 1.000 tonn	Sats kr / kg	Endring kr / kg	Endring mill. kr
Tilskudd matkorn	364,0	0,232		0,0

Tabell 1.20 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og ammeku

	Antall	Sats kr/bruk/dyr	Sats- endring	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr	
Kumelk Oslofjorden	Antall bruk:	439	70 700	16 000	86 700	7,0
	Antall dyr:	12	14 140	3 200	17 340	0,0
Kumelk rest Sør-Norge	Antall bruk:	9490	65 800	16 000	81 800	151,8
	Antall dyr:	263	13 160	3 200	16 360	0,8
Kumelk Nord-Norge	Antall bruk:	1308	71 600	16 000	87 600	20,9
	Antall dyr:	41	14 320	3 200	17 520	0,1
Geitemelk	Antall bruk:	418	71 600	16 000	87 600	6,7
	Antall dyr:	152	2 652	593	3 244	0,1
<i>Samdrifter kumelk etablert før 1.7.2004</i>						
Oslofjorden	Antall medlemmer: 2	21	104 800	-10 000	94 800	-0,2
	Flere enn 2 medl.	7	128 700	-20 000	108 700	-0,1
Sør-Norge	Antall medlemmer: 2	631	94 800	-10 000	84 800	-6,3
	Flere enn 2 medl.	173	113 700	-20 000	93 700	-3,5
Nord-Norge	Antall medlemmer: 2	41	104 800	-10 000	94 800	-0,4
	Flere enn 2 medl.	7	128 700	-20 000	108 700	-0,1
<i>Samdrifter geitemelk etablert før 1.7.2004</i>						
	Antall medlemmer: 2	2	104 800	-10 000	94 800	0,0
	Antall medlemmer: 3	1	128 700	-20 000	108 700	0,0
<i>Ammekyr</i>						
6-49 kyr	Antall dyr	48 160	1 640		1 640	0,0
50 og flere kyr	Antall bruk	82	82 000		82 000	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-58,0
Sum driftstilskudd, melk og ammeku		16 323				118,8

Tabell 1.21 Post 74.14 Tilskudd til husdyr

	Intervall		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endringk r/dyr	Ny sats kr/dyr	Ny sats mill. kr
	Fra	Til					
Bunnfradrag 35 pst ¹			46 780	3 000		3 000	0,0
Mjølkeku	1	16	173 564	3 340	160	3 500	27,8
	17	25	39 988	1 584	160	1 744	6,4
	26	50	27 682	396	160	556	4,4
	Sum		241 234				38,6
Storfe	1	250	577 102	787		787	0,0
Mjølkegeit	1	125	36 299	1120		1 120	0,0
	126	250	1 868	412		412	0,0
	Sum		38 167				0,0
Ammekyr	1	25	53617	3 340	170	3 510	9,1
	26	50	4701	1 000	400	1 400	1,9
	Sum		58 318				11,0
Sau over 1 år pr 1.jan	1	50	500 151	900	30	930	15,0
	51	75	105 218	704	30	734	3,2
	76	100	54 394	704	30	734	1,6
og ammegeiter	101	200	52 187	270		270	0,0
	200	300	4 860	133		133	0,0
Utegangersau (alle)	1	300	29 552	180		180	0,0
	Sum		746 362				19,8
Lammeslakt	kval. O og bedre		890 927	175	4	179	3,6
	kval. O-		38 354	63		63	0,0
	Kval P+ og dårligere		36 067	0		0	0,0
	Små slakterier uten klassifisør		3 977	164		164	0,0
	Kjeslakt over 3,5 kg		9 527	80		80	0,0
Tillegg:	Økologiske lammeslakt		28 198	30	4	34	0,1
	Sum		1 007 050				3,7
Avlsgris Sør-Norge	1	35	36 443	915		915	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	2 496	1 202		1 202	0,0
Avlsgris landet	36	70	11 868	0		0	0,0
	Sum		50 807				0,0
Slaktegris	1	1400	1 357 152	28		28	0,0
	1401	2100	77 453	0		0	0,0
	Sum		1 434 605				0,0
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	687 657	12		12	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	29 072	26		26	0,0
Verpehøner, landet	1001	5 000	1 957 654	12		12	0,0
	Sum		3 451 583				0,0
Unghester < 3 år			6 043	1000		1 000	0,0
Bikuber		25	30 000		300	300	9,0
Beløpsavgrensning				240 000	10 000	250 000	0,5
Pensjonistavkortning, 35 pst.			15	mill. kr			5,3
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-63,0
Sum produksjonstilskudd, husdyr			5 780 406				24,9

¹ Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Tabell 1.22 Post. 74.16 Tilskudd til dyr på beite

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Nye satser kr/dyr	Endring mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	231 429	250	50	300	11,6
	Sau, lam, geit	1 949 803	85	10	95	19,5
Beitetilskudd						
Sone 1-4	Småfe m.m.	422 921	35	25	60	10,6
Sone 5-7	Småfe m.m.	1 843 109	35	25	60	46,1
Sone 1-4	Storfe m.m.	219 011	250	100	350	21,9
Sone 5-7	Storfe m.m.	394 115	250	100	350	39,4
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						3,0
Sum tilskudd til dyr på beite						152,1

Tabell 1.23 Post. 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 522 547	191		191	0,0
Bunnfradrag, 65 pst. ¹	46 780	3 000		3 000	0,0
Pensjonistavkorting, 65 pst.	15	mill. kr			9,8
Arealtilskudd, grovfôr					
	6 099 147				8,6
Arealtilskudd, korn					
	3 176 139				0,0
Arealtilskudd, potet					
	142 923				0,0
Arealtilskudd, grønnsaker					
	59 555				0,0
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal					
	44 783				3,6
Digitale kart + IKT					
					7,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					
					-51,0
Sum, AK-tilskudd					
	9 522 547				-22,1

¹ Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Tabell 1.24 Arealtilskudd, grovfôr

			Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 200	dekar	263 236	75		75	0,0
	over 200	dekar	89 047	50		50	0,0
	Sum		352 282				0,0
Sone 2	0 - 200	dekar	216 355	0		0	0,0
	over 200	dekar	95 884	0		0	0,0
	Sum		312 238				0,0
Sone 3	0 - 200	dekar	434 732	99		99	0,0
	over 200	dekar	139 225	50		50	0,0
	Sum		573 957				0,0
Sone 4	0 - 200	dekar	361 767	99		99	0,0
	over 200	dekar	136 919	50		50	0,0
	Sum		498 685				0,0
Sone 5	0 - 200	dekar	2 858 695	208		208	0,0
	over 200	dekar	635 570	50		50	0,0
	Sum		3 494 265				0,0
Sone 6	0 - 200	dekar	533 839	236		236	0,0
	over 200	dekar	210 935	50		50	0,0
	Sum		744 774				0,0
Sone 7	0 - 200	dekar	82 942	266		266	0,0
	over 200	dekar	40 003	50	216	266	8,6
	Sum		122 945				8,6
Sum grovfôr alle soner			6 099 147				8,6

Tabell 1.25 Arealtilskudd, korn

			Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 800	dekar	1 283 162	107		107	0,0
	over 800	dekar	73 708	96		96	0,0
Sone 2	0 - 800	dekar	31 896	159		159	0,0
	over 800	dekar	0	146		146	0,0
Sone 3	0 - 800	dekar	1 126 842	159		159	0,0
	over 800	dekar	47 665	146		146	0,0
Sone 4	0 - 800	dekar	418 104	247		247	0,0
	over 800	dekar	2 140	232		232	0,0
Sone 5	0 - 800	dekar	185 180	247		247	0,0
	over 800	dekar	2 654	232		232	0,0
Sone 6	0 - 800	dekar	4 277	247		247	0,0
	over 800	dekar	0	232		232	0,0
Sone 7	0 - 800	dekar	511	247		247	0,0
	over 800	dekar	0	232		232	0,0
Sum korn, alle soner			3 176 139				0,0

Om jordbruksoppjøret 2009 – endringer i statsbudsjettet for 2009 m.m.

Tabell 1.26 Arealtilskudd, potet

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	36 846	50		50	0,0
Sone 2	8 839	50		50	0,0
Sone 3	60 355	50		50	0,0
Sone 4	13 980	50		50	0,0
Sone 5	15 886	50		50	0,0
Sone 6	6 671	900		900	0,0
Sone 7	346	900		900	0,0
Sum poteter, alle soner	142 923				0,0

Tabell 1.27 Arealtilskudd, grønnsaker

			Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill. kr
Sone 1	0 - 60	dekar	14058	400		400	0,0
	over 60	dekar	18364	0		0	0,0
	Sum		32 422				0,0
Sone 2	0 - 60	dekar	3162	400		400	0,0
	over 60	dekar	4086	0		0	0,0
	Sum		7 248				0,0
Sone 3	0 - 60	dekar	5030	400		400	0,0
	over 60	dekar	5743	0		0	0,0
	Sum		10 773				0,0
Sone 4	0 - 60	dekar	3561	400		400	0,0
	over 60	dekar	1224	0		0	0,0
	Sum		4 785				0,0
Sone 5	0 - 60	dekar	3046	400		400	0,0
	over 60	dekar	830	0		0	0,0
	Sum		3 876				0,0
Sone 6	0 - 60	dekar	441	1 500		1500	0,0
	over 60	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		441				0,0
Sone 7	0 - 60	dekar	10	1 500		1500	0,0
	over 60	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		10				0,0
Sum grønnsaker, alle soner			59 555				0,0

Tabell 1.28 Arealtilskudd, frukt og bær

			Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 40	dekar	7 846	550		550	0,0
	over 40	dekar	6 295	0		0	0,0
	Sum		14 141				0,0
Sone 2	0 - 40	dekar	436	550		550	0,0
	over 40	dekar	215	0		0	0,0
	Sum		651				0,0
Sone 3	0 - 40	dekar	4 923	550		550	0,0
	over 40	dekar	3 199	0		0	0,0
	Sum		8 122				0,0
Sone 4	0 - 40	dekar	893	550		550	0,0
	over 40	dekar	416	0		0	0,0
	Sum		1 309				0,0
Sone 5	0 - 40	dekar	17 879	800	200	1000	3,6
	over 40	dekar	2 263	0		0	0,0
	Sum		20 142				3,6
Sone 6	0 - 40	dekar	403	1 150		1150	0,0
	over 40	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		403				0,0
Sone 7	0 - 40	dekar	15	1 150		1150	0,0
	over 40	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		15				0,0
Sum frukt og bær, alle soner			44 783				3,6

Tabell 1.29 Post. 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill. kr
Korn til modning	66 882	300		300	0,0
Grønnsaker, frukt og bær	3 858	1 000		1000	0,0
Poteter	2 151	500		500	0,0
Grønngjødsling	6 015	500		500	0,0
Innmarksbeite	40 415	75		75	0,0
Annet økologisk areal	240 876	75		75	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	360 197				0,0
Omleggingstilskudd					
Karensareal år 2 og 3	51 964	250		250	0,0
Karensareal år 1	50 913	250		250	0,0
Sum omleggingstilskudd økologisk areal	102 877				0,0

Tabell 1.30 Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/ dyr	Endring mill. kr
Melkekyr	AK-sone 1-4	4 214	1 550		1550	0,0
	AK-sone 5-7	3 259	1 802		1802	0,0
Ammekyr	AK-sone 1-4	1 940	995		995	0,0
	AK-sone 5-7	1 444	1 370		1370	0,0
Andre storfe	AK-sone 1-4	8 447	300		300	0,0
	AK-sone 5-7	6 161	435		435	0,0
Sau over 1 år	AK-sone 1-4	8 697	220		220	0,0
	AK-sone 5-7	24 774	280		280	0,0
Melkegeit og ammegeit	AK-sone 1-4	40	70		70	0,0
	AK-sone 5-7	817	90		90	0,0
Avlsgris	Landet	219	300		300	0,0
Slaktegris	Landet	1 837	200		200	0,0
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon						0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						3,0
Sum tilskudd til økologisk jordbruk						3,0

Tabell 1.31 Post 78.11 Tilskudd for avløsning til ferie og fritid

	Inter- vall dyr	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Økt sats 4,5 %	Endring mill. kr
Mjølkeku	1 - 8	96 498	3 240	146	3 386	4,5 %	
(bruk med melkeprod)	over 8	152 642	2 199	99	2 298	4,5 %	
Ammekyr	alle	61 082	600	150	750	25 %	
Andre storfe	alle	579 257	468	21	489	4,5 %	
Melkegeit og melkesau	1 - 40	16 649	770	35	805	4,5 %	
(bruk med melkeprod)	over 40	20 888	515	23	538	4,5 %	
Sau, ammegeit	alle	716 810	407	18	425	4,5 %	
Avlsgris	alle	58 679	926	42	968	4,5 %	
Slaktegris	alle	1 474 158	33	1	34	4,5 %	
Verpehøner, -ender, -kalkuner, -gjess	alle	3 886 110	8,1	0,4	8,5	4,5 %	
Hester	alle	30 711	926	42	968	4,5 %	
Avlskaniner	alle	1 691	231	10	241	4,5 %	
Gjess, kalkuner	alle	1 147 943	2,84	0,13	2,97	4,5 %	
Ender, livkylling	alle	2 714 017	2,84	0,13	2,97	4,5 %	
Slaktekylling	alle	59 595 500	0,34	0,02	0,36	4,5 %	
Økologisk slaktekylling	alle	597 409	1,36	0,06	1,42	4,5 %	
Revetisper	alle	55 044	255	11	266	4,5 %	
Mink- og ildertisper	alle	109 468	75	3	78	4,5 %	
Hjort	alle	4 450	315	14	329	4,5 %	
Sum effekt av satsendringer							26,6
			antall foretak med maks utbetaling	Makssats kr/foretak	Endring kr/foretak	Ny sats kr/foretak	Endring mill. kr
Sum effekt av maksimalsatsen			8 214	58 000	3 000	61 000	24,6
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-42,5
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid							8,7

